Syn. 8. 63. 76

BAPTISTÆ

MANTUANI

CARMELITÆ ADOLESCENTIA, SEU BUCOLICA,

Brevibus JOD. BADII commentariis illustrata.

His accesserunt J. MURMELII in singulas Eclogas argumentum, cum annotatiunculis ejusdem in loca aliquot obscuriora.

Accessit & index, non ille vetus & indigestus, sed novus omnino, ac locupletior multò, operâ BARTH. LAURENTII.

CANTABRIGIÆ,

Ex Academiæ celeberrimæ typographeo. 1634.

35;02

BAPTISTA MANTUANUS CARMELITA, PARIDI CÆRESARIO *S.P.D.*

AUdi, ô Pari, ænigma perplexum, quod Oedipus ipſe non ſolveret. Ego quinquagenarius, & jam conſeneſcens, adoleſcentiam meam reperi; & habeo adoleſcentiam ſimul & ſenectam. Sed nè longâ ambage te teneam, nodum hunc diſſolvo. Anno præterito, cùm Florentiâ rediens, Bononiam perveniſſem, intellexi apud quendam literatum virum eſſe quendam libellum meum, quem olim ante religionem, dùm in gymnaſio Paduano philoſophari inciperem, ludens excuderam, & ab illa ætate *adoleſcentiam* vocaveram. Carmen eſt Bucolicum, in octo Eclogas diviſum, quod jamdiu tanquam abortivum putabam abolitum. Ubi id reſcivi, Saturninâ fame repente ſum percitus, & cogitavi quonam pacto poſſem proli meæ inferre perniciem. Juvantibus ergò amicis, libellum mihi vendicavi, ut perderem, quem ſuſpicabar erratis non poſſe non ſcatere. At ubi intellexi, & alia quædam exemplaria ſupereſſe, viſum eſt præſtare, hoc quod vendicâram emendare, emendatúmque edere, ut ejus editione, cætera, quæ continent multa nimis juvenilia, deleantur. Hoc igitur ſic caſtigatum, duabus aliis eclogis, quas in religione luſi, in calce ſubjunctis, tibi, ô Pari, juvenis antiquæ nobilitatis, & ſtudiorum, ac omnium bonarum artium amantiſſime, noſtræque urbis decus egregium, libentiſſimè dono; ut quando tetricis illis philoſophiæ ac theologiæ lucubrationibus, quibus aſſiduè vaças, fatigatus fueris, habeas jucundulam

cundulam hanc lectiunculam, quâ, tanquam ludo quodam blandulo, sed liberali, lassum legendo reparetur ingenium. Omnes autem penes quos immatura illa sunt exemplaria, quæ dixi, rogatos volo, ut si quid unquam fuit eis dulce meum, confestim exurant, nec ullo pacto supereſſe permittant. Accipe ergò, Pari suavissime, libellum & autorem; & ambobus, tanquam rebus tuis, tuo deinceps utaris arbitrio. Vale.

Calend. Septem. Ann. MCCCCXCVIII.

Annotatiunculæ aliquot in subsequentem librum, ex epistola quadam *J. Murmelii*, ad *Paulum Raremundensem*.

Sed ut (inquit) ex ordine à te quæstis respondeam; hæc accipe: In tertia Ecloga, quòd Thracius Hebrus Orphea fleviſſe dicitur, rectè ais, id tibi ex quarto Georgicôn Virgilii non constare; cùm ibi non Orphea, sed ejus uxorem Eurydicen Hebrus fleviſſe dicatur. Adducendum itaque fuit testimonium Ovidii ità scribentis;

Te mœstæ volucres, Orpheu, te turba ferarum,
Te rigidi silices, tua carmina sæpe secutæ
Fleverunt sylvæ, positis te frondibus arbos
Tonsa comas luxit, lacrymis quoque flumina dicunt
Increviſſe suis.

Hîc enim per flumina *Thraciæ fluvii, & cum primis Hebrus (quod sequentia indicant) significatur.*

Venio ad patinam Æsopi, cujus mentio fit in quinta Ecloga. Qualis autem ea fuerit, docet Plinius in decimo naturalis historiæ, cap. 51. his verbis; Maximè tamen insignis est in hac memoria, Clodii Æsopi tragici histrionis patina, sexcentis sestertiis taxata: in qua posuit aves cantu aliquo, aut humano sermone vocales, nummis sex singulas coëmptas, nullâ aliâ inductus suavitate, nisi ut in iis imitationem hominis manderet, nè quæstus quidem suos reveritus, illos opimos & voce meritos: dignus prorsus filio, à quo diximus devoratas margaritas. Non fit tamen (ut verum fatear) facile inter duos judicium turpitudinis, nisi quòd minus est, summas rerum naturæ opes, quàm hominum linguas cœnâsse. *Hactenus Plinius. Tertio loco quæsitum est, super illud sextæ Eclogæ,* Nec nemus Ægeriæ sonipes, nec vir bonus urbem, *cur Ægeriæ nemus, quod ab Aricia non procul abest, equi defugiant. Hujus rei causam apud Græcos Callimachus (teste Servio) tradidit, apud nostros verò Ovidius in 3 Fastorum inquit,*

Vallis Aricinæ sylvâ præcinctus opacâ
Est locus, antiquâ relligione sacer.

Hic latet Hippolytus loris distractus equorum,
Unde nemus nullis illud aditur equis.

Et ante Ovidium, Maro in septimo Æneidos;

Unde etiam templo Triviæ, lucísque sacratis
Cornipedes arcentur equi, quòd littore currum
Et juvenem monstris pavidi effudêre marinis.

Præterea cognoscere cupis quem accipiendum censeam per Nursinum senem *in octava Eclega, cujus fato juga* inclyta *dicuntur. Senex hic, divus pater Benedictus intelligendus est, qui in Nursia, vel civitate Piceni, vel Provinciæ ortus, monasterium condidit primùm in monte aliquo regionis illius; deinde cum religionis fratribus in Cassenium montem migravit, ibiq; Apollinis fano in divi Joan. Baptistæ sacellum commutato, virtutibus, miraculisq; claruit; & tandem vitâ defunctus, ibiq; in sacello prædicto sepultus, juga illa montana immortali nominis sui memoriâ illustravit. Postremò rogas, quonam modo defendatur Latinitas orationis illius in Ecloga nona*; Hæc armenta quibus caput à tellure levatur Altius, & cui sunt longa internodia crurum. *Miraris enim antecedenti pluralis numeri subjectum alterum pluralis numeri, alterum singularis relativum. Scito igitur figuratam esse poëtæ locutionem. Teste namq; Prisciano, lib 17 diversi interdum numeri construuntur. Salust. in Catilinar.* Interea servitia repudiabat, cujus initio ad eum magnæ copiæ concurrebant. *Cujus enim singulari, ad rem retulit, .i. cujus rei, viz. servitiorum. Tibullus*; Vos quoq; abesse procul jubeo, discedite ab aris, Cui tulit hesternâ gaudia nocte Venus. *Cui, subintellige* turbæ, *vel* multitudini. *Ità & hic, Cui gregi armentorum, vel armento. Hactenus Murmelius.*

ADELON.

Totum hoc poëma constat dramatico genere. Nam autor nusquam loquitur, ni si pastorali personâ assumptâ, quam, ut inquit Badius, interdum sub Candidi *nomine assumit, &c. Contendit idem Badius, pastorale decorum sermonisq; Bucolici tenuitatem hic magis anxiè observatam, quàm in Marone. Qualitas carminis, hexametra Bucolica; stylus gracilis, Bucolicis congruens; personæ ferè argumenti nomen fortiuntur.*

BAPTISTÆ

¶BAPTISTÆ MANTUANI, CARMELITÆ THEOLOGI, ADOLESCENTIA, IN *decem Eclogas divisa.*

Ad PARID. CAERESARIUM.

ECLOGA I.

De honesto amore, & felici ejus exitu, inscripta FAUSTUS.

JOANN. MURMELII argumentum.

Antiquos repeti vult Fortunatus amores.
Obsequitur Faustus, referens connubia læta.

COLLOCUTORES, Fortunatus & Faustus.

FAuste, precor, gelida quando pecus omne sub umbra
Ruminat, antiquos paulùm recitemus amores:
Nè, si fortè sopor nos occupet, ulla ferarum,
Quæ modò per segetes tacitè insidiantur adultas,
Sæviat in pecudes. Melior vigilantia somno.

Fauste, precor, &c.] Hæc prima Ecloga *De honesto amore & felici ejus exitu* inscribitur, non sine ratione. Nam licèt nondum religionem professus, hæc veluti ingenii sui præludia composuerat, ad poëtim haud dubiè natus autor; tamen quia nè tunc quidem quidquam inhonestum, aut concipere, aut edere voluisset, nunc cùm recognosceret, si offendisset, nimirum rejecisset. Proinde, nè si de amoribus titulum quispiam severus religiosus lectitans aufugeret, inscripsit de amore honesto, quo revera nihil est homine dignius. Hic autem amor honestus describitur, quia affectione matrimoniali initus. Additur autem, *& felici ejus exitu*, ut eos qui amare volent, ad honestum amorem invitet; quippe cujus felix est exitus. Nam de lubricis

bricis & inhonestis ferè dicitur à compatriota ejus, in consimili opere, --*Et quisquis amores, Aut metuit dulces, aut experietur amaros.* Personæ, ut in præambulis diximus, etiam hîc ab officio & rebus denominantur, Faustus, & Fortunatus. Nam utrumq; in bonum sonat, ut, *Fortunate senex, &c.* Et, *O fortunatos nimiùm, bona si sua nôrint, Agricolas.* Et rursus, *O Fortunati, quorum jam mœnia surgunt.* Præterea, *Fortunatus & ille, deos qui novit agrestes.* Faustus autem, si ad vocem alludere lubet, videtur quasi fautus, aut favore auctus, aut favore stans. Ordo, quem non ubiq; (quia opus non erit) repetemus, hic est: *ô Fauste, quando*] .i. quandoquidem, *omne pecus ruminat*] id est, remandit priùs in ventrem immissa, *sub umbra gelida*] .i. temperie frigidâ (Persius autem dicit, *Et patulâ pecus omne sub ulmo est*), *precor, recitemus amores antiquos*] id est, honestos, quales erant antiquis. Unde Phavorinus apud Gel. lib. 1. cap. 10. ad juvenem nimis antiquè loquentem, *Sed antiquitatem tibi placere ais, quòd honesta, bona, sobria, & modesta sit: Vive ergò moribus præteritis, loquere verbis præsentibus.* Antiquum etiam solet accipi pro *charo*, quòd amici & vina, & cætera id genus, ut quæque veterrima, ità chariſſima nobis esse soleant. Unde Macrob. in 1. Saturn. *Hinc est quòd mihi quoque institutione tuâ nihil antiquius æstimatur, &c.* Veruntamen hîc potiùs accepero pro *honesti*, & *antiquis congruentibus.* Id autem epitheton decenter additur, quòd sine eo Servius velit amores lubricos dici. Nam qui honestatis, & religionis est, numero unitatis efferri solet. Veruntamen amores etiam honestos dici testatur Cicero in Offic. sic dicens, *Faciem honesti vides, quæ si oculis cerneretur, mirabiles amores (ut ait Plato) excitaret sapientiæ.* Recitemus ergò amores antiquos. Nè si fortè *sopor*.] id est, profundus somnus, *nos occupet*] videlicet, oscitantes. *Illa*] id est, quævis ferarum, quæ insidiantur modò tacitè per segetes *adultas*] id est, maturas, *sæviat in pecudes*] quod docet Maro in Culice. *Vigilantia*, scilicet est, *melior somno*] Generale Adagium quo sententiam confirmat.

Antiquum.

Sopor.

Adulta seges

Faust.

Faust. *Hic locus, hæc eadem sub qua requiescimus arbor,*
Scit quibus ingemui curis, quibus ignibus arsi,
Ante duos, vel (ni memini malè) quattuor annos.
Sed tibi, quando vacat, quando est jucunda relatu,
Historiam, prima repetens ab origine, pandam:
Hîc ego dum sequerer primis armenta sub annis,
Veste solo stratâ, sedi, jacuíque supinus,
Cum gemitu & lacrymis mea tristia fata revolvens:
Nulla quies mihi dulcis erat, nullus labor, ægro
Pectore: sensus iners, & mens torpore sepulta,
Ut stomachus languentis erat, quem nulla ciborum
Blandimenta movent, quem nulla invitat orexis.
Carminis occiderat studium: Nam nulla sonabat
Fistula disparibus calamis; odiosus & arcus;
Funda odiosa, canes odiosi, odiosa volucrum
Præda; nucum calices cultro enucleare, molestum;
Texere fiscellam junco, vel vimine piscem
Fallere, scrutari nidos, certare palæstrâ,
Sortiri digitis, res injucunda, voluptas
Magna prius, tanti dum mens erat insciа morbi:
Colligere agrestes uvas, & fraga perosus.

Hic locus.] Sermo est, ut dixi, merè pastoralis, & ità aptus ac proprius. *Scit quibus ingemui curis*] Testimonio rem firmat, & ad tela Cupidinis alludit, qui alterâ manu tela, alterâ gestat flammas. Unde Maro Mantuanus, *At regina gravi jamdudum saucia curâ, Vulnus alit venis, & cæco carpitur igni.* Nam vulnus telo fit: unde *saucia curis* dicta. Nam curâ secundum Servium dicitur, quòd cor urat. Quocirca hîc bene dicit, *Ingemui*] id est, intus & in præcordiis, vel multùm ingemui curis; quia *Res est solliciti plena timoris amor.* *Cura.* *Ingemere.*

Quibus ignibus] Quasi dicat, flagrantissimis, aut cæcis: ut ille, *Et cæco carpitur igni.* Ignis autem aliquando *amor* dicitur: ut, *Si quos aut Phyllidis ignes, Aut Alconis habes laudes.* Aliquando *amatus*: ut, *At mihi sese offert ultrò meus ignis Amyntas. Vel, ni memini malè*] quod factum non censet, quia *meminerunt omnia amantes.* *Ignis.*

Quando] id est, quandoquidem. *Quando.*

Jucunda

Jucunda relatu] id est, dum refertur, & recensetur, vel ut referatur. Est autem posterius supinum, quod eo modo cum nominibus adjectivis construi docet Valla. *Prima repetens ab origine*] Maronianum est. *Sub primis annis*] quia primus furor amorum gravissimus est, cùm inexperta exerceat pectora. *Strātus.* *Veste solo*] id est, per terram, *Strātâ*] id est, extensâ. Dicitur etiam solum sterni floribus. *Sedi*] id est, resedi defessus. *Dum sequerer*] id est, sequi deberem. *Iners.* *Jacuique supinus*] quod amantis est. *Sensus iners*] id est, sine arte & industriâ. *Mens torpore sepulta*] id est, hebetata torpore ex languore orto, *Ut stomachus languentis erat*, *Quē*] *Orexin.* scilicet stomachum, *Nulla invitat orexis*] id est, nullus appetitus, aut nullus vomitus, sive ructatio. *Orexis* enim Græcum est, & idem est quod *appetitus*. Ex vomitu autem appetitus nascitur: unde etiam apud Plinium in Epistola pro *vomitu* accipitur. Errant autem qui Latinè *oris exitum* interpretantur. Nam *os oris* primam producit: hoc autem corripitur, ut hîc, & à Juvenal. Sat. 6. *Rabidam facturus orexim*: & Sat. 11. *Hinc surgit orexis, Hinc stomacho bilis. Carminis occiderat studium*] Commemorat ferè quæ pastorē oblectare solent, & primùm fistulam: de qua Æneid. 3. de Polyphemo loquens, ait Maro, *Solamēque mali de collo fistula pendet. Disparibus calamis*] Emphaticôs quidem dicit: nec etiam artificiosissima, ut est disparibus calamis compacta; ut in Bucol. Maro, *Est mihi disparibus septem compacta cicutis Fistula*. Et alibi, *Aut unquam tibi fistula cerâ Juncta fuit?* Nam ut alibi dicit, *Pan primus calamos cerâ conjungere plures Instituit. Odiosus & arcus*] Plus est quàm si ejus studium occideret. Id autem pastorale studium est, &, ut illud, *& figere cervos*, etiam de venatu intelligi potest. *Funda odiosa*] quâ se pubes *Calices.* rustica ad futuram militiam exercere solebat. *Nucum calices*] id est, testas. *Enucleare*] id est, nucleis evacuare, *Enucleare.* & nucleos extrahere; sicut exossare. *Texere fiscellam*] id est, vas vimineum. Maro in Alexi; *Quin tu aliquid potiùs quorum nunc indiget usus, Viminibus mollique paras intexere junco*. Et in fine Bucolicorum, *Dum sedet*

& gracili fiscellam texit hibisco. Est autem diminutivum à fiscina, de qua Georg. 1. *Nunc facili rubeâ texatur fiscina virgâ. Vel vimine*] id est, tenui perticâ, seu virgâ. *Vimen.*

Scrutari nidos] Maro; *Parta meæ Veneri sunt munera, namque notavi Ipse locum, aëriæ quo congessêre palumbes.*

Certare palæstrâ] cursu & luctâ. *Sortiri digitis*] id est, micare, qui Italorum est ludus. Erigit autem micantium uterque quot vult digitos, & divinat, quot sint ambobus erecti, & qui prior nuntiat, depositum sortitur. *Sortiri digitis.*

Agrestes uvas, &c.] labrusca, & fraga humi nascentia. Virgil. *Qui legitis flores, & humi nascentia fraga.*

Mœrebam, ut pastu rediens Philomela, cibúmque
Ore ferens natis, vacuo sua pignora nido
Cùm sublata videt, rostro cadit esca remisso,
Cor stupet, & contra nidos super arboris altæ
Fronde sedet, plorans infelices hymenæos:
Seu velutì amisso partu formosa juvenca,
Quæ postquam latos altis mugitibus agros
Complevit, residens pallenti sola sub umbra,
Gramina non carpit, nec fluminis attrahit undam.
Sed quid circuitu pario tibi tædia longo?
Dum sequor ambages, & verba & tempora perdo:
Summa hæc, vitales auras invitus agebam.
Quòd si fortè volens cognoscere singula, dicas,
Fauste, quis in Syrtes Auster te impegerat istas?
Me mea (verum etenim tibi, Fortunate, fatebor)
Me mea Galla suo sic circumvenerat ore,
Ut captam pedicis circumdat aranea muscam.
Namque erat ore rubens, & pleno turgida vultu;
Et quamvis oculo penè esset mutilus uno,
Cùm tamen illius faciem mirabar, & annos,
Dicebam Triviæ formam nihil esse Dianæ.

Mœrebam, &c.] Similitudinem affert, quâ res sit clarior, sed rustico non impertinentem. *Pastu*] nomen est, ut sit è pastu seu pasturâ: Nam posteriora supina non ponunt periti cum verbis de loco, quod tamen imperitorum præcipit manus. *Pastu.*

Ore ferens.] Virg. de apibus;

Ore

Ore ferunt dulcem natis immitibus escam.

Philomela] dicitur luscinia, ea autem querula fingitur propter amissam linguam, ut in Bue. Virg. dici solet, *Quas ille Philomela dapes.* Legunt autem alii Philomella, non simplici l, quia melos primam corripit, ut sit amatrix dulcis cantûs. Nihil enim artificiosius canit, ut autor est Plinius, dicens, *Est luscinijs diebus atque noctibus continuis quindecim cantus, densante se frondium germine. Mira profectò res est quòd tanta vox in tantulo corpusculo sit, tam pertinax spiritus, & musicæ perfectæ modulatus sonus. Certant inter se, & victa morte quiescit, prius vitâ, quam cantu deficiens. Audit disciplinam attentè & corrigit: propter hæc paria illis, ac servis præria erant. In ore Stesichori poëtæ adhuc infantis cecinit, &c.* Alii verò Philomena per n legunt. *Rostro remisso*] id est, non amplius escam tenente. Negant autem rostrum dici nisi sit incurvum. *Super arboris altæ fronde*] antiquè, ut Maro, *Fronde super viridi, & gemina super arbore sidunt.* Nam nunc, *super frondem*, dicimus. Volunt præterea, *super* dici, ubi res contingitur; *supra*, ubi distantia est. *Plorans*] id est, conquerens. *Hymenæos*] id est, nuptias, in quibus Hymenæus à Græcis invocari solet, ut Thalassio à Latinis; quod in Epithalamiis, id est, carminibus nuptialibus, videre est: ut autem docent Donatus & Servius, Hymenæum quidem Liberi & Veneris filium dicunt esse, qui primus certas nuptias instituerit, ideóque per laudem cantari in virginalibus nuptiis ob hujusmodi meritum. Alii virum fortem Atticum, qui raptas prædonibus virgines, oppressis latronibus, patriæ restituerit. Hinc etiam, inquit Servius, apud Romanos Thalassio invocatur. Cùm enim in raptu Sabinarum plebeius quidam raptam pulcherrimam duceret, nè ei auferretur ab aliis, Thalassionis cujusdam nobilis esse simulavit, cujus nomine fuit puellæ tuta virginitas. De qua re Liv. lib. 1. decadis primæ est autor. Plura tamen, & quædam his diversa, apud Plutarchum legas. Alii, inquit Donatus, quòd Hymen dicatur membrana quædam, quâ est munita virginitas, quæ primo disrumpitur coitu, Hymenæum dictum putant.

Rostrum.

Super.
Supra.
Hymenæus.

Hymen

Alii

Alii hymnum vocari virginalium nuptiarum. Ergò sic accipe Hymenæum in nuptiis, quemadmodum in funere vel in sacris hymnum. Ter. in Adelph. *Verùm hæc mihi mora est, tibicina, & hymenæum qui cantent.* Hæc ille. Hîc autem accipitur pro conjunctione quasi nuptiali. *Seu veluti*] alia similitudo rusticis congrua. *Gramina non carpit*] Sic Maro, *Ulla neque amnem Libavit quadrupes, nec graminis attigit herbam. Dum sequor ambages*] id est, dubios & longos verborum circuitus & involucra: ab *ambigo*, quod est *circumago*. Maro, *Non hîc te carmine ficto, Sive per ambages, aut longa exorsa tenebo. Vitales auras*] sic Æneid. 1. *Si vescitur aurâ Ætheriâ, nec adhuc crudelibus occubat umbris. Quis auster?*] quivis ventus importunus. Maro, *dare classibus austros*. Est autem meridionalis, tepore corrumpens: unde amoribus quadrat. Maro, *Eheu! quid volui misero mihi? perditus austrum Floribus, & liquidis immisi fontibus apros.* Corrumpentem opsonia, docet Juvenalis. *Et properat, velut urgeat auster. Syrtes*] sunt loca arenosa, habentia vada brevia; in quæ si inciderint naves, evelli nequeunt: de quibus Maro Æneid. 1. *In brevia & Syrtes urget.* Sunt autem in Getulia. Æneid. 6. *Hunc ego Getulis agerem si Syrtibus exul.* Hinc metaphoricôs aut allegoricôs pro inextricabilibus amorum nexibus. Nam qui amant quod obtinere nequeunt, lupum auribus tenent, cùm neque tenere, neque dimittere compotes sint. *Impegerat*] ab impingo, nam pango etiam pegi facit. *Istas*] tuas, & viles. Pertinet enim iste ad secundam personam, & ad contemptum. Maro, *Aut quid petis istis? Me mea Galla*] in Juvenale etiam tenuis clientis uxor. *Galla mea est*, inquit; *Profer Galla caput, &c. Suo ore*] formositate oris. *Pedicis*] laqueis & vinculis pedum, sicut manicæ sunt manuum vincula, Georgic. 1. *Tum gruibus pedicas, & retia ponere cervis: Auritósq; sequi lepores, tum figere damas.* Et Æneid 2. *manicas, atq; arcta levari Vincla jubet Priamus.* Est etiam manica, manuum & brachiorum tegumentum. Idem, *Et tunicæ manicas, & habent redimicula mitra. Et pleno turgida vultu*] Ter. *succi plena*, sed id urbanius:

Ambages. *Auster.* *Syrtes.* *Iste.* *Pedica.* *Turgida.*

Nam

Luſcus. Nam turgida, id eſt, inflata non ſuo pingui, non niſi ruſticis placet; ut *& luſca*] id eſt, altero oculo capta. Sed dicit *penè*, ut non merè luſcam, ſed pætam, id eſt, tremulis *Trivia.* oculis putes. Nam & Venus pæta dicitur. *Dianæ Triviæ*] id eſt, tres vias habentis: in cœlo, ubi Luna dicitur: in ſylvis, ubi Diana venatrix: & apud inferos, ubi Proſerpina. Quod fingitur, quia Lunæ lumen nunc ſuperis, nunc inferis, nunc nobis conſpicitur. Legi poſſet *Dicebam*] id eſt, judicabam in animo meo, *nihil eſſe*] videlicet ad hanc noſtram.

Fort. *Ludit amor ſenſus, oculos præſtringit, & aufert*
Libertatem animi, & mirâ nos faſcinat arte.
Credo, aliquis dæmon ſubiens præcordia flammam
Concitet, & raptam tollat de cardine mentem. (*error.*
Nec Deus (*ut perhibent*) *amor eſt; ſed amaror, &*
Ludit amor ſenſus] Interloquitur Fortunatus, nè durior ſit perpetuus tenor unius. *Ludit*] id eſt, eludit. *Oculos præſtringit*] Unde præſtigiæ & præſtigiatores, qui Mercurium *Faſcinare.* principem habent. *Faſcinat*] id eſt, illigat, quaſi faſce, quodam incantamento. Maro; *Neſcio quis teneros oculus mihi* *Præcordia.* *faſcinat agnos. Aliquis dæmon*] id eſt, vafer ſpiritus. *Præcordia*] id eſt, membranulas cor cingentes, in quibus ſunt af- *Concitare.* fectiones, ſeu paſſiones animorum. *Concitet*] à concito *Cardo.* frequentativo, id eſt, provocet aut commoveat. *De cardine*] de ſtabilitate & firmitudine ſua. *Nec Deus*] Maro; *Nunc ſcio quid ſit Amor, duris in cotibus illum Iſmarus, aut Rhodope, aut extremi Garamantes: Nec noſtri generis puerum,* *Amaror.* *nec ſanguinis edunt. Amaror*] id eſt, amarities, amaritas, ſeu amaritudo: ab amaro dicitur.

Fauſt. *Adde, quòd optatis nec ſpes erat ulla potiri,*
Quamvis illa meo miſerata faveret amori,
Monſtrarétque ſuos oculis ac nutibus ignes.
Nam quocunquè iſſet, ſemper comes aſpera, ſemper
Nupta ſequebatur ſoror, & duriſſima mater.
Sicque repugnabant votis contraria vota,
Non ſecùs ac muri catus: ille invadere pernam
Nititur, hic rimas oculis obſervat acutis.

Adde,

Adde, &c.] Docet quomodo in Syrtes incidisse probetur. *Non secùs*] id est, non aliter. *Ac*] id est, quàm, scilicet repugnat. *Catus*] id est, felis, animal revera *cautum*, id est, vafrum & callidum: & corripit catus primam; unde per t simplex scribitur. Horatius 1. carminum, *Voce formâsti catus & decore*. Veruntamen multi, quando accipitur pro animali, per tt duplex scribendum putant. *Perna*] à pede dicitur secundum Varronem, quasi sit pes porcinus cum carne: præcipuè priores pernas vocant, posteriores verò petasones. *Rimas*] id est, fissuras, è quibus mus exiliat. *Catus.* *Perna.* *Petaso.*

For. *Qui satur est, pleno laudat jejunia ventre:*
Et quem nulla premit sitis, est sitientibus asper.

Iterum interloquitur Fortunatus, cujus dictum si ad durissimam matrem respicit, sensus est, matrem jam saturatam amoribus, non ignoscere filiæ amare incipienti: Si ad catum, illum invidere muri, aut sorici famelico, cùm satur sit; quia tunc præcipuè venatui intendit, cùm contrà faciat canis.

Faust. *Tempus erat curvâ segetes incidere falce,*
Et latè albebant flaventibus hordea culmis:
Affuit (ut mos est) natis comitata duabus,
Collectura parens, quæ præterit hordea messor.
Ignorabat enim vel dissimulabat amorem.
Dissimulâsse puto, quoniam data munera natæ
Noverat, exiguum leporem geminâsque palumbes.
For. *Pauperies inimica bonis est moribus, omne*
Labitur in vitium, culpæ scelerúmque ministra est.
Faust. *Farra legens ibat mea per vestigia virgo,*
Nuda pedem, discincta sinum, spoliata lacertos,
Ut decet ætatem, quæ solibus ardet iniquis:
Tecta caput fronde intortâ; quia sole perusta
Fusca fit, & voto facies non servit amantum.
Jam tergo vicina meo lateríque propinqua,
Sponte meâ delapsa manu frumenta legebat.
Nec celare suas, nec vincere fœmina curas,

Nec

Nec differre potest; tantum levitatis in illa est.
For. *Quisquis amat, levis est; nec fœmina sola, sed ipsi*
Quos sapere, & præstare aliis mortalibus aiunt;
Quos operit latus fulgenti murice clavus;
Quos vidi elatos regali incedere passu.
Tu quoque sic affectus, eras dementior illâ,
Forsitan & levior: virgo data farra legebat,
At tu farra dabas; dic, quæ dementia major?
Perge, opus est verbis aliquando arcere soporem.

Tempus erat curvâ segetes incidere] Græcè & duriter, ut rustico competit. Nam Latinè dicas, tempus incidendi, autoribus Servio & Vallâ. Virgilius tamen Æneid. 2. dixit, *Sed si tantus amor casus cognoscere nostros*. *Collectura parens*] Hic locus videtur sumptus ex Ruth. *Pauperies inimica bonis est moribus*] ità rusticis visum est, quibus nondum intellecta deorum munera, aut quia indigentem difficile est bene operari, aut revera, quia per paupertatem coguntur mulierculæ munera accipere, quæ divitibus essent respuenda. *Omne labitur in vitium*] Sic Comicus, *Inopiâ, & cognatorum negligentiâ coacta*. Et pòst, *Ità ut ingenium est omnium hominum proclive à labore ad libidinem*. Est quidem hæc sententia rustico digna. Nam neque paupertas vitium est, neque in vitium impellit, si eam ferre noverimus: quin munus deorum à Lucano rectè dicitur, sed nondum intellectum. Verùm quia proclives sumus ad libidinem, nostro, non paupertatis vitio sæpe peccamus, unde Prov. 30. *Aut egestate compulsus furer, & perjurem nomen Domini*. Et tamen idem dixit, *Paupertas & honestas à Deo sunt*. Dicimus ergò paupertatem in spiritu, sanctam, sed difficilem ejus usum. Pauperies propriè accipitur pro damno, ut si quadrupedis jactura pauperiem fecisse dicatur. *Nuda pedem*] Græcæ & poëticæ locutiones sunt. Maro, Æneid. 1. *Nuda genu nodoq; sinus collecta fluentes*: sunt autem oratoribus vitandæ. *Sponte meâ*] Sic & Booz ipsi Ruth fieri præcipit. *Clavus*] Vestis est Senatorum Romanorum. *Murex*] conchylii genus est, è cujus sanguine fit purpureus color. *Dic, quæ dementia*] in prosa potiùs dixero, *utra* vel *utrius*.

Pauperies.

Faust,

Faust. *Continuò aſpiciens ægrè tulit aſpera mater,*
Et clamans, Quò, dixit, abis? cur deſeris agmen?
Galla veni: namque hic alnos prope mitior umbrâ,
Hic tremulas inter frondes immurmurat aura.
O inviſa meis vox auribus! Ite, precabar,
Ite (malùm) venti celeres, diſpergite vocem.
Si quis paſtor oves ad pinguia paſcua ducat,
Et vetet adductas præſens decerpere gramen;
Vel ſi jam paſtas potum compeſcat ad amnem,
Et ſitibundo ori ſalientem deneget undam:
Nonne importunus, naturæ inimicus, & excors?
Illa mihi vox viſa Jovis violentior irâ,
Cùm tonat, & pluvius terris iraſcitur aër.
Non potui, & volui frontem non flectere: virgo
Demiſſi in cilium de ſubvelaminis ora
Me aſpiciens, motis blandè ſubriſit ocellis.
Id cernens iterum, natam vocat improba mater:
Galla operi magìs intendens, audire recuſat;
Ut pede, ſic animo ſequitur. Tum providus ipſe
(Namque dolos inſpirat amor, fraudéſque miniſtrat)
Nunc cantu, nunc ſollicitans clamore metentes,
Velamenta dabam ſceleri; quò credere poſſent
Et ſoror & mater, non audiviſſe puellam.
Falce repellebam ſentes, nè crura ſequentis
Lævia, nè teneras auſint offendere plantas.
Fort. *Quiſquis amat, ſervit, ſequitur captivus amantem,*
Fert domitâ cervice jugum, fert verbera tergo
Dulcia, fert ſtimulos, trahit & bovis inſtar aratrum.

Continuò aſpiciens, &c.] Recitat argumentum amorum ſuorum. *Si quis paſtor*] indicat ſimilitudine, quàm incommoda fuerat matris reclamatio. Nam ſicut paſtor ovibus eſſet importunus, ſi eas à præſentibus herbis, aut fluminibus, cùm famerent, aut ſitirent, arceat; quæ Tantali pœna dicitur: ità importuna viſa eſt mater, quæ præſentiâ puellæ vetabat frui. *Jovis violentior irâ*] Amatoriè dictum. *Audire recuſat*] id eſt, hîc ut videtur diſſimulat. *Velamenta dabam*

bam ſceleri] id eſt, fraudi, quæ non ſemper ſcelerata eſt. Sed eſt in puella non audiente monitis maternis. *Sentes*] id eſt, ſpinas & vepres. *Crura ſequentis*] ſcilicet virginis. *Lævia*] non aſpera, nec piloſa. *Teneras plantas*] Maro, *Ah! tibi nè teneras glacies ſecet aſpera plantas. Quiſquis amat, ſervit*] ideo Ovidius, *Dum licet, injuſto ſubtrahe colla jugo. Fert*] id eſt, patitur verbera. Satyricus, *Soleâ puer objurgabere rubrâ. Bovis inſtar*] id eſt, in ſtatum, & in morem; quod Valla non approbat: vult enim *inſtar*, ad æquiparationem, non ad ſimilitudinem pertinere.

Fauſt. *Tu quoque, ut hîc video, non es ignarus amorum.*

Fort. *Id commune malum: ſemel inſanivimus omnes.*

Fauſt. *Hoc animi tam triſte bonum, tam dulce venenum*
Quotidie crudele magis creſcebat in horas,
Ut calor, in nonam dum lux attollitur horam.
Pallebam attonito ſimilis, lymphaticus, amens,
Immemor, inſomnis: nec erat res ardua morbi
Nôſſe genus: frons eſt animi mutabilis index.
Ut pater advertit, mitem ſe præbuit ultra
Conſuetum, quòd & ipſe ſuos expertus, amorum
Sciret onus; blandóque loquens humaniter ore,
Dic, inquit, dic, Fauſte, Quid hoc, quod pectore vol- Infelix puer, hæc facies teſtatur amorem. (vis?
Dic mihi, nè pudeat curas aperire parenti.

Fort. *Sit licèt innatos facies auſtera parentum,*
Æqua tamen ſemper mens eſt, & amica voluntas.

Fauſt. *Ut facilem pater affectum præ ſe tulit, ultro*
Rem confeſſus, opem petii. Promiſit, & antè
Quàm brumale gelu borealibus arva pruinis
Spargeret, agnati unanimes cum patre puellam
Deſpondere mihi: nec adhuc ſine teſtibus illi
Congrediebar, eram medio ſitibundus in amne
Tantalus. O quoties, miſſo cum bobus aratro,
Ut vacuis aliquando eſſet ſola ædibus, ibam!

Tu quoque] Æneas Sylvius, qui & Papa Pius, aſſerit neminem ad trigeſimum pervenire ætatis annum, qui non ſenſerit aliquando amoris ignem. Unde proverbialiter dicitur

citur hîc, *Semel insanivimus omnes.* Quod Maro in Geor. lib. 4. sic dicit, *Omne adeò genus in terris hominúmq; ferarúmq;, Et genus æquoreum, pecudes, pictæq; volucres, In furias ignémq; ruunt: amor omnibus idem, &c. Hîc*] .i. ex his à te dictis. *Lymphaticus*] .i. furore percitus, ut hi qui lymphas, .i. nymphas se vidisse in aquis credunt. Errant autem, qui vinum lymphaticum dicunt pro diluto. *Lymphaticus.* *Amens*] .i. sine mente. Terent. *Nam hæc incœptio non amantium, sed amentium est. Frons est animi mutabilis index*] Proverbiale. Sed quia cœperunt homines dissimulare, dicit Juven. *Fronti nulla fides.* Ea dicata fertur verecundiæ atq; pudori. *Frons index*] Sunt ergò index & similia, communia. Cic. *Hanc vocem stultitiæ indicem. Ut pater advertit*] .i. rescivit, agnovit, annotavit animadvertendo. *Mitem se præbuit*] talem præstandum docet Mitio Terent. in Adel. *Ultra consuetum*] .i. præter consuetudinem; quia solent patres esse severi in mores filiorum: unde Menedemus Terentianus in Heaut. *Cœpi non humaniter, neq; ut decuit, animum ægrotum adolescentuli tractare; sed vi, & viâ pervulgatâ patrum, quotidie accusabam, &c.* Causam autem quare pater mitior fuit, addit, *quòd & ipse suos expertus, &c.*] Unde & divum Petrum labi contigit, ut sciret ignoscere. *Dic mihi, nè pudeat*] ex loco Teren. *Sit licèt in natos, &c.*] confirmat, ut vero simile sit quod ille dixerat. *Agnati*] id est, affines. *Despondere*] id est, desponderunt mihi puellam. *Nec adhuc sine testibus*] id est, arbitris, & præsentibus. *Illi*] id est, cum illa. *Congrediebar*] id est, licèt mihi esset desponsata, tamen non licebat convenire eam, nec cum ea loqui, cùm sola esset: quo custoditam ejus attestatur pudicitiam. Est autem locutio Virgiliana. Nam Virgilius verba ad certamen pertinentia, cum dativo construit, quæ alii cum ablativo, mediante cum, ut, *placidóne etiam pugnabis amori?* id est, cum amore. *Certa tibi*] id est, tecum. *Infelix puer, atque impar congressus Achilli*] id est, cum Achille. *Eram medio sitibundus in amne Tantalus*] id est, Tantali similis, de quo Horat. primo sermonum, *Tantalus à labris sitiens fugientia captat Flumina.* Quia enim *Lymphaticus.* *Amens.* *Tantalus.*

deorum ſecreta revelavit, aut quia Pelopem filium diis epulandum appoſuit, hac pœnâ apud inferos damnatus dicitur, ut mento tenus, imò labiorum tenus habeat dulciſſima flumina, quibus dum ſitim reſtinguere conatur, delabuntur: & naſo tenus fragrantia poma, itidem, dum apprehendere conatur, ſubterfugientia. Signantur autem avari, ut autor eſt Horatius, ſubdens ibidem: *Quid rides? mutato nomine, de te Fabula narratur; congeſtis undiq; ſaccis Indormis inhians, & tanquam parcere ſacris Cogeris, aut pictis tanquam gaudere tabellis. Ut ædibus*] id eſt, domibus privatis, ſcilicet paternis. *Vacuis*] ſcilicet patre, matre, ſorore, & reliquis familiaribus. *Eſſet ſola*] ſcilicet domi. *Ibam*] ſcilicet, ad eam.

Omnia cauſabar, ſtivam, dentale, jugúmque,
Lora jugi, rullam; deerant quæcunque, petebam
E ſoceri lare; ſola tamen deerat mihi virgo.
Non deeram mihi; piſcator, venator, & auceps
Factus eram, & ſolers ſtudia intermiſſa reſumpſi.
Quicquid erat prædæ, quicquid fortuna tuliſſet,
Ad ſoceros ibat, gener officioſus habebar.
Nocte ſemel mediâ ſubeuntem limina furtim,
(Sic etenim pactus fueram cum virgine) furem
Eſſe rati invasêre canes: ego protinus altam
Tranſiliens ſepem, vix ora latrantia fugi.
His tandem ſtudiis hyemem tranſegimus illam.
Ver rediit, jam ſylva viret, jam vinea frondet,
Jam ſpicata Ceres, jam cogitat hordea meſſor,
Splendidulis jam nocte volant lampyrides alis:
Ecce dies genialis adeſt, mihi ducitur uxor.
Sed quid opus multis? nox expectata duobus
Venit, & in portum vento ratis acta ſecundo eſt.
Tum bove mactato, geminâ convivia luce
Sub patula inſtructis celebravimus arbore menſis:
Adfuit Oenophilus, multóque ſolutus Iaccho,
Tempeſtiva dedit toto ſpectacula vico.
Et cum multifori Tonius cui tibia buxo,
Tandem poſt epulas & pocula, multicolorem

Ventri-

Ventriculum ſumpſit, buccáſque inflare rubentes
Incipiens, oculos aperit, ciliiſque levatis,
Multotiéſque altis flatu à pulmonibus hauſto,
Utrem implet, cubito vocem dat tibia preſſo.
Nunc huc, nunc illuc digito ſaliente, vocavit
Pinguibus à menſis juvenes ad compita cantu
Saltidico, dulcique diem certamine clauſit.
Et jam tres hyemes abiêre, & proximat æſtas
Quarta: dies rapidis, ſiqua eſt bona, præterit horis:
Siqua placent, abeunt; inimica tenaciùs hærent.
Fort. *Fauſte viden'? vicina pecus vineta ſubintrat.*
Jam, nè fortè gravi mulctâ taxemur, eundum eſt.

Omnia cauſabar] Pergit quò occeperat, docens fauſtum amorum ſuorum exitum, optatis videlicet nuptiis. *Omnia cauſabar*] ſcilicet excuſabam, ſeu accuſabam, & in excuſationem intermiſſæ operæ adducebam; ut in Mœri, *Cauſando noſtros in longum ducis amores.* *Cauſari.* *Stivam*] id eſt, manicam aratri, quâ regitur. *Dentale*] .i. lignum ad quod inducitur vomer, ut dicit Servius, ad illud 2. Geor. *Duplici aptantur dentalia dorſo.* *Stiva.* *Dentale.* *Rullam*] .i. partem, à ruendo dictam. *Rulla.* *Lare*] .i. domo. *Soceri*] ſcilicet futuri, quia deſponſatione factâ. *Non deeram mihi*] .i. officio meo, aut utilitati meæ. *Studia intermiſſa*] ſcilicet tempore languoris, ut priùs dixit. *Gener*] eſt conjux filiæ, & dicitur ad ſocerum & ſocrum correlativé. *Gener.* *Jam Ceres*] .i. ſeges, aut frumentum. *Ceres.* *Spicata*] .i. ſpicas habens. *Spicatus.* *Lampyrides*] ſunt papiliones quidam, qui Nitedulæ & Cicindelæ dicuntur, de quibus Sipontinus ſic; *Lampyris.* *Cicindela à Græcis Lampyris dicta; quidam Noctilucam, quòd noctu luceat, Nitedulámq; vocant.* Non ante matura pabula, aut poſt deſecta conſpicitur, nunc pennarum hiatu refulgens, nunc compreſſu obumbrata. Hujus animalis ſtellantes volatus maturitatis hordei ſignum ruſticis præbent, mirâ benignitate naturæ. Ab hac lychnus penſilis, quem vulgò lampadem vocant, Cicindela appellatur, quæ nocte totâ ſervatur accenſa, & Lampyridis inſtar lucet. Mart. de Cicindela, *Ancillam tibi ſors dedit lucernæ, Totas quæ ſimul exigat tenebras.* Scribi-

tur autem Græcè λαμπυρὶς, ἰδίως· sed pro υ, etiam y scribi à nobis solet. Quia ergò hordei maturitatem denotant bene dicit, *Jam cogitat hordea messor : Splendidulis, &c. Dies genialis*] id est, in quo gignendis liberis in geniali toro opera detur. *Ratis acta*] id est, res de qua parùm sperabatur, optatum sortita est exitum. *Geminâ luce*] solis, & tædarum. *Patulus.* *Sub patula*] id est, semper patente. *Oenophilus*] id est, vini amator. Oenophorum autem vas magnum, in quo vinum affertur. Juvenalis, *Totum œnophorum sitiens.* *Oenophilus.* *Oenophorum.* Οἶνος Græcè dicitur vinum. *Iaccho*] id est, Baccho; hoc est, vino solutus; solvit enim curas: unde Lyæus à λύω, id est, solvo, dicitur Liber pater. *Tonius*] à tonando dictus, cantor. *Cui tibia buxo*] Ex buxo enim ferè fiunt nunc fistulæ, olim ex tibiis gruum; unde & tibiæ dictæ. *Multicolorem ventriculum*] id est, folliculum, quem inflare solent, variis panniculis tectum: vulgò musam cornutam vocant, eo quòd obcurvam fistulam annexam habet. *Buccas tubentes*] ex vino. *Multoties*] satis humile adverbium, quo idonei abstinere dicuntur. *Utrem*] id est, saccum illum ex corio. *Pinguibus à mensis juvenes ad compita*] id est, loca, quæ plures petere solent, in quibus rustici choreas & cæteros ludos exercent. *Cantu saltidico*] id est, saltandi formam dictante. *Et proximat*] id est, proximè appropinquat, aut instat. *Æstas quarta*] quia æstatem pro messe dixerat. *Dies rapidis, &c.*] *Si qua*] id est, aliqua, *dies*] .i. tempestas, *est bona*] .i. læta, prospera; *præterit horis rapidis*] .i. velociter transeuntibus: id enim videtur lætis. *Inimica tenaciùs hærent*] Generalis sententia, quâ finem facit: plura tamen videtur dicturus, sed à Fortunato ad coërtionem pecoris avocatur. *Viden'*] id est, videsne? *Pecus vicina subintrat vineta*] id est, loca vitibus consita vicina. *Eundum est*] id est, irenos oportet ad custodiam pecoris. *Nè taxemur*] id est, damnemur, *gravi mulctâ*] id est, pœnâ pro delicto dandâ.

Loxias. *Tonius.* *Ventriculus.* *Proximare.* *Vineta.*

De insania amoris, inscripta FORTUNATUS.

JOANN. MURMELII argumentum.

Quæ Padus exundans tulerit dispendia, primùm:
Insanum memorat mox Fortunatus Amyntam.

Faustus, & Fortunatus,

CUr tam serus ades? quid te (jam septima lux est)
Detinuit? gregibúsne nocent hæc pascua vestris?
Fort. *Fauste, Padus nostros qui præterlabitur agros*
Creverat, & tumidis ripas æquaverat undis.
Nos, curâ gregis obmissâ, privata coëgit
Publicáque utilitas, ripam munire diurnis
Nocturnísque operis, fluviúmque arcere furentem.
Faust. *Fert Padus exundans mala sæpius omina, noster*
Tityrus est autor, qui pascua dixit, & arva.
Fort. *Forsitan id verum, quando extra tempora, & ultra*
Mensuram atque modum subito concreverit æstu:
Nunc autem id poscit tempus: nam liquitur altis
Nix hyberna jugis, implent cava flumina montes:
Se exonerant, fluviósque onerant: sic flumina rursum
Se exonerant, pelagúsq; onerant: hominum quoq; mos
Quæ nos cunq; premunt, alieno imponere tergo. (est,

Cur tam serus ades?] In hac ecloga damnabitur amoris insania, quâ Amyntam pastorem deperîsse memorabit Fortunatus. Non enim nomini congruet, ut Fortunatus amores experiretur amaros. Amyntas à Marone inducitur pastor æmulus, unde dicit, *invidit stultus Amyntas*. Amynticus autem dicitur vindicativus. Talis autem proximus est ad furorem & insaniam, cùm cœptis desistere cogitur. Utrumque deduci videtur ab ἀμύνομαι, quod est ulciscor, punio, repugno. Principium collocutionis est de inundatione Padi, quam Faustus accusat, quò minùs affuerit illis diebus cum pecore. *Cur tam serus*] id est, tardus; sed utrumq; sic accipio, ut ad tempus referatur. Virgilius, *Tardi venêre subulci*] Nam lentus, piger, oscitans, etiam manè venire possit; serus autem vespere duntaxat, etiamsi celer, & præceps,

Amynticus.

Serus.

præceps. *Jam ſeptima lux*] ſeptimus dies. Prima tamen lux, & primus dies, differunt, autore Valla. Nam primâ luce facio quod in prima parte diei : primo die, quod toto ipſo die qui primus eſt. *Gregibúſne nocent*] Quaſi dicat minimè, cùm ager Mantuanus ſit optimus. Unde Maro, *Et qualem infelix amiſit Mantua campum. Padus*] fluvius eſt maximus Italiæ, in quem juxta Mantuam influit Mincius, unde de utroq; dicit Maro in Tityro, *Hic inter flumina nota, Et fontes ſacros frigus captabis opacum. Noſtros ergò agros*] .i. Mantuanos. *Nos curá gregis obmiſsá*] aut omiſſâ vulgatiùs: Horatium ſecuti, depoſito b, dicimus omiſſa & omiſi, primâ brevi. *Nocturníſq; operis*] .i. operationibus aut operariis: nam utrumq; ſignificat hæc opera. *Fert Padus exundans mala ſæpius omina*] .i. portenta, aut indicia futuræ calamitatis. *Noſter*] .i. noſtras, aut compatriota noſter. *Tityrus*] .i. Maro, qui in primo Bucolicorum per Tityrum intelligitur. *Eſt autor*] in fine primi Georgicorum, poſt cædem Cæſaris, quam tot mala ſecuta ſunt, Quia *Fluviorum Rex Eridanus, campóſq; per omnes, Cum ſtabulis armenta tulit.* Idem enim eſt Padus, & Eridanus, ab Eridano, ſeu Phaëthonte, filio Solis, qui in eo ſubmerſus dicitur, denominatus. Idem dicit Horat. 1. Carmin. de Tiberi. *Vidimus flavum Tiberim, retortis Littore Hetruſco violenter undis, Ire dejectum monumenta regis, Templáq; Veſtæ. Qui paſcua dixit, & arva*] id eſt, Bucolica, & Georgica. Prudenter Æneïda tacet, ut cujus lectio ad ruſticum non ſpectat: Horatius autem in ſermonibus reticet, quia tunc nondum erat emiſſa. *Forſitan*] Bene forſitan, nè portentis fidem priſcorum adhibere cenſeatur: quæ verò intempeſtivè fiunt, nihil portendere videntur præter ſe. *Nam liquitur*] id eſt, liqueſcit & defluit. Virgil. Georgicorum primo, *Vere novo gelidus canis cùm montibus humor Liquitur. Montes*] Nominativus eſt, quia montes implent cava flumina, id eſt, alveos fluminum. *Se exonerant*] videlicet montes, & onerant flumina; flumina rurſus onus ſuum in mare demittunt: nam *Omnia flumina intrant mare, & mare non redundat.* Unde ruſticè dixit, *Pelagúſque onerant.*

Padus.

Opera.

Omina.

Noſter.

Tityrus.

Liquitur.

Quæ

Quæ vos cunque] Tmesis, id est, incisio est, pro *quæcunque vos*. Dicitur autem Tmesis, non Temesis. *Alieno imponere tergo*] unde de Pharisæis Salvator, Matth. 23. *Alligant autem onera gravia & importabilia, & imponunt in humeros hominum; digito autem suo nolunt ea movere.*

Fort. *Sed jam contractum revocat suus alveus amnem.*

Faust. *Decrescente Pado (dictu mirabile) noster,*
Fortunate, lacus majoribus æstuat undis.
Urbs natat, obscuræ fiunt cellaria fossæ.
Intre cados adeunt, labens ad vina minister
Ridet, & ex imis fertur gravis obba lacunis.
Multa, licèt nati fuerint melioribus horis,
Multa & magna ferunt aliquando incommoda cives.

Fort. *Commoditas omnis sua fert incommoda secum:*
Et sorti appendix est illætabilis omni.

Faust. *Hactenus Eridanus: nostros repetamus amores;*
Quandoquidē nunc alma Venus movet omnia, cœlum
Luce tepet nitidâ, tellus viret, arva volucres
Cantibus exhilarant vernis, nunc omnia fœtant.

Fort. *Tu tua lusisti, sed nos aliena sequamur.*
Namque tibi noti referam pastoris amores,
Ut doceam Veneris nihil esse potentius igne.
Pauper & infesto sub sydere natus Amyntas,
Sex vitulos totidémque pares ætate juvencas,
Armentíque patrem ducens in pascua taurum,
Venerat ad Coitum, nitidis ubi Mincius undis
Alluit herbosos fugiens perniciter agros.
Arx nova propter aquas pinnatis ardua muris
Est Coitus, campo moles fundata palustri.
Hîc igitur recubans, vitrei prope fluminis undam,
Vitis ubi amplectens longis dumeta lacertis,
In vada curvatâ ripæ supereminet umbrâ,
Piscibus insidias tendebat arundine, & hamo.
Messis erat, solis rapidi violentia adustos
Prosciderat campos: finem Philomela canendi
Fecerat; & neque lux, passim morientibus herbis,
Pascere oves poterat, neque nox humore cicadas.

Dúmque

Dúmque incumbit aquis, studióq; intendit inani,
Taurus (ut auditum est) primùm vexatus ab œstro,
Mox canibus, demum furaci à milite, sylvis
Abditus, ex toto confestim evanuit agro.

Sed jam contractum] Non interrogativè, sed indicativè legatur. *Suus alveus*] id est, proprius, aut debitus: aut hypallage, id est, suum amnem. *Mirabile dictu*] id est, ut dicatur, vel dum dicatur. *Noster lacus*] vicinus urbi nostræ Mantuæ, scilicet Benacus; Mincius enim ex Benaco fluit.

Linter. Obba. *Lintre*] id est, scaphâ aut aliâ naviculâ. *Gravis obba*] id est, lagena: Persius sessilem vocat, eo quòd lato fundo quasi sedeat, dicens Satyr. 5. *Exhalat vapidâ læsum pice sessilis obba. Melioribus horis*] unde Juven. *Distat enim quæ Sydera te excipiant, modò primos incipientem Edere vagitus, & adhuc à matre rubentem.* Sed id Ethnicis quàm Christianis consonantius. Verùm si non trahimur, aut compellimur inviti; ducimur tamen zelo, & invitamur. *Appendix illætabilis*] quia in hoc mundo non sunt solida, nec plena gaudia, quæ nihil habeant amaroris. Nam extremum gaudii luctus occupat. *Appendix* dicitur quod appenditur. *Illætabilis*] De qua non est lætandum. Sic Æn. 4. *Hinc Drepani me portus & illætabilis ora.* Multa sunt proverbialiter dicta, notatúq; digna. Boëtius dicit se didicisse, in foribus Jovis esse duo dolia, alterum boni, alterum mali; neminémq; nasci qui non aliquando ex utroque bibat. *Hactenus Eridanus*] scilicet dictus est, .i. inundatio Padi. *Nostros repetamus amores, Quandoquidem nunc*] scilicet in vere, præcipuè dum nix liquitur. Tunc enim Veneri potissima datur opera: unde Vernæ dicti quòd ferè verno tempore gignuntur. *Alma*] quia diva creatrix, ab alendo dicta. Nam propagatione conservat genus nostrum. *Arva volucres*] Maro, *Hinc volucrum concentus in arvis.* *Exhilarant*] Ἱλαρὸς Græcè, unde hilarem Terent. dixit: facit hilaro verbum, quod est, hilarem & lætum facio. *Nunc omnia fœtant*] .i. fœtus producunt. *Tu tua lusisti*] .i. tuos amores feliciter cecinisti. Est enim ludere, res non graves canere. Unde Virg. in Bucol. *Et ipsum Ludere quæ*

Appendix. Illætabilis. *Verna. Alma.* *Hilarare.* *Fœtare. Ludere.*

vellem

vellem calamo permiſit agreſti. Et Ovid. *Ille ego qui fueram tenerorum luſor amorum, Ingenio perii Naſo poëta meo.* Ità Maro in culice, *Luſimus Octavi gracili modulante Thaliâ. Atque ut araneoli tenuem formavimus orſum. Sed nos aliena ſequamur*] Non enim Fortunato, ut dixi, infortunia amorum congruunt. Ea enim dicturus eſt. *Veneris nihil eſſe potentius igne*] Mar. *Omnia vincit amor, & nos cedamus amori.* Et ideo de tempore quo amant belluę dicit, Georg. 3.

Tempore non alio catulorum oblita leæna
Sævior erravit campis, nec funera vulgo
Tam multa informes urſi, ſtragémq; dedêre
Per ſylvas, tum ſævus aper, tum peſſima tigris.
(Heu!) malè tum Libyæ ſolis erratur in oris.

Et infeſto ſubſydere] .i. moleſto, & inferente quaſi vim; quod plus eſt, quàm ſi *infauſto* legendum ſit. *Ad Coitum*] .i. ad arcem ſic dictam, quòd eſſet ad fluentum Padi, & Mincii ex Benaco, ut dixi, naſcentis. *Coitus.* *Perniciter*] velociter. *Arx nova*] caſtellum notat. *Propter aquas*] .i. juxta. Virg. Georg. 3. *Et viridi in campo templum de marmore ponam Propter aquam, tardis ingens ubi flexibus errat Mincius, & tenerâ prætexit arundine ripas.* Sed quæram, cùm ille in laudem Mincii dixit, *tardis flexibus* (Eſt enim ſic utilior navigantibus, adverſo præſertim flumine) cur hîc dicat, *fugiens perniciter.* Sed dicemus id ad inundationem pertinere, quâ flumina tarda aliàs, pernicia fiunt. *Longis lacertis*] id eſt, brachiis, quia labruſcæ non putantur, nec reſecantur. *Arundine & hamo*] id eſt, hamatâ arundine, .i. virgâ tenui. *Sciderat*] mutavit quiſpiam, fecítq; *Proſciderat:* Nam ſcindo ſcidi priorem corripit: Æn. 3. *Heſperium Siculo latus abſcidit, arváq; & urbes.* Ubi Servius tamen videtur ſentire, debere produci. Nam *metri*, inquit, *causâ (ſci) ſyllabam corripuit: Verùm non legitur correpta, cùm contrà ſæpe reperiatur.* Hor. 1. Car. *Nequicquam deus abſcidit, &c.* Poſſet fortè legi, *Solverat*, aut quid ſimile. *Neq; lux*] .i. diurnum tempus. *Neque nox humore*] id eſt, rore. Virg. *Dúmq; thymo paſcentur apes, dum rore cicadæ. Studióque intendit inani*] .i. piſcandi hamo, unde parùm utilitatis conſequitur, præſertim prætermiſſâ cuſtodiâ armentorum. *Ab æſtu*]

Vespæ genus est, sic Græcè à sono dictum. *Mox*] id est, paulò pòst, vexatus à canibus. *Demum*] .i. tandem, aut ultimò. *Miles.* *Abditus*] id est, absconditus. *A milite*] .i. viro belligero humilis conditionis, unde *furaci* addit. Non enim militem dicimus equitem auratum, sed millesimum quemq;, .i. quemlibet è numero millenario, etiam vilissimum. Unde milites Romani potissimùm pedites vocabant

Quod puer ut novit, tumulum conscendit, & altâ
Voce bovem clamans, longò rura omnia visu
Prospicit. Ut frustra niti se comperit, arcum
Corripit & pharetram, sequitúrq; per invia taurum,
Illum per caulas, & per stabula omnia quærens,
Per colles, Benace, tuos, per consita olivis
Jugera, per virides ficis & vitibus agros.
Venerat ad sublime jugum, quod sulphuris arcem
Sustinet, & longis aperit prospectibus illinc
Benacum, hinc campos longè latéque patentes.
Lux ea sacra fuit Petro, frondente sub ulmo
Mixta erat ex omni pubes post prandia vico,
Ducebátque leves buxo resonante choreas
Rustica gens, nullâ genus arte domabile, semper
Irrequietum animal gaudet sudore, peracto
Mane sacro, festâ (quando omnibus otia) luce
Ipsa otî ac famis impatiens epulatur, & implet
Ingluviem, audito properat tibicine ad ulmum;
Hic furit, hic saltu fertur bovis instar ad auras;
Quam rastris versare nefas, & vomere, terram
Calcibus obduris & inerti mole fatigat,
Ac ferit, & totâ Baccho facit Orgia luce,
Vociferans, ridens, saliens, & pocula siccans.

Faust. *Stulte, quid hæc faris? solatia rustica damnas,*
Rusticus ipse tuis malus es, tibi pessimus ipsi.

Fort. *Dicta joco fuerint, nostrum repetamus Amyntam.*

Quod puer] Prosequitur historiam, aut argumentum cœptum. *Prospicere.* *Prospicit*] porrò aspicit. Æneïdos primo; *Navem in conspectu nullam, tres littore cervos Prospicit errantes.* *Ut*] i. postquam. *Per caulas, & per stabula omnia quærens,*

Per

Per colles, Benace, tuos] Non longè ergò distat, ità ut de eo intelligi posset, quod dixit, *Noster lacus, &c. Sulphuris arcem*] à sulphure denominatam. *Benacum*] qui ut Latius ex Alpibus augetur. *Sacra fuit Petro*] ad vincula, ut videtur, calendis Augusti. *Buxo*] .i. fistulâ ex buxo. Maro, *Tympana vos buxúsque vocat Berecynthia. Ipsa otî ac*] Sic Maro in fine Georgic. *Ignobilis otî*, pro otii dixit. Nam ut hîc *otii* scribas, versus non patitur. *Bovis instar*] .i. in morem, quod Valla, ut dixi, improbat. *Quam rastris*] scilicet in cœmeterio, aut alio loco sacro; aut areâ publicâ. *Facit Orgia Bacho*] id est, celebrat Bacchanalia. Orgia autem generaliter dicuntur omnia festa. *Calcibus*] à nominativo calces. Sic enim scribendum præcipiunt; éstq; incerti generis. Virg. *Ferratâ calce fatigat*. Alibi mascul. leges. *Inerti mole*] .i. pondere corporis inertis. *Tibi pessimus ipsi*] Confessus enim fuerat suos amores; unde posset in eum dici illud Horatianum,

Quàm temere in nosmet legem sancimus iniquam!
Continuit gressum, baculóque innixus acerno,
Intermisit iter, donec mitesceret æstus.
Ah puer infelix! æstus te major in umbra
Corripiet. Nudam videas nè in fonte Dianam,
Claude oculos; blandis neu des Sirenibus aurem.
Sors tua Narcisso similis. Narcissus in undis
Dum sedare sitim properat, sitit ampliùs: at tu
Exteriorem æstum fugiens, intrinsecus ardes.
Quàm melius fuerat, (nisi te sic fata tulissent)
Ad reliquum rediisse pecus, servâsse juvencas,
Amissi bovis æquo animo dispendia ferre,
Quàm, dum conaris nil perdere, perdere teipsum!

Faust. *Sed post jacturam quis non sapit? utile non est,*
Consilium post facta dari, quod oportuit antè.
Consilium post facta, imber post tempora frugum.

Continuit gressum] reliqua prosequitur. *Baculo acerno*] ex acere arbore. Acer enim primâ brevi, hujus aceris, secundum Priscianum, facit: unde acernus, a, um. *Intermisit iter*] quod habuit ad inquirendum taurum. *Ah puer infelix!*] Acclamatio Fortunati. Sic illîc, *Ah virgo infelix! quæ te dementia*

Orgia.

Calces.

Acernus.

dementia cepit? Nudam videas nè in fonte Dianam, Claude oculos] .i. averte oculos nè videas vanitatem. Sed ad fabulam alludit. Actæon enim, quia Dianam imprudens nudam vidit, à canibus discerptus est. *Blandis neu des Sirenibus aurem*] nam *Sirenes, ut aiunt, surdâ aure transire oportet*, ut inquit divus Hieronym. *Fuerunt* autem, autore Servio, in fine 3. Æn. *tres in parte virgines, & in parte volucres, Acheloi fluminis & Calliopes Musæ filiæ. Harum una voce, altera tibiis, tertia lyrâ canebat. Et primò iuxta Pelorum in Capreis insulis habitaverunt, quæ illectos suo cantu in naufragia deducebant. Secundum veritatem meretrices fuerunt, quæ transeuntes quoniam deducebant ad egestatem, his fictæ sunt inferre naufragia. Has Ulysses contemnendo deduxit ad mortem.* Hæc ille. Harum nomina dicuntur Parthenope, à qua quæ nunc Neapolis, .i. nova urbs dicitur, olim fuit denominata, Leucosia & Legia. Dicuntur autem ab eo, quod est ἔιρειν, quod significat connectere, & retinere; & aspiratio convertitur in S. Harum cantum ad Ulyssem transtulit Cicero in carmine, cujus principium est, *O decus Argolicum, quin puppim flectis Ulysses, &c.*

Sirenes.

Sors tua Narcisso similis] Is enim secundum Ovid. Met. 4. cùm superbiâ formæ elatus, cæteros contemneret, amore sui in fonte visi exarsit, & cùm sui compos esse non posset, in margine languens tandem in sui nominis florem converti meruit. *Dum sedare sitim properat*] in fonte videlicet. *Sitit amplius*] amore sui illîc visi. *Intrinsecus ardes*] æstu amoris. *Quàm melius*] .i. quantó. Sic Virg. in 7. *Tam magis illa tremens, & tristibus effera flammis, Quàm magis, &c. Nisi te sic fata tulissent*] imputat fatis, sed tamen immeritò, ut legitur apud Aul. Gell. lib. 6. cap. 2. *Hei mihi! quid damnant mortales numina cœli? Esse aiunt etenim per nos mala, cùm tamen ipsis Vecordi præter fatum sint mente dolores.* Multi ergò fatis imputant. Juven. *Hunc ego fatis imputo.* Et alibi, *Fata regunt homines.* Et Manl. lib. 3. *Fata quoq; & vitas hominum suspendit ab astris. Sic felix aut triste venit per singula fatum.* Verùm fatum variè accipi solet: utcunq; tamen accipiatur, dicemus non imponere arbitrio

Narcissus.

Quàm.

Fatum.

arbitrio noſtro neceſſitatem, etiamſi fata viam inveniunt. *conſilium poſt facta* eſt, inquit, *imber poſt tempora frugum*] bene ad ſuum inſtitutum convertit, nè non ruſticus putetur. Ut autem Maro inquit, *Dulce ſatis humor.*

Fort. *Una puellares inter pulcherrima turmas*
Virgo erat, alba comas, aliis procerior, annos
Nata quater quinos, vel circiter, ore nitenti,
Urbanis certare potens, & vincere, nymphis,
Aureolis radians guttis: ad tempora limbus
Ibat, & ad pectus clauſum velamen aheno
Claviculo, mediam fulgenti fibula ferro
Stringit in anguſtum, nova candicat inſtita lapſu
Linea rugoſo, pedibúſque allabitur imis.
Hanc puer ut vidit, periit, flammáſque tuendo
Hauſit, & in pectus cæcos abſorbuit ignes;
Ignes, qui nec aquis perimi potuêre, nec imbre
Diminui, neque graminibus, magicíſve ſuſurris;
Oblitúſque greges, & damna domeſtica, totus
Uritur, & noctes in luctum expendit amaras:
Sæpe graveſcentem verbis compeſcere flammam
Nixus, & inſanum juvenis cohibere furorem,
Dicebam, Miſerande puer, quis te Deus iſtas
Miſit in ambages? ſed non Deus, imò Satanûm
Peſſimus ex illis, quos noctibus atque diebus
Ter tribus in terras fama eſt ex æthere lapſos.

Una puellares] Non attendens ad interlocutionem Fauſtinam, pergit Fortunatus, deſcribens puellam, cujus amore exarſit. *Nata quater quinos*] id eſt, viginti, quæ ætas ruſticis uxorem ad laborem expetentibus grata, cùm urbano junior placeat, ut in Eunuc. *Anni quot? Sedecim. Flos ipſe, &c. Urbanis nymphis*] .i. ſponſis, aut puellis pro nymphis habendis: eſt autem dativus, more Virgiliano, *Montibus in noſtris ſolus tibi certat Amyntas*: id eſt, tecum: & cum nymphis: ſed duriùs additur, *& vincere*, cùm ſequatur *nymphis*. Nam ſubaudire oportet *eas*. *Aureolis*] id eſt, parùm aureis, ſicut à *luteo luteolum* deduxit Maro. *Limbus*] id eſt, veſtis oblonga. *Aheno*] id eſt, æreo. *Claviculo*] id eſt, ſpintere.

Fulgenti

Fulgenti ferro] ex usu aut artificio, aut ex eo quod album ferrum vocant. *Stringit in angustum*] ut gracilior habeatur: nam *siqua est habitior paulò, pugilem esse aiunt. Nova instita linea*] id est, fascia annexa stolæ. Sunt autem duo epitheta quæ Latina lingua refugit, nisi divisim construantur; sed tamen hæc tolerantur, quia perinde est ac si dicat, instita nova ex lino, quæ rusticis convenit. Nam instita lanea, & serica stolæ matronali congruit. *Allabitur imis pedibus*] .i. ad imos pedes defluit. Horatius sermonum 1, *Nil medium est, sunt qui nolint tetigisse nisi illas, Quarum subsutâ talos tegat instita veste:* est autē instita tenuissima fasciola, quæ Prætexta dicitur, ut inquit Acron ad dictum locum. *Lapsu rugoso*] .i. in plicas contracto. *Hanc puer ut vidit, periit*] Maro; *Ut vidi, ut perii! ut me malus abstulit error! Flammásq; tuendo*] .i. inspiciendo: hic activè accipitur. *Ignes, ignes*] Bona & artificiosa repetitio. *Qui nec aquis*] Unde ædituus apud Gell. lib. 19. cap. 9.

Quid faculam præfers phiriros, qua nil opus nobis?
Ibimus, hoc lucet pectore flamma satis.
Iam non potis est vis sæva extinguere venti,
Aut imber cælo candidus præcipitans.
At contra hunc ignem Veneris, nisi si Venus ipsa,
Nulla est quæ possit vis alia opprimere, &c.

Neq; graminibus] id conqueritur Apollo apud Nasonem: *Hei mihi! quòd nullis amor est medicabilis herbis. Magicisve susurris*] id est, incantationibus, quæ obscurè remordente conscientiâ proferuntur. *Quis te Deus*] ex veteri consuetudine interrogandi. Nam hodie, cùm unum credimus Deum, ineptum esset, nisi abusivè, ut dixi, ex poëtico more inferos dicamus deos, & amorem, aut virtutes, & vitia. *In istas ambages*] .i. inextricabiles errores. *Sed non Deus*] Corrigit ergò quòd dixerat Deus; *Imò*, inquit, *Satanûm pessimus*] à nominativo Satan, hujus Satanos, sicut Titan Titanos, Pæan Pæanos. Peccant ergò qui etiam Satanas Satanæ, mediâ brevi proferunt. *Ter tribus*] .i. novem noctibus, & totidem diebus ex novem choris Angelorum.

Dic, agè, si nôsti quenquam; reminiscere, si quem
Videris

Videris hoc pacto diteſcere, ſurgere in altum,
Dilatare domum, majoribus horrea acervis
Complere, his ſtudiis extendere latiùs agros,
Multiplicare greges, acquirere paſcua bobus.
Inter tot populos, quot habet latiſſima tellus,
Sunt qui noſtra ferant menſis epulanda cruentis
Corpora, & humanos abſumant dentibus artus:
Sunt, inquam, quos tanta malis tot vexat Erinnys:
Sed nullum eſt tam immane genus, tam barbara nuſ-
Gens, quæ fœmineos non execretur amores. (quam
Hinc veniunt rixæ, veniunt & jurgia, & arma,
Sæpe etiam diræ multo cum ſanguine mortes.
Hinc quoque deletis everſæ mœnibus urbes.
Ipſæ etiam leges, rubríſque volumina loris
Clauſa vetant ſcelus hoc, & deteſtantur amores.
Ut leges audivit, ad hæc reſpondet Amyntas,
(Civis enim fuerat puer, & verſatus in urbe)
His monitis prudens & circumſpectus haberi
Niteris, & ſenſu tetricos anteire Catones.
Error hic, hæc paſſim ſapiens dementia regnat,
Ipſe ſibi blanditur homo, ſolérſque putari
Vult animal; tamen incautus ſibi multa tetendit
Retia, & in foveam cecidit, quam fecerat anté.
Liber erat, ſervile jugum ſibi condidit ipſe:
Pondus id eſt legum (vidi ipſe volumina) quas nec
Antiqui potuêre patres, nec poſſumus ipſi,
Nec ſervare ætas poterit ventura nepotum.
Aſpice quàm ſtulta eſt hominum prudentia: cœlum
Sperat, & eſſe ſibi ſedem inter ſydera credit.
Forſitan in volucrem moriens tranſibit, & altum
Spiritus aſſumptis trauabit ad æthera pennis.
Tunc ego, Quid latras? legum Deus autor, & ipſis
Non parere, ſapit magnam nimis impietatem.
Fauſt. *Grandia de magnis hæc ſunt certamina rebus.*
Fort. *Quid fuerim reris? quamvis pannoſus, & aſper*
Sim modò, tunc animo, tunc vi, tunc ore valebam:
Nec mihi ſeſe alius poterat componere paſtor.

Fauſt. *Nunc quoque ſi rectus vultu gradiare ſupino,*
Alter eris Marius, raſo ore videberé Carbo.
Fort. *Talia reſpondit ſic objurgatus Amyntas:*
Facto homini Deus invidit. Conceſſa voluptas
Viſa bonum nimis excellens, & vota repreſſit
Legibus inventis, ut equi ligat ora capiſtro,
Nè quocunquè libet flectat veſtigia, ſeſſor.
Quæ mea ſit, me cogit amor, ſententia, fari,
Liberáque ora facit: qui non communicat uſum
Conjugis, invidus eſt: livorem excuſat honeſtas
Introducta uſu longi livoris iniquo.
Nam dum quiſque ſibi retinet ſua gaudia, nec vult
Publica, communis mos ac longævus honeſtas
Factus, & hunc morem fecit dementia legem.
Invida res amor eſt, res invidioſa voluptas.
Tunc ego non audens hominem contendere contra
Ampliùs, inſano rediens ab amante, receſſi.
Fauſt. *Cernis, ut hic malus affectus ſic lumina mentis*
Claudat, in errores ut ſponte feramur apertos?
Fort. *Cernis, ut à ſummo liventia nubila Baldo*
Se agglomerent? oritur grando: nè fortè vagantes
Tempeſtas deprendat oves, diſcedere tempus.

Dic agé] Progreditur in deteſtationem amorum, quò illum avertat: facítq; id quaſi ſatyricè, docens nullum ex amoribus emolumentum, nullúmq; per eos diteſcere. *Sunt qui noſtra ferant*] Tyranni, qui ſanguinem & ſudorem pauperum abſumunt: aut ad Cyclopas & Læſtrygonas reſpexit, aut ad Ægyptios à Juvenale damnatos: ſed verius ad avaros, qui quicquid pauperes ſudore pariunt, devorant. *Everſæ urbes*] ut Troja & aliæ (ut Hor. 1. Ser. ſentit) multæ.

Nam fuit ante Helenam cunnus, teterrima belli
Cauſa: ſed ignotis perierunt mortibus illi,
Quos venerem incertam rapientes more ferarum,
Viribus editior cæ debat, ut in grege taurus.

Tetricus Anteire. Catones.

Tetricos] ſeveros & rigidos, à Tetricis montibus aſperis. *Anteire*] colliſio eſt, ſicut in *deinde, proinde, deeſſe*, fieri ſolet. *Catones*] duo nominati ſunt ſeveriſſimi; major ille Cen-

Censorius, & minor Uticensis. *Ipsæ etiam leges*] ut lex divina, *Non mœchaberis*: lex humana, ut lex Julia in adulteros. De qua Juvenalis, *Lex Julia dormit, &c. Quas nec Antiqui potuêre patres*] Sic beatus Petrus, Act. 15. *Nunc ergò quid tentatis Deum, imponere jugum super cervices discipulorum, quod neq; patres nostri, neq; nos portare potuimus? Sapiens dementia*] bona implicatio, sicut apud Juven. *Inter Socraticos notissima fossa cinædos*: cùm nihil sit magis repugnans, quàm Socraticum & cinædū esse: sed ut in Prol. Andr. dicitur, Multi *Faciunt næ intelligendo, ut nihil intelligant*. Videntur ergò sibi sapientes, cùm sint dementes, iniquam in se ferentes legem. Hor. *Quàm temere in nosmet legem sancimus iniquam! Quam fecerat ante*] Sic David, *Incidit in foveam quam fecit. Forsitan in volucrem*] tanta est amantibus insania, ut etiam quæ fidei sunt irrideant. Graphicè ergò docet, quàm non sit sui compos quisquis amat. *Grandia de magnis*] nè decori personarum immemor videatur poeta, (videtur enim altior hæc disputatio, quàm ut rusticis conveniat) inducit alterum interloquentem quasi minus habeat fidei: unde Fortunatus, more senum qui se laudant, & sua tempora, (ut Nestor apud Homerum; unde Flaccus in arte, *Laudator temporis acti, Se puero*) dicit se in adolescentia fuisse præstanti ingenio, & prudentiâ magnâ præditum. *Quid fuerim reris*]. i. arbitraris. *Reris.* *Quamvis pannosus*]. i. veste multis panniculis consutâ, & crasso panno: --- *& asper Sim modò*]. i. *pannis annisq; obsitus*, ut inquit Comicus. *Pannosus.* *Nunc quoq; si rectus vultu gradiare supino, Alter eris Marius*] Qui procerus erat, & ut Appianus docet, vultu severo; qui ex vultûs diritate, cùm nihil loqueretur, satis proferre visus quàm ingentem machinaretur cædem. Papyrius autem *Carbo*, illâ tempestate, quâ cum juniori Graccho conspirabat, adhuc juvenis, seu imberbis erat: unde ait, *raso ore videbere Carbo*] alludens, ni fallor, ad carbonem, quo nihil nigrius. *Carbo.* *Ut equi ligat ora capistro, Sessor*]. i. qui insidet equo. *Me cogit amor*] non ergò sui juris aut liberum se fatetur, sed amore coactum. *Qui non communicat usum Conjugis, invidus est*]

vult errore & hæresi Nicolaïtarum, etiam conjuges debere communes esse, & per invidiam suam cuiq; datam, & legem Juliam in adulteros latam. Quæ res quia honesta visa, livorem excusat honestas. Honestatem autem introduxit longus, sed iniquus, inquit, usus: quæ omnia sunt ab insano & demente amatore dicta. Unde quam vidit, non maritali affectione amavit. *Invida res amor est*] id est, invidere faciens, quia nec regna parem, nec ferre Venus potest. *Liventia*] subnigra & densa à livore, qui est macula plumbei coloris, ex compressu facta. Tibull. *Tum succos herbásq; dedi, quîs livor abiret, Quem facit impresso mutua dente Venus.* Et quia talem invidi contrahunt colorem, ideo lividi dicuntur; & livor, invidia. *Baldo*] .i. à monte vicino. Est autem futuræ Eclogæ parasceue, .i. præparatio.

ECLOGA III.

De insani amoris exitu infelici, inscripta AMYNTAS.

JOANN. MURMELII argumentum.

Agricolæ duram sortem, miserique furores
Fortunatus & exitium deplorat Amyntæ.

Faustus & Fortunatus.

ILla hesterna ruens Baldi de vertice grando,
Fortunate, fuit nobis innoxia, divis
Gratia, nostrarum quibus est custodia frugum.
Sed, veluti ex illis veniens ait Harculus oris,
Veronensem agrum, pecudes, & ovilia sic est
Demolita, casas & pastoralia tecta
Sic evertit, ut agricolis spes nulla supersit.
Agricolis etenim pecus est substantia, & arva
His subjecta malis: grandis thesaurus in arca
Civibus est, quem nulla queat contundere grando,
Nulla pruina, gelu nullum, nullæ aëris iræ.

Fort. *Nescio quis ventos tempestatésque gubernat,*
Id scio, sed neque si scio, sat scio: sed tamen ausim
Dicere. Quid? vitâne ideo mulctabor in ipsa?
Numina si, ut perhibent, orbem moderantur ab alto,

Extinc-

Extimo nil duros hominum curare labores.
Aspice, quo tenuem victum sudore paramus,
Quot mala pro grege, pro natis, pro conjuge pastor
Fert miser: infestis æstate caloribus ardet,
Frigoribus riget hybernis; dormimus ad imbrem
Cotibus in duris, vel humi. Contagia mille,
Mille premunt morbi pecudes, discrimina mille
Sollicitant; latro insidias intentat ovili,
Atque lupus, miléque lupo furacior omni.
Ut manus assiduo detrita incalluit usu,
Squaluit os, barba obriguit, cutis aruit æstu;
Una repentino rapit omnia turbine grando.
Hoc superi faciunt, quibus inclinamur ad aras,
Et quibus offerimus faculas, & cerea vota.
Nescio quæ pietas & quæ clementia tantis
Cladibus involvat pastores omnium egenos.

Illa hesterna ruens] Facto ex eventu pastoribus colloquio, prosequitur Fortunatus infelices amores Amyntæ. Stilus, quia pastoralis, facillimus est: quocirca brevissimus ero. *Illa grando hesterna*] cujus meminit in fine præcedentis Eclogæ. *De vertice*] .i. summitate. Vertex enim dicitur summitas, à qua vertendum est, cùm altiùs ire nequeas, ut in capite & monte. *Vertex.* *Baldi*] Baldus mons est. *Baldus.* *Divis*].i. sanctis. *Harculus*] rustici nomen, quasi *bonus cultor*, aut *arvicola*, aut *retiarius*: ἄρκυς enim dicitur *rete*. *Harculus.* *Est demolita*].i. dejecit, prostravit, calamitatem inferendo. *Demoliri.* *Casas*] tuguria pastoralia. Et proinde dicit, *pastoralia tecta*. *Casa.* *Agricolis etenim*] Ordo est: Etenim substantia, .i. possessio & peculium, est agricolis pecus, & arva. *Nullæ aëris iræ*] .i. tempestates, quasi ab irato Jove, qui & aër dicitur, illatæ. *Ira aëria.* *Nescio quis, &c.*] Rusticè id dicit, sed graphicé. Sunt enim rustici impatientes calamitatis, ità ut in proverbio sit, *Qui sua amittit, & sensus amittit*: unde & Æneas amissâ conjuge (quanquam summus alioqui deorum cultor) ait Æneid. 2. *Quem non incusavi amens hominúmq; Deorúmq;? Aut quid in eversa vidi crudelius urbe?* Et in Bucol. amisso nato, *Atq; Deos, atq; astra vocat crudelia mater. Vitâne ideo multâ labor*

in ipſa?] id eſt, anne ob id vivens puniar? id quoq; de more ruſticano. Nam illis durum non videtur, quod differtur malum, utpote poſt fata. *Numina ſi, ut perhibent*] Epicurei enim negabant: unde Maro in Bucol. *Nec curare Deum credis mortalia quenquam?* Lucr. *Nec bene pro meritis capitur, nec tangitur irâ.* Hor. Serm. 1. *Credat Judæus apella, Non ego; namq; Deos didici ſecurum agere ævum.* Judæum vocat *apellam*, id eſt, ſine pelle præputii, hoc eſt, circumciſum. *Securum ævum*] id eſt, ſeorſum à cura mortalium. Unde Epicurus jactabat ſe levâſſe genus humanum duobus ſummè malis, metu, & ſuperſtitione Deorum: Metu quidem, quia dixit unum eſſe ſpiritûs humani & belluini interitûm, & ideò non eſſe metuenda, quæ poſt mortem eveniunt; Et ſuperſtitione, id eſt, anxiâ religione, cùm dii non curent mortalia. Sed utrumque impium & ſceleſtum eſt, omnem pietatem & religionem deſtruens. *Extimo*] pro exiſtimo: exiſtimo autem, id eſt, cenſeo & judico: per x plurimi ſcribunt. Æſtimo autem, id eſt, æris pretium conſtituo & liceor, per æ & ſt. *Diſcrimina*] id eſt, pericula. *Miléſque lupo furacior*] miles dicitur quicunq; ſtipendium belli gratiâ ſuſcipit. *Unagrando*] Unde calamitas, quæ dicta eſt, quòd calamos, id eſt, culmos ſegetum terit. Eſt autem in ſermone multiplex pathos. *Quibus inclinamur*] adorando & ſacrificando, nutu. Sic Hiarbas Æneïd. 4. *Dicitur ante aras media inter numina divûm, Multa Jovem manibus ſupplex orâſſe ſupinis.* Et infrà: *nos munera templis Quippe tuis ferimus, famámq; fovemus inanem. Incalluit*] id eſt, calluit, hoc eſt, tumorem & duritiem induit. *Paſtores omnium egenos*] Æneïd. 1. *Omnibus exhauſtos jam caſibus, omnium egenos.*

Apella.

Securus.

Extimo.

Æſtimo.

Diſcrimen.

Miles.

Fauſt. *Fortunate, ſcelus nobis hæc omnia noſtrum*
Ingerit; ætherei ſententia judicis æqua eſt.
Fort. *Quod ſcelus? an fuimus Chriſti vitæ inſidiati?*
Fauſt. *Furgia, furta, iræ, Venus & mendacia, rixæ.*
Fort. *Quid meruêre boni? nec enim ſcelus obruit omnes,*
Et tamen una omnes pariter peſſundat Erinnys.
Fauſt. *Heu! neſcis: malè de ſuperis ſentire, nefandum.*
His igitur, quæ ſcire nefas, neſcire neceſſe eſt, Poſt-

Posthabitis, curas iterum repetamus Amyntæ,
Quas fumus experti, quas ignorare negatum est.
Res vulgaris amor, studium commune juventæ.
Fort. *Mœror & affectus alit de cardine mentem*
Sæpe levant, animo sermo venit æger ab ægro.
Fauſt. *Intellecta licet, pro re, pro tempore, fari:*
(Sic habitus Cosmas sapiens) incognita nunquam.
Fort. *Fauste, sapis: notos igitur repetamus amores;*
Restat Amynteos postrema in fata furores
Dicere, & in misero lacrymas impendere casu.

Fortunate, &c. Nè approbanda videatur ſententia Fortunati, caſtigat eum Fauſtus, dicens illud notum verbum, *Omnia mala quæ patimur, peccata noſtra meruêre. Ætherei ſententia judicis æqua*] Auguſtinus enim docet occulta quidem eſſe interdum divina conſilia, ſed tamen nunquam injuſta. Hoc Maro Æneïd. 6. *Aut æquus amavit Juppiter.* & 10. Æn. *Rex Juppiter omnibus idem. Quod ſcelus?*] Graphicè exprimit ruſticorum opinionẽ, qui ſeſe inſontes putant, dum capitalibus criminibus vacant. Reſpondet autem Fauſtus: Quæris quod ſcelus? *Jurgia*] .i. contentiones quæ frequentes inter ruſticos ſunt; unde pro magno bono duxit Maro ſepem, dicens, *Hinc tibi quæ ſemper vicino ab limite ſepes, &c. Venus*] .i. luxuria carnis. *Quid meruêre boni?*] Non reſponder ad hoc Fauſtus, aut quia feſtinat ad narrationem exitûs amorum Amyntæ, aut quia non decuit ruſticum, quæ Theologorum ſunt, enodare. Unde dicit nefas eſſe de factis Dei inquirere. Satis enim eſſe debet, quia Deus ità vult, qui nihil injuſtum velle poteſt. Ideóq; ubi divina eſt præceptio, nulla debet eſſe percunctatio; ut Abraham nobis præclarè oſtendit, dicente D. Auguſt. Nam filium non dubitavit mactare, in quo tamen propaginis promiſſionem acceperat. At ſi quæras cur boni cum malis puniantur: dicetur, tantùm temporaliter puniri bonos, ut plus mereantur; malos autem, ad vindictam. Eſt ità pretioſa in conſpectu Domini, mors ſanctorum ejus. Mors autem peccatorũ peſſima. *Neſcire neceſſe eſt*] altiora te nè quæſieris: Mitte arcana Dei, &c. *Poſthabitis*] .i. prętermiſſis, aut mino-

Jurgia.

Venus.

Poſthabere.

ris habitis; ut, *Posthabui tamen illorum mea seria ludo, &c. Posthabitâ coluisse Samo. Quas*].i. cujusmodi sumus experti, quia hoc commune malum: *Semel insanivimus omnes. Mœror & affectus alii*].i. affectiones & passiones & perturbationes. *De cardine*] .i. de stabilitate. *Sæpe levant*] .i. amovent. *Animo sermo venit æger ab ægro*] quia ex abundantia cordis os loquitur. Unde Flaccus in arte, *Format enim natura priùs nos intus ad omnem Fortunarum habitum, juvat, aut impellit ad iram, Aut ad humum mœrore gravi deducit, & angit. Pòst effert animi motus, interprete linguâ. Sic habitus Cosmas sapiens*] Cosmas (ut opinor) Medices, Florentin. ille ditissimus & memoratissimus pater Laurentii, & avus Petri Medicis hîc intelligitur. *In postrema*].i. in ultima. *Fata*].i. mortem usq; *Impendere*].i. impertiri. *in misero casu*].i. infelici exitu.

Cardo.

Impendere.

Præteriens illàc parvo pòst tempore, rursum
Insanire hominem video, & miseratus amantem,
O iterum, dixi, mens inconsulta, veneno
Ebria fatali, populo jam fabula factus,
Non resipiscis adhuc? & adhuc in amore sepultus,
Te rapis atq; tuos, pecus atq; mapalia tecum,
Vt quondam moriens rapuit secum omnia Samson?
Quum senio curvatus eris, si fortè senectam
Fata tibi dederint, quis sustentabit inertem,
Somnolentum, inopem, cùm jam defecerit omne
Robur, & ingenium, sensusque recesserit omnis?
Hæc tibi cuncta feret, nisi mors prævenerit, ætas.
Esto domi, vigila, observa, super omnia semper
Prospice, quò rendas, & quò veniisse dolendum est,
Ire cave: discerne vias, hominémque memento
Non ad delicias, non ad muliebria natum
Blandimenta, levi tam perniciosa juventæ.
Ipse ego, cui pecudes, cui lac, cui caseus, ægrè
Vitam ago: tanta agros omnes invasit egestas,
Tot duri rerum eventus, incommoda passim
Tanta, tot adversis totus convolvitur orbis.

Præteriens illàc] Principium narrationis, *Illàc*] id est, per locum

locum illum, ubi dixi Amyntam amore languentem jacere. *Parvo pòst tempore*] Sic Maro: *Respexit tamen, & multo pòst tempore venit.* Unde *pòst*, & *antè*, gratiâ excessûs, ablativum regunt cum suo, si volumus, casu; ut, post dictum diem parvo tempore: Sine autem casuali, videntur adverbia, ut *postea* & *antea*-O *iterum*] bonus est versus, quia in principio carminis monosyllaba vocalia non abjiciuntur, ut, *ô utinam, ô ego:* neque corripiuntur, sicut interdum in medio, ut in Buc. *Te Corydon, ô Alexi, trahit sua quemque voluptas. Mens inconsulta*] .i. imprudens, cui nihil est consilii aut pensi. Capitur enim *inconsultus* passivè pro eo cui non est datum consilium, ut Æneïd. 3. *Inconsulti abeunt sedémq; odêre Sibyllæ:* & tamen *consulti* videntur, qui consilium dant, sed revera qui consuluntur sæpe, id est, à quibus ut prudentibus consilium petitur. Unde non solùm jurisconsultus, sed etiam jureconsultus dicitur, quasi in jure, aut de jure. *Veneno Ebria fatali*] id est, amore ad mortem ducente: est enim amor venenum, quia per venas it. Unde, *Vulnus alit venis:* nec tamen fato imputandum, sed nobis. Unde D. August. super illud, *Ego dixi, Miserere mei, sana animam meam, quia peccavi tibi*, ait, Ego peccavi, non fatum, non fortuna. De hoc tamen plura jam diximus. *Populo jam fabula*] .i. argumentum fabulandi: non tamen dicit, *jam fabula facta*; quia ordo est, *factus jam populo fabula. Non respiscis*] .i. iterum sapis, & ad sapientiam redis. *Pecus atque mapalia*] .i. casas & caulas: Dicuntur etiam sic à Virgilio; ut *raris habitata mapalia villis:* & *magalia*, sed primâ longâ; ut Æn. 1. *Miratur molem Æneas magalia quondam. Rapuit secum omnia Samson*] ut Jud. 16 latè describitur: nota est historia. *Senectam Fata tibi dederint*] Qui enim (ut Seneca dicit) ad extremum fati pervenerit, senex morietur. Posuerunt antiqui multiplicem mortem: ut *fatalem*, quæ quatuor cursus Saturninos explebat. i. centum & viginti annos; ultra quos fata, .i. deorum constituta, negabant posse vivere: Et *naturalem*, quæ tres explebat. i. 90. annos: Tunc enim natura deficit, dicitúrque *mors merita*, id est, pro merito, in remedium tot malo-

Inconsultus.

rum

rum quæ ſequuntur conceſſa: & *fortuitam* ac *violentam*, quæ etiam in primo curſu contingere poſſit: quas omnes tangit Maro, Æneïdos quarto ad finem.

Nam quia nec fato, meritâ nec morte peribat,
Sed miſera ante diem, ſubitóque accenſa furore.

Hæc tibi cuncta ferat] Unde Flaccus in arte, *Multa ferunt anni venientes commoda ſecum: Multa recedentes adimunt.* De incommodis ſenectæ, vide Juven. Satyr. 10. In qua dicit, *Sed quàm continuis & quantis longa ſenectus Plena malis! Proſpice, quò tendas*] .i. ad quem ſtatum. Perſius: *Eſt aliquid quò tendis. Et quò*] .i. ad quem ſtatum. Ordo eſt, *& cave ire* [eò] *quò veniſſe dolendum eſt. Eſto domi*] aut ſimpliciter dicit, aut quod Perſius; *Tecum habita, & nôris quàm ſit tibi curta ſupellex. Levi*] .i. facili & inconſtanti. *Tot duri rerum eventus*] Licèt, ut Valla docet, in plurali frequentiùs dicatur *eventa*, genere neutro: tamen etiam *eventus* legimus, ut Æneïd. 6. *--Cæcóſque volutat Eventus.*

Quò.

Levi.

Accipe rem non auditam, non tempore factam
Præterito; ſed quam lux hæc mihi protulit ipſi:
Ut mos, Autumno pecudes creſcente totondi,
Mane foro expoſui lanæ venalia pondo
Sexaginta, hodie grande æs conflare putabam:
Vix vitam gregis eduxi, vix pabula poſſum
Mercari hybernis nivibus; quo cætera pacto
Sit victura domus, nondum mihi conſtat, Amynta.
Quiſquis amat, dominæ munuſcula mittat oportet.
Tu verò, cui vix tectum fortuna reliquit,
Sub quo luce habitat, ſub quo pernoctat egeſtas,
Quid poteris cupidæ gratum donare puellæ?
Mittere mala decem, ſatis eſſe ſolebat amanti:
Purpurei flores, & raptus ab arbore nidus,
Gramen odoriferum, memini quo tempore magnæ
Credebantur opes: ventum eſt à gramine ad aurum.
Regia res amor eſt hac tempeſtate, receſſit
Mos vetus, & quædam mala lex inolevit amandi.

Accipe rem non auditam] Continuat ſermonẽ, quem ad Amyntam habuit; in quo quod Amyntę dicit, omnibus dicit, qui

qui ſimili capti ſunt morbo. Recitat ergò argumentum pro re excogitatum. *Non auditam*] quia falſa ſunt ſæpe audita. Unde Plaut. *Plùs valet unus oculatus teſtis, quàm auriti decem:* .i. unus qui ſe vidiſſe dicat, quàm decem qui ſe audiviſſe dicunt. *Autumno totondi*] alibi in Maio tondentur. *Sexaginta pondo*] .i. libras. *Mittere mala decem*] Virg. in Bucol. *Aurea mala decem miſi: cras altera mittam. Purpurei flores*] Idem: *Tibi lilia plenis Ecce ferunt Nymphæ calathis.* Sed id Amaſii poëtæ uberiùs dicunt. *Et raptus ab arbore nidus*] Idem: *Parta meæ Veneri ſunt munera: namq; notavi Ipſe locum aëriæ quò congeſſere palumbes. Gramen odoriferum*] Idem: *Tum caſia atq; aliis intexens ſuavibus herbis, Mollia luteolâ pingit vaccinia calthâ. Credebantur opes*] unde, *Qui potuit violas addere, dives erat. A gramine ad aurum*] Ovid. *Melius nunc omen in auro eſt.* *Regia res*] .i. regalis, quod potiùs dicerem: ſed tamen & *morbum regium* vocant, qui regalem expetit ſumptum. *Hac tempeſtate*] hoc tempore turbulento. *Pondo.* *Regium.*

Talia ſuadenti torvo mihi rettulit ore;
Si cupio optatam mihi, Fortunate, ſalutem,
Da quod amo: noſtro hæc una eſt medicina dolori.
Cætera quæ memoras, mihi ſunt tormenta: revelli
Ex animo furor iſte nequit, mea pectora imago
Virginis obſedit, mecum eſt, mecum ítque redítque,
Excubat & dormit mecum; caput, oſſa, medullas,
Cor complexa, poteſt cum ſola excedere vita.
Ac veluti quoties aliena ex arbore ſecto
Surculus inſeritur trunco, natura duorum
Jungitur, & mixto coaleſcit corpore virga:
Sic dominæ dilecta mihi ſe immerſit imago,
Et fecit duo corda unum, duo traxit in unum
Pectora: ſenſus ineſt nobis & ſpiritus idem.
O me felicem, ſi, cùm mea fata vocabunt,
In gremio dulcíque ſinu, niveíſque lacertis,
Saltem animo caput hoc languens abeunte jaceret:
Illâ ſuâ nobis morientiâ lumina dextrâ
Clauderet, & triſti fleret mea funera voce!
Sive ad felices vadam poſt funera campos, Seu

Seu ferar ardentem rapidi Phlegethontis ad undam:
Nec sine te felix ero, nec tecum miser unquam.
O Dryades florúmque deæ, nymphæq́ decentes;
O nemorum Syluane pater, seruate, precamur,
Collibus in vestris gelidíque in vallibus omne
Sylvarum ruríque decus: circumdate saltus
Sepibus, & prohibete pecus, nè floribus obsit.
Ista, precor, dominæ seruate in funera nostræ.
Tunc omnis spargatur humus, redolentia serta
Texite, quæ circa tumulum, supráque jacentem
Componantur heram: tristes ad busta puellæ
Pierides aderunt, & lamentabile carmen
Ore canent madido, signatáque verba relinquent
Ista sepulturæ, relegenda nepotibus olim:
HIC tegitur virgo, cui nil, quin diva vocari
Debuerit deerat, nisi dura fuisset amanti.

Talia suadenti] Recitat responsum miseri amantis, solam puellam deposcentis, ut Charinus Terent. *Nihil aliud nisi Philumenam volo.* Bene dicit *suadenti*, & non *persuadenti*, quia nihil efficit. *Furor iste*] id est, quem tu commemorâsti, & dixisti in me esse. *Excubat*] .i. Excubias agit, hoc est, vigilat mecum: Æneïd.4.--*Illum absens absentem auditq; videtq;*. Id quoq; Phædria optat sibi à Thaïde fieri in Eunuch.--*ames me, me desideres, me somnies, me expectes, de me cogites, Me speres, me te oblectes, mecum tota sis, &c.* *Caput*] unde furor in amante. *Ossa, medullas*] Æneïd.4.--*est mollis flamma medullas Interea, & tacitum vivit sub pectore vulnus.* Unde hîc addit, *Cor complexa*] Hinc enim dicitur cura, quòd cor urit. *Excubare.* *Surculus.* *Surculus*] .i. insita quæ pullulat virgula. *Duo corda unum*] unde 1.Cor.6. *Et erunt duo in carne una.* Hic autem non ex re, sed ex affectione dicitur, quia nondum adhæsit: qui autem adhæret(ut ibidem dicitur) meretrici, unum corpus efficitur. *Spiritus.* *Et spiritus*] .i. animus, quia Græcè ἄνεμος spiritus, seu ventus dicitur. *O me felicẽ*] graphicè exprimit affectionem miserè amantis, cui dulce videtur in complexu amatæ mori. Virg. in Buc. *Hîc ipso tecum consumerer ævo. Illa suâ nobis, &c.*] Ex Tibul. ferè sumptus

ptus locus, aut ex epist. Ovid. *Tristi voce nænias canendo. Sive ad felices campos*] .i. Elysios. De quibus Æn. 6. *Devenére locos & amœna vireta Fortunatorum nemorum sedésq; beatas, &c.* Nos paradisum vocamus. *Phlegethon*] fluvius infernalis ab ardore dictus. *Phlegethon.*

Nec sine te felix ero, nec tecum miser unquam] Ex affectione, ut dixi, loquitur, non ex debito consilio; itaq; non est putandum eam esse poëtæ mentē. Quod dico propter imperitos, qui non discernentes, quando ex sua sententia, & quando ex alterius introducti loquuntur poëtæ, indifferenter citant, quasi ità senserint. Maro autem sentit etiam amores perdurare post fata, unde in eodem 6. Æn. *Curæ non ipsa in morte relinquunt.* Quin putavit easdem permanere affectiones, dicens, *—Quæ gratia currûm, Armorúmq; fuit vivis, quæ cura nitentes Pascere equos, eadem sequitur tellure repostos.* Juxta quod dictum est, *Qualem te invenio, talem te judico.* Et ità quia æterna est damnatis peccandi libido (non enim immutari possunt) meritò est æternum supplicium. Sed ad rusticum redeamus Amyntam, cui insanus amor non persuasit, quod Prophetæ divinitus persuasum erat, dicenti, *Non avertas faciem tuam à me, & similis ero descendentibus in lacum. O Dryades*] id est, nymphæ arborum & præcipuè quercuū, quia δρῦς δρυὸς quercus dicitur. *Florúmque deæ*] quæ *Napeæ* dicuntur. *Nymphæq;*] scilicet aliarum rerum; ut montium, quæ *Oreades*; & fluminum, quæ *Naiades* dicuntur; & marium, quæ *Nereides*; & arborum quoque, quæ *Hamadryades. O nemorum Sylvane pater*] unde à sylvis denominatus. Hic quoque advenisse dicitur ad Gallum amore pereuntem, à Virgilio in Bucolicis: *Dryades.* *Napeæ.* *Oreades.* *Naiades.* *Hamadryades.* *Sylvanus.*

Venit & agresti capitis Sylvanus honore,
Florentes ferulas, & grandia lilia quassans.

Unde dicit, *Servate, precamur*; quia nymphæ amare, & amari solent. *Servate*, inquit, *Decus*] .i. ornatum florum & herbarum. *Nè floribus obsit*] Virg. Geor. 4. *Nec oves, hædive petulci Floribus insultent, aut errans bucula campo Decutiat rorem, & surgentes atterat herbas. Ista*] .i. vestra dona, *Dominæ nostræ*] sic enim & Græci & Latini, & Barba- *Dominæ.*

ri-

uxores vocant. Unde Maro in Diris, *Quòd mea non mecum domina est. Circa tumulum*] Credebant enim in veteri superstitione beatas animas, quarum corpora molliter requiescerent. Unde Persius, *Nunc non cinis ille poëtæ Felix? nunc levior cippus non imprimit ossa? Laudant convivæ, nunc non è manibus illis, Nunc non è tumulo fortunatâq; favillâ Nascentur violæ?* Et Juvenalis, *Dii majorũ umbras tenuem & sine pondere terram, Spirantesq; crocos & in urna perpetuum ver, Qui præceptorem sancti voluêre parentis Esse loco.* Et Martialis, *Sit tibi terra levis, molliq; tegaris arenâ.* Ovid. *Ossa quieta, precor, tuta requiescite in urna: Et sit humus cineri non onerosa tuo.* Contrà imprecatur Tibullus: *O tu qui Venerem docuisti vendere primus, Quisquis es infelix urgeat ossa lapis. Tristes ad busta puellæ Pierides*]. i. Musæ. Juvenalis: *Pierides, prosit mihi vos dixisse puellas.*

Bustum. *Urna.* *Bustum* dicitur, quasi bene ustum, locus ubi urna condebatur. *Urna* autem ab urendo dicta, quòd ustorum teneret cineres. Ideo autem Romani, qui tunc, ut nunc faciunt, terrâ condere solebant corpora defunctorum, cœperant ea concremare, quia per bella & invidiam eruta videbant aliquando ossa: Diversitatem tamen hanc ex Philosophis ortam putant, ut qui ex terra potissimùm sumpta putarent, terræ mandarent corpora; qui ex igne, igni. *Lamentabile carmen*]

Nænia, Epicedium. Epitaphium. *Næniam* funebrem, aut corpore nondum sepulto *Epicedium*, & eo sepulto *Epitaphium*. In Daphnide autem dicit Maro, *Et tumulo superaddite carmen. Relegenda nepotibus*] .i. minoribus aut posteris.

O virgo, si te tantus consumeret ardor,
Per centum Scyllas ad te, per mille Charybdes
Tranarem laturus opem: tu sævior hydrâ,
Me fugis: at culpæ nihil est in virgine, nam me
Nescit adhuc: si sciret enim, succurreret ultro.
Nec puto sub miti tam ferrea pectora vultu:
Signa tamen vultus fallacia, sub cute molli
Mens fera, sub blanda sunt corda immania fronte.
Alloquar, & faciam nostros intelligat ignes.
Si tamen illa meos vultus averterit, ibunt
In lacrymas oculi, triste in suspiria pectus. *Oderit*

Oderit illa licèt semper fugiátque sequentem,
Ista tamen, quocunquè ferar, me cura sequetur.
Ite procul medicæ, non sum sanabilis, artes:
Ite procul, magico qui (quod nec credere dignum est)
Carmine pallentes animas revocatis ab orco:
Ite procul, vanis precibus qui flectere divos
Creditis: adversum est, & inexorabile cœlum.
Me rapit impatiens furor, & juvat ire per altos
Solivagum montes, per lustra ignota ferarum.

O virgo, &c.] Sunt verba Amyntæ per apostrophen puellam absentem alloquentis. *Per centum Scyllas*] numerus finitus pro numero infinito. Scylla autem & Charybdis, pericula sunt maxima in mari Siculo; finguntur autem à poëtis esse monstra marina, ex puellis transmutata. Nam Scylla Phorci fuit filia: Charybdis mulier vorax. De Scylla dixit in Bucol. *Quid loquar? aut Scyllam Nisi, aut quam fama sequuta, &c.* De Charybdi & etiam Scylla Æn. 3. *Dextrum Scylla latus, lævum implacata Charybdis Obsider.* Et ità, quia, ut dixit Horatius in arte, *Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt. Ducit enim in vitium vitii fuga si caret arte:* ideo de eo, qui unum periculum evitans in aliud incidit, dici solet, *Incidit in Scyllam, cupiens vitare Charybdim. Tu sævior hydrâ*] quam Hercules tandem exussit, cùm amputato capite illi semper bina repullulare videret. Erat enim lacus quem exussit, & locum fertilè reddidit; sed serpens aquatica fingitur. *At culpæ*] id amatorié. Nam semper amicas aut purgant, aut non credunt peccâsse. Unde ille *Nec si mihi credere tantum. Signa tamen vultus fallacia*] sc. *sunt.* Juv. *Fronti nulla fides: quis enim non vicus abundat Tristibus obscœnis? Mens fera*] unde notus, sed minùs idoneus autor: *Omnis quæ nitido volucris plumescit amictu, Non est, si simulat, vera columba tamen. Sæpe sub agnina latet hircus pelle Lycaon, Súbque Catone pio perfidus ille Nero. Si tamen illa meos vultus averterit*] videtur Hypallage, ut sit, si averterit suos vultus à me. Id enim indignabundi faciunt. Æneïd. 1. *Diva solo fixos oculos aversa tenebat.* Sed si accipiatur averto, sicut aversor

Averto.
Aversor.

Avertor. sor & avertor accipi solent, pro eo, quod est per indignationem avertendo contemno, sicut Servius fieri posse asserit, qui dicit averto & avertor in una significatione declinari posse; dicitur recta loquutio, & non figurata, qualis est illa apud Boëtium, *Heu! heu! quàm surdâ miseros avertitur aure! &c.* Unde est frequentativum aversor, quo frequentiùs utimur. Ovid. in Fast. *Officióq; levem non aversatus honorem. Medicæ artes*] Unde Apollo apud Ovid. Metam. primo dicit, *Inventum medicina meum est, opiférq; per orbem Dicor, & herbarum subjecta potentia nobis: Hei mihi quòd nullis amor est medicabilis herbis! Nec prosunt domino quæ prosunt omnibus artes! Ite procul, &c.*] quia Romanis earum erat odiosa professio. Unde Æneid. 4. *Magicas invitam accingier artes. Quod nec credere dignum est*] Unde de Pythonissa quæ Samuelem excierat dubitant Theologi, an Samuelem revera, an nequam spiritum in illum transfiguratum; quod Augustinus potiùs afferere videtur. *Animas revocatis ab Orco*] i. ab inferno urgente. Unde Orcus quasi urgus, à quibusdam dictus videtur. Sic in Bucol.

Orcus.

Has herbas, atq; hæc ponto mihi lecta venena,
Ipse dedit Mœris, nascuntur plurima Ponto:
His ego sæpe lupum fieri, & se condere sylvis
Mœrim, sæpè animas imis excire sepulcris,
Atque satas aliò vidi traducere messes.

Vanis precibus] i. impié: sed ex amentia amantium, Epicuro tamen dignum. *Solivagum*] non in solo, sed solum vagantem. Soli autem sibi videntur amantes, dum sunt sine amata. *Per lustra*] per latibula, aut latebras. *Iguota*] scilicet hominibus, hoc est, invia. Æn. 4. de Didon. *Sempérq; relicta, Sola sibi, semper longam incepta videtur Ire viam & Tyrios deserta quærere terra, Eumenidum veluti, &c.* Id autē nunc erat illi, & est nunc huic, futuræ mortis indicium.

Solivagus.

Talia jactantem, verbis conabar amicis
Flectere: sed vultus nihil insanabile curat.
Illum per campos nox intempesta silentes,
Illum exorta dies inter dumeta videbat
Insomnem semper, rarò sylvestria poma

Carp

Carpentem, & potu contentum simplicis undæ;
Post longos gemitus, exhaustâque lumina fletu
Assiduo, post lamenta & convulsa frequenti
Pectora singultu, moriens finivit amores.
Exanimum corpus tumuli sine honore relictum,
Nocturnæ absumpsêre feræ, volucrésque diurnæ.
Faust. *Heu funesta lues, fatalis machina, passim*
Corda venenatis penetrans humana sagittis,
Æquiparans hominem pecudi! Quæ pocula Circe?
Quæ pejora unquam potuit dare philtra Calypso?
Quæ Styx? quis Phlegethon gravior? quæ major Erinnys?
O stulti, quicunque Deum dixistis Amorem!
Num natura nocens Deus est? ubicunque locorum
Sit Deus, est homini clemens, innoxius, æquus.
Fort. *Heu miserande puer, tenerâ sublate juventâ!*
Quæ tibi nascenti luxerunt sydera? quæ tam
Noxia pars cœli est, ut te, nil tale merentem,
Læserit, & primis infortunârit ab annis?
Nec tamen omnino cœlum tibi defuit; omne
Carmen, & argutis quicquid modulamur avenis,
Doctus eras: nisi te mors immatura tulisset,
Dignus eras hederis, dignus Parnasside lauro.
Nec melius cecinit pugnas, ac tristia bella,
Hordea, & agrorum cultus, & pascua noster
Tityrus, à magno tantum dilectus Alexi.
Namque tibi præcox animi solertia, nobis
Cognita jampridem, magnam producere frugem
Cœperat; & specimen tuleras virtutis & artis
Non vulgare tuæ: poteras jam gloria dici
Ruris, & ætatis decus indelebile nostræ.
Te Padus, & noster lugubri Mincius ore,
Cum Nymphis flevêre suis, ut Thracius Hebrus
Orphea: te tristes ovium flevêre magistri,
Ut Daphnim luxisse ferunt: te pascua & agri
Undique, & audita est totis querimonia campis.
Spargite pastores tumulum redolentibus herbis,
Atque sacerdotum cantus, ac thura quotannis

Dicite, & æternam requiem cantate poëtæ.
Fauſt. *Tu tamen arva tenes patriæ melioris, & altum*
Incolis Elyſium, nos hîc te flemus Amynta.
Fort. *Flendum hodie nobis fuerat: nam triſtia nocte*
Neſcio quæ mœſtis cernebam inſomnia formis.
Sed jam veſper adeſt, & ſol ſe in nube recondens
Dum cadit, agricolis vicinos nunciat imbres.
Cogere, & ad caulas pecudes convertere tempus.

Talia jactantem] Fortunati eſt in ſua perſona loquentis, & impietatem atq; amentiam Amyntæ damnantis. Æneïd. 1. *Talia jactanti. &c. Verbis amicis*] id eſt, quæ amicos decent. Eſt enim amicus, a, um, adjectivum. Unde amicior & amiciſſimus leguntur. *Conabar*] id verè, quia ſine effectu conamur. *Curare.* *Sed nihil*] id eſt, nulla res. *Curat*] id eſt, purgat vulnus inſanabile. Nullum tamen eſt in moribus tale ante ſuprema fata. Aut *vulnus inſanabile nihil*] id eſt, nihili curat verba. *Inter dumeta*] ubi dumi & vepres creſcunt. *Inſomnis.* *Inſomnem*] id eſt, nullum ſomnum admittentem, quod miſerè amantium eſt. Æneïdos quarto: *At non infelix animi Phœniſſa, nec unquam Solvitur in ſomnos, oculiſve aut pectore noctem Accipit. Sylveſtria poma*] In ſylvis naſcentia *Exhauſtáq; lumina*] i. oculos exhauſtos. *Lumina. Moriens finivit amores*] Unde & Comicus; *Hanc niſi mors mihi adimet nemo.* Dixit tamen Maro, *Curæ non ipſa in morte relinquunt. Sine honore tumuli*] id eſt, inſepultum. *Fatalis machina*] Alludit ad equum Trojanum, de quo Maro Æneïdos ſecundo, *Scandit fatalis machina muros. Fatalis* igitur *machina*] i. inſtrumentum ad exitum fatale ducens. *Æquiparans hominẽ pecudi*] unde fictæ ſunt transformationes, quas Circe in ſocios Ulyſſis exercuit. Pſalmiſta: *Homo cùm in honore eſſet, non intellexit*, &c. *Philtra*] i. amatoria pocula ad amorem inducentia. Circe autem & Calypſo ex Odyſſea Homerica notiſſimæ ſunt, ad quas Ulyſſes appulſus dicitur, &c. De Circe quidem Solis filia ad principium 7. Æne. plura videbis. Calypſo autem, autore Heſiodo, Oceani & Tethyos, aut, Homero judice, Atlantis filia, inſulam à ſe denominatam, in mari Iönio tenuit, ad quam

Ulyſ.

Ulyſ. ut à Circe diſceſſerat, naufragus pervenit, & amatorio illectus, ſeptem annos permanſit, vixq; divelli potuit. *Philtra* autem dicuntur, quia Philos amator dicitur, pocula, aut carmina, aut alia ad amorem inducentia. *Philtra.* *Quæ Styx?*] infernalis palus à triſtitia dicta. *Phlegethon*] fluvius ab ardore denominatus. *Phlegethon* *Erinnys*] dicitur furia. *Num*] id eſt, nunquid, *natura nocens*] Phyſicè hoc dicit. Nam virtutes naturales, deos dicebant. Unde Plinius lib. 2. naturalis hiſt. *Fragilis & laborioſa mortalitas in partes iſta digeſſit, fragilitatis ſuæ memor, ut portionibus quiſque coleret, quo maximè indigeret, &c.* Vim ergò amoris, Cupidinem genere maſculino, quia deum, dicebant. *Erinnys.* *Quæ tibi naſcenti luxerunt ſydera?*] iterum fatale putat. Vide ubi de fato loquuti ſumus. *Cœlum deſuit*] i. benigna influentia cœli. *Doctus erat*] Quemvis ergò ſui temporis doctum deflet, ſecutus Maronem in Daphnide. *Mors immatura*] i. ante maturitatem veniens. Id enim dicitur immaturum, quod nondum eſt maturum. Præcox autem, quod ante tempus maturum, quaſi præcoctum & præcoquum. *Iulld autem* (inquit Quintilianus) *præcox ingenium haud temere ad frugem pervenit: quia præcoci ingenio præditi, aut citò moriuntur, aut ſtudia deſerunt. Dignus eras hederis*] quibus coronantur poëtæ, eò quòd ſunt in tutela Liberi patris, qui eis coronatus ex India rediit. Horatius: *Me doctarum hederæ præmia frontium, Diis miſcent ſuperis.* Perſius: *Quorum imagines lambunt hederæ ſequaces.* Juven. *Ut dignus venias hederis, & imagine macta.* Virg. in Bucol. *Atq; hanc ſine tempora circum Inter victrices hederam tibi ſerpere lauros.* Et iterum: *Hederâ creſcentem ornate poëtam. Dignus Parnaſſide lauro*] i. in Parnaſſo monte Phocidis Bœotiam verſus Muſis & Apollini ſacro, naſcente. Eſt ergò Parnaſſus Patronymicum à patria ſumptum. Sed hîc pro nomine patrio ponitur, quaſi ſit Parnaſſica. *Nec meliùs cecinit pugnas*] ut in Æn. *Et agrorum cultus*] ut in Geor. *Et paſcua*] i. paſtores, ut in Bucol. Nam etiam paſcua in Geor. dicit. *Noſter*] id eſt, noſtras; hoc eſt, Mantuanus. *Tityrus*] i. Virgilius, qui ſe per Tityrum in primo Bucolico carmine

Hedera. *Parnaſſus.* *Parnaſſus.*

ſignificavit. *A magno Alexi*] .i. Auguſto. *Præcox ſolertia*] quia ante barbam. *Et ſpecimen tuleras*] ſcilicet præ te, aut *abſtuleras ſpecimen*].i. ornamentum. *Non vulgare*].i. egregium. *Cum Nymphis flevêre*. Sic Maro de Daphnide in Daphnide. *Ut Thracius Hebrus* ſcilicet fluvius. *Orphea*] ſcilicet flevit, ut quarto Georgicorum innuit poëta. *Ut Daphnim*]de quo in Bucolicis Virgilius laté: *Spargite paſtores*] Sic in Daphnide, *Spargite humum foliis, inducite fontibus umbras Paſtores; mandat fieri ſibi talia Daphnis: Et tumulũ facite*. Et hæc pro Epicedioſunt, quod canitur ante inhumationem. Sequentia, Epitaphii, quod poſt inhumationem canitur, vicem habent. *Tu tamen arva tenes*] Hoc quidem videtur minùs quadrare ſuperioribus. Nam cùm furor & amentia, atq; impietas in ſuperos, & vilipenſio legum in Amynta fuerit; & ità mortuum, nec pœnituiſſe ſignificaverit; non videtur congruè dicere, *& altum Incolis Elyſium*] .i. paradiſum. Sed purgari poteſt, tum quòd paſtoribus hæc dicuntur, tum quòd aſſerendo Elyſium incolere, tacitè pœnitentiam egiſſe ſignificat. *Cernebam inſomnia*] Phantaſmata nocturna, quaſi futuræ lacrymationis prognoſtica. ídq; ex ſuperſtitione ruſtica. *Vicinos nunciat imbres*] Georgicorum primo: *Sol quoq; & exoriens, & quum ſe condet in undas, Signa dabit: ſolem certiſſima ſigna ſequentur, &c.* Sed illîc de ortu dicit, quod hîc de occaſu. Addit enim:

Ille ubi naſcentem maculis violaverit ortum,
Conditus in nubem, medióq; refulſerit orbe,
Suſpecti tibi ſint imbres.

Cogere, & ad caulas] .i. ovilia. Virgilius in Sileno: *Cogere donec oves ſtabulis, numerúmq; referre Juſſit. Tempus cogere*] pro cogendi, Græca loquutio, ut:

Et jam tempus, equûm fumantia ſolvere colla.

Hebrus.

Inſomnia.

De natura mulierum, inſcripta ALPHUS.

JOANN. MURMELII argumentum.

Amiſſum memorat caprum, puerique furorem
Janus, & ingenium notat hinc Alphus muliebre.

Alphus & Janus.

JAne, caper (video) macer eſt tuus: eſſe ſolebat
Acer, & elatis in cœlum cornibus ire.
Nunc dejectus humi, flexis piger auribus herbam
Olfacit, & ſummis attingit gramina labris.
Janus. *Languet, & exiſto languore facetia ſurgit:*
Quæ, quotics memini, riſum ciet; edita nondum eſt:
Edita cùm fuerit, totus mirabitur orbis.
Alph. *Jane ſoles narrare ſales lepidiſſimè, & ore*
Suaviloquo: dic ergò tuus cur langueat hircus.
Janus. *Res non ficta, deus teſtis, ſed facta recenter:*
At dulce id facinus non eſt narrabile gratis.
Quid pretii ſperare licet? quæ dona reportoꝰ
Alph. *Jane, ubi congeſſit nidos Philomena, docebo.*
Janus. *Qui leviter ſpondet, promiſſo eludit inani.*
Alph. *Qui non credit, inops fidei: ſed pignore tutum*
Te faciam, duo tela meâ deprome pharetrâ.

Jane, caper] Principium hujus Eclogæ ex macie capri captat occaſionem facetę narrationis de paſtore mercenario, qui captus amore puellæ, in foveam feris poſitam incidit: ubi inventus & à vicinis ruſticis extractus, furorem amoris non deſtituit: occaſione cujus, graphicè mulierum ingenia deſcribuntur. *Macer eſt*, qui *ſolebat eſſe acer, & elatus, &c.*] Unde quod in Hecyra de hominibus dicitur, etiam quibuſdam belluis competit: *Profectò hoc ſic eſt, ut puto: omnibus nobis ut res dant ſeſe, ità magni atq; humiles ſumus. Flaccis auribus*] .i. auriculis laxis & pendentibus, quia mollibus. *Herbam olfacit*] id morbi indicium eſt. *Riſum ciet*] .i. excitat, à *cieo* ſecundæ conjugationis; eſt enim præſentis temporis. *Totus mirabitur orbis*] Ruſticâ jactantiâ &

garrulitate hoc dicit: nam si ex persona poëtæ dicatur, verè illi dici posset; *Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus.* Quid enim mirum, si rusticus imprudens in foveam cecidit? *Fanè soles narrare sales*] i. non insulsos apologos. *Ubi congessit*] Latiniùs Maro: *Namq; notavi Ipse locum, aëriæ quò congessêre palumbes.* Nam quæ ferre aut tendere ad locum significant, ut *convenio, confluo,, congero,* adverbium ad locum desiderant, & non in loco: Potest tamen dici, *Ubi congessit*] i. concinnavit & construxit, postquam allata fuit materies. *Qui leviter spondet*] proverbiale est: nam ferè usu venit, ut, qui citò promittunt, difficulter promissa exhibeant, & è converso. *Qui non credit*] Alio proverbio ex arte Rhetorica respondet: *Qui non credit, inops est fidei;* quia qualis quisq; est, talem judicat quemlibet: & ità, qui fidus non est, neminem fidum existimat. *Deprome*] i. exime. *Duo tela*] i. duo spicula, aut duas sagittas, quæ sunt pastoribus apta. Virg. *Cùm Daphnidis arcum Fregisti & calámos.* Telum.

Jan. *Incipiam, Nymphæ Parnassides, ora movete,*
Et memorate mei dira infortunia capri,
Ac Philomenæos Alpho concedite nidos.
Conductus mercede puer, præfectus ovili,
Assiduè pascebat oves, caprum atq; capellas.
Servitium nobis pueri fuit utile, donec
Virgine conspectâ, quæ tum huc veniebat aquatum,
Tabuit: ex illo vecors jam tempore factus,
Frigidiùs curare gregem, contemnere caulas
Cœpit, & exhausto subvertere cuncta cerebro.
Quum sopitus erat, poterat vigil esse videri.
Nugabatur enim quando vigilabat, inerti
Corporis officio, solvebat somnia mente.
Hunc ergò in saltu ludens per cornua caprum
Viminibus validis inter dumeta ligârat,
(Quarta dies hodie) tentans an vincula possit
Vincere cervice, ac præduræ robore frontis.
Quæsitum interea nidos nemus omne pererrat.
Corda subit virgo, dilecta recogitat ora;
Ora, sinus, & quæ fari pudor, omnia volvit.

Lux

Lux fugit interea, capri redit immemor, altâ
Nocte recordatus surgit, pavidúsque per umbras
Dum graditur, ruit in foveam, quæ fronde salignâ
Captandis obducta feris & stramine sicco,
Instar erat putei fundo irremeabilis alto.
Est caper in vinclis, puer est in carcere, pastor
Nullus oves curat: jam tertia luxerat hora.
Miror, oves refero ac numero: caprúmque requirens,
Obstupeo; puerum clamo, magalia lustro.
Vera loquar: magicis nè fortè liquoribus unctus,
Extimui, ascenso migrâsset in aëra capro:
Namque striges tali fama est ope, nocte vagantes,
Ad quædam longinqua procul convivia ferri.
Attonitus tandem pecudes ad pascua duco.
Dúmq; nemus subeo meditans mecum, ecce, per umbras,
Ecce, procul caper in dumis strepit, atq reluctans
Cornibus adversis contra sua vincula pugnat.

Incipiam] Sic Æneïdos secundo, *Incipiam: Fracti bello*, &c. *Nymphæ Parnassides*] .i. Musæ Parnassum frequentare solitæ. *Ora movete*] Virg. *Pandite nunc Helicona deæ, cantúsq; movete.* Sed quia præcipitur ab Hor. in arte, *Nec deus intersit, nisi dignus vindice nodus Inciderit*; videbitur quibusdam non apta invocatio, quia non debet deus invocari aut induci ad difficultatem dissolvendam, nisi res tanta sit, ut opibus humanis fieri aut geri nequeat. Verum poëtæ aliquando ridiculè, aliquando juxta æstimationem invocantis invocationem faciunt: Unde Juvenal. descripturus Rhombum, dicit Satyrâ quartâ: *Incipe Calliope, licet hîc considere, non est Cantandũ, res vera agitur: narrate puellæ Pierides: prosit mihi vos dixisse puellas.* Hoc autem ridiculè dicit: hîc verò loquitur rusticus, cui quam dicturus est res summã difficultatem habere visa est. Unde priùs dixit, *Totus mirabitur orbis. Philomenæos*] quos Philomena congessit. *Conductus*] ergò mercenarius. *Servitium*] .i. famulatus. *Servitium.* *Tabuit*. i. lentâ tabe exhaustus est. *Vecors*] .i. pravi, aut perversi cordis. *Tabescere.* *Frigidiús*] .i. negligentiùs, sicut in re diligenti dicit per contrarium, Maro: *Fervet opus. Exhausto cerebro*] *Exhaustus.*

 nimiâ

Sopitus. nimiâ ſolicitudine effœto. *Quum ſopitus erat*] .i. ſomno
Nugari. obrutus, *poterat videri eſſe vigil. Nugabatur enim*] id eſt,
ſecum inaniter loquebatur: Hor. *Neſcio quid meditans nugarum.* Perſius: *Nugari ſolitos. Ludens*] .i. ad ludum, ut
curam animi premeret. *In ſaltu*] in paſcuis ubi pecudes ſa-
Tentans. liunt. *Tentans*] .i. periculum faciens. *Quæſitum pererrat*]
.i. perertando it quæſitum; non enim conſtruitur prius
ſupinum ſine motu, ſaltem latente. *Et quæ fari pudor*] ſcilicet *eſt*: id eſt, gremium; & infra gremium pudenda.
Saligna. *Fronde ſaligná*] id eſt, ſalicum foliis. *Obducta*] id eſt, ob-
Obducta. ſtructa in ſuperficie. *Captandis feris*] id eſt, ad captandas
Refero. feras. *Jam tertia luxerat hora*] ſcilicet poſterioris diei. *Re-*
Magalia. *fero*] Recenſeo, aut ſeparo. *Magalia*] id eſt, caſas, & tuguria. *Striges*] ſortilegæ, & magicis utentes. *Ad quædam longinqua*] Id enim ſibi perſuadent dæmonibus illuſæ. *Ecce*] quaſi diceret, Præter ſpem.

Terruit incautum ſubitò feralis imago,
Et vil tale ratum: firmato pectore tandem,
Noſco animal, ſubiénſque rubos, ſeco vincula runcâ.
Serò domum rediens, video per paſcua longè
Turbam exultantem riſu juveniliter alto.
Ut propè conſtitimus, néque agnovêre, ſalutant,
Et, Tuus, ecce, aiunt, puer hic, ô Jane, luporum
Erutus è foveis, dum nocte perambulat agros,
Incidit in caſſes. Et ſic inventus uterque,
Et caper, & paſtor. Caper hæc incommoda paſſus
Languet adhuc: puer imprudens, inſanior hirco eſt.
Virgo ſuperbivit mox, ut ſe audivit amari;
Et pueri ſimulans curam ignorare, pudorem
Fingit, ut ad formam faciat pudor; ora ſinúmque
Ornat, & in terram verſis incedit ocellis,
Callida vulpiná rem ſimplicitate gubernat.
Hæc ſtudia, hi caſſes, hæc ſunt mulieribus arma.
Ille ſuâ ſperans Galateâ aliquando potiri,
Contemptâ mercede, ſuos ſectatur amores.
Propterea plauſtro, ſtivâ, bobúſque relictis,
Ad paſtoris opus redeo: ſubjecta furori

Iſta

Ista juventutis levitas, jura omnia vexat.
Terruit incautum] Rem prosequitur. *Feralis*] id est, terribilis ut fera; id est, mors. Nam si dicatur *imago feralis*, id est, ipsius feræ, non videtur ratio carminis stare: nam *fera* primam corripit, *feralis* producit. Æneïdos quarto: *Soláq; culminibus ferali carmine bubo. Incautum Et nil tale ratum. Firmato pectore tandem, nosco animal*] scilicet ubi propiùs accesseram. *Seco*].i. abrumpo vincula quibus in vepribus alligatus erat. *Incidit in casses*] in foveam, in laqueos. Ovidius: *Incidit in casses præda petita meos. Virgo superbivit*] Principium principalis narrationis. *Et pueri simulans curam ignorare*] Non simulans curam, sed dissimulans se ignorare curam, sc. amorum. Nam simulamus, id quod non est, esse: dissimulamus, id quod est, non esse. *Pudorem fingit*] id est, simulat, & fallaciter præ se fert. *Ora sinúmq;*] in quibus est muliebris species. *In terram versis*] id enim pudicas decet. Unde Æneïd. primo, *Tum breviter Dido vultum demissa profatur. Hæc sunt mulieribus arma*] *Mulieribus* naturâ antepenultimam corripit, sed necessitate producit. Lucanus: *siqua Deûm soboles, siqua est mulieris origo. Suâ Galateâ*] puella lactea, sed rustica. Unde Maro, *Namq; (fatebor enim) dum me Galatea tenebat, Nec spes libertatis erat, nec cura peculi. Contemptâ mercede*] sc. quam à Jano acceperat. *Ista*] sc. vilis. *Levitas*] .i. inconstantia propter amores & leves mores.

Feralis.
Casses.
Simulare.
Dissimulare.
Galatea.
Levitas.

Alph. *Quod nequit ingenium, casus facit: ô stupor, ô sors*
Ingeniosa! ô res risu celebranda bimestri!
Jane, fides servanda, tibi Philomena laborat.
Sed quod tam vafro memoras de virginis æstu,
Rettulit in mentem, quæ psallere sæpe solebat
Carmina fœmineis olim de fraudibus Umber.
Janus. *Dic, Umbri, dic, si quid habes, meditare parumper*
Et verba & numeros; Umbri est memorabile carmen.
Alph. *Est, ut ais, sed non gratis memorabile carmen.*
Quas referes grates? & quid mercedis habebo?
Janus. *Accipe, promissis absolvo, & spicula reddo.*
Alph. *Dum vado ad ventrem post hæc carecta levandum,*
Jane,

Jane, meum tu coge pecus, nè vitibus obsit.
Janus. *O aries, aries, qui tortis cornibus atrum*
Dæmona præsentas, semper vineta subintrans;
Non sapies, donec fossâ tibi lumina fronte
Eruero. Non sunt porrecta in jugera centum
Pascua sat, nisi pampineos populeris & agros.
Quod nequit ingenium, casus facit] Interloquitur Alphus, nè unius sermo fastidio sit. Sensus autem est; Multa quæ per ingenium excogitare nequeas, casu in mentem veniunt. *Risu bimestri*] .i. duos menses durante. *Tibi Philomena laborat*] .i. nidificat. Unde Maro, *Sic vos non vobis nidificatis aves. Fœmineis de fraudibus Umber*] homo ex Umbria. Sunt qui Antonium Campanum intelligant. *Dic, Umbri*] Ordo est, *Dic, dic*, inquam, *si quid habes Umbri*] .i. de Umbro aut de carminibus ejus. Virg. *Quin age, si quid habes, in me mora non erit ulla.* Et iterum: *Si quos aut Phyllidis ignes, Aut Alconis habes laudes, aut jurgia Codri. Meditare*] exerce, experire. Virg. *Sylvestrem tenui musam meditaris avenâ. Et verba & numeros*] Idem: *Numeros memini, si verba tenerem. Non gratis*] .i. non sine mercede. *Promissis*] [scil. Philomenæ pullis. *Et spicula*] .i. sagittas. *Dum vado ad ventrem*] Hoc profectò nimis rusticè, tametsi rustico congruit; facit tamen poëta ad exprimendum morem rusticum. *Tu coge*] .i. compelle in unum nè divagetur. Virg. *Tityre coge pecus. Nè vitibus obsit*] depascendo pampinos, aut uvas decutiendo. *O aries, aries*] Alloquutio rustica ad pecus. Sic Maro ad arbores: *Et vos ô lauri carpam, & te proxima myrte, Sic positæ quoniam suaves miscetis odores.* Non abjicitur autem, nec corripitur, *ô*, quia vox monosyllaba in principio carminis posita. *Atrum Dæmona*] .i. spiritum malè callidum, qui, cùm pingi verè non potest, cornutus tamen pingitur. *Non sapies*] .i. non eris sapiens & fugitans malorum, *donec ego eruero tibi lumina*] .i. oculos, & hac *fronte fossâ*] .i. perforatâ & excavatâ, evulsis oculis. *Populeris*] .i. deprædaberis, spolies. *Et*] .i. etiam. *Agros pampineos*] .i. vineas, in quibus vites sunt, quarum frondes pampinos vocamus. Dicitur etiam *populo*: Virg. in Æneid. *Non nos aut Libycos ferro populare penates Venimus, &c.* Alph.

Bimestris.
Umber.
Meditari.
Lumina.
Populari.

Alph. *Jane, recordatus redeo: sed plurima forsan*
Nondum nota tibi referam: cognoverat Umber
Omnia, quæ fas est homini perdiscere: cœlos,
Sydera, tellurem, ventos, mare, flumina, fontes.
Viderat & Rhodopen, atq; alta Ceraunia, & Ossam,
Gallica regna, Ararim, Rhodanũ, Tiberímq;, Padúmq;:
Attica Romanis referebat carmina verbis,
Ore utroq; potens, & linguâ primus utráq;.
Hunc unum nobis invidit Græcia, & ipsi
Arcades, & Thracum saltus, & Thessala Tempe.
Si quid erit quod fortè velis tibi notius esse,
Candidus, illius semper documenta secutus,
Non procul hinc: hæc ille tener, nos ille docebit.
Sed jam septiforem flatu experiamur avenam.
Antè tamen Nymphæ, precor, ut Libethrides adsint;
Præsertim quæ plus meminisse Polymnia fertur.

Jane, &c.] Purgatâ alvo redit ad narrationem. *Viderat*] Hac Periphrasi videtur Gregor. Tifernatem dicere, qui eâ tempestate vixerat. Nam γηγορέω significat vigilo: Vigilantis est autem multa videre. *Viderat & Rhodopen*] .i. Thraciã, ubi Rhodope mons est: *Rhodope.* *atq; alta Ceraunia*] montes Epiri à fulminibus dictos. *Ceraunia.* *Et Ossam*] montem Thessaliæ. *Ossa.* *Ararim*] qui à Lugdunensibus nunc *Sogona* dicitur. *Ararim.* Uterq; autem, tam Arar seu Araris, quam Rhodanus, Lugdunum confluit; ad cujus confluentem erat olim illa ara de qua Juven. *Aut Lugdunensem Rhetor dicturus ad aram.* *Tyberim*] fluvium Hetruriæ, qui Romam perfluit. *Tyberis.* *Padum*] fluviorum regem in Italia, in mare Adriaticum ex Alpibus inferioribus incidentem. Unde Homerus Eridanum, qui & Padus dicitur, ex inferis ad superos tendere dicit. *Padus.* *Attica*] .i. Græca, & potissimùm Attica, quia Attica lingua è quinq; Græcorum linguis cultissima est. *Romanis*] .i. Latinis verbis: nam aliter ea non intellexisset rusticus. *Ore utroque*] & Græco sermone & Latino. *Et primus*] .i. peritissimus utrâq; linguâ. *Hunc unum nobis invidit Græcia*] .i. invidè nobis esse conspexit, cùm similem non haberet: quod in vita Antonii Campani etiam de Turcis com-

commemorant: verùm hîc Tifernatem intelligam. *Et ipſi Arcades*] *ipſi* emphaſim habet, quaſi dicat peritiſſimi muſici, *Et cantare pares & reſpondere parati. Et Thracum ſaltus*] ubi Orpheus, Amphion, aliíq; complures verſati ſunt vates. *Et Tempe*] .i. amœniſſima loca Theſſaliæ, quibus etiam muſicus chorus verſatus eſt. *Candidus, illius, &c.*] Per *Candidum* credo poëtam intelligi, cujus exterior veſtis, ut Carmelitis cæteris, & mens ferè candida eſt: *Hæc*] .i. documenta Umbri. *Sed jam ſeptiforem*] .i. ſeptem foramina habentem. Virg. *Eſt mihi diſparibus ſeptem compacta cicutis Fiſtula. Libethrides nymphæ*] .i. Muſæ, aut Libethrum, locum quendam in Thracia; aut Libethram, fontem in Magneſia regione Theſſaliæ adjuncta incolentes. Maro: *Nymphæ noſter amor Libethrides, &c. Præſertim quæ plus*] ſubaudi, cæteris: alioqui dixiſſet, plurimum. *Polymnia*] à πολὺ .i. multum, & μνεία .i. memoria, cujus filiæ Muſæ ſunt. Dicitur etiam *Polyhymnia*, .i. multorum hymnorum, ſeu laudum. Hor. *Nec Polyhymnia Lesboum refugit tendere barbiton.*

Tempe.

Septiforem.

Libethrides.

Polymnia.

Fœmineum ſervile genus, crudele, ſuperbum,
Lege, modo, ratione caret: conſinia recti
Negligit, extremis gaudet, facit omnia voto
Præcipiti, vel lenta jacet, vel concita currit
Fœmina: ſemper hyems, atque intractabile frigus,
Aut canis ardentes contriſtat ſydere terras:
Temperiem nunquam, nunquam mediocria curat;
Vel te ardenter amat, vel te capitaliter odit.
Si gravis eſt, mœret torvo nimis hernica vultu.
Si ſtudeat comis fieri, gravitate remiſſâ
Fit levis: erumpit blando laſcivia riſu,
Et lepor in molli radiat meretricius ore.
Flet, ridet, ſapit, inſanit, formidat, & audet,
Vult, non vult, ſecumque ſibi contraria pugnat,
Mobilis, inconſtans, vaga, garrula, vana, bilinguis,
Imperioſa, minax, indignabunda, cruenta, (dax,
Improba, avara, rapax, querula, invida, credula, men-
Impatiens, oneroſa, bibax, temeraria, mordax,
Ambitioſa, levis, maga, lena, ſuperſtitioſa, Deſidi-

Desidiosa, vorax, ganeæ studiosa, palatum
Docta, salax, petulans, & dedita mollitiei,
Dedita blanditiis, curandæ dedita formæ;
Iræ odiique tenax, in idonea tempora differt
Ulciscendi animos, infida, ingrata, maligna,
Impetuosa, audax, fera, litigiosa, rebellis,
Exprobrat, excusat tragicâ sua crimina voce.
Murmurat, accendit rixas, nil fœdera pendit.
Ridet amicitias, curat sua commoda tantùm.
Ludit, adulatur, defert, sale mordet amaro,
Seminat in vulgus nugas, auditáque linguâ
Auget, & ex humili tumulo producit Olympum.
Dissimulat, simulat, doctissima fingere causas,
Ordiriique dolos, fraudíque accommodat ora,
Ora omnes facili casus imitantia motu.

Fœmineum servile genus] Multa in muliebrem sexum supercilioſè dicuntur, quæ omnia in malas dici possunt: sed rarissimæ sunt bonæ secundum Lucilium, qui dicit, *Heu! facul est homini inventu bona fœmina nusquam*: ubi *facul*, pro *facile* antiquè dixit. Et Susarion Megarens. antiquæ comœdiæ princeps: *Audite populus, Susarion hæc dicit filius Phyllini Megarensis tripodiscius; Malum sunt mulieres: Sed tamen, O populares, non est invenire domum sine malo.* Multa tamen etiam in sanctis literis in bonarum commendationem dicuntur. *Sed mulierem fortem quis inveniet? Modo*] .i. moderatione, de qua Hor. 1. Ser. *Est modus in rebus, sunt certi deniq; fines, Quos ultra citráq; nequit consistere rectum. Extremis gaudet*] quæ ambo mala sunt, quia uni virtuti duo vitia opponuntur; alterum per abundantiam, alterum per defectum peccans. *Aut canis*] .i. canicula, aut *Sirius. Odit*] præteriti est temporis, & ità producitur; nec reperies apud idoneos *odio*, nisi semel in Cicerone *odias. Nimis hernica*] id est, aspera, ut Hernici montes in Italia asperrimi. *Gravitate remissâ, Fit levis*] quia *Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt. Ducit enim in vitium vitii fuga, si caret arte. Lepor meretricius*] .i. suaviloquium, & blanditiæ meretricibus dignæ. *Sibi contraria*] .i. inconstans, unde

Facul.

Modus.

Canis.

Hernica.

unde addit, *Mobilis, inconſtans*] Æn. 4. --*varium & mutabile ſemper Fœmina*. *Imperioſa*] .i. affectatrix imperii. *Indignabunda*] faſtidiens frequenter. *Cruenta*] cruoris & ſanguinis appetens, & maximè, ut Juv. docet, vindictæ. *Improba*] .i. improbanda. *Avara*] quia rapax, ſed tamen inutiliter expendit. Juv. *Prodiga non ſentit pereuntem fœmina cenſum: At velut exhauſtâ redivivus pullulet arcâ Nummus, & è pleno ſemper tollatur acervo, Non unquam reputat quanti ſibi gaudia conſtent. Rapax*] ergò, ut expendat. *Querula*] quia, ut dicit Juven. *Aut odit pueros, aut fictâ pellice plorat. Maga*] .i. ſortilega, magicæ arti intendens, ut Juv. docet: *Hic magicos affert cantus, hic Theſſala vendit Philtra, quibus valeant mentem vexare mariti. Lena*] etiam filiarum venditrix. Juven. *Scilicet expectas ut tradat mater honeſtos, Aut alios mores quàm quos habet: utile porrò Filiolam turpi vetulæ producere turpem. Superſtitioſa*] quod idé Juven. ſexto docet, ut cætera ferè quę hîc habentur. *Ganeæ*] ſic & alii Chriſtiani poëtæ, ſed ganeo primam producit. Satyr. *Occultas ganeo pulres. Palatum docta*] .i. delicata. *Salax*] .i. luxurioſa. *Tragicâ voce*] .i. quali utuntur tragici dum infortunia regum lamentantur. *Litigioſa*] quia nulla ferè cauſa eſt, in qua non fœmina litem moverit. *Nil*] .i. nihili pendit fœdera. *Ludit*] .i. illudit. *Defert*] .i. clàm diffamat, & crimen occultum pandit. *Sale amaro*] .i. callidâ reprehenſione. *Seminat*] .i. diſpergit in vulgus. *Nugas*] .i. res frivolas. *Ex humili tumulo producit Olympum*] .i. nil ſibi non promittit poſſe efficere. *Ora omnes*] Ordo: Accommodat, inquam, ora imitantia facili motu *omnes caſus*] id eſt, eventa omnia, hoc eſt, ſcit ſe accommodare rebus, & ridere cum ridentibus, & flere cum flentibus, imò interdum utrumque ſimul.

Imperioſus.
Indignabundus.
Cruentus.
Improbus.
Avarus.
Maga.
Lena.
Ganea.
Salax.

Non potes inſidias evadere, non potes aſtum
Vincere: tantæ artes, ſolertia tanta nocendi.
Et, quanquam videas oculis præſentibus, audet
Excuſare nefas: potis eſt eludere ſenſus
Sedulitate animi: nihil eſt, quod credere poſſis;
Et nihil eſt quod non, ſi vult, te credere cogat.

Hit

His facient exempla fidem. Quæ crimina non ſunt
Fœmineâ tentata manu? Dedit hoſtibus arcem,
Decepta ornatu brachî Tarpeia ſiniſtri.
Sæviit in natos manibus Medea cruentis.
Tyndaris Ægeas oneravit navibus undas.
Scylla hoſtem ſequitur, patri ſurata capillum.
Fratrem Biblis amat, ſubicit ſe Myrrha parenti:
Concubitu nati longæva Semiramis ardet.
Cauſa necis vati conjux fuit Amphiarao.
Occidêre viros nocturnis Belides armis.
Orpheam membratim Cicones ſecuêre poëtam.
Cognita luxuriæ petulantia Paſiphaëæ.
Phædra pudicitiam contra crudeliter auſa eſt.
Decepit Judæa virum Rebecca, ſuámque
Progeniem, velans hircino guttura tergo.
Porrigit Alcidæ conjux fatale venenum.
Decipit Hippodame patrem. Lavinia Troas
Implicat ancipiti bello. Bryſeis Achillem
Depulit è caſtris: demens Chryſeïde factus
Fulminat Atrides & ſentit Apollinis iras.
Evagenus noſtrum felicibus expulit arvis.

Non potes] Eandem rem proſequitur. *Aſtum*].i. aſtutiam. *Aſtum.*
Nihil eſt quod credere poſſis] quia *Et quanquam videas oculis, &c.* Juven.--*nihil eſt audacius illis Deprenſis, iram atq; animos à crimine ſumunt.-Quę crimina non ſunt Fœmineâ tentata manu?*] Quaſi dicat, nulla non ſunt, & ità omnia ſunt. *Tarpeia*] virgo quæ ut armillas, quas in brachiis hoſtium vidit, haberet, tradidit illis arcem Capitolinam: unde armis brachiorum obruta interiit. Dicitur autem hîc *brachî*] pro *brachii*: quia aliter verſus non ſtaret. *Sæviit in natos*] Virg. *Sævus amor docuit natorum ſanguine matrem Commaculare manus*: nam Medea à Jaſone ſpreta, omnes communes liberos præter Theſſalum trucidavit. *Tyndaris*] *Tyndaris.*
id eſt, Helena Tyndari (ut putabatur) filia, à Paride rapta, aut ipſum ſequuta, mille carinis à Græcis repetita eſt.
Scylla] Niſi Megarenſium regis filia, abſciſo purpureo *Scylla.*
capillo, quem pater ſacratum habuit, ad Minoa hoſtem

per-

Biblis. pertulit. *Biblis*] ut Ovid. Met. 9. docet, exardet amore Cauni fratris, à quo spreta, in fontem sui nominis conversa est.

Myrrha. *Subicit se Myrrha parenti*] scilicet Cinyræ: de quo lib. 10. Met. quæ etiam in Myrrham arborem illic conversa dicitur. Est autem in verbo *subicit*, Syncope. Nam si (ut debet) *subjicit* scriberetur, esset positio brevis. Fecerunt tamen id alii quoq;. *Semiramis*] regina Babyloniæ, & regni Assyriorum moderatrix, exarsit amore Nini filii, quem diu simulaverat, ut Just. docet lib. 1. *Causa necis vati conjux fuit*]. i. Eriphile. De qua in Thebaïde Statii multa leguntur.

Semiramis.

Belides. *Belides*] Beli neptes, filiæ Danai fratris Ægypti regis, quæ quinquaginta nupserunt totidem patruelibus. i. patrui Ægypti filiis, coactæ ab eo: sed à patre, qui ab oraculo habuit sibi cavendum à tali genero persuasæ, primâ nocte omnes maritos suos interfecerunt præter Hypermnestram, quæ Lynceo pepercit, à quo Danaus obtruncatus. *Cicones*] Mulieres Thraciæ, ut autor est Virg. in fine Georg. *Pasiphaë*] uxor Minoïs regis Cretensium, amore tauri incensa, se in ligneam vaccam à Dædalo effictam includi fecit; sic cum tauro concumbens, & postea cum Minoë, Minotaurum genuit. Ordo est: *petulantia luxuriæ Pasiphaëæ*]. i. ipsius Pasiphaës, scilicet *est cognita. Phædra*] Pasiphaës & Minoïs filia, Hippolytum privignum, cui desponsata, sed non tradita à Theseo fuerat, interpellavit de stupro. At cùm ille renueret, nè patri injurius sit, detulit apud patrem, quasi ille interpellâsset ipsam; unde credulus pater, à Neptuno sive à patre Ægeo impetrat, ut à Phocis marinis belluis equi Hippolyti in furorem versi, ipsum dissolverent: unde Hippolytus ab ἵππος, quod est equus & equa, & λύω, i. dissolvo, dictus præsagio quodam videtur; nam ab Hippolyte matre id nomen priùs habere potuit. *Decepit Judæa Rebecca virum*] sc. Isaacum cujus oculi caligaverant. *Sudmq; Progeniem*]. i. filium chariorem Jacob. *Velans hircino tergo*]. i. pellibus hircorum aut caprorum, ut pilosus perciperetur, ut erat Esau. *Conjux*] scilicet Deïanira. *Fatale venenum*]. i. tunicam sanguine venenato Nessi intinctam dedit. *Alcidæ*]. i. Herculi Alcei nepoti

Cicones.

Pasiphaë.

Hippolytus.

Rebecca.

Deïanira.

Alcides.

poti putativo: nam Amphitryonides dicitur, cùm Jovis sit filius. *Hippodamia*] Oenomai Helidis & Pisæ regis filia, patrem decepit, quia Pelopi in patris perniciem nupsit. Erat enim in fatis tunc patrem decessurum, quando illa nuberet: nupsit autem superata in curuli certamine, dolo tamen Myrtili aurigæ. Dicitur etiam Hippodamia, quasi equorum domitrix. *Hippodamia.*

Lavinia] filia Latini, Turno desponsata à matre Amata, & Æneæ per oracula & patris assensum. Trojanis multis exitii causa fuit. *Lavinia.*

Bryseis] quæ Achilli sorte obvenerat: cùm abductâ Chryseïde, quę Agamemnoni obvenerat, hanc Agamemnon vi abstulisset, effecit ut Achilles iratus armis abstineret, & multos Græcorum interimi sineret, donec Patrocli amici necem ulcisci vellet. *Bryseis.*

Atrides] .i. Atrei filius, saltem putativus, Agamemnon. *Atrides.*

Fulminat].i. irâ & amore æstuat. *Factus demens Chryseïde*]id est, per amorem Chryseidis, filiæ Chrysæ sacerdotis Apollinis, qui cùm infulatus in exercitum Græcorum filiam expetitum venisset, nec obtinuisset, sævâ pestilentiâ ab Apolline impetratâ, tandem eam abduxit. *Sentit ergò iras Apollinis*].i. pestem quâ totus exercitus mulctabatur. *Fulminat. Factus demens Chryseïde. Chryseis.*

Felicibus arvis] paradiso.

Credite pastores, per rustica numina juro,
Pascua si gregibus vestris innoxia vultis,
Si vobis ovium cura est, si denique vobis
Grata quies, pax, vita; leves prohibete puellas,
Pellantúrque procul vestris ab ovilibus omnes,
Thestylis, & Phyllis, Galatea, Neæra, Lycoris.
Dicite: Quę tristem mulier descendit ad Orcum
Et rediit? potuit, si non malè sana fuisset,
Eurydice revehi per quas descenderat umbras?
Rapta sequi renuit fessam Proserpina matrem.
At pius Æneas rediit, remeavit & Orpheus,
Maximus Alcides, & Theseus, & duo fratres,
Unus equis, alter pugnis bonus atque palæstrâ:
Et noster Deus, unde salus & vita resurgit.
Hæc sunt, pastores, hæc sunt mysteria nobis
Advertenda: animi fugiunt obscœna viriles,
Fœmineas loca delectant infamia mentes.

Vt semel in scopulos vento contortus, & undâ,
Nauta scit incautis monstrare pericula nautis:
Sic senior longo factus prudentior usu,
Præteritos meminit casus, aperítq; futuri
Temporis eventus, vitæq; pericula monstrat.
Si fugiunt aquilam fulicæ, si retia cervi,
Si agna lupum, si dama canem: muliebria cur non
Blandimenta fugis, tantùm tibi noxia, pastor?

Credite pastores] Convertit sermonem ad pastores, quorum docendi gratiâ hæc de fœminis dixit. *Per rustica numina*] id antiquè, nisi ad Deũ & sanctos, quibus arva custodiæ sunt, referamus. *Thestylis, &c.*] Harum enim meminit Virgilius in Bucol. dicens, *Thestylis & rapido fessis messoribus æstu, Allia serpyllúmq; herbas contundit olentes.* Et iterum, *Jampridem à me illos abducere Thestylis orat.* Item, *Phyllida mitte mihi, meus est natalis Iola:* &, *Phyllida amo ante alias: nam me discedere flevit.* Item, *Malo me Galatea petit lasciva puella.* Et, *Huc ades ô Galatea, &c.* Item, *Ille Neæram Dum fovet.* Item, *Tua cura Lycoris, Pérq; nives alium, pérq; horrida castra secuta est. Dicite*] ingeniosa excogitatio. *Raptæ*] Raptæ leguntur mulieres ab inferis, & ferè redemptę, sed non rediisse. *Eurydice*] Orphei conjux, cùm eam Aristæus pastor insequeretur, à serpente, qui in herbis delituit, extincta, ab Orpheo citharæ beneficio redempta ab inferis fuit, eâ lege, ut ea non respiceret; quod tamen fecit: unde reverti coacta est; quod quarto Georgicõn, ad finẽ graphicè describitur, & à Boëtio non segniter. *Proserpina*] Cereris filia, à Plutone surrepta, & à Cerere matre inventa, redempta fuisset, si nihil apud inferos gustâsset: sed granum pomi gustavit, ut non rediret. Unde Geor. 1. *Nec repetita sequi curat Proserpina matrem. At pius Æneas rediit*] postquam illùc, duce Sibyllâ, patris videndi gratiâ descendisset, ut 6. Æneid. latè dicitur. *Remeavit & Orpheus*] relictâ tamen conjuge. *Maximus Alcides*] i. Hercules, ut Pirithoũ redimeret. Virgilius:- *Quid Theseа magnum? Quid memorẽ Alciden? & duo fratres, Unus equis*] scil. Castor: tamen Virg. ponens nomen pro nomine, dixit, *Domitus Pollucis*

Eurydice.

Proserpina.

Alcides.

Pollucis habenis. Alter pugnis] scil. Pollux. Fratres gemini in cœlum translati, ubi Geminos constituunt: signum tam latum, ut dum alterum occidit, alterum oriri incipiat; unde fabulæ locus est, ut alter mortalis, quippe à Tyndaro genitus, alter immortalis, ab Jove satus dicatur; sed mutuâ charitate ità devincti, ut immortalitatem communicarent, ut altero moriente, alter reviviscat. Unde sexto Æneidos: *Si fratrem Pollux alternâ morte redemit, Itq́; reditq; viam toties.* Meliùs autem legitur *alter* quàm *alius*: quia *alter* de duobus, *alius* de pluribus dicitur. *Et noster Deus*] Dominus noster Jesus Christus, qui descendit ad inferna, & tertio die resurrexit à mortuis. *Advertenda*] consideranda. *Animi viriles fugiunt obscœna*] naturaliter quidem usq; adeò, ut qui non fugiunt, effœminati dicantur, aut muliebres. Unde est illud Ennii apud Ciceronem in 1. de officiis: *Vos etenim juvenes animos geritis muliebres, Illáq; virgo viri. Fœmineas loca delectant infamia mentes*] id quidem de turpibus verum est. *Senior*] Vult sibi in ea re experto fidem adhiberi, sicut nautis veteranis de periculis marinis creditur. *Fulicæ*] aves sunt marinæ. Docet autem belluas prudentiores esse in fugiendis nocivis, ac insidiosis, quàm nos sumus.

Alter.
Alius.
Fulicæ

Est in eis pietas crocodili, astutia hyænæ:
Cùm flet, & appellat te blandiùs, insidiatur.
Fœmineos pastor fugito (sunt retia) vultus;
Non animis, non virtuti, non viribus ullis
Fidito, non clypeo, cujus munimine Perseus
Vidit saxificæ colubros impunè Medusæ.
Monstra peremerunt multi, domuêre gigantes;
Evertêre urbes, legem imposuêre marinis
Fluctibus, impetui fluviorum, & montibus asprìs.
Sacra coronârunt multos certamina: sed qui
Cuncta subegerunt, sunt à muliere subacti.
Rex qui pastor erat, fundâ spolióque leonis
Inclytus, & natus qui templa Sionia fecit
Primus, & excellens invicto robore Samson,
Fœmineum subiêre jugum: minùs officit ignis,
Saxa minùs, rhomphæa minùs, minùs hasta, minùs mors
Nec formæ contenta suæ splendore, decorum

Auget mille modis mulier: frontem ligat auro,
Purpurat arte genas, & collocat arte capillos:
Arte regit gressus, & lumina temperat arte.
Currit, ut in latebras ludens perducat amantem:
Vult dare, sed cupiens simplex & honesta videri:
Denegat, & pugnat; sed vult super omnia vinci:
Fœmina Cæciaco (res mira) simillima vento est,
Qui trahit, expellens mendaci nubila flatu.

Crocodilus. *Est in eis pietas Crocodili*] Crocodilus, est animal terrestre, & aquatile; crescit ex minimo ad decem & septem & amplius cubitos: quibusdam Ægyptiorum Crocodili sacrosancti sunt: quibusdam non sunt, sed veluti hostes exagitantur. Unde Juven. *Crocodilon adorat Pars hæc.* Est autem bellua hæc, quæ ova parit instar anserinorum, contra fugaces terribilis, contra insequentes autem fugax; hebetes oculos habet in aqua, extra aquam acerrimi visûs est; conspecto homine emittit lacrymas, mox appropinquantem devorat; unde factum est proverbium, *Lacrymæ Crocodili*, de his qui sub specie pietatis homines fallunt. Graphicè ergò dicit *Est in eis pietas Crocodili.*

Hyæna. *Hyæna*] autem animal est in Africa præcipuè nascens; utramq; ei naturam esse nonnulli existimant, & alternis annis marem, alternis fœminam fieri. Hoc Aristoteles negat. Collum ei & juba continuatæ spinæ porrigitur, flectiq; nisi circumactu totius corporis non potest. Humanum sermonem inter pastorum stabula assimulare dicitur, noménq; alicujus discere, quem foras evocatum dilaceret; vomitionem etiam hominis imitari ad solicitandos canes, quos invadit. Solet præterea id animal sepulcra eruere, ut corpora inquirat: Hæc Sipontinus: ob quæ rectè dicitur, *astutia Hyænæ.*

Fidito. *Fidito*] i. confidito. *Non clypeo*] scilicet crystallino ipsius Palladis, cujus numine protectus Perseus Medusam interemit; è cujus sanguine natus fingitur Pegasus equus alatus. Erat autem

Medusa. Medusa una trium Gorgonum, quæ unum habuisse oculum, quo vicissim uterentur, dicuntur; hoc est, unionem seu margaritam: erat autem pulcherrima; unde se inspicientes, in stuporem traxit, & ità in saxa vertere dicta est:

Hanc

Hanc enim visam Neptunus, ardens amore, in templum usque Palladis insequutus, illic oppressit; unde irata dea, ipsius capillos, quibus Neptuno placuerat, in angues mutavit, dedítq; ut omnes eam inspicientes, in lapides verterentur. Perseus autem dicitur Danaës Acrisii regis Argivorum filiæ, ab Jove oppressæ, filius. *Monstra peremerunt multi*] ut Hercules, Theseus, Perseus. *Domuêre gigantes*] ut dii in bello giganteo, & Hercules Antæum in Libya, & Geryonem in Hispania, Cacum in Italia, & alios alibi. *Evertêre urbes*] ut Scipió Carthaginem in Africa, & Numantiam in Hispania, Græci Trojam, & alii alias. *Legem imposuêre marinis Fluctibus*] ut Cæsar, & Augustus Lucrino lacui: Xerxes, qui pontem super mare extruxit, & cùm dirutum videret, flagellis cædi jussit. *Et montibus asperis*] ut idem Xerxes, qui Athon montem æquavit solo, & pro parte navigabilem fecit. Juven. *Velificatus Athos.* Dicitur autem *aspris*, per Syncopen, pro *asperis*. *Sed qui Cuncta subegerunt*] Juv. Sat. 6. *Nunc patimur longæ pacis mala; sævior armis Luxuria incubuit, victúmq; ulciscitur orbem. Rex qui pastor erat*] David, *fundâ*] quâ Goliah stravit. *Spolióq; leonis*] quem se adhuc pastorem interemisse dicit. *Et natus*] .i. filius ejus Solomon. *Qui templa Sionia*] .i. Hierosolymitana: Nam Sion principalis pars Hierosolymæ est. De his in libris Regum, & de Samsone lib. Jud. dicitur. *Rhomphæa*] framea, quâ Angelus à Paradiso terruit Adam & Evam. Plebeii ac triviales sunt versiculi: *Adam, Samsonem, Loth, Davidem, Solomonem, Fœmina decepit. Quis modò tutus erit? Frontem ligat auro*] quod crinale vocant; aut reticulo aureo, seu aurato. *Purpurat*] .i. purpureas facit, hoc est, rubicundas. *Arte*] scilicet fucatoriâ. *Lumina*] .i. oculos. *Currit, ut in latebras ludens perducat amantem*] Unde poëta: *Malo me Galatea petit, lasciva puella: Et fugit ad salices, & se cupit antè videri.* Aut ad eam respicit, de qua Prov. 7. mirum in modum graphicè loquitur Solomon: omitto verba, quia in manibus sunt. *Vult dare*] scil. stuprum, & copiam sui. *Sed vult super omnia vinci*] ut vim sibi illatam dicat. *Cæciaco vento*] Cæcias enim trahit ad se nubes, quas alii venti propellunt. *Quis-*

Quisquis es, (expertus moneo) tentare recusa
Dum licet, hæc fragilis quot habet fastidia sexus.
Immundum naturâ animal, sed quæritur arte
Mundities; id luce opus est, ea somnia nocte.
Deglabrat, atq; lavat, pingit, striat, ungit & ornat:
Tota dolus, tota ars, tota histrio, tota venenum.
Consilio speculi gerit omnia, labra movere
Discit, & inspecto vultum componere vitro.
Discit blandiri, discit ridere, jocari.
Incedens humeros discit vibrare, natésque.
Quid sibi vult nudum pectus? quid aperta supernè
Rimula, quæ bifidam deducit in ubera vallem?
Nempe nihil nisi quò virus penetrabile sensum
Plùs premat, & Stygiæ rapiant præcordia flammæ.
Hi juvenum scopuli, Syrtes, Scyllæ atq; Charybdes.
Hæ immundæ Phinei volucres, quæ, ventre soluto,
Proluvie fœdâ thalamos, cœnacula, mensas,
Compita, templa, vias, agros, mare, flumina, montes
Incestare solent: hæ sunt Phorcynides ore
Monstrifico, extremis Libyæ quæ in finibus olim
Aspectu mutare homines in saxa solebant.

Quisquis es (expertus moneo) Parenthesis est. *Tentare*] .i. attentare & periculum facere. *Recusa*] Ovid. *Dum licet, indigno subtrahe colla jugo.* Et iterum; *Principiis obsta: serò medicina paratur, Dum mala per longas invaluêre moras.*

Fastidia. *Fastidia*] .i. superbos contemptus. *Immundum naturâ animal*] si animo vituperandi hoc diceret, ineptiret. Nam si naturâ immundæ, & curâ ac arte mundæ sunt, in hoc venient laudandæ, quòd arte naturam corrigunt: verùm animo dehortandi ab earum illecebris & fucatâ venustate, id dicit. *Id luce opus est*] .i. nihil aliud faciunt noctes & dies, sive noctu & interdiu. *Deglabrat*] .i. lævem & glabram facit cutem, rugis & pilis amoris. *Striat*] in tricas colligit capillos. *Tota*] scilicet ens aut existens dolus. *Tota histrio*] ludicra, & scurrilis. *Tota venenũ*] quia uritq; videndo fœmina, & tactu inficit. Unde quidam: *Est tactu visu mulier, visu basil scus. Humeros discit vibrare*] id nimium petulantes faciunt,

quæ

quæ humeros agitant ſicut in amplexu: nam honeſtæ matres ſtudent eſſe demiſſis humeris. *Natéſq;*] id eſt, clunes: Satyricus, *Tremulo deſcendunt clune puellæ. Rimula*] id eſt, fiſſura veſtium in ſinu inter mamillas. *Quæ bifidam*] id eſt, in binas partes diviſam. *Virus*] id eſt, venenum, quo viſa inficit. *Flammæ Stygiæ*]. i. infernales: potiùs dixiſſem Phlegethonteæ. *Præcordia*] ſunt tenues membranæ circa cor, quæ dicuntur affectionum, ſive paſſionum ſedes. *Hi juvenum ſcopuli, Syrtes*]. i. brevia vada arenoſa, in quæ qui inciderit, difficulter evadit. Allegoricè ergò ſumma pericula intelligit, ſicut ſunt Scylla & Charybdis, in mari Siculo. *Immundæ Phinei volucres*]. i. Harpyæ, de quibus Æneid. 3 *Excipiunt Strophades, Graio ſtant nomine dictæ Inſulæ Ionio in magno quas dira Celæno, Harpyæq; colunt aliæ, Phineïa poſt quam Clauſa domus, menſáſq; metu liquêre priores. Triſtius haud illis monſtrum, nec ſævior ulla Peſtis, & ira Deûm Stygiis ſeſe extulit undis. Virgineus volucrum vultus, fœdiſſima ventris Proluvies uncæq; manus, & pallida ſemper Ora fame.* Phineus autem rex Arcadiæ liberis novercam ſubinduxit, eóſq; ut illi complaceret, excæcavit: ob quam rem irati dii, ei oculos ſuſtulerunt, & immiſerunt Harpyas, quæ illi cibum abriperent; quod & diu fecerunt. Sed quia Argonautas hoſpitio ſuſceperat, miſerunt ad eum Zetem, & Calaim, Boreæ regis ac venti Thraciæ, ac Orithyæ ab eo raptæ filios, juvenes alatos, qui eas ad Strophadas uſque pepulerunt. *Cœnacula*] altiora domûs, aut pro locis in quibus cœnatur. *Inceſtare*]. i. polluere, & non caſtum reddere. Æneïd. 6. *Et totam inceſtat funere claſſem. He ſunt Phorcynides*]. i. Gorgones. Ovid. *Finibus extremis Libyes, ubi ſervida tellus Accipit Oceanum demiſſo ſole calentem, Squallebant latè Phorcynidos arva Meduſæ.*

Bifida. *Virus.* *Præcordia.* *Harpyæ.* *Cœnacula.* *Inceſtare.*

Carmina doctiloqui curſim recitavimus Umbri,
Quæ ſi viſa tibi nimiùm prolixa, memento,
Ipſius id rei vitium, non carminis eſſe.
Non longum eſt carmen: mulierum amentia longa eſt.
O memprande ſenex, quo ſe vetus Umbria tantum
Jactat, & ipſe tuæ Tyberis conterminus urbi:

Martia non abs re tantum te Roma vocabat.
Ipsa tuas artes, & non trivialia nôrat
Carmina: te vitâ functum flevêre Latinæ
Naiades & Graiæ. Tua molliter ossa quiescant
Semper, & in summo mens aurea vivat Olympo.

Carmina doctiloqui] Hunc, ut dixi, licet aut Antonium Campanum intelligere, aut Franciscum Petrarcham, aut alium quemvis eâ tempestate doctum. *Ipsius id rei*] contra artem producit syllabam: Nam quintæ declinationis nomina non producunt e ante i, nisi præcedat i: & ità rei, spei, fidei, plebei, penultimam corripiunt. Possumus versum emendare sic: *Ipsius esse rei vitium, non carminis, illud.* *Non longum est carmen*] Unde Martial. *Nō sunt longa, quibus nihil est quod demere possis. Martia Roma*] ut bellicosa olim, aut Martem autorem habens, unde Livius in præfatione: *Si cui populo licere oportet, consecrare origines suas, & ad Deos referre autores; ea belli gloriâ est P. R. ut cùm suum, conditorisq; sui parentem Martē potissimùm ferat, tam hoc gentes humanæ patiantur æquo animo, quàm imperium patiuntur. Et non trivialia*] Non vulgaria. Virg. *Non tu in triviis indocte solebas*
Stridenti miserum stipulâ disperdere carmen? Te vitâ functum] .i. defunctum. *Latinæ Naiades*] .i. fluviorum & fontium Italicorum nymphæ, propter sermonem Latinum. *Et Graiæ*] .i. Græcæ, propter Græcum. *Tua molliter ossa quiescant*] unde priùs ubi de sepulcro levi loquuti sumus, differuimus: hoc ad veterem pertinet superstitionem, nam veriùs Virgilius dicit, *Facilis jactura sepulcri.* Et Sen. *Quid refert, humine an in sublimi putrescam? Mens aurea*] .i. pulcherrima. *Vivat Olympo*] .i. cœlo: hoc catholico viro dignum est. Olympus autem Macedoniæ mons altissimus, pro cœlo à Græcis potissimùm poni solet.

Naiades.

Graiæ.

Olympus.

De consuetudine divitum erga Poëtas, inscripta CANDIDUS.

JOANN. MURMELII argumentum.

Otia Sylvanus miratur inertia vatis,
Candidus abjectos queritur nunc esse poëtas.

Sylvanus & Candidus.

CAndide, nobiscum pecudes aliquando solebas
Pascere, & his gelidis calamos inflare sub umbris,
Et miscere sales simul & certare palæstrâ.
Nunc autem, quasi pastores & rura perosus,
Pascua sopito fugis, & trahis otia, cantu.
Can. *Vos, quibus est res ampla domi, quibus ubera vaccæ*
Plena ferunt, quibus alba greges mulctralia complent,
Cymbia lacte nitent, & pinguia prandia fumant,
Carmina laudatis; si quid concinnius exit,
Plauditis, ac læti placidas extenditis aures,
Pro numeris vanas laudes, & inania verba
Redditis; interea pastor sitit, esurit, alget.
Sylv. *Nónne potes curare greges, & dicere versus,*
Cùm vacat, & positis vitam traducere curis?
Can. *Omnem operam gregibus pastorem impendere oportet,*
Ire, redire, lupos arcere, mapalia sæpe
Cingere, mercari paleas & pabula, victum
Quærere: nil superest otî; laudabile carmen
Omnem operam, totúmque caput, Sylvane, requirit.
Grande utrumque opus est, & nostris viribus impar.
Cùm cecini, sitio: sitienti pocula nemo
Porrigit, irrident alii: Tibi penula (dicunt)
Candide trita, genu nudum, riget hispida barba:
Jam sylvæ implumes, & hyems in montibus albis.
Irascor, doleo, indignor: fert omnia victus,
Lanitium, fœtúsque mares; non vendimus agnas,
Sed quia lac pascunt, premitur nihil: ubera siccant.

Candide, nobiscum, &c.] Argumentum hujus eclogæ est de-

te-

teſtatio tenacitatis divitum in poëtas; quorum ingratitudine, & avaritiâ, aurea vena in poëtis extinguitur. Per *Candidum* autem mihi veriſimile fit, poëtam poſſe intelligi; per *Sylvanum*, quemvis divitem avarum. Inducit tamen utrumque paſtorem, unde dicit *ſub his umbris*] quaſi dicat, ſub quibus ſumus; nec quicquam aptius *Sylvano*, quàm eſſe in *ſylvis*. Eſt autem ferè eadem farrago quæ in Juvenal. Satyr. 7. *Et miſcere ſales*] id eſt, lepores ſermonis. *Sopito*] id eſt, oppreſſo, & neglecto cantu, quæ res doluit *Sylvano*. Nam divites avari, licèt nihil conferant in poëtas bonos, admirantur tamen eos, & oblectantur eorum carminibus: unde Juven. in dicta Satyra, *Spes nulla ulterior; didicit nam dives avarus, Tantùm admirari, tantùm laudare diſertos, Ut pueri Junonis avem*, .i. pavonem admirantur & laudant: quia laudato nihil porrigunt, ſed, ſi poſſunt, plumas auferunt. *Plena feruut*] Maro

Mulctralia. *Cymbia.* ſignificantiùs *diſtenta* dixit. *Alba mulctralia*] .i. mulctras, hoc eſt, vaſa in quæ mulgetur, lacte albicantia. *Cymbia*] id eſt, vaſa incurva in morem cymbarum facta. *Carmina*

Concinnius. *laudatis*] ſicut jam Juven. dixit. *Si quid concinnius*] id eſt, modulatius: & ut Perſius; *Si quid tamen aptius exit. Plauditis*] id eſt, applauditis. *Vanas laudes*] quia nihil commodi afferentes. Nam *probitas laudatur & alget. Alget*] quia nudus, & ità algore conficitur. Juven. Sat. 7. *Tædia tunc ſubeunt animos, tunc ſëq, ſúámq, Terpſichoren odit facunda & nuda ſenectus.* Et póſt; *neq, enim cantare ſub antro Pierio, Thyrſúmve poteſt contingere ſana paupertas atque æris inops, quo nocte diéq, corpus eget. Satur eſt cùm dicit Horatius, Ohe, &c. Omnem operam gregibus*] Juv. *Pectora noſtra duas non admittentia curas, Magnæ mentis opus, &c. Mapalia*] .i. caſas & tuguria. *Sepe*] ſepimento: Eſt ablativus à nominativo *ſepes*. *Nil ſupereſt otî*] pro otij; enumerat autem negotia paſtoralia, volens à conſimili etiam alia intelligi. *Tibi penula*] id eſt, veſtis exterior, attrita. *Sylvæ impluunes*] .i. foliis ſpoliatæ. *Fert omnia victus*] .i. aufert. Sicut Maro; *Omnia fert ætas, animum quoque. Victus* autem] .i. neceſſitas edendi ut vivas; aut *victus*], i. cibus quo vi-

Penula.

vas,

vas. *Fert*] id eſt, abſumit. *Lanitium*] id eſt, lanam. *Fœtúſq; mares*] id eſt, arietes & hœdos, ac coleatos reliquos. *Non vendimus aguas*] quia ad futuram propagationem recipiunt eas. *Lac paſcunt*] id eſt, ſugunt & abſumunt, dum paſcuntur. *Premitur nihil*] id eſt, non fit caſeus mollis. Maro: *Et preſſi copia lactis. Ubera ſiccant*] ex Marone eſt, ut alia multa.

Pœnitet ingenii, ſi quid mihi, pœnitet artis,
Pœnitet & vitæ, poſtquam mihi nulla ſecundant
Ex tot ſyderibus quot ſunt in nocte ſerena.
Hactenus, ut noſti, gratis cantavimus; ætas
Indiga pauorum, merces fuit: altera longè
Conditio ſenii, quod nunc ſubit: omnium egenos
Reddit, & extinctis lucri ſpem viribus aufert.
Mox erit utendum partis, modò quærere tempus.
En! formica brevis, ſed provida beſtia condit
In brumam nova farra cavis æſtate latebris;
Néve renaſcantur fruges ſecat ore ſepultas.

Sylv. *Scire genethliacos fatalia ſydera dicunt:*
Hi ſub Mercurio vates, & ſub Jove reges,
Magnat éſque locant: iſtis dat Juppiter aurum
Atque magiſtratus; dat Maiæ filius illis
Ingenium, linguam, citharas, & carminis artem.
Hæc tua ſors; quid quæris opes? Deus omnia in cmues
Dividit, ut melius nobis videt eſſe futurum.
Sorte tuâ contentus abi, ſine cætera nobis.

Can. *Sunt tibi divitiæ, mihi carmina; quid petis ergò*
Carmen, & invadis partes, Sylvane, alienas?

Sylv. *Non tibi ſurripio carmen, nec Apollinis arma;*
Sed dare dulciſonis aures concentibus opto.

Can. *Si gaudere meis igitur concentibus optas,*
Nos gaudere tuis opibus, Sylvane, decorum eſt.

Sylv. *Ille meis opibus gaudet, qui diligit: odit*
Invidus, atque animo bona fert aliena moleſto.

Can. *Sic quoque tu noſtris abſens gaudere camœnis*
Sat potes: hæc artis ſat ſint tibi gaudia noſtræ:
Carmina ſunt auris convivia, caſeus oris.

Si

Si cupis auditu, fac nos gaudere palato.
Hoc amor, hoc pietas, hoc vult Deus; omnia non dat
Omnibus, ut nemo sibi sit satis, indigeátque
Alter ope alterius; quæ res conjungit in unum
Omne genus, Gallos, Mauros, Italos & Iberos.

Pœnitet ingenii] Prosequitur *Candidus* querelas suas. *Pœnitet ingenii*] .i. habere ingenium ad carmen aptum. *Si quid mihi*] scilicet est ingénii. *Nulla secundant*] .i. prospera sunt; ut ventus & flatus secundus, id est, sequens, & à tergo veniens navigantibus. *Quot sunt*] .i. apparent. Nam plura sunt. *Gratis*] .i. sine mercede. Sed *ætas*] scilicet juvenilis. *Indiga*] .i. indigens paucorum: non enim subjecti est morbis, nec tanto eget munimento contra frigora. *Quod*] scilicet senium. *Nunc subit*] .i. surrepit, non animadvertentibus nobis. *Omnium egenos Reddit*] Unde Juven. *Lucri spem*] .i. spem lucrandi. *Mox erit utendum partis*] .i. acquisitis in juventa. *Nunc quærere*] pro quærendi, id est, acquirendi. *Tempus*] subaudi *est*. *En! formica*] Solomon, Prov. 6. *Vade ad formicam, ô piger, & considera vias ejus, & disce sapientiam; quæ cùm non habeat ducem, nec præceptorem, nec principem, parat in æstate cibum sibi, & congregat in messe quod comedat.* Et. 30. *Formicæ populus infirmus, qui præparat in messe cibum suum.* Horat. primo Sermonum; *Sicut Parvula (nam exemplo est) magni formica laboris; Ore trahit, quodcunq; potest, atq; addit acervo: Quem struit, haud ignara, ac non incauta futuri. In brumam*] .i. ad brevissimum diem, ut est in solstitio hyberno. Ordo est, *Condit*] .i. abscondit. *Æstate*] .i. per æstatem, *cavis latebris farra nova. Néve*] pro & nè. *Renascantur*] .i. germinent. *Secat ore*] .i. germen auferendo, dirumpit. *Fruges sepultas*] id est, absconditas in terris. *Genethliacos*] id est, de genesi & nativitate judicantes, qui inspecto nativitatis horoscopo, futuram vitam prædicunt. *Hi*] scilicet, genethliaci, & mathematici, *locant sub Mercurio*] id est, horâ nascendi, quâ Mercurius dominatur. *Vates*] .i. prophetas, & poëtas, & omnes prudentes cautos ac ingeniosos. *Et sub Jove reges Magnatésq;*] Unde secundum Homerum in Iliad.

ndiga.

ruma.

ondere.

Iliad. *Honor autem à Jove est. Maiæ filius*] i. Mercurius. *Dat illis*] scilicet vatibus sub se natis ingenium, & ità vult eos contentos esse debere suâ sorte; dicens, *Sorte tuâ contentus abi. Sine*] id est, derelinque. *Cætera*] id est, divitias & opes. *Nobis*] id est, qui ingenium & carminis artem non habemus. *Quid petis ergò Carmen*] subtilis objectio. *Non tibi surripio carmen*] Callida quoque responsio. *Nec Apollinis arma*] citharam scilicet, cujus est inventor, ac cætera instrumenta musica, quia *In medio residens complectitur omnia Phœbus:* est enim princeps musicorum. Horat. *Lyræ solers & cautor Apollo.* Unde secundum Plinium, carmen Heroïcum oraculis Apollinis debemus. Et ideo Augustus illi ædem consecravit, ad quam carmina Phœbo digna ferantur; de qua Persius, *Ad sacra vatum carmen affero nostrum:* & Juven. *Musarum & Apollinis æde relictâ, &c. Si gaudere*] Rursus acris objectio, & subtilior purgatio, sed subtilissima rursum rejectio. *Carmina sunt auris convivia, caseus oris*] Pulchrum & proverbiale est. *Quæ res conjungit in unum*] Id verè dicit. Nam propter egestatem, & mutua auxilia, sunt inter varias nationes commercia. *Iberos*] id est, Hispanos.

Sydera jungamus; facito mihi Juppiter adsit,
Et tibi Mercurius noster dabit omnia, faxo,
Pileolum, virgam, citharas, nodum Herculis, alas.

Sylv. *Vana supervacuis inculcas plurima verbis.*

Can. *Vana inquis, quæ damna tuis inferre videntur*
Divitiis: si vis nostras audire camœnas,
Erue sopitam de sollicitudine mentem:
Vult hilares animos tranquillâque pectora carmen.
Torpeo ut esuriem patiens & frigora mitus:
Jam dudum squarrosa cutis, sitis occupat ora.
Nec pecus in stabulis, nec in agro farra, nec aurum
In loculis; & vis positis me vivere curis?
Non facit ad nostros talis medicina dolores.
Fac alacrem, tege, pasce, gravi succurre senectæ;
Invenies promptum versu & cantare paratum.
Plena domus curas abigit, cellaria plena,
Plena penus, pleniq; cadi, plenæq; lagenæ,

Hor-

Horrea plena, greges læti, gravis ære crumena.
Tunc juvat hybernos noctu vigilare Decembres
Ante focum, & cineri ludos inarare bacillo,
Torrere, & tepidis toſtas operire favillis
Caſtaneas, plenóque ſitim reſtinguere vitro,
Fabellaſque inter nentes ridere puellas.
Tityrus (ut fama eſt) ſub Mecœnate vetuſto
Rura, boves, & agros, & Martia bella canebat
Altius, & magno pulſabat ſydera cantu:
Eloquium fortuna dabat. Nos debile vulgus,
Pannoſos, macie affectos, farragine paſtos,
Aoniæ fugiunt Muſæ, contemnit Apollo.

Sydera jungamus] id eſt, Jovem cum Mercurio; id eſt, communica mihi dona Jovis, & communicabo tecum dona Mercurii. *Faxo*].i.faciam,ut *Mercurius noſter*]id eſt, poëtarum pater, & ingenii largitor, *det tibi pileolum*] id eſt, galerum, qui Mercurio aſſignatur, quòd ſemper ferè radiis ſolaribus quaſi galero tectus ſit. *Virgam*] id eſt, caduceum. Unde Maro Æneïd. 4. *Tum virgam capit, hac animas ille evocat Orco Pallentes, alias ſub triſtia Tartara mittit: Dat ſomnos, adimitq;, & lumina morte reſignat. Illâ fretus agit ventos, & turbida tranat Nubila.* Id autem ex ultimo Iliad. ſumptum videtur, qui locus ſic verſus eſt: *Tum virgam capit, hac oculos Deus excitat ipſe, Hac dulces ſuadet ſomnos, & lumina claudit.* Macr. l. 1. Sat. dicit *caduceum* duobus draconibus ornatum fuiſſe, mare & fœminâ in nodum obligatis invicem parte mediâ voluminis ſui: unde Mart. l. 7. *Cylleues cœliq; decus, facunde miniſter, Aurea cui torto virga dracone viret. Citharas*]quia tetrachordum invenit,.i.lyram quatuor chordarum; cùm Apollo ſeptem chordarum inveniſſet. Unde Hor. l. 1. Car. *Curvæq; lyræ parentem. Nodum Herculis*].i.inextricabilem, qualem Hercules invenit, qui nec principium, nec exitum habere videbatur: qui tamen diſſolverat, dives erat. Hunc in caduceo jam ex draconibus conſertum diximus. Alii *Herculaneum nodum* dicunt, non ab Hercule inventum, ſed à Mercurio: verùm ab Hercule diſſolutum, non quidem arte, ſed vi, quod

Faxo.
Pileolus.
Citharæ.
Nodus Herculis.

quod & Alexandrum magnum feciſſe dicunt. Uterq; tamen, & Mercurius mercium ac mercatorum deus, & Hercules, divitias quibus favent conferre dicuntur. Unde Horat. *Dives amico Hercule.* Et Perſius: *O ſi Sub raſtro crepet argenti mihi ſeria dextro Hercule!* Antiquitas enim (ut ſcribit Diodorus) fabulata eſt Herculem dixiſſe, poſtquam ad deos tranſlatus erat, qui ſibi decimam bonorum dicarent, vitam felicem ducturos: quod Lucullus ditiſſimus, & *Lucullus.* alii Romanorum plurimi fecerunt, uſque adeò ut ex decimis illi templum egregium trans Tyberim ædificârint. Per nodum ergò intelligam difficultatem acquirendarum divitiarum quas uterque confert: Mercurius quidem, vaſrâ mente & ingenio cauto; Hercules vi quâ aurea mala abſtulit. *Alas*] quibus à diis ornatus mittitur; ut Æn. 4. *Hîc primùm paribus nitens Cyllenius alis Conſtitit, &c. Vult hilares animos*] Unde Ovid. *Carmina proveniunt animo deducta ſereno. Squarroſa cutis*] Squarroſi dicuntur quorum cutis *Squarroſus.* exurgit ob aſſiduam illuviem. Lucil. *Verorum ac rapidum ſquarroſa incondita noſtra. Promptum verſu*] .i. ad verſum. Videri poteſt dativus antiquus. *Plena domus.*] ſcilicet divitiarum. *Curas abigit*] quod tamen multis contrà evenit: Nam ut dicit Juven. *Creſcit amor nummi quantum ipſa pecunia creſcit. Horrea plena*] Legam meliùs, hordea plena. *Greges læti*] id eſt, pingues, qui lætitiam afferunt dominis; aut bene curati, & ità revera læti. *Gravis ære crumena*] id *Crumena.* eſt, marſupium, ut quidam dicunt. *Ære*] pecuniâ, quia ærea primùm fuit. Unde *ærarium*, quem fiſcum nunc appel- *Ærarium.* lant. *Ludos inarare*] id ſecuri faciunt ruſtici, divinare facientes quem ſulcum tetigerint. *Bacillo*] parvo baculo, & *Bacillum.* dicitur in Nominativo bacillum. *Tityrus*].i. Virgilius. *Farragine*] pulmentario ex farre facto. *Aonis*] quæ in *Farrago.* *Aonia.* Phocidis montibus, quos Aones olim habitaverunt, frequentes ſunt.

Sylv. *Si ſperata mihi dederit fortuna quod opto,*
Candide, præſenti te ſollicitudine ſolvam.
Can. *O utinam, Sylvane, foret tibi tanta voluntas,*
Quanta eſt hac etiam tibi tempeſtate facultas!

Non ego divitias Cosmi, non Serica posco
Pallia, non Tyrias chlamydas, non prandia regum,
Non patinam Æsopi fameo, clypeumve Minervæ:
Nil opus est regis laribus, cui ferrea nomen
Tradidit, aut, si mens non fallitur, cavea barba.
Hæc me jampridem memini didicisse sub Umbro.
Postulo vestitum, peto victum sub lare parvo,
Certior istud opis toti non desore vitæ;
Sint mihi Pythagoræ mensæ, Codriq; supellex.
Sæpe alios, qui spem dederint, invenimus ore
Magnificos, sed re modicos: tibi fidimus uni.
Tu mihi si fueris mendax, præciditur omnis
Spes, ut solstitio fiam Philomela reverso
Mutus & elinguis: suspendere postibus arma
Tempus erit, clausoque abigi spectacula circo.

Si sperata, &c.] Graphicè ostendit quod Ovidius dicit, quia *Pollicitis dives quilibet esse potest. Non ego divitias Cosmi*] Alii Cosmæ legunt, illius Florentini ditissimi. Sed & Cosmi multi fuerunt divites; congruúmq; est divitibus nomen. Nam κόσμος dicitur ornamentum & mundus: κοσμέω, idem est quod orno. Unde & Latini mundum pro ornamento accipiunt, dicentes *mundum muliebrem*, quęcunq; ad mulieris ornatum faciunt. *Non Serica posco Pallia*] *Seres* populi sunt circa Indiam, apud quos sunt arbores lanigeræ sine vermibus, quarum frondium canitiem depectunt aquâ perfusâ, ex quo vellere vestimenta conficiuntur, quæ Serica appellantur, ut autor est Plinius. Unde & Maro: *Velleráq; ut foliis depectunt tenuia Seres*. Errat autem Servius qui Serica à bombycibus confici vult, cùm bombyces non apud Seras, sed in Arabia, & insula Coo peculiariter proveniant. Qui quidem bombyces vermiculi sunt, telásq; aranearum modo texunt, ad vestem luxúmq; fœminarum; quæ bombycina appellantur. Juv. *Quarum delicias pannus bombycinus urit. Non Tyrias chlamydas*] i. vestes ex purpura dibapha. i. bis tincta, ut apud Tyrum fiebat, & idcirco in magno erant pretio. *Non prandia regum*]. i. prædivitũ. Persius, *In luxum, & prandia regum. Non patinam Æsopi*]. i. qualem

Seres.
Serica.
Bombyces.
Bombycina.
Dibapha.

qualem procuravit Æsopus; non fabulator ille Phrygius, sed Romanus histrio, qui filiis ex quæstu histrionico ducenties sestertiûm reliquit, quas opes filii absumpserunt. Unde Horat. 2. Sermonum: *Filius Æsopi, detractam ex aure Metellæ, Scilicet ut decies solidum exorberet, aceto Diluit insignem baccam*. i. margaritam seu unionem pretio decies sestertiûm, aceto liquefecit & absorpsit. Et ità filius hic notaretur, quia etiam Æsopus dici potuit. Literæ enim omnes diffamant patinam Ælopi. Unde & Beroaldus: *Jam patina Æsopi cedat, jam luxus Apitî, Et Ptolemæorum prodiga luxuries. Clypeumve Minervæ*] .i. quanti æstimata est ægis in pectore Minervæ, quæ prudentiam denotat, quâ pectora sapientum muniuntur. *Nil opus est regis laribus*]. i. domibus aut ædibus. *Cui ferrea, &c.*] Quidam Pyrrhum intelligerent, qui (ut Servius tradit) cùm à patre vocaretur Neoptolemus, postea dictus est Pyrrhus, à colore pilorum, qui subrufus erat. Ego autem intelligo de Nerone, aut majoribus ejus, qui æneam dicti sunt habere barbam, atque Ænobarbi vocati. De qua re sic dicit Sipontinus: *Ænobarbus, hoc est, rutilam & quasi æneam barbam habens, fuit cognomen Domitiorum, ex qua familia Nero fuit. Autorem autem originis paritérque cognominis habuerunt L. Domitium, cui rure quondam revertenti juvenes gemini augustiori formâ apparuerunt, jussérúntque nunciari Senatui, ac populo Romano victoriam, de qua adhuc incertum erat: atq; in fidem majestatis adeò permulsérunt malas, ut è nigro rutilum æríque assimilem capillum redderent; quod insigne mansit & in posteris ejus, ac magna pars rutilâ barbâ fuerunt. Unde Cn. Domitium Neronis atavum, (qui in Tribunatu suo pontificibus offensior, quòd alium quàm se in patris sui locum cooptássent, jus sacerdotum surrogandorum à collegiis ad populum transtulerat, ac in consulatu Allobrogibus Alverni fq; superatis, elephanto vectus fuerat, turbâ militum quasi inter solennia sacrificii prosequente) Lucius Crassus orator dixit non esse mirandum, quòd æneam barbam haberet, cui os ferreum, cor plumbeum esset.* Hæc ille. Quia ergò Neronem constat

Æsopi patina.

Pyrrhus.

Ænobarbus.

palatium ſumptuoſiſſimum extruxiſſe, fuiſſéque de Ænobarborum familia, de illo intelligendum putem. Unde dicit Suetonius in ejus vita, quòd non in alia re damnoſior, quàm in ædificando fuit. Nam domum à palatio Exquilias uſque fecit, quam primò tranſitoriam, mox incendio abſumptam, reſtitutámque, auream nominavit. De cujus ſpatio atque cultu ſufficeret hoc retuliſſe: Veſtibulum ejus fuit, in quo Coloſſus ducentorum viginti pedum ſtaret; ipſius effigiei tanta laxitas, ut porticus triplices miliarias haberet, item ſtagnum maris inſtar, circumſeptum ædificiis ad urbium ſpeciem, & reliqua quæ proſequitur Tranquillus ibidem. Dubitat autem an ferrea barba illi nomen dederit, vel quòd ferreus, id eſt, duriſſimus eſſet; vel quòd os ferreum dictus eſt habuiſſe Domitius; vel quòd ruſtico congruit de nominis cauſa dubitare. ſicut ille, *In medio duo ſigna, Conon, & Quis fuit alter, Deſcripſit radio totum qui gentibus orbem? Hæc me jampridem memini didiciſſe*] Valla diceret non eſſe dicendum, *jampridem didiciſſe*, quia perſiſtentem actionem, & præſens tempus eſſi agitant *jampridem*, *jamdudum*, *jam olim*, aut *olim jam*. Verùm, licèt duriùs, poſſet dici, *Jampridem memini*: At Agretius negabit rectè dictum, *Memini didiciſſe*. Vult enim *memini* cum præſenti conſtruendum: ſed Valla contrà ſentit, in Raudem. Unde & Perſius, *Nec in bicipiti ſomniâſſe Parnaſſo memini. Sub Umbro*] de quo priùs dictum eſt. Id autem addit, nè contra decorum peritior haberetur paſtor, aut ut præceptori ſuo non ingratus ſit, quem neſcio an Sipontinú dicam, à quo plurima ſumpſiſſe videtur. *Sint mihi Pythagoræ menſæ* | qui carnibus abſtinuit, & ventri indulſit non omne legumen, quia etiam fabis abſtinuit; ſed herbis veſcebatur creſcentibus in hortis: unde *epulum poſſis centum dare Pythagoreis. Codríque ſupelleæ*] pauperis Poëtæ ac Philoſophi, de quo Juven. Sat. 3. *Lectus erat Codro proculà minor, arcoli ſex, Ornamentum abaci, necnon & parvulus inſrà Cantharus, & recubans ſub eodem marmore Chiron: Jámque vetus Græcos ſervabat ciſta libellos, Et divina opici rodebant carmina mures.*

Pythagoras.

Codrus.

mures. Nil habuit Codrus; Quis enim negat? & tamen illud Perdidit infelix totum nil. Hæc ille. *Ore*] id est, pollicitationibus, *Magnificos: Sed re*] id est, exhibitione pollicitorum, *modicos. Tibi fidimus*] id est, confidimus. *Ego fiam Philomela reverso solstitio*] id est, ut Philomela in solstitio, *quia mutus, & elinguis*] id est, nihil canam, sicut nec Philomela, quæ in vere præcipuè canit. *Suspendere postibus arma Tempus erit. Arma*] id est, fistulam & plectra, & cætera instrumenta musica: alludit tamen ad arma pugilum, qui ad postem Herculis figebant arma sua, quando eflent emeriti, aut amplius exercere nollent; sicut & cæterorum officiorum diis sua, quicunque amplius uti nollent, suspendebant arma. *Et tempus erat abigi spectacula*] id est, spectatores, *circo*] id est, theatro clauso. *Arma.* *Circus.*

Sylv. *Candide, vidisti Romam, sanctique senatûs*
Pontifices, ubi tot vates, ubi copia rerum
Tantarum? facile est illis ditescere campis.

Can. *Deciperis, me velle putans ditescere: vesci*
Et lupus omne animal crudis existimat escis.
Túque putas alios, quo tu pede, claudere passum.
Non ego ditari cupio, sed vivere parvo:
Fac habeam tenuem sine sollicitudine victum;
Hoc contentus eam. Romana palatia vidi.
Sed quid Roma, putas, mihi proderit, ô Sylvane?
Occidit Augustus, nunquam rediturus ab Orco.
Si quid Roma dabit, nugas dabit; accipit aurum,
Verba dat: Heu! Romæ nunc sola pecunia regnat,
Exilium virtus patitur: sperare jubemur
Undique, & in toto vates spe pascitur orbe.

Sylv. *Dic pugnas, dic gesta virûm, dic prælia regum;*
Vertere ad hos qui sceptra tenent, qui regna gubernant:
Invenies qui te de sordibus eruat istis.

Can. *Inveniam qui me derideat, & subsannet.*
Tempestate istâ reverentia tanta poëti,
Quanta lupanari: Quid me, Sylvane, lacessis?

Sylv. *Non decet obscœnis vatem prorumpere verbis.*

Can. *Non poſſum non vera loqui: ſi vera tacerì*
Fortè velis, levibus me parce laceſſere dictis.
Syl. *Utile conſilium præſtare, laceſſere non eſt.*

Candide, vidiſti Romam?] Diſertè deſcribit morem avarorum, qui ne juvent, alió mittunt opem implorantes. *Sanctique ſenatûs pontifices*] .i. Cardinales, ſicut canitur clarè, *ſenatus apoſtolorum*, quem Cardinales repræſentare dicuntur. *Facile eſt illis diteſcere campis*] Ubi ſcilicet tot divites ſunt. *Deciperis, me velle putans diteſcere*] Non enim quæro diteſcere, ſed victum, & veſtitum, quibus contentus quis ſit. *Veſci*] Ordo eſt: *Et lupus exiſtimat*] .i. cenſet
Crudus. & judicat omne animal *veſci crudis*] .i. incoctis *eſcis*] ſcilicet carnibus, quibus ipſe veſcitur. *Tuq;*] .i. & tu putas alios *claudere paſſum*] .i. ingredi, eo pede, *quo tu*] .i. moveri eâ affectione quâ tu (per pedes enim ſæpe intelliguntur affectiones) hoc eſt, quia tu cupis diteſcere, cenſes omnes id cupere. *Tenuem ſine ſollicitudine victum*] Non ergò affluentiam petit, ſed ſecuritatem, quam tamen Salvator ſine ſollicitudine à ſe ſperandam docet, vetans, *nè ſolliciti ſimus quid bibamus & comedamus. O Sylvane*] Spondaïcus verſus non ineptus, quia & languorem animi loquentis, & pondus rerum habet. *Auguſtus*] id eſt, beneficus in poëtas, *Virgilium, Horatium, Tuccam, Varum*, cæteróſq; principes. *Nugas*] pollicitationes inanes. *Solá pecunia regnat*] Horatius; *Et genus, & formam regina pecunia donat.* Ovid. *Dat cenſus honores, Cenſus amicitias: pauper ubique jacet.* Juvenalis; *Quantum quiſque ſua nummorum ſervat in arca, Tantum habet & fidei.* Et rurſus Horatius; *Hos ſolos aiunt ſapere & bene vivere; quorum Conſpicitur nitidis fundata pecunia villis.* Et iterum Juv. de Romanis loquens; *Quandoquidem inter nos ſanctiſſima divitiarum Majeſtas, etſi funeſta pecunia templo Nondum habitas, nullas nummorum ereximus aras. Ut colitur pax atque fides, &c. Exilium virtus patitur*] Idem Juven. *Ande aliquid brevibus Gyaris & carcere dignum, Si vis eſſe aliquid: probitas laudatur, & alget. Criminibus debetur honos, &c. Vates ſpe paſcimur omnes*] quia nihil recipimus. *Dic pugnas, dic geſta virûm*] aliud ſubterfugium

Auguſtus. Nugæ.

terfugium avari. *Vertere*] imperativè à *vertor*, id est, sis conversus, seu, verte te *ad hos*] id est, ad eos, *qui tenent sceptra*] id est, ad reges. *Et subsannet*] iterum spondaicus versus consimili ratione compositus. *Quanta lupanari*] id est, prostibulo, aut prostitutis. *Lupas* vocabant olim prostitutas; unde & prostibula, lupanaria. Hinc fictum volunt Romulum à lupa nutritum. *Non decet*] per alium se castigat. *Levibus dictis*] non parvis, aut modicis, sed vanis, aut contumeliosis; sicut mulieres leves, quibus prostituta est pudicitia; dicuntur & mores leves, qui inconstantes. *Me parce lacessere. Parce*] id est, abstine, ut Æneidos primo, *Parce metu Cytherea.* *Lupanar.* *Lupa.*

Can. *Consilii locuples ego, sed pauperrimus auri.*

Quî pugnas, quî gesta virûm, quî prælia regum
Dicet inops vates, cui nec quo fistula possit
Aptiùs incidi, fieriq; foramina, culter?
Aspice, ut excussis laxata manubria clavis,
Ut dentata acies, veteríque simillima serræ.
Hoc leve: sed mensæ grave & intolerabile damnum.
Utile consilium firmat, sed inutile mentem
Frangit, & extenuat vires, animúmque retundit.
Magnates dare parva pudet, dare magna recusant.
Adde quòd & nostri curant ità carmina reges,
Ut frondes Aquilo, mare Libs, vineta pruinæ.
Ipsi ad delicias reges, & ad otia versi,
Quod celebrant, laudari optant: hinc carmina manant
Perdita de studio Veneris, de scurrilitate,
De ganea, de segnitie, de infamibus actis:
Quæ castum, capitale nefas, celebrare poëtam.

Consilii locuples ego, sed pauperrimus auri] Hor. etiam cum genitivo construxit, dicens, *Horum ergò optârim pauperrimus esse bonorum. Quî*] id est, quomodo, aut quare dicet inops vates pugnas, &c. *Cui nec*] supple est *culter, quo fistula possit Aptiùs incidi, & quo foramina possint fieri. Aspice ut manubria*] sc. cultrorum .i. capuli quibus capiuntur, & tenentur in manibus, *laxata*, supple *sint*] laxa & dissoluta. *Clavis*], .i. claviculis quibus compinguntur. *Excussis*] hoc *Manubrium.*

dicens ostendit cultrum suum. *Et Aspice ut*] id est, qualiter, *Acies*] scilicet cultri .i. acuta ejus pars, *dentata*] supple *sit*; .i. in modum serræ, in dentes effracta. Unde addit, *veterique similima serræ*] quam Dædalum inveniſſe quidam volunt, ad ſimilitudinem maxillæ ſerpentinæ. *Serræ inventio.*

Hoc damnum] ſc. de inſtrumentis, & veſtitu. *Est leve* .i. tolerabile. *Sed mensæ*] id est, victûs, est grave & intolerabile. *Magnates dare parva pudet*] quia, ut dicit Horatius, *Magnos magna decent*. Sed hoc vaframento ſcimus nonnullos uſos, dicentes petentibus magna, Indignos eſſe, qui magna recipiant; & exiguum quiddam orantibus, Se non decere tam exigua munera conferre. *Ut frondes Aquilo*] qui eas nihili facit; *ut Libs*] ventus Libycus, *Curat mare*] in quod ſæpe ſævit; Et ut *pruinæ*] .i. ros congelatus, aut gelu matutinum, *Curant vineta*] id est, vites; quod etiam nihil est, quia etiam congelantur. *Pruinæ.* *Vineta.*

Ipsi ad delicias] Ordo est: *Ipsi reges*] id est, præpotentes, *Versi ad delicias*] .i. delectationes & illecebras carnis. *Et ad otia*] .i. desidiam. *Optant laudari quod celebrant*] .i. oblectamenta ſua. *De studio Veneris* id est, amoribus impudicis. *De scurrilitate* .i. inhoneſtâ dicacitate. *De ganea*] .i. cauponâ, & guloſitate. *De segnitie*] id est, desidiâ: dicuntur enim ſegnes ſeorſum ab igne, qui activiſſimus est, tepidi & ignavi. *De infamibus actis*] id est, privatis, cùm geſta ferè ſint publica. Meliùs autem (autore Vallâ) *acta*, quàm *actus*, in hac ſignificatione dicimus. *Quæ castum, capitale nefas, celebrare poëtam.*] Idem ſanctè & Catholicè ſentit in opuſculo contra impudicè ſcribentes, unde explodenda est Catulliana ſententia: *Nam castum esse decet pium poëtam Ipsum: versiculos nihil necesse est: Qui tum denique habent salem & leporem, Si sunt molliculi ac parùm pudici.* Cui tamen multi gentilium ſubſcripſerunt. Unde ad Voconiam poëtã Adrianus Imp. *Lasciva verſu, mente pudicus eras.* Et Ovid. de ſe, *Crede mihi, mores distant à carmine nostro: Vita verecunda est, Musa jocosa mihi.* Et Mart. *Lasciva est nobis pagina, vita proba.* *Ganea.*

At qui dura manu gesserunt bella potenti,
Fortiter utentes ferro, non molliter auro,

Dilexêre

Dilexêre graves Musas. Hkroïca facta
Qui faciunt reges, heroïca carmina laudant.
Ut cessêre viri fortes, & mascula virtus,
Dicendum altiloqui nihil invenêre poëtæ.
Occidit ingenium vatum, ruit alta poësis.
At si fortè aliquis regum gerat aspera bella,
Et decus armorum studiis bellóque paravit,
Nil genus externum, venturáque secula curat,
Laude suæ gentis satur, & præsentibus annis.
Barbarus est, neque carmen amat, vel avarus in aurę
Mergitur, atque Midæ curis flagrantibus ardet.
Est & apud reges rudis, invida, rustica turba,
Mimus, adulator, lenzo, assentator, adulter,
Histrio, scurra, quibus virtus odiosa: poëtas
Mille modis abigunt, ut quando cadavera corvi
Invenêre, fugant alias volucrésque feráque.

At qui dura, &c. At particula adversativa, locum habet ubi contraria nectimus jam dictis, ut dicto de Æneа in fine tertii, *Factóq; hic fine quievit*, subdit de Didone in principio quarti, *At regina gravi jamdudum saucia curâ.* Pulchrè ornat carmen epithetis, quæ sic construuntur: *At qui gesserunt potenti manu dura bella Fortiter*, &c. *Dilexêre graves Musas; reges, qui faciunt heroïca facta, laudant heroïca carmina. Ut*] .i. postquam. *Viri fortes cessêre*] .i. è medio sublati sunt; quia fortes cedere nesciunt. *Et mascula*] .i. virilis. *Mascula.* *At si fortè*] bene occurrit argumento, quod jam cuivis in promptu est. Nã si heroïca gerentes, heroïcis gaudent carminibus, quæras cur ad illos non abeat, illósq; canat Candidus: ad quod respondet, raros quidem esse qui heroïcè vivant, & siqui sint, eos non habere cuiã de æterno nomine. *Midæ curis*] .i. avaritiâ, quâ ductus petiit à diis ut quicquid contingeret, aurum fieret; quo impetrato, inediâ absumptus est. Nam & cibus, & potus in aurum versus est. *Est & apud reges, &c.*] Alia causa cur apud reges non sit bonis poëtis locus, quia illìc sunt literarũ & probitatis hostes, utpote rudis & rustica turba; cùm poëtę sint pauci, urbani, & eruditi. *Mimus*] id est, gestu corporis morum imitator; *Mimus.*

cùm poëta gravis rem more philosophorum severè narret. *Adulator*] cùm poëta sit severus. *Leno*] cùm verus poëta sit turpitudinis omnis hostis & expultor. *Assentator*] cùm poëta sit virtutis laudator. *Adulter*] cùm nihil musis sit magis contrarium, quàm adulterium. Nam quæcùnque poëtis aptantur, casta sunt, ut *Pierides*, *Minerva*, *Daphne*, *fontes*. *Histrio*] cùm poëtæ suæ dignitati consulant. *Quibus*] scilicet omnibus virtus est odiosa. *Poëtas mille modis abigunt*] quasi à præda inventa, ut quando cadavera corvi invenêre. Aptior esset similitudo, si honesti à rebus honestis abigantur per inhonestos, ut apes à floribus per araneas.

Sunt etiam vates quidam sine lege petulci,
Qui sine lege aliti, sine præceptoribus, audent
Quicquid amant reges, (& amant infamia solùm)
Scribere: vanı vates etiam dementia vexat.
Hi se nescio quâ mentis levitate poëtas
Esse volunt, postquam trivialibus ora cicutis
Applicuêre, sibi applaudunt, sua carmina jactant,
Insulsi, illepidi, indociles, improvidi, inepti.
Qui solet his vacuas præbere ambagibus aures,
Id vitium commune putat, doctisque resistit
Vatibus, à vero indoctus discernere falsum.

Sylv. *Candide, per superos, per Olympica numina juro,*
Me tibi (si venti veniant ad vela secundi)
Laturum auxilium. Meliora in tempora vive:
Nec paulisper adhuc mecum sperare recusa.

Can. *Si mihi sic optas, tibi sit, Sylvane, quod optas.*

Sylv. *Opto equidem, dictumque fides non sera sequetur.*

Can. *Vade malis avibus, nunquam rediturus, avare,*
Et facias subitò quicquid tractaveris aurum,
More Midæ, quando virtus tibi vilior auro.

Sunt etiam vates] Docet tertiam causam, cur poëtis non sit apud reges locus; quæ est, quia multi versiculorum inepiorum factores, & turpis vitæ homunciones, sacrum poëtarum nomen indignissimè sibi usurpant, quod ægerrimè patitur Hor. dicens in arte: *Descriptas servare vices operúmq; colores, Cur ego, si nequeo ignoróq;, poëta salutor?*

Petulci]

Petulci].i. petulantes, audentes quæ non possunt. *Nam vates etiam dementia vexat*] Non quidem graves, sed leves & futiles. *Trivialibus ora cicutis*] Cicuta est herba fistulosa, quâ pastores canere solebant: unde Maro, *Est mihi disparibus septem compacta cicutis Fistula.* Idem: *Non tute in triviis indocte solebas Stridenti miserum stipulâ disperdere carmen?* unde *Trivialia* dicuntur *exodia*, i. rustica carmina quæ in compitis & triviis ab indocta rusticorum pube in compitalibus & ambarvalibus cantari solebant. *Sibi applaudunt*] sibi placentes. *Sua carmina jactant*] existentes *Insulsi*].i. sine salibus sermonis. *Illepidi*] .i. sine lepore ac venustate sermonis. *Indociles*] quia discere nolunt, & ità incorrigibiles. *Improvidi*] quia non videntes se ad interitum tendere, & alios ducere. *Inepti*].i. Amusi, & ab omni aptitudine tum verborũ, tum factorum abhorrentes. *Ambagibus*] .i. verborum inculcationibus, cùm artem veram non habeant. *Id vitium commune putat*] & ità rejicit bonos propter malos. *A vero indoctus*].i. nescius *discernere falsum. Candide, per superos*] Videns Sylvanus Candidum virtutis amatorem verúmq; poëtam, pollicetur operam cum juramento; nihil tamen confert in eum. *Per Olympica*] .i. per cœlestia. *Olympica.* *Si venti*] Proverbiale. i. si res prosperè mihi succedant, & eveniant mihi quæ opto. *Meliora in tempora vive*] Virg. Æneïd. 1. *Durate, & vosmet rebus servate secundis. Paulisper*] per paululum temporis. *Fides non fera*].i. non tardè faciens quod dixi. Nam *fides* videtur, autore Cicerone, dicta, eò quòd fiat dictum, sive quod dictum & conventum est. *Fides.* Candidus autem non contentus pollicitationibus, imprecatur in abeuntem omnia mala, dicens, *Vade malis avibus*].i. malo auspicio; quasi dicat, in rem malam. *Malis avibus* *Nunquam redituras, avare*] Hoc autem videtur dicere in absentem quasi obmurmurando, postquam se nihil recepturum speravit. *Et facias subitò quicquid tractaveris aurum, More Midæ*] de quo jam diximus. *Quando*] .i. quandoquidem, *Quando.* *virtus tibi vilior auro*] scilicet *est*, cùm tamen Horatius in Epistolis contrà dicat, *Vilius argentum est auro, virtutibus aurum.*

ECLO-

De civium & ruſticorum diſcrepatione, inſcripta CORNIX.

JOANN. MURMELII argumentum.

Cornix enarrat diſcrimina ruris & urbis,
Et pergit varios ſtultorum carpere mores.

Cornix & Fulica.

Ningit hyems, mugit Boreas, à culmine pendet
Stiria, depoſitis bobus requieſcit arator,
Dormit humus, clauſo paſtor tunicatus ovili
Ceſſat iners, ſedet ante focum fumoſa Nœra,
Atque polenta coquit. Priùs intolerabilis æſtas
Nunc laudatur, hyems æſtu laudata moleſto
Diſplicet, optatum damnant præſentia frigus.
Ful. *Omne bonum præſens minus eſt, ſperata videntur*
Magna, velut majus reddit diſtantia lumen.
Cor. *Delicias habet omne ſuas & gaudia tempus,*
Aſpice ut impexi, tritâque in veſte ligati,
Cæde ſuum pueri exultent: Inflatur in utrem
Immiſſis vefica fabis, ſonat, & micat, acta
Nunc pede, nunc cubito, ſtricto nunc obvia pugno:
Si cadit, attollunt: curſu labor atque recurſu
Brumam abigit, glaciale gelu pila ruſtica vincit.
Nos tamen hîc meliùs tepido ſub ſtramine foci
Tranſigimus tempus, dum lac coit igne recoctum.
Ful. *Pauperiem declarat hyems: improvida certè*
Turba ſumus juvenes, ſecuri æſtate vagamur
Immemores hyemis; noſtrum æs, tibicinis omne eſt.
Ut redit è Scythia Boreas, nidóſq; volucrum
Frondibus oſtendit nudata cadentibus arbor,
Frigemus nudi ſcapulas, dorſum, ilia, plantas.
Stultitiam declarat hyems, ſapientiùs urbes
Congeriem nummûm accumulant, & ad ilia vulpes,
Melotáſque trahunt, maculoſáq; tergora lyncis.

Ningit hyems] Contentio eſt inter *Cornicem* paſtorem, qui partes ruſticorum agit; & *Fulicam*, qui urbanorum; de præ-

præstantia fortunæ utrorumque: Occasione cujus mult[a] quasi satyricè dicuntur in mores potiùs civium, quàm rusticorum. Videntur autem tam *Cornix* quàm *Fulica* pastorum nomina. Uterq; enim se rusticum profitetur & masculino genere nominat. *Hyems*] .i. tempestas pluviosa, & nivosa. *Hyems.* *Boreas*] ventus frigidus à septentrionali plaga, quæ frigida est, flans. *Boreas.* *Mugit*] mugitum imitatur flatu alto. *Mugire.* *Stiria*] id est, glacies concreta. *Stiria.* *A culmine*] à tecto. *Dormit humus*] sopitur nive, & non exercetur. *Pastor tunicatus*] quia otiosus: unde dictum est à poëta, *Nudus ara, sere nudus: hyems ignava colonis.* *Neæra*] conjux rustica. *Neæra.* *Fumosa*] quia ferè ligna viridia aut malè sicca comburunt. *Atq; polenta coquit*] Ovid. *Quod coxerat antè polentum.* *Polenta.* Reperitur tamen & fœmineum, cùm hoc solùm inter Latina primæ declinationis reperiatur neutrum. *Omne bonum præsens minus est*] .i. minoris æstimatur, quia nemo contentus suâ sorte; unde Horat. in principio Ser. *Quî fit Mecœnas, ut nemo, quam sibi sortem, Seu ratio dederit, seu sors objecerit, illâ Contentus vivat, laudet diversa sequentes?* *Minus.* Veruntamen id contrà usu venit, ubi minimè opus; quia bona terrena, eò quòd præsentia sunt, plùs nos delectant, quàm cœlestia quæ futura sperantur. *Aspice ut impexi*] Docet exemplis, non rerum, sed animorum esse discrimen. Nam pueri nudi etiam in hyeme oblectantur variis, ut *Cæde suum*] .i. porcorum, ut vesicam habeant, cujus agitatione brumale frigus superent: & rustici pilam magnam vento inflatam manibus pedibúsque agitantes, glaciale gelu non curant. *Pauperiem declarat hyems*] id est, paupertatem: Est tamen interdum damnum, ut si quadrupes pauperiem fecisse dicatur. Nos *juvenes sumus turba improvida*] quia securi æstate vagamur. *Nostrum æs*] .i. pecunia nostra. *Est tibicinis*] scilicet canentis ad choream instituendam. *Congeriem nummûm*] id est, nummorum, per Syncopen: *& ad ilia*] scilicet fovenda, & cooperienda, *trahunt*] .i. contrahunt, *Vulpes*] .i. pelles vulpinas, *& μηλωτὰς*] id est, pelles ovinas, Græcum est; cætera nota sunt. *Melota.*

Cor-

Cor. *Desipiunt omnes, nec nos in crimine soli,*
Immò ipsos vexat gravior dementia cives.
Verùm illis mater, nobis fortuna noverca
Nos premit: infelix sors est dementia: fac sim
Fortunatus, ero locuples, ero primus in urbe,
Audiar, assurgent omnes, me vertice nudo
Vulgus adorabit, me plebs, me consulet omnis
Turba, magistratus etiam, populúsque patrésque.
Ful. *O Cornix, Cornix! Non est fortuna, sed ipse*
Quo sapiunt homines animus: fortuna potentem
Non facit, immò Deus: causam recitabat Amyntas.
Cor. *Est fortuna deus: sed quid recitârit Amyntas*
Dic, precor: in causis erat ingeniosus, & acer.
Antè tamen paulùm pecus & præsepia vise:
Vade, redi; calor est post frigora dulcior; ito.
Ful. *Attingit nix alta genu, vix tecta resistunt*
Tanto oneri; sublimis apex in vertice furni
Pyramidem fecit, metâq; assurgit acutâ.
Cor. *Da pecori cordum, stipulísque foramina claude,*
Si paries hiat; & rediens latamine muni
Limina: nulla gregi gravior, quàm frigora, pestis.
Jámne ades? Oh! quænam hæc solito properantia major?
Ful. *Sollicitum me reddit hyems in frigore & igni.*
Maxima strenuitas fœno recubare calenti:
Absondíque cavo accubitu post frigora, dulce est.
Cor. *Incipe, & enarra discrimina ruris, & urbis.*

Desipiunt omnes] id graphicè docet Hor. 2. Ser. Nec mirum, quia stultorum infinitus est numerus. *Nos*] scil. rustici: unde se rusticos asserunt. *Verùm illis mater*] id lepidè, quod Plinius de natura dicit, quæ nobis multa contulit magnâ & sævâ mercede: ità ut non sit facile existimare, parénsne melior, an sævior noverca fuerit. *Infelix sors*] .i. paupertas, & tenuis fortuna, *est dementia*] .i. reputatur demens quicunque pauper: unde Horatius in epistolis: *Hos solos aiunt sapere & bene vivere, quorum Conspicitur nitidis fundata pecunia villis. Assurgent*] .i. reverentiam & honorem assurgentes impendent. *Vulgus adorabit*] id est, corporis gestu

Demens quis

Assurgere.

gestu honorabit. Nam adoramus etiam statuas & crucem Domini; sed oramus tantùm rationem habentes, & sensum. *Adorare.* *Orare.* *Consulet*] id est, consilium poscet. *Non est fortuna*] id verè Juven. *Sed nos Te facimus fortuna deam. Est fortuna deus*] id ex falsa opinione, & rusticè: Nam cùm deam neget nostra fides, etiam fortunam deum dicit. At id facit poëta, quòd numina putabantur utriusq; sexûs. Unde de Venere Æneïd. 2. *Descendo, ac ducente Deo*] Et de Alecto, aut Junone, 8. *Nec dextra Deus erranti affuit*: Unde in Cypro erat barbatæ Veneris simulacrum. Unde dictum est, *Pollentémq; Deum Venerem.* Videtur autem Cornix dominus, aut saltem major quàm Fulica, quę mittit ad caulas: qui abiturus dicit, *Attingit nix altagenu. In vertice furni*] ubi minimè consistere posse videtur propter ignē; quòd panis in eo coqui solet. *Pyramidem*] .i. cumulum nivis in Pyramidis formam. Est autem Pyramis structura ex lapidibus in morem ignis ascendentis, cujus vertex acutiùs est extructus, quales in Ægypto leguntur miræ altitudinis fuisse: de quibus Martial. in principio, *Barbara Pyramidum sileat miracula Memphis.* Addit autem Cornix, *Da pecori cordum*] id autem dicitur fœnum quod autumno secatur; sicut corda frumenta vocantur, quæ serò matureścunt. *Pyramis.* *Lætamen.* *Lætamine muni*] .i. fimo. *Jámne ades*] intelligendum est aliquantulum moræ interfuisse, & interea tacuisse Cornicē. Omnia autem faciliora sunt quàm ut expositione egeant.

Ful. *Hoc igitur tantum ruris discrimen & urbis*
Taliter exortum, noster recitabat Amyntas:
Principio rerum, primâque ab origine mundi,
Cum muliere marem sociali fœdere jungens
Cœli opifex (sic namque Deum appellabat Amyntas:
Nomen adhuc teneo) natos producere jussit,
Atque modum docuit fieri quo pignora possent.
Accinxêre operi, mandata fideliter implent;
Sícque utinam de pomi esu servata fuissent!
Fœmina fit mater, puerum parit, atque puellam,
Atque puerperio simili fœcunda quotannis
Auxit in immensum generis primordia nostri.

Post

Post tria lustra Deus rediit: dum pignora pectit,
Fœmina prospiciens, venientem à limine vidit.
Adam aberat, securus oves pascebat, adulter
Nullus adhuc suspectus erat, sed multiplicatis
Connubiis, fraudata fides, sine cornibus hirci
Facti, & zeloypo conjux suspecta marito:
Nam quæ quisque facit, fieri sibi furta veretur.
Erubuit mater, nimiæq; libidinis ingens
Indicium rata tot natos, abscondere quosdam
Accelerat, fœno sepelit, paleisq; recondit.
Jámque lares Deus ingressus, salvere penates
Jussit, & ,Huc, dixit, mulier, tua pignora profer.
Fœmina majores natu producere mandat.
His Deus arrisit velut arridere solemus
Exiguis avium pullis, parvísque catellis.
Et primo lætatus, ait, Cape regia sceptra,
Rex eris: at ferrum, & belli dedit arma secundo;
Et, Dux, inquit, eris: fasces, populíque secures
Protulit, & vites, & pila insignia Romæ:
Jámque magistratus celebres partitus in omnem
Progeniem, humanos tacitus volvebat honores.
Interea mater rebus gavisa secundis,
Evolat ad caulas, & quos absconderat, ultro
Protulit, Hæc, dicens, nostri quoque pignora ventris:
Hos aliquo, pater omnipotens, dignabere dono.
Setosum albebat paleis caput, hæserat armis
Stramen, & antiquis quæ pendet aranea tectis.
Non arrisit eis, sed tristi turbidus ore,
Vos fœnum, terram, & stipulas (Deus inquit) oletis.
Vester erit stimulus, vester ligo, pastina vestra,
Vester erit vomer, juga vestra, agrestia vestra
Omnia; aratores eritis pecorúmque magistri,
Fœniseca, solifossores, nautæ, atque bubulci.
Sed tamen ex vobis quosdam donabimus urbe,
Qui sint fartores, lanii, lixæ, artocopíque,
Et genus hoc alii soliti sordescere, semper
Sudare, & toto servire priorib⁹ ævo.

Tali-

Taliter omnipotens fatus repetivit Olympum.
Sic factum servile genus, sic ruris & urbis
Inductum discrimen, ait Mantous Amyntas.

Hoc igitur] Apologo rusticano discrimen urbanorum & rusticorum commemorat à Deo factum, sicut & mercedum nonnulli sic dicunt institutam differentiam. Nam cùm mechanici à Deo, quantum mercedis exigerent, exquisissent; assignâsset q; sutoribus, crepidariis, & pluribus aliis quotidianâ mercede conducendis denarios binos; latomis autem, & fabris lignariis ac carpentariis senos; disquisiêrunt priores quantum possessionis ex tantula mercede compararent: respondit, Quantum satis esset ipsis & liberis quotannis jugerum. At reliquis, quantum compararent petentibus, respondit, Quotidie tantum terræ posse comparare, quantum per crura retrorsum bipenni projicerent. Conati autem præ avaritia in longum projicere, in podicem projecerunt; in quem ferè magnæ mercedes nunc quoq; projiciuntur. Præterea dicunt ranas & simias sic effectas; cùm muliercula, scilicet Eva, aut alia nimis fœcunda, vereretur venienti Deo omnes liberos prodere, occuluit quosdam in furno, quosdam sub vase elixorio. Reliquis autem beneficio donatis, & negante plures habere, jussit Deus, qui in furno essent in simias converti; qui sub vase, in ranas ac bufones. Talem igitur apologum, ac fabellam anilem hîc prosequitur autor. *Modum docuit*] dicens, *Crescite & multiplicamini*, per coitum scilicet. *Accinxêre operi*].i. operam dederunt diligenter liberis procreandis. *Mandata fideliter implent*] jucunda narratio, quia hodie quoq; ad illud præceptum plus æquo inclinamur. *Post tria lustra*].i. quindecim annos. Nemo autem sit mihi tam ineptus, ut historiam putet à poëta narrari. *Hirci sine cornibus*].i. fœdi adulteri. *Nam quæ quisq;, &c.*] Proverbialiter, & distertiùs quàm illud, *Qui fuit in furno, socium sibi quærit in illo. Salvere Penates*].i. familiares, & omnes in domo habitantes. *Tua pignora*].i. natos. Nam *Pignora natorum dicuntur pignora rerum. His Deus arrisit*].i. annuit, & blandus atq; affabilis fuit. *Catellis*].i. canis fœtui. *Et primo*]

Pignora.

primo] scilicet omnium. Unde ad primæ genituræ jura alludit.

Fasces. *Fasces*] qui erant ex virgis, in quibus securis erat colligata; ferebantur autem à lictoribus post eos magistratus, qui in corpus & sanguinem animadvertere potemant.

Securis. *Securis*] à secando dicta, quòd intersecat, ut collum

Vites. nocentium. *Et vites*] quibus centuriones & cæteri duces milites cædebant. Nam ex vite erat baculus, non ex alia arbore, nè severiores haberentur, saltem in concives. Nam alios virgis cædere licebat. Juven. Sat. 8. *Nodosam post hæc frangebat vertice vitem, Si lentus pigrâ muniret castra dolabrâ.*

Pila. *Et pila*] quæ sunt Romanorum tela. Lucan. *Signa, pares aquilæ, & pila minantia pilis. Hæserat armis*] .i. humeris.

Stimulus. *Stimulus*] quo boves instigantur.

Ligo. *Ligo*] instrumentum rusticorum, ut

Pastinum. *pastinum*] quod bifurcum est ferramentum, quo pastinatio, & repastinatio vinearum fit.

Fœnisecæ. *Fœnisecæ*] id est, secantes fœnum. Persius: *Fœnisecæ pinguì vitiârunt unguine pultes.*

Solifossores. *Solifossores*] fodientes terram: est autem una vox: nam si duę essent, *soli* secundam produceret, quam composita corripiunt in mediis syllabis, dummodo etiam in nominativo id habent, ut *fœnisecа*, *solifossor*: quod dico, quia *quanticunq;* à nominativo *quantuscunque* aut *quantumcunq;* producitur, ut *qualicunque* à *qualiscunq;* *Fartores*] qui farcimen faciunt. *Lanii*] .i. carnifices. *Lixæ*] aquam ferentes. *Artocopi*] panifices, aut panem incidentes. *Et genus hoc alii*] sicut dicimus, *idgenus*, pro *ejus generis*; sic ponit *hoc genus*, pro *hujus generis*. *Mantous*] .i. Mantuanus; sed Mantous dicitur à Manto Nympha, matre Ocni, qui Mantuam à matre denominavit. De quo Maro, *Fatidicæ Mantûs & Thusci filius amnis.* *Amyntas* autem is est, de quo in Amynta visum est.

Cor. *Mirabar si quid recti dixisset Amyntas.*
Civis erat, semper nobis urbana juventus,
Cui nihil est præter stulta hæc commenta negotî,
Ludit, in agrestes semper joculatur, & urbis
Talia garrulitas, & vaniloquentia fingit.
At neque de superis pudet has componere nugas:

Iste

Iste jocus manifesta gerit convitia secum:
Sed tu tam rudis es, tam pleno inflatus omaso,
Ut neque perpendas isto te scommate carpi?
Nos quoque paulisper mentem extendamus ad urbis
Stultitiam, nè fortè putes sapientiùs illos
Vivere qui splendent auro, qui murice fulgent.
His oculis vidi tunicis pleroſque superbis
Vestiri, atque foro regali incedere gressu,
Quos secreta fames premit, atque domestica egestas.
Stultius his certè nihil est: opulentia ficta,
Paupertas; & segnities, & inertia vitæ
Vera, quid est aliud quàm desipientia vera?
Vidi etiam patres (ô rem indignam atque nefandam!)
Dum segnes dormire volunt, & vivere lautè,
Prostituisse suas vulgò cum conjuge natas:
Quid pejus, quid perfidius, quid stultius unquam?

Ful. *Quid si vitam alio nequeant traducere pacto?*

Cor. *Cum totidem, quot nos, habeant animásque manúsq;,*
Dic, cur vitam alio nequeant traducere pacto?

Mirabar, si quid rectè dixisset Amyntas.] Quasi dicat, juvenis ille insanus amore, & rusticos odio habens. *Cui nihil negotî*] pro negotii. *Urbana juventus*] .i. multitudo juvenum urbanorum. *Convitia*] contumelias. *Omaso*] i. intestino pingui, tarditatem ingenio afferente, ut Hor. & Persius attestantur. *Isto scommate*] id est, irrisorio dicterio. *Te*] qui rusticus es. *Carpi*] id est, reprehendi. *Nos quoque*] id est, vicissim. *Qui murice*] id est. purpurâ. *Prostituisse*] id est, ad turpem quæstum in lupanaribus & prostibulis statuisse, quasi pro foribus, ubi luxuriâ perditos expectant. *Quid*] scilicet dicas, aut quid faciant? & est inanior desidiosorum purgatio, quàm ut refellatur. Unde dicit Cornix, Habent cives urbani manus & pedes, ut nos: Cur non quærunt sibi victum laboribus & parsimoniâ, ut nos?

Est etiam, cujus vecors industria vanas
Quærat opes, ubi nullus opes invenit ab ævo.
Æs lavat herbarum succis, & vertere in aurum
Æstimat, ac nigrâ semper fuligine pallet.

Eſt qui, dum tellure latens deſiderat aurum,
Dat magicis operam ſtudiis, & tempora perdit.
Quid levius, quid futilius, quid inanius unquam?
Omnia, nè veniant ad opus telluris & agri,
Omnia pertentant: ut agant nihil, omnia verſant.
Semper agunt, nunquam peragunt; ex fœnore vitam
Infamem extorquent; vi, fraude, doliſque laborant:
Mille viis opibus, mille inſidiantur honori.
Nos capras, & oves, armentáque paſcimus: illi
Accipitres, catulos, & equos, & cercopithecos.
Ruſticus eſt ovium paſtor, volucrúmque, canúmque
Civis: Utrum melius, te judice, nobiliúſque,
O Fulvia? utilitas unde, aut opulentia major?

Ful. *Si venit ex noſtris operis opulentia major:*
Civibus unde igitur tantarum copia rerum?

Cor. *Ex vi, fraude, dolis; vi, fraude, doliſque laborant.*
Nónne vides, inſane, ut nos crudeliter urgent,
Quo capiunt aſtu? Nos irretire loquendo,
Sacrum offerre putant, & opus ſublime, plúmque:
Huc aures, oculóſque adigunt, huc ora manúſque.

Vecors. *Eſt etiam*] affert alia urbanorum vitia, & ferè oppoſita ſegnitiei, dicens: *Eſt etiam*] ſcilicet civis, *cujus vecors*] id eſt, perverſi cordis induſtria, *quærit opes vanas*] .i. ultra quàm ſatis ſit, & non juſtâ ratione; ut qui per artem (ut dicunt)

Alchimia. Alchimiæ, id eſt, adjuvaminis, adjuvando naturam, ſperant æs aut argentum vertere in aurum: quâ viâ nullus, inquit, hactenus invenit opes; certum eſt multos inveniſſe pauperiem: dicunt tamen ejus rei ſtudioſi, inventos, qui ad intentum pervenerint. *Fuligine nigrâ*] quia vapore fumeo, *pallet*] quomodo, niſi ad anxietatem referamus, non conſtat. *Eſt qui, &c.*] Alius error eorum, qui magicis artibus, & characteribus, neſcio quibus, ſperant poſſe inveniri theſauros abſconditos. *Omnia, nè veniant ad opus telluris & agri, Omnia*, inquâ, *pertentant*] .i. experiuntur, nè fiant agricolæ, quo nihil honeſtius, nec juſtius. *Semper agunt, nunquam peragunt*] .i. perficiunt nihil eorum quæ inceptant. *Ex fœnore*] .i. uſurâ. *Accipitres*] .i. aves ad prædam.

dam. *Catulos*] ad venationem. *Et equos*] ad venandum, aut avibus, aut canibus. *Cercopithecos*] id est, caudatas simias. Nam κέρκος, dicitur cauda; πίθηκος, simius, aut simia. Sunt ergò, quos catos marinos quidam vocant, capite, ut dicit Plinius, subnigro, & pilo asinino, quibus deformitas decori est, súntq; ob cautum ingenium divitibus in deliciis. *Civis*] est pastor volucrum & canum, quia eos pascit. *Quo astu*] i. quâ calliditate, ab ἄστυ, id est, ab urbe, ubi astutiores sunt. *Irretire*] i. in laqueos & retia illigare, hoc est, circumvenire & decipere verbis, putant *sacrum offerre*] .i. arbitrantur se obsequium præstare Deo, quando nos decipiunt. *Huc*] .i. ad hanc operam ut nos decipiant. *Adigunt*] id est, applicant. *Ora*] .i. omnia quæ dicunt. *Et manus*] id est, omnia quæ faciunt. *Astus.*

Ful. *Unde urbanarum tibi tanta peritia rerum?*

Cor. *Hæc didici quondam, ductis in mœnia capris,*
Cùm lac vociferans ibam venale per urbem.
Mansi apud artocopum; sapiens, & ad omnia promptus
Furta erat, & crudum ferro subradere panem.
Ipse, ut erat mores urbis doctissimus, ista
Tradidit, affirmans nihil esse nocentius urbe:
Se quoque furari didicisse aiebat ab urbe.
Sunt etiam, qui parta ab avis patrimonia funduut
In meretricum usus: quid fœdius, improbiúsque?
Dic ubi mœchandi ars, homicidia, seditiones:
Nónne inter cives, atque intra mœnia regnant?
Quid reges, qui regna hominum per vulnera quærunt,
In mortémq; suos adigunt? quid pectora miles
Objiciens telis, per mille pericula vadens,
Prostipe dat vitam? Nulla est insania major.
Gloria præfertur vitæ. Quid gloria? quid laus?
Quid fama est? quid honor? Voces, & opinio vulgi.
Omnia longa dies abolet: cùm vivere cessas,
Omnia sic abeunt, ut lux cum sole recedit.
Qui mare sollicitant remis, cùm vivere possint
In patria, stulti: ventis qui credit & undis,
Stultus: divitiæ cui sunt, & negligit uti,
Stultus: qui, ut natis cumulet patrimonia, partis Ab-

Abstinet, & genium fraudat, stultissimus; & qui
Quæ facere ipse potest, natis facienda relinquit.

Unde urbanarum] Bona interrogatio, ut decorum servetur, & verisimilis narratio. *Artocopum*] ut videtur, accipit pro panifice, seu (ut dicitur) pistore, qui Græcè dicitur ἀρτοποιός .i. artopœus; quia ἄρτος dicitur panis, & ποιῶ facio. Sed artocopus, dicitur quasi labor panis; nam κόπος labor dicitur, sed accipitur pro laborante. Juvenalis autem videtur accipere pro pane, dicens Satyrâ quintâ, *Salva sit artocopi reverentia.* Ubi tamen pro pistore accipi potest, ut sic maneat discretio panis, qualem artocopus fecerit, & ità observando ejus jussum sit ei reverentia. Sed ad Poëtam nostrum. *Ipse, ut erat mores urbis doctissimus*] Hoc exemplo convincere possumus, participia comparari. Nam si nomen sit doctissimus, non regeret accusativum. Quocirca ego quidem *morum* potiùs dicerem; hic tamen versus *mores* potiùs docet legendum. Neq; tamen omnino inauditum, si superlativa à participiis accusativum regentibus deducta, accusativum regant, cùm adverbia à præpositionibus orta id faciant, ut *proximè Hispaniam Mauri sunt*, inquit Salustius. *Sunt etiam*] Aliam affert urbanorum stultitiam, qui patrimonia ab avis parta cum meretricibus absumunt. *Qui reges*] Docet & reges & cæteros bella pro dominio aut inani gloria gerentes, urbes ferè incolere, stipendiarios autem, qui invocati nomina sua dant, etiam urbanos esse, & maximè insanire, cùm pro modica stipe periculum vitæ subeunt: quod rustici non nisi coacti faciunt pro libertate patriæ, & conjuge ac liberis. *Qui mare sollicitant*] Rursus aliud genus stultitiæ (quod Persius quoq; prosequitur) eorum, qui cùm satis habent, navigant tamen cum periculo vitæ. Item; *Stultus, divitiæ cui sunt, & negligit uti*] ut avarus: Nam, ut dicit Seneca, *Tam deest avaro quod habet, quàm quod non habet.* Unde de sene avaro Hor. *Quærit, & inventis miser abstinet, & timet uti.* Et primo serm. *Congestis undique saccis indormis inhians, & tanquam parcere sacris cogeris, aut pictis tanquam gandere tabellis. Stultus, qui ut natis cumulet, &c.*]quia sæpe malè absumunt. Unde

Avarus.

Persius,

Persius, *Ut tuus iste nepos olim satur anseris extis, &c.* Vide Satyram ultimam, ubi totum hoc est argumentum. *Et genium* id est, naturam. Est enim genius Deus naturæ & loci nativi, quem, qui alimentum naturæ debitum subtrahunt, defraudare dicuntur. Terent. in Phor. *Suum defraudans genium. Quæ facere ipse potest*] quod per fabellam, seu apologum de cassita pulchrè recitat Gellius.

Qui numerant stellas, & se comprendere fata
Posse putant, stulti: verùm dementior istis,
Naturam quicunque Dei scrutatur, & audet
Figere in immensam lucem tam debile lumen.
Nostra fides melior: civis ratione coactus
Difficilè assentit; nudis nos omnia verbis
Credimus, & plures faculas accendimus aris.
Civibus est infida fides: inquirere nunquam
Mente sinunt arcana Dei. Si numina scire
Esset opus, poterant nobis se ostendere: verùm
Quando latere volunt, quid vestigare necesse est,
Quæ nos scire negant ipsi qui cuncta gubernant?
Nostra etiam pietas pietate potentior urbis.
Namque viri, qui sacra canunt, templísq; ministrant,
Quanta legunt ruri paucis alimenta diebus?
Vidi ego quæ sitas ex rure, in mœnia pleuis
Puppibus inferri (pietas ea rustica) fruges.
Stultorum est aliud genus immedicabile quoddam,
Causidici, latratores, rabulæq; forenses,
Nummorum aucupium docti, legúmque tyranni:
Ære patrocinium vendunt; producere causas,
Et lites pendere diu, vindemia quædam est.
Sunt & equestre genus medici, qui tangere venas
Nonnunquam illicitas audent, & ponere quædam
Non intellectis temeraria nomina morbis.
His, etsi tenebras palpant, est facta potestas
Excruciandi ægros, hominésque impunè necandi.
Qui verò populis præsunt, hominésque gubernant,
Quò plus juris habent, quantóque licentia major,
Insanire solent tantò ampliùs. O ubi sancti

Est qui, dum tellure latens desiderat aurum,
Dat magicis operam studiis, & tempora perdit.
Quid levius, quid futilius, quid inanius unquam?
Omnia, nè veniant ad opus telluris & agri,
Omnia pertentant: ut agant nihil, omnia versant.
Semper agunt, nunquam peragunt; ex fœnore victum
Infamem extorquent; vi, fraude, dolisque laborant:
Mille viis opibus, mille insidiantur honori.
Nos capras, & oves, armentáque pascimus: illi
Accipitres, catulos, & equos, & cercopithecos.
Rusticus est ovium pastor; volucrúmque, canúmque
Civis: Utrum melius, te judice, nobiliúsque,
O Fulcra? utilitas unde, aut opulentia major?
Ful. *Si venit ex nostris operis opulentia major:*
Civibus unde igitur tantarum copia rerum?
Cor. *Ex vi, fraude, dolis; vi, fraude, dolisque laborant.*
Nónne vides, insane, ut nos crudeliter urgent,
Quo capiunt astu? Nos irretire loquendo,
Sacrum offerre putant, & opus sublime, plúmque:
Huc aures, oculósque adigunt, huc ora manúsque.

Vecors. *Est etiam*] affert alia urbanorum vitia, & ferè opposita segnitiei, dicens: *Est etiam*] scilicet civis, *cujus vecors*] id est, perversi cordis industria, *quærit opes vanas*] .i. ultra quàm satis sit, & non justâ ratione; ut qui per artem (ut dicunt) *Alchimia.* Alchimiæ, id est, adjuvaminis, adjuvando naturam, sperant æs aut argentum vertere in aurum: quâ viâ nullus, inquit, hactenus invenit opes; certum est multos invenisse pauperiem: dicunt tamen ejus rei studiosi, inventos, qui ad intentum pervenerint. *Fuligine nigrâ*] quia vapore fumeo, *pallet*] quomodo, nisi ad anxietatem referamus, non constat. *Est qui, &c.*] Alius error eorum, qui magicis artibus, & characteribus, nescio quibus, sperant posse inveniri thesauros absconditos. *Omnia, nè veniant ad opus telluris & agri, Omnia*, inquâ, *pertentant*] .i. experiuntur, nè fiant agricolæ, quo nihil honestius, nec justius. *Semper agunt, nunquam peragunt*] .i. perficiunt nihil eorum quæ incœptant. *Ex fœnore*] .i. usurâ. *Accipitres*] .i. aves ad prædam.

dam. *Catulos*] ad venationem. *Et equos*] ad venandum, aut avibus, aut canibus. *Cercopithecos*] id est, caudatas simias. Nam κέρκος, dicitur cauda, πίθηκος, simius, aut simia. Sunt ergò, quos catos marinos quidam vocant, capite, ut dicit Plinius, subnigro, & pilo asinino, quibus deformitas decori est, sùntq; ob cautum ingenium divitibus in deliciis. *Civis*] est pastor volucrum & canum, quia eos pascit. *Quo astu*] i. quâ calliditate, ab ἄστυ, id est, ab urbe, ubi astutiores sunt. *Irretire*] i. in laqueos & retia illigare, hoc est, circumvenire & decipere verbis, putant *sacrum offerre*] .i. arbitrantur se obsequium præstare Deo, quando nos decipiunt. *Hùc*] .i. ad hanc operam ut nos decipiant. *Adigunt*] id est, applicant. *Ora*] .i. omnia quæ dicunt. *Et manus*] id est, omnia quæ faciunt. *Astu.*

Ful. *Unde urbanarum tibi tanta peritia rerum?*
Cor. *Hæc didici quondam, ductis in mœnia capris,*
Cùm lac vociferans ibam venale per urbem.
Mansi apud artocopum; sapiens, & ad omnia promptus
Furta erat, & crudum ferro subradere panem.
Ipse, ut erat mores urbis doctissimus, ista
Tradidit, affirmans nihil esse nocentius urbe:
Se quoque furari didicisse aiebat ab urbe.
Sunt etiam, qui parta ab avis patrimonia fundunt
In meretricum usus: quid fœdius, improbiúsque?
Dic ubi mœchandi ars, homicidia, seditiones:
Nónne inter cives, atque intra mœnia regnant?
Quid reges, qui regna hominum per vulnera quærunt,
In mortémq; suos adigunt? quid pectora miles
Objiciens telis, per mille pericula vadens,
Prostipe dat vitam? Nulla est insania major.
Gloria præfertur vitæ. Quid gloria? quid laus?
Quid fama est? quid honor? Voces, & opinio vulgi.
Omnia longa dies abolet: cùm vivere cessas,
Omnia sic abeunt, ut lux cum sole recedit.
Qui mare sollicitant remis, cùm vivere possint
In patria, stulti: ventis qui credit & undis,
Stultus: divitiæ cui sunt, & negligit uti,
Stultus: qui, ut natis cumulet patrimonia, partis Ab-

Abstinet, & genium fraudat, stultissimus; & qui
Quæ facere ipse potest, natis faciunda relinquit.

Unde urbanarum] Bona interrogatio, ut decorum servetur; & verisimilis narratio. *Artocopum*] ut videtur, accipit pro panifice, seu (ut dicitur) pistore, qui Græcè dicitur ἀρτοποιός. i. artopœus; quia ἄρτος dicitur panis, & ποιῶ facio. Sed artocopus, dicitur quasi labor panis; nam κόπος labor dicitur, sed accipitur pro laborante. Juvenalis autem videtur accipere pro pane, dicens Satyrâ quintâ, *Salva fit artocopi reverentia.* Ubi tamen pro pistore accipi potest, ut sic maneat discretio panis, qualem artocopus fecerit, & ità observando ejus jussum sit ei reverentia. Sed ad Poëtam nostrum. *Ipse, ut erat mores urbis doctissimus*] Hoc exemplo convincere possumus, participia comparari. Nam si nomen sit doctissimus, non regeret accusativum. Quocirca ego quidem *morum* potiùs dicerem; hic tamen versus *mores* potiùs docet legendum. Neq; tamen omnino inauditum, si superlativa à participiis accusativum regentibus deducta, accusativum regant, cùm adverbia à præpositionibus orta id faciant, ut *proximè Hispaniam Mauri sunt*, inquit Salustius. *Sunt etiam*] Aliam affert urbanorum stultitiam, qui patrimonia ab avis parta cum meretricibus absumunt. *Qui reges*] Docet & reges & cæteros bella pro dominio aut inani gloria gerentes, urbes ferè incolere; stipendiarios autem, qui invocati nomina sua dant, etiam urbanos esse, & maximè insanire, cùm pro modica stipe periculum vitæ subeunt: quod rustici non nisi coacti faciunt pro libertate patriæ, & conjuge ac liberis. *Qui mare sollicitant*] Rursus aliud genus stultitiæ (quod Persius quoq; prosequitur) eorum, qui cùm satis habent, navigant tamen cum periculo vitæ. Item; *Stultus, divitiæ cui sunt, & negligit uti*] ut avarus: Nam, ut dicit Seneca, *Tam deest avaro quod habet, quàm quod non habet.* Unde de sene avaro Hor. *Quærit, & inventis miser abstinet, & timet uti.* Et primo serm. *Congestis undique saccis indormis inhians, & tanquam parcere sacris cogeris, aut pictis tanquam gaudere tabellis. Stultus, qui ut natis cumulet, &c.*] quia sæpe malè absumunt. Unde

Avarus.

Persius,

Persius, *Ut tuus iste nepos olim satur anseris extis, &c.* Vide Satyram ultimam, ubi totum hoc est argumentum. *Et genium* id est, naturam. Est enim genius Deus naturæ & loci nativi, quem, qui alimentum naturæ debitum subtrahunt, defraudare dicuntur. Terent. in Phor. *Suum defraudans genium. Quæ facere ipse potest*] quod per fabellam, seu apologum de cassita pulchrè recitat Gellius.

Qui numerant stellas, & se comprendere fata
Posse putant, stulti: verùm dementior istis,
Naturam quicunque Dei scrutatur, & audet
Figere in immensam lucem tam debile lumen.
Nostra fides melior: civis ratione coactus
Difficilè assentit; nudis nos omnia verbis
Credimus, & plures faculas accendimus aris.
Civibus est infida fides: inquirere nunquam
Mente sinunt arcana Dei. Si numina scire
Esset opus, poterant nobis se ostendere: verùm
Quando latere volunt, quid vestigare necesse est,
Quæ nos scire negant ipsi qui cuncta gubernant?
Nostra etiam pietas pietate potentior urbis.
Namque viri, qui sacra canunt, templisq; ministrant,
Quanta legunt ruri paucis alimenta diebus?
Vidi ego quæ sitas ex rure, in mœnia pleuis
Puppibus inferri (pietas ea rustica) fruges.
Stultorum est aliud genus immedicabile quoddam,
Causidicì, latratores, rabulæq; forenses,
Nummorum aucupium docti, legúmque tyranni:
Ære patrocinium vendunt; producere causas,
Et lites pendere diu, vindemia quædam est.
Sunt & equestre genus medici, qui tangere venas
Nonnunquam illicitas audent, & ponere quædam
Non intellectis temeraria nomina morbis.
His, etsi tenebras palpant, est facta potestas
Excruciandi ægros, hominésque impunè necandi.
Qui verò populis præsunt, hominésque gubernant,
Quò plus juris habent, quantóque licentia major,
Insanire solent tantò amplius. O ubi sancti

Rectores, & justitiæ, & pietatis amici,
Quos patres ferò ante focum memorare solebant?
Omnia nunc abeunt pessum: spoliata queruntur
Templa, gemunt inopes, viduæ lacrymantur. Et hujus
Quæsam causa mali? Quia stat pro lege libido.

Qui numerant stellas] ut astronomi; *& se comprehendere fata*] ut astrologi, genethliaci, & mathematici. *Naturam quicunque Dei scrutatur*] Unde ille; *Mitte arcana Dei:* Et alius; *Altiora te nè quæsieris:* Et utroque major; *Noli nimis sapere: sed ad sobrietatem. Nostra*].i.rusticorum. *Civis ratione coactus*] id est, rationibus innitens. *Plures faculas*] id est, tædas & cereos tortos. *Mute sinunt*] id est, desinunt. *Poterant nobis se ostendere*] Argumentum quo verisimile fit, Deum non velle à nobis nosci, cùm se non præbeat noscendum. *Quid vestigare*] id est, inquirere necesse est ea, *quæ ipsi qui gubernant cuncta*] scilicet superi, *negant*] id est, prohibent nos scire: quasi dicat, *Nihil necesse, &c. Quando* .i.quandoquidem. *Nostra etiam pietas*].i.charitatis, ut dicunt, exhibitio in eleemosynis erogandis. *Legunt*] .i.colligunt. *Stultorum est aliud*] In pragmaticos, & causidicos invehitur quasi Satyricé. Unde aptè personam Cornicis assumpsit. *Rabulæq; forenses*] id est, forum judiciale, seu causas sectantes. *Rabula*, secundum Festum, dicitur multis intentus negotiis, paratúsque ad radendum quid, aut auferendum; vel qui est in negotiis agendis acrior, quasi rabiosus. Secundum Marcellum autem, *rabula* à rabie dictus est; quem nunc advocatum vel causarum patronum dicimus. Cicero; *Non enim declamatorem aliquem de ludo, aut rabulam de foro; sed doctissimum, atque perfectissimum quærimus.* Sunt ergò *rabulæ* (ut iterum Nonius attestatur) litigiosi. *Aucupium* id est, captationem, ab avibus captandis. Comicus; *Hoc novum est aucupium. Legúmq; tyranni*] Quia summũ jus summa malitia est. *Ære patrocinium vendunt, &c.*] Enumerat causidicorum vitia. *Vindemia quædam*] .i. lucrum, ut vindemia quæ est vini collectio, ut messis frugũ. *Sunt & equestre genus medici*] Et hoc quoque Satyricé. Equestres sunt; quia mulis ferè vehuntur medici. *Venas illicitas*]

Facula.

Rabula.

Aucupium.

Vindemia.

illicitas] ad femora mulierum. *Nomina temeraria*] id est rebus non convenientia; quæ fingunt, nè ignari deprehendantur. *Etsi tenebras palpant*].i. cæci & ignari sunt. *Est facta potestas*] Quia, morientibus ægrotis inter curandum, in jus non vocantur. *Qui verò populis præsunt*] In primores, & optimates, ac magistratus invehitur. *Insanire soleut tanto ampliùs*] cùm tamen vel leve in aliis scelus, in illis maximum sit. Unde Juven. *Omne animi vitium tanto conspectius in se Crimen habet, quanto qui peccat major habetur. Abeunt pessum*] id est, pessundantur, & pereunt. *Spoliata queruntur*] id est, comburuntur templa.

Ful. *Ista tua, O Cornix, excandescentia fines*
Transit honestatis: scelus omnibus objicis omne.
Innocuos habitare homines & in urbe memento.

Cor. *Non habitant colubri quædam Balearibus arva*
Proxima, (non memini nomen) neq; noctua Cretam,
Nec nemus Ægeriæ sonipes, nec vir bonus urbem.

Ful. *Vir bonus est animal rarum, paucáque per urbes,*
Et per rura locos habet: est rarissima virtus.

Cor. *Insanis, Fulica, insanis: Tot in urbibus hostes*
Sunt tibi, quot cives; hi nos tondéntque, pilántque,
Non habitâ nostri capitis ratione: coarctant
Nos ad furta, ipsi mox ad suspendia mittunt.
Fas igitur, siquid nostris sese unguibus offert,
Radere, & insidiis, ac nostrâ indagine captos
Deplumare levi tactu sensim, & pede pressim.
Si videt, excusa; si sunt secreta, negato
Furta: quod occultum est, non est injuria, furtum.
Quicquid habent, noster labor est, industria nostra est.

Ista tua, ô Cornix, excandescentia].i. vehemens ira. *Fines*].i. limites transit honestatis. *Baleares*] insulæ sunt in Hispania, Græcis dictæ à fundarum jactu. Nam βάλλω significat, *jacio*: tollitur autem nunc *l*. Balearicos autem contra glires à senatu auxilium petiisse constat, cùm in quibusdam arvis vicinis non possent vivere serpentes; ea autē arva sunt in Ebuso, quæ est insula inter Ophiusam, & Pityusam. Ebusi enim terra serpentes fugat, omnium venenosorum *Ebusus.*

rum animalium expers; eadem cuniculos gignit populantes messes Balearium. Dicit autem se *nominis immemorem*, ut decorum servetur. Nam non congruit rustico longinquarum insularum nomina scire, sicut Maronianus rusticus oblitus erat nominis Geometræ, dicens: *In medio duo signa: Conon, & Quis fuit alter, Descripsit radio totum qui gentibus orbem? Neque noctua Cretam*] scilicet habitat; cujus nomen non ignorat, quia sub Venetorum ditione est. Noctua autem, quæ in Creta negatur, plurima Athenis est, usq; adeò ut in proverbio sit, Γλαῦκ' εἰς Ἀθήνας, i. *Noctuas Athenas*, aut *in Athenas*, scilicet fert is qui merces cò, ubi abundant, inutiliter transvehit, ac si aquas in mare vehat. *Ægeriæ* autem *nemus* est, ubi Numa Pompilius secundus Romanorum rex colloquium cum Ægeria nympha uxore suâ, de rebus religiosis habuit; ubi *soripes* negatur vivere: Est autem equus à sono pedum sic dictus, Æneid. 4. *Stat sonipes ac fræna ferox spumantia mandit. Nec vir bonus urbem*] scilicet habitat; sicut nec Albionem, seu Britanniam majorem lupus. *Vir bonus est animal rarum*] Mar. *Vir bonus & sapiens, qualem vix repperit unum Millibus è cunctis hominum consultus Apollo, Judex ipse sui.* Juv. *Rari quippe boni, &c. Habet*]. i. habitat, residet. *Sunt tibi*, scilicet rustico. *Pilantq;*] Hor. compilo secundâ longâ posuit, *nè me Crispini scrinia lippi Compilâsse putes, verbum non amplius addam.* Est autem notum Gallis vocabulum: quod si tractum est à pilis, naturâ primam corripit. Indè autem tractum volunt per apologum Æsopi, quo, qui duas uxores habuit, alteram juvenculam, quæ canos decerpsit radicitus; alteram grandem natu, quæ, ut sibi conformem haberet maritum, nigros capillos sustulit; calvus & depilatus mansit, atq; ità nudatus & privatus intelligitur suis: quod efficere pilare est. *Coarctant*] id est, compellunt nos ad furta, quia exigunt quod sine furto nos habere non posse sciunt, *& mittunt mox ad suspendia*] Potuit nôsse Candidus, quem alii ex agro Parmensi, alii ex Mantuano oriundum dicunt. *Nostris unguibus*] Arguté; quia cornices & fulicæ unguibus diripiunt. *Sensim*] .i. imperceptibili-

ter,

ter, hoc est, paulatim,& *pede pressim*] .i. quasi presso pede sine strepitu. *Deplumare*] quia aves id avibus faciunt. *Si videt*] scilicet quisquam furta, *excusa*] dicens videlicet te jocari voluisse. *Si sint secreta, negato. Furtum, quod occultum est, non est injuria.* Quia *quicquid habent*] scil. cives, *est nostер labor, est industria nostra.*] Hæc autem Cornici potius quàm bono pastori conveniunt dicere; quia furta nulli licita sunt: nec sua sibi vendicare sine superioris autoritate permissum. Unde dicit Fulica,

Ful. *Jam longè egrederis metam rationis, & æqui.*

Cor. *O Fulica, improbitas urbana coinquinat orbem.*
Unde tot in terras veniunt æstate procellæ,
Flumina, venti, amnes, grando? Vidisse recordor
Tellurem tremere, ac postes, & tecta labare,
Solem obscurari, noctu obtenebrescere lunam.
Cur segeti lolium, messi dominantur avenæ,
Uva in capreolos transit, caligine verni
Depereunt flores? Mala parturit omnia nobis
Hæc civile nefas; pariet quoque plura deinceps.
Unde venit furor armorum, bellique tumultus,
Qui genus omne mali secum vehit? Omnibus urbs est
Fons & origo malis. Descendit ab urbe Lycaon;
Deucalion Pyrrha cum conjuge rusticus: ille
Intulit illuviem terris; hic abstulit: ille
Abstulit humanum terris genus; intulit iste.
Si terra (ut perhibent) flammis abolebitur unquam,
Istud grande nefas ulla descendet ab urbe.

Ful. *O Cornix, jam pone modum sermonibus istis,*
Audio jamdudum pueros de pulte loquentes:
Cætera, si quicquam superest, post prandia dices:
Pulti indulgendum monet urbibus hora relictis.

Jam longè egrederis metam rationis, & æqui] quia urbanos deplumare, si clàm fore speretur, consulis. *Coinquinat*] contaminat, polluit. *Orbem*].i. universum mundum. *Unde tot in terras*] dicit omnem tempestatem importunam, omnémq; calamitatem propter urbanorum scelera à Deo demitti. *Cur segeti*] Vir. *Grandia sæpe quibus mandavimus hordea*

bordea sulcis, Infelix lolium & steriles dominantur avenæ. Est autem lolium, de quo Salvator: *Nónne bonum semen seminásti? unde ergò habet zizania? Inimicus homo superseminavit. Uva in capreolos*].i. acidas quasi chordulas, quibus sese vites palis & ramis alligant, quibus etiam vesci solent divites. *Caligine*].i. aëre nebuloso & obscuro, atq; ità infecto. *Parturit*]pro parit.i. provocat. *Civile nefas*].i. nefandú civium scelus. *Descendit ab urbe Lycaon*] quem ob perfidiam Jupiter in *lycon*.i. lupum transformavit, & occasione cujus sceleris diluvium (secundum Ovid.) superinduxit. *Deucalion Pyrrha cum conjuge*].i. uxore, *rusticus*] scil. fuit, qui in montibus Thessaliæ habitavit, ubi inter saxa degens, ad sese profugientes tempore particularis diluvii benignè recepit: quocirca humanum genus jactis post terga lapidibus servâsse fingitur. *Ille*] scil. Lycaon, hoc est, scelus ejus. *Intulit illuviem*].i. inundationem aquarum, hoc est, diluvium *Terris*].i. in terras: ut, *Inferrétq; deos Latio. Hic*] scil. Deucalion cum Pyrrha. *Abstulit*]scil. illuviem. *Ille*] scil. Lycaon *abstulit*]genus humanum terris. *Iste*].i. Deucalion, *intulit*]scil. in terras genus humanum, quod secundum fabulas, perierat; aut secundum historiam illic periisset, si non servâsset. *Si terra, ut perhibent*] id dubitat rusticus: aut ex ethnicis sumptum, quibus non est fides habenda, nisi eadem in sanctis quoq; literis habeantur. Nos autem credimus ignem conflagrationis diem judicii præcessurum. Sed & Ovid. aliquando mundum igne periturum asserit Metamor. 1. *Esse quoq; in fatis reminiscitur affore tempus, Quo mare, quo tellus, correptáque regia cœli, Ardeat, & mundi moles operosa laboret. Istud grande nefas*] scil. propter quod mundus ardebit. *Descendet ab ulla*].i. à quavis una urbe, & non ab agro. *O Cornix, jam pone modum*].i. finem. *Sermonibus istis*] scil. tuis improbis, & contumeliosis. *Audio jamdudum pueros*].i. minores famulos, aut liberos, *loqueates de pulte*].i. instare horam prandii. *Si quicquam supereśt*].i. reliquum est. Gellius docet *supereśse*, supra id quod satis est esse. *Hora*] scilicet prandendi. *Monet indulgendum*].i. operam dandam esse, aut invigilandum. *Pulti*].i. cibo illi rustico, quo Romani diu vixerunt. *Urbibus*].i. contumeliis de urbibus *relictis*.

Eclo-

ECLOGA VII.

De conversione juvenum ad religionem, cùm jam autor ad religionem aspiraret,

inscripta POLLUX.

JOANN. MURMELII argumentum.

Galbula pastores ad sydera laudibus effert,
Et canit ut viso versus sit numine Pollux.

Alphus & Galbula.

Galbula, quid sentis? Pollux doctissimus olim
Fistulicen subitò, quodam quasi numine tactus,
Destituit calamos, tunicas, armenta, sodales:
Bardocucullatus caput, ut campestris alauda.
Quattuor ante dies in religiosa recessit
Claustra; ferunt illum, pecudes dum solus in agris
Pasceret, effigiem quandam vidisse deorum:
Cætera non memini, sed tu quid, Galbula, sentis?

Galbula] Si frivolum non sit, dicam non sine ratione in hac septima ecloga agi de conversione juvenum. Nam septenarium numerum, qui ex primo impari, & proximè illum subsequente pari conficitur, constat habere nescio quid mysterii, non solùm in sanctis literis, sed etiam apud poëtas; unde est illud, *O térq; quatérq; beati, &c. Nam te jam septima portat Omnibus errantem terris ac fluctibus æstas.* Dicunt præterea, septimo quoque anno immutari nobis ætatem: ut primis septem annis simus infantes, proximis pueri, tertiis adolescentes, quartis juvenes; quâ ætate constituendum est nobis genus vitæ, quos & quales nos esse velimus, & in quo genere vitæ. Bene ergò (ut de cæteris ætatibus, quæ pari ordine subsequuntur, taceam) in hac septima ecloga agitur de juvenum ad religionem conversione;

sione: unde hactenus *adolescentiam suam* (sic enim inscripsit opus) poëta ceciniſſe putatur, deinceps cantaturus juventam & virilem ætatem, in duobus videlicet ultimis carminibus, quæ in religione compoſuit. Sed linquamus hæc argutioribus. Per *Pollucem* hoc loco intelligo poëtam. *Fiſtulicen*] id eſt, canens fiſtulâ, ut noſtrâ ætate: ſicut tibicen, canens tibiâ gruis, ut olim factitabant, & nunc quoq; nonnunquam. *Quodam quaſi numine tactus*] quia ſpiritus ubi vult ſpirat. *Bardocucullatus caput*].i. habens *Bardocucullum* capiti tegendo aptum: *Bardocucullus* veſtis eſt Gallica groſſioris villi, factâ compoſitione ex Bardis, qui poëtæ erant Gallicani, & cucullo: Cucullus enim veſtis eſt groſſior, capiti tegendo apta. *Bardi* item dicebantur olim ſtulti, apud Gallos, ut poſſis accipere *Bardocucullum* veſtem fuiſſe Gallicam, ſtultorum, & vilium hominum. Unde Martial. in diſtich *Gallia Santonico veſtita eſt Bardocucullo: Cercopithecorum penula nuper erat.* *Bardus*]ad hoc, autore Feſto, ſtultus, à tarditate ingenii, appellatur per *Metathesin*: Græcè enim βραδὺς dicitur. Præterea, ut idem inquit, bardus Gallicè cantor appellatur; qui virorum fortium laudes canit, à gente Bardorum. De quibus Lucan. *Plurima ſecuri fudiſtis carmina Bardi.* Nonius autem dicit bardum eſſe propriâ vi & ingenio tardum. Nam Græci tardum βραδὺν, .i. bardum dicebant. Plaut. in Perſa, *Nimis equidem pro barda & ruſtica rear habitam eſſe.* Ex his & aliis multis, ut de Alpibus, patet Gallicam quoq; linguam immutatam eſſe: nam multa nunc aliter, quàm olim dicebantur, à Gallis dicuntur. *Ut campeſtris*].i. in campis verſari ſolita. *Alauda*] id eſt, avis cucullata, & plumeam criſtam habens. *Effigiem quandam vidiſſe deorum*] ut in proceſſu patebit. Videtur autem divam Virginem intelligere; aut quæ Herculi occurriſſe à Cicerone memoratur: de qua ſuo loco dicam. *Cætera non memini*] id enim & ruſtico convenit, ut jam ſæpe diximus, & œconomiæ, atque argumento hujus eclogæ. Nam intendit narrando duo facere: colligere videlicet laudes paſtorum, & perfectionem religionis; potiſſimùm Carmelitanæ, quæ prima eſt.

Fiſtulicen. Tibicen.

Bardocucullatus.

Bardi.

Bardus.

Alauda.

Gal,

Gal. *Ut dixêre patres, faciens primordia rerum*
(Magna canam, nobis quæ quondam tradidit Umber)
Instituit Deus agricolas, pecorísque magistros.
Primus agri cultor rudis, immansuetus, & asper,
Qualis humus segnis, lapidosa, rebellis aratro.
Ast ovium primus pastor, mitissima proles,
Instar ovis, quæ bile caret, quæ lacte redundat,
Mitis erat, nullis unquam pastoribus asper.
De grege sæpe suo sacrum ponebat ad aras,
Nunc ove, nunc pingui vitulâ faciebat, & agnâ
Sæpius, & magno divos ambibat honore:
Sic profecit apud superos, sic numina flexit,
Ut fuerit primo mundi nascentis ab ortu
Tempus ad hoc, cœlo pecoris gratissima cura.
Assyrios quosdam (sed nescio nomina: curæ
Diminuunt animum) Deus ex pastoribus olim
Constituit reges, qui postea murice & auro
Conspicui, gentes bello domuêre superbas.
Cùm Paris Iliaca tria numina vidit in Ida,
Aut Paris, aut alius, puerum qui obtruncat ad aram,
Pastor erat. Quando cœlesti exterritus igne,
Venit ad ostentum pedibus per pascua nudis,
Pastor erat Moses, Moses à flumine tractus.
Exul apud Graios Amphrysia pastor Apollo
Rura peragravit, posito deitatis honore.
Cœlestes animi, Christo ad præsepia nato,
In caulis cecinêre Deum pastoribus ortum.
Et nova divini partûs miracula docti
Pastores, primi natum vidêre Tonantis;
Et sua pastores infans regnator Olympi,
Ante magos, regésque dedit cunabula scire.
Se quoque pastorem Deus appellavit, ovésque
Mitibus ingeniis homines, & mentibus æquis.
Et nè vana putes hæc somnia, nuper ab urbe
Rus veniens, picto perlegi hæc omnia templo.
Sunt pecudes pictæ, parvi sub matribus agni
In tellure cubant, ingens equitatus ab alto

Monte

Monte venit, radiant auro diademata divûm,
Et ſuſpenſa tenent vaga lumina prætereuntum.
Non igitur mirum, noſter ſi numina Pollux
Vidit: amant villas, & oves, & ovilia divi.
Simplicibus præſens Deus eſt, offenditur aſtu.

Ut dixêre patres] Ut probet veriſimile eſſe, paſtori eſſe numen viſum, altiùs orditur laudes paſtorum, docétq; quod verum eſt, *Abelem* primum juſtum fuiſſe paſtorem, multóſq; reges, ut *Abraham*, *David*, & ſimiles fuiſſe paſtores: *Chriſtum* ad hoc ſe appellâſſe paſtorem, dicentem, *Ego ſum paſtor bonus*; & recèns natum primò à paſtoribus agnitum atque viſum, & multa id genus alia, quæ legendo patebunt. *Ut dixêre patres*] Virgil. *Arunci meminêre ſenes*. Ruſtici enim non ex libris, ſed ex majorum relatu hiſtorias diſcunt. *Deus jaciens primordia rerum*] .i. in prima hominum geneſi inſtituit agricolas, ut *Adam*, & primogenitum *Cain*. *Pecoríſque magiſtros*] ut *Abelem*: quia autem dicendo primordia rerum viſus eſt altiùs ordiri, bonam facit *Parentheſin*, dicens, *Magna canam, nôbis quæ quondam tradidit Umber*, cui totam doctrinam ſuam ubique acceptam fert. *Primus agri cultor*] ſcilicet *Cain*. *Ovium primus paſtor*] id eſt, *Abel*. *Inſtar*] id eſt, in ſtatum & morem, ac ſimilitudinem, quod Valla negat. *Quæ bile*] id eſt, cholerâ amaritiem animo afferente. *Sacrum ponebat ad aras*] Hiſtoria patet in principio Geneſeos. *Vitulâ faciebat*] ſcilicet rem ſacram. Sed *facio*, & *operor* per ſe poſita, de rebus ſacris intelliguntur. Nec dices, *Faciam vitulam*; quia id tauri eſt: ſed *vitulâ*, aut *vitulo*, ſubaudiendo rem divinam; ut in Buc. Maro: *Cùm faciam vitulâ pro frugibus, ipſe venito*. *Divos ambibat*] .i. ambientium more venerabundus adorabat. *Sic*] .i. uſq; adeò numina flexit, ut cura pecoris fuerit à primo ortu mundi naſcentis, ſcilicet uſq; *ad hoc*, .i. noſtrum *tempus*, *gratiſſima*] id eſt, acceptiſſima, *cælo*] .i. cœleſtibus. *Aſſyrios*] ut *Abraham*, *Loth*, *Jacob*, & cæteros Patriarchas. *Cùm Paris*] Alexander, qui & Paris, paſtor fuit. Nam cùm Hecuba ipſa gravida viſa eſſet geſtâſſe catellum facem geſtantem, quâ tota Troja incendebatur,

ilq; ad Priamum retuliſſet, & ille ad ſomniorum & phantaſmatum interpretes, reſponſum accepit, filium geſtare, qui Trojæ cremandæ occaſionem daret: quocirca pater quicquid pareret interfici juſſit. Mater autem non interfecit, ſed exponendum feris dedit, ubi à paſtoribus inventus, ab illis quoq; educatus, in virum crevit, atque ab Oenone Nympha adamatus eſt, judiciúmque inter tres deas dediſſe fertur. Cùm verò optimus eſſet athleta, & cum Hectore congreſſus eum viciſſet, ab eo interemptus fuiſſet, niſi frater agnitus: tandem pro Helena promiſſa in Græciam profectus fatalem attulit prædam. Unde Statius in Achilleide; *Solverat Oebalio paſtor de littore claſſe Dardanus. Paris* ergò *aut alius*] quia de nomine, ut ruſticus, dubitat; *cùm vidit tria numina*] ſcil. *Junonem, Palladem*, & *Venerem* de præſtantia formæ concertantes, *In Ida*] .i. ſylvâ ſic dictâ. *Iliaca*] .i. Trojana. Quod additur, ad diſcretionem Idæ Cretenſis. *Iliaca.* *Erat paſtor puerum qui obtruncat ad aram*] ſcilicet Abraham, qui id facere voluit, erat paſtor. *Paſtor erat Moſes--quando cœleſti exterritus igne*] ſcilicet in rubo, qui non comburebatur. *Moſes.* *Venit ad oſtentum*] i. miraculum aliud portendens, ut virginitatem divæ genitricis Chriſti. *Pedibus nudis*] quia juſſus eſt calceamenta exuere. *Moſes*, inquam, *à flumine tractus*] ſcil. à filia Pharaonis regis Ægypti, cùm eſſet in ſiſcella ſuper aquas natans, unde nomen accepit. Apollo ſpoliatus divinitate pavit Admeti regis armenta novem annis, unde *Nomius*] .i. paſtoralis eſt dictus: pavit autem apud Amphryſum fluvium Theſſaliæ, ſpoliatus, dico, divinitate propter interfectos Cyclopas: unde in principio 3. Geor. dicit Virg. *Et te memorande canemus: Paſtor ab Amphryſo.* Ideo hæc ſecundum Macr. l. 1. Saturn. finguntur, quia Apollo ipſe eſt ſol, qui omnia paſcit. *Deitatis*] Latiniùs diceretur *divinitatis*, ſed carmen id non accipit. *Cœleſtes animi*] .i. ſpiritus: unde, *Qui fecit angelos ſuos ſpiritus. In caulis* .i. ſeptis paſtorum, ubi faciebant vigilias ſuper gregẽ ſuum, ut Lucas præclarè memorat. *Ante magos*] .i. ſapientes Perſarum & Indorum; quia eâdem nocte quâ natus eſt, cùm ipſis, ad minimũ, decimo

mo tertio die primùm visus sit. Dico ad minimum, quia controversia est, an eodem anno, an alio. *Ante magos regésq;*] Unde *magos* pro regibus accipimus, propter illud, *Reges Tharsis, &c. Se quoq; pastorem Deus appellavit*, dicens, *Ego sum pastor bonus. Ovésq;*] Addens, *Agnovi oves meas, & cognoscunt me meæ*].i. miti ingenio præditi homines. *Picto perlegi hæc omnia templo*].i. in parietibus fani, ubi picta hæc fuerunt; & ideo dicit, perlegi. Maro in 6. *Quin protinus omnem Perlegeret.* Magna enim est convenientia pictoris & scriptoris. Unde eos Flaccus æquiparat. dicens, *Pictoribus atq; poëtis, Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas. Sunt pecudes*] scil. pastorum, qui Christũ viserunt. *Ingens equitatus*] scil. trium regum. *Diademata divûm*] aut regum, aut angelorum, aut Christi, & parentum ejus; hoc est, matris veræ, & patris legalis, ac nutritii, & naturalis à quibusdam putati. *Et suspensa tenent vaga lumina*].i. oculos prætereuntium, hoc est, cogunt præterire volentes immorari donec picturam perspexerint. *Amant villas*].i. domus rusticas & oves, & ovilia divi. *Simplicibus præsens Deus est*] Id sanctè, & moraliter, si cordis simplicitatem intelligit.

Alph. *Vera refers, pecori si sint innoxia nostro*
Pascua. Vidi asinum, vidi præsepe, bovémq;:
Jam memini turbæ venientis, & ora videre
Indica jam videor regum sua dona ferentum.
Unum oro: Quænam Polluci occurrit imago?
Galbula, si nôsti, nè sit labor omnia fari.

Galb. *Et novi, & memorare libet; res digna relatu,*
Res digna auditu, pia, sancta, imitabile factum.
Durus & immitis pater, atque superba noverca,
Pollucem graviore jugo premere juventæ
Tempore, cùm dulces animos nova suggerit ætas:
Et cùm jam invalidæ longo sub pondere vires
Deficerent, nullâq; odium mansuesceret arte,
Constituit tentare fugam: res una volentem
Ire diu tenuit, nimis impatienter amabat.
Error enim communis amor juvenilibus annis,
Res est fortis amor, violentia fortior: ivit.

Et

Et tales abiens (mihi namque ſolebat amores
Enarrare ſuos) mœſto dedit ore querelas:
O virgo, lacrymæne tuis ſolventur ocellis,
Cùm te tam charo cernas ab amante relictam?
Ullúne deceſſu duces ſuſpiria noſtro?
Túne mei crudelis eris fortè immemor unquam?
Uſquè adeóne tuum poterit frigeſcere pectus,
Pectus quod toties tot lumina fletibus implet?
Túne trahes crebros gemitus, & pallida fies?
Cerno oculos, cerno lacrymas, cerno anxia corda
Virginis. Heu! tantum quâ diſſimulare dolorem
Fas erit arte? Dolor duplex mea pectora torquet?
Illius atque meus: ſed fas mihi flere, quod illi
Non licet. Occultus longè magìs æſtuat ignis.
Incolumem mihi vos divi ſervabitis illam,
Ut, quando exilio repetam mea rura peracto,
Fiat amor felix ſaltem ſemel ante ſenectam.

Vera refers] Approbat Alphus. *Vidi aſinum, & bovem, & præſepe.*] ſcilicet Domini, qui in eo ante aſinum & bovem eſt poſitus. Vidi, inquit, de pictura intelligens. *Jam memini turbæ venientis*, .i. in mentē venit, *& videor* mihi nunc *videre ora Indica*]. i. Indorum regum, ab India venientiū. *Et videor videre ora regum ferentum*]. i. offerentium dona, ſc. *aurum, thus, & myrrham. Et novi, & memorare libet*] quia *res* eſt *digna relatu*]. i. ut referatur, & recenſeatur; & *factum*. ſcilicet Pollucis, eſt *imitabile. Durus & immitis pater*] *Eſt mihi namque domi pater, eſt injuſta noverca.* Videtur autem hæc vera vitę ipſius poëtæ deſcriptio. *Graviore jugo*] Quia nimis rigidi, & ſeveri erant, ut in prima ecloga docuimus. *Et cùm invalidæ*] Eſt enim ea ætas imbecillis & inops conſilii. *Nullâq; odium*] ſc. parentum. *Arte*] ſcilicet filii. *Conſtituit tentare fugam*] .i. diſcedere clàm à parentibus tam duris. *Error enim communis*] Unde priùs, *Semel inſanivimus omnes. Res eſt fortis amor, violentia fortior*] ſc. *eſt. O Virgo*] Querulosa diſceſſio ab amica. *Crudelis*] quæ amantē non redamas. Maro: *O Crudelis Alexi! Nihil mea carmina curas, &c. Lumina*] Sic *tot* legendū vi-

detur, ut sit, *pectus*, inquam, *quod implet toties lumina tot fletibus. Dolor duplex; Illius, atque meus*] *Illius*, scilicet virginis, quam occulto æstuanté putat amore: *Atq; meus*] qui manifesto absumptus sum igne. *Exilio peracto*] quia in exilium voluntarium, ut patris sævitiam, & novercale odium devitet, abscedere destinavit. *Fiat amor felix*] ut potiatur amicâ saltem semel: id amatoriè & modestè.

Talia pergebat memorans, voluitque reverti:
Tantus amor juvenem, vis tanta furoris agebat.
Sed jam jacta fugâ cunctis erat alea notâ.
Fronde sub Herculea fessus mœrore sedebat:
Ecce puellari virgo stipata coronâ,
Ora, manus, oculos, habitúmque simillima Nymphæ,
Et tali affata est puerum sermone dolentem:
Chare puer, quò tendis iter? vestigia verte.
Nescis (heu!) nescis quò te via ducat; & audes
Ignotis errare locis, nihil insidiarum
Per campos ratus herbosos, nihil esse pericli:
Omnia tuta putas, & quod placet, utile credis,
More juventutis stolidæ. Collectus in orbem
Sæpe latet molli coluber sub graminis umbra.
Est facile, incautos offendere: parvulus infans
Innocuos rutilum digitos extendit in ignem,
Nec nisi jam læsus vires intelligit ignis.
Hæc regio intrantes aditu consuevit amœno
Fallere; delicias offert, & gaudia: verùm
Ingressis, quum triste nihil supereſſe putatur,
Mille parat laqueos, & mille pericula profert.
Trames hic, ut collem gressu superaveris illum,
Ducit in umbrosam sylvam, crudele ferarum
Hospitium, loca tetra situ, & caligine opaca.
Quisquis eò deceptus abit, remeare vetatur:
Et piceis primùm velatur lumina vittis;
Deinde per omne nemus, dumeta per aspera tractus,
Transit in effigiem monstri: dum volvere linguam
Atque loqui tentat, mugit: dum attollere sese
Credit, humi graditur quadrupes, neque suspicit astra.

Ins

Ima tenebrosæ vallis lacus æquore nigro
Occupat, & nigris mons plurimus imminet undis.
Huc tracti, in Stygios latices, altúmque barathrum
Præcipites dantur: rapidâq; voragine mersi,
In Styga, & æternas Erebi rapiuntur in umbras.
Hei! quot pastores istis ambagibus acti
Cum gregibus periêre suis! Ego sedula semper
Monstro iter: hîc ad opem vigilo indefessa ferendam.
Talia pergebat memorans] Commemorat quæ virgo visa sit Polluci, cùm jam fugam fâcere decreverat. Eam autem, quia in Carmelum ire suadet, & virginum coronam secum duxit, non ineptè putaveris divam virginem Mariam, cujus protectione & nomine insignitur nunc Carmelitana religio, quam autor noster professus est. Quin adeò eclog. 8. id manifestè docet. Alludit tamen ad eam quæ Herculi apparuisse dicitur: Unde dicit apparuisse jacenti *Froude sub Herculea:* Respexit quoq; bivium Pythagoricæ literæ, de qua in opusculo Maroniano abunde diximus. Ut verò sciamus quæ Herculi apparuerit, audiamus Ciceronem i. officiorum ità differentem: *In primis constituendum est, Quos nos & quales esse velimus, & in quo genere vitæ. Quæ deliberatio est omnium difficillima. Ineunte enim adolescentiâ, cui inest maxima imbecillitas consilii, tunc id sibi quisque genus ætatis degendæ constituit quod maximè adamavit. Itaque antè implicatur aliquo certo genere cursúque vivendi, quàm potuit quod optimum esset judicare. Nam Herculem Prodicus dicit, ut est apud Xenophontem, cùm primùm pubescèret, (quod tempus à natura ad deligendum, quam quisque viam vivendi sit ingressurus, dictum est) exiisse in solitudinem, atque ibi sedentem diu secum multúmque dubitâsse, cùm duas cerneret vias, unam voluptatis, alteram virtutis, utram ingredi melius esset. Hoc Herculi, Jovis satu edito, potuit fortassè contingere; nobis non itidem, &c.* Hæc Cicero. Aiunt autem inter dubitandum duas accessisse matronas, *Virtutem & Voluptatem*; quarum voluptas prior ingressa, accuratissimè erat ornata, & omnes delicias post se trahebat, respectans aliquando, cum fastúque omni multa

ostentans, & multa etiam plura pollicens, secum trahere Herculem tentavit. At *Virtus* aspera, & dura, severéq; intuens contrá: Non polliceor, inquit, aliquam voluptatem aut quietem; sed laborem, pericula, sudores infinitos terrâ marique tolerandos: sed horum præmium erit, Te Deum fieri. Quod audiens Hercules, gravibus verbis *Voluptatem* repellens, *Virtutem* sequutus est. Cujus, ut inquit Maro, primus ingressus difficilis videtur. *Nam via virtutis dextrum petit ardua callem, Difficilémque aditum primum spectantibus offert: Sed requiem præbet fessis in vertice summo.* Sed ad autorem: *voluitq; reverti*] scilicet, ad virginem quam constituerat deserere; quia nihil inconstantius amante. *Sed jam alea erat jacta*] .i. jam perfricuerat frontẽ, hoc est, periculum infamiæ non amplius timuerat, & ità erat *extra aleam*, per quã significatur omnis incertus eventus, & omne periculum, ut alea belli, &c. *Erat autem jacta fugâ*] id est, per fugam quam paraverat: *notâ cunctis*] .i. omnes sciebant quòd fugere constituerat, & hoc animo sedebat *fessus mœrore*] amore languens & mœrore confectus, *sub fronde Herculea*] .i. sub populo, quæ plurima crescit in ripis Padi. Unde Ovid. *Populiférq; Padus, &c.* Ea autem arbor dicatur Herculi: unde in Buc. *Populus Alcidæ gratissima*; qui ejus fronde coronatus, ad inferos descendit, ac rediit. Significat autem virtutem, quæ intrinsecus viret, & extrinsecus pallet, ut ipsa frons populea. *Ora, manus, &c.* Synecdoche est: ut Æn. 4. *Omnia Mercurio similis, vocémq; colorémq;, &c. Per campos herbosos*] .i. virides; & ità adolescentiam notat. *Sæpe latet*] Maro; *Frigidus, ô pueri fugite hinc, latet anguis in herba. Parvulus infans*] alludit ad Mosen, qui, relicto auro, carbonem ardentem in os suum intulit, quo se innocentem adhuc declaravit. *Aditu*] id est, introitu: *amœno*] delectabili, & voluptuoso. *Trames hic*] scilicet tam amœnus. Pronomen *hic*, anceps est: unde hoc loco corripitur; Adverbium autem semper produci vult. *Crudele hospitium*] appositorié: sicut Æn. 6. *Itur in antiquam sylvam, stabula alta ferarum. Situ*] .i. mucore, & lanugine immundâ. *Remeare vetatur*] Maro;

Alea.

Maro; *Facilis descensus Averni: Noctes atq; dies patet atri janua Ditis. Sed revocare gradum, superásq; evadere ad auras; Hoc opus, hic labor est: Pauci, quos æquus amavit Juppiter, aut ardens evexit ad æthera virtus, Diis geniti potuêre. Piceis vittis*] .i. caligine ignorantiæ & desperationis. *Velatur lumina*] .i. habet oculos velatos; est .n. Græca locutio: *vittis*] .i. fasciis, quibus ligari solent decollandorũ oculi. *Vitta.* *Transit*] i. transformatur in effigiẽ monstri. Docet quid Metamorphoses poëtarũ sibi velint, quib⁹ Ulyssis socii in feras & pecudes versi finguntur: quia homo voluptati deditꝰ, fit bestialis. *Animalis autem homo non percipit ea quæ sunt spiritûs Dei.* Unde *neq; suspicit*] .i. sursum inspicit astra: ut Esa. 38. 14. *Attenuati sunt oculi mei suspicientes in excelsum. Ima occupat*] i. semper versatur in limo carnalium desideriorum. *Mons plurimus*] .i. difficultates & pericula, quæ in luxuriosa vita sunt. *Latices Stygios*] .i. obscœnas aquas tristitiæ infernalis. *Altúmq;* .i. profundum. *Barathrum*] .i. voraginem. *In Styga*] .i. lacum infernalem, à tristitia dictum. Declinatur autem, *hæc* Styx, *hujus* Stygos: indè *hanc* Styga, Accusativus. *Erebi*] *Erebus* ferè à doctis sine *h* scribitur, dicitúrq, lacus obscurus: nam Ἐρεβεννὸς obscurus dicitur. *Ego*] sc. Virtus, aut bona inspiratio. *Indefessa*] .i. indefatigabilis. Multa prætereo, quia nota sunt etiam pueris. *Suspicere.* *Stygius.* *Barathrum.* *Erebus.*

Tolle moras igitur, mortis fugæ blanda propinquæ
Atria, secreti tutam pete littoris oram,
Quâ contra Idalios fluctus mihi tollit in altum
Aëra Carmelus viridi caput arbore cinctum.
Primus hic antiquis patribus spelæa, domósque
Præbuit arboreas, intra nemus ilice densum.
Ex hoc in vestros deducta cacumine montes
Religio venit, sicut de fonte perenni
Flumina, & ex uno multi genitore nepotes.
Illius in sylvis, abies ubi plurima surgit,
Pinguis ubi piceæ sudat liber & terebinthi,
Innocuum postquam feliciter egeris ævum,
Mox tua mutatis ætas renovabitur annis,
In loca te tollam meliora, virentia semper;
Immortalis eris, divûm comes; ire per astra *Inter*

Inter Hamadryades, & Oreadas, atque Napæas
Flore coronatas caput & redolentibus herbis,
Fas erit, ac ſuper & ſubter cognoſcere cœlos.

Tolle moras] Perſequitur verba virginis, quæ Polluci apparuit. *Blanda atria mortis propinquæ*] quia *ducunt in bonis dies ſuos, & in puncto deſcendunt ad inferna.* Et alibi; *Stulte, hac nocte rapient animam tuam. Tutam oram*], i. montis Carmeli, qui *contra Idalios fluctus*], i. Cypron, protenditur. *mihi*] aut divæ virgini, aut ſanctæ inſpirationi. Nam omnis religioſa profeſſio Heliam & Heliſæum cæteróſque filios Prophetarum habet autores, etiam Hieronymo cenſore. *Hic*] ſc. Carmelus præbuit primus *antiquis patribus*] ſc. jam dictis, *Spelæa*], i. ſpeluncas, *Domos arboreas*], i. ſub arboribus. *Intra nemus denſum ilice*], i. in nemore ilicibus pleno. Unde dixit, *caput cinctum viridi arbore. Religio venit deducta ex hoc cacumine*], i. ex hoc vertice Carmeli. *In veſtros montes*] qui ſc. in Europa ſunt. Nam duce divo Ludovico primùm in Galliam tranſlati ſunt. *Sicut flumina*] ſc. deducuntur, *de fonte perenni*], i. per totum annum, & in perpetuum fluente. Flumina enim ferè in montibus fontem habent pro capite. *Illius in ſylvis*] Ordo eſt, poſtquam egeris feliciter ævum innocuum *in ſylvis illius*] ſc. Carmeli, *ubi*], i. in quibus ſurgit plurima abies, *& liber*] i. cortex interior, *Piceæ*] ſc. arboris, *pinguis*] quia picem exudat. *Et liber terebinthi ſudat*] ſc. reſinam & picem. Allegoricôs vult illîc tranquillam, & ſine penuria eſſe vitam: quia *qui omnia derelinquunt, Chriſtum ſequentes, centuplum recipient, & vitam æternam poſſidebunt. Mutatis annis*] ſc. in æternitatem, qui erant tranſitorii. *Ire per aſtra inter Hamadryades*], i. Nymphas arborum; *& Oreadas*], i. Nymphas montiũ; *atque Napæas*], i. Nymphas florum. i. inter cœtus virginũ. *Fas erit*] quia & ipſa virgo. *Hi ſunt qui ſequuntur agnum quocunq; ierit, &c. Ac ſuper & ſubter*] quia in medio erit.

Hamadryades.
Oreades.
Napææ.

Sic effata leves virgo diſceſſit in auras.
Tum ſua juravit Pollux mutata repente
Pectora, & extemplo victum expirâſſe furorem;
Non aliter quàm flamma cadit, ſi ardentibus agri

Effluat

Effluat, & totas præceps Padus evomat undas:
Sic abiit crudelis Amor, qui sæpe pharetram
In juvenem, dum principiis obstaret amandi,
Dum tepet, ac timidè insanit, consumpserat omnem.
Sic igitur Pollux in claustra silentia venit.

Alph. *Sunt quibus aspirent etiam nolentibus ultro,*
Sunt quibus infensi sine causa & crimine dii sint.

Galb. *Quod nos in pecudes, in nos id juris habent dii.*
Hoc rus scire sat est: sapiant sublimius urbes.
Sic docuit rediens aliquando ex urbe sacerdos
Janus, & in magno dixit sibi codice lectum.

Alph. *Sol cadit, & Baldi vix summa cacumina tangit;*
Nos quoque jam sero cum sole recedere tempus:
Galbula, sarcinulas nè sit tibi ferre molestum;
Pera levis, levis est & cantharus: omnia parvus
Ferre labor serò; grave manè, sed utile pondus.
Ipse pecus ducam: mihi pars erit ista laboris.

Sic effata] Bene effata, quia sic dicuntur oracula. *Virgo*] aut Virtus, aut diva Virgo, *discessit in leves auras*] id est, evanuit. *Tum sua juravit Pollux*] ideo juravit, quia difficile creditu. Simile D. Th. Aquinati contigisse fabulantur, qui accinctus lumbos, postea Venereum ardorem non sensit. *Et extemplo*].i. illico, è vestigio: tractum ab auguribus volunt, qui, designato templo, dicebant, Ex templo, quo dicto subitò abscesserunt. *Furorem*].i. amores. *Non aliter*] sc. ut aqua extinguit ignem. *Qui consumpserat in juvenem omnem pharetram*].i. omnes vires suas: *dum principiis obstaret*].i. obstare vellet aut deberet: juxta illud, *Principiis obsta, &c. Dum tepet*].i. *dum animus in dubio est, facili momento huc illuc impellitur. Ac timidè insanit*].i. adhuc timore & pudore afficitur, & nondũ consentit in illecebras. *Sic igitur Pollux in claustra silentia venit*] ubi impeditam habet venã, nè liberè canat. *Sunt quibus aspirent*] quia *Spiritus ubi vult spirat. Sunt quibus infensi sine causa & crimine dii sint*] id impiè, nimísque rusticé: quia consilia Dei sæpe occulta sunt, nunquam autem injusta. Videntur autem dii infensi bonis & insontibus, quando maximè amici sunt,

Extemplo

hoc eſt, quando eis tribulationem, ut meliores evadant, immittunt. Nam *virtus in infirmitate perficitur.* Quia ergò ruſtici id non animadvertunt, videntes bonos affligi, dicunt Deum eis infenſum, cùm minimè ſit: Veruntamen ſi ſit, non tamen injuſtus eſt, quia non habet præſcriptam legem. Unde dicit Galbula, *Quod nos in pecudes*] Ordo eſt, *dii habent id juris in nos, quod nos* ſcil. habemus *in pecudes. Hoc rus ſcire ſat eſt*] ſcil. ruſticos. *Sapiant ſublimius urbes*] .i. urbani. *Sic docuit rediens*] .i. veniens, cùm illic habitent ferè prædicatores. *Et Janus dixit ſibi lectum in magno codice*] ſcil. Decretorum, aut Bibliorum. *Sol cadit*] Pro more ſuo finem parat eclogæ, docens eſſe diſcedendi tempus. *Galbula, ſarcinulas*] Ordo eſt, *ô Galbula, nè ſit tibi moleſtum*] .i. grave, *Ferre*] .i. auferre & colligere, *ſarcinulas*] .i. parvas rerum paſtoralium ſarcinas. *Pera*] ſcil. noſtra, in qua panis, & cætera edulia ferri ſolent, *eſt levis*] Unde dicunt Æſopum, cum aliis accinctum ad iter, libenter ſubiiſſe reticulum panis, licèt ponderoſius eſſet; quia novit in itinere imminutum iri. *Cantharus*] .i. poculum quo Silenus eſt uſus, ut dicitur in Buc. Virg. *Et gravis attritâ pendebat cantharus anſâ.* Cantharus ergò ſc. *levis*, quia exhauſtus. *Parvulus labor eſt ferre omnia*] cibi & potûs repoſitoria, *Serò*] .i. veſperi; & *grave pondus, ſed utile* eſt ea *omnia ferre manè. Ipſe.*] ſc. ego, *ducam pecus*] .i. gregem noſtrum.

ECLOGA VIII.

De religione ruſticorum,
inſcripta RELIGIO.

JOANN. MURMELII argumentum.

Ille canit montes, rura hic campeſtria: Nymphæ
Polluci viſæ laudes & feſta canuntur.

Candidus & Alphus.

HOrrida ſolſtitio tellus ſitit, Alphe, reverſo:
Ad ſolitos montes, ubi ros in gramine, & æſtus
Mitior, hæc armenta movet deducere tempus.

Alph.

Alph. *Aëreos montes, & summa cacumina longè*
Prospicio; quid sint montes (tibi vera fatebor)
Nescio: semper enim campestria rura, lacúsque
Incolui. Montanus ager quâ fruge redundat?
Cand. *O rude & illepidum ingenium! prope flumina semper*
Versatus, fulica in morem, limosa per arva,
Sunt ubi ranarum, culicum, pulicum, cimicúmque
Lustra inter salices, ulvas, viridésque papyros,
Irridere audes, & nauci pendere montes
Unde fluunt amnes, templis ubi tanta locandis
Marmora cæduntur, fulgens ubi nascitur aurum?
Quæ parit antennas tellus? medicamen ab herbis,
Dic, quibus est nisi montanis? De vertice Baldi
Sæpe melampodion legi: medicina capellis
Nulla magis præsens: quondam Valsasinus Ægon
Tradidit hoc, dum vere sues castraret, & agnos;
Tradidit, & dixit, Solus medicamen habeto.
Dic, Ubi castaneæ plures? ubi copia major
Glandis? in excelsis fontes & pascua vidi
Montibus, artocreas, & pingue polenta comedi.
Sunt populi fortes illîc, robusta juventus,
Lata pedes, calloſa humeros, nervosa lacertos,
Hispida, dura manus, moli indefessa ferendæ.

Horrida solstitio tellus sitit:] In hac ecloga, quæ inscribitur *De religione rusticorum*, habentur primò laudes montium, quas Candidus, nactus occasionem ex calore solstitiali, quo urgente montes petere suadet, accumulat, non immemor (si rectè sentio) Carmeli sui, quem incolere jam animo constituerat, & cujus laudes prosequi intendit. *Solstitio*] scilicet æstivali, non brumali. Est enim duplex: Alterum quo sol stare dicitur, quòd altiùs assurgere in epicyclo suo nequit; alterum, quia profundiùs descendere non potest, ut in bruma. *Ad solitos*] scilicet Candido, & gregi ejus. Nam Alphus montes ignorat. Ordo est, *Tempus monet deducere* (Dicerem *perducere* aut *producere*: nã *deducere in altum*, inusitatũ est) *hæc armenta ad montes solitos, ubi ros est in gramine, & æstus mitior*]. i. temperatior;

or; quia in ſummis montibus tempore æſtivo frigus opacum eſt. *Montanus ager quâ fruge redundat?*] Ex hac quæſtione nanciſcitur occaſionem montium deſcribendorum. *O rude ingenium! verſatus*] Conſtructio ad rem reſpiciens, non ad vocem, ſicut apud Comicum, *Scelus, qui me perdidit. Pulicum*]primam communem habet hæc vox. *Cimicum*] Cimices ſunt vermes fœtidi, parietibus & lectis inhærentes; &, ubicunque vapor eſt aquarum, frequentes, ut culices, pulices, muſcæ, & id genus beſtiolæ. *Luſtra*] potiùs ferarum ſunt. *Inter ſalices*] quæ in locis humidis naſcuntur. *Ulvas*] id eſt, herbas paluſtres; & *papyros*] id eſt, arundines quæ in Ægypto tantæ naſcuntur, ut ex ſingulis internodiis faciant naviculas. Habent autem membranam tenuem, in qua olim ſcriptitabant. Unde nunc abutuntur vocabulo, *papyrum* pro chartis dicentes. *Et nauci pendere*] id eſt,non pluris facere, quàm nauci: quod aut putamen eſt nucis, ut Priſcianus & Tortellius ſentiunt; aut granum fabæ cùm ſe aperit, ut Servius vult; aut, ut nonnulli, mucor nucis priuſquam condenſatur in nucleum. Ponitur autem pro nihilo, aut re minimi pretii & valoris. *Unde fluunt amnes*] quia ferè in montibus ortum habent. *Ubi tanta marmora cæduntur locandis*]id eſt, conſtituendis templis, id eſt, ad conſtituenda templa. *Antennas*] id eſt, malos tranſverſos. *Sæpe melampodion*] Melampodion genus nigri hellebori, à Melampode quodam, qui eo uti in divinationibus ſolebat. Dictum autem à paſtore ejuſdem nominis, qui primus hanc herbam inveniſſe dicitur, dum capras eo purgari animadvertit, datóq; earum lacte furentes Prœtidas ſanari. Unde Maro dicit Georg. 3. *Inventæq; nocent artes: ceſſère magiſtri Phillyrides Chiron, Amithaoniúſque Melampus.* Interpretatur autem Melampus *nigri pedis*. Dicitur enim Græcè μέλαν nigrum, & πούς pes. Fuit & alius *Mantis*, id eſt, vates inſignis. *Medicina capellis Nulla magìs præſens*] id eſt, præſentiùs, & citiùs ſanans. *Quondã Valſaſinus Ægon*] Nè contra decorum medicinæ peritus cenſeatur, dicit ſe accepiſſe ab Ægone, quem Valſaſinũ à loco nominat. *Dic, Ubi caſtaneæ*

Cimex.

Luſtra.

Ulva.
Papyrus.

Nauci pendere.

Antenna.
Melampodium.

Melampus, Mantis.

ſtaneæ plures? videlicet, quàm in montibus; quaſi dicat, nuſquam. *Artocreas*] i. panem cui caro includitur. *Paſtillum*] vulgò vocant: ἄρτος enim dicitur panis, & κρέας caro. *Lata pedes*] id eſt, habens latos pedes. *Calloſa humeros*] id eſt, habens humeros calloſos ex labore, aut pulpoſos. *Nervoſa lacertos*] i. habens lacertos nervoſos. *Hiſpida*] i. piloſa. *Moli ferendæ*] i. *ad molem ferendam*] id eſt, quodvis onus portandum, *indefeſſa*] id eſt, indefatigabilis. *Artocreas.* *Paſtillus.* *Hiſpidus.*

Vallibus ex illis, opera ut navalia curet,
Confluit huc: nullum eſt hominum genus aptius urbi.
Sive velis caſtrare pecus, ſeu ſcindere fagos,
Sive ſimum ferre è ſtabulis, haurire cloacas,
Latrinas curare, viámque aperire coactis
Sordibus, & ſcalis puteos deſcendere in altos:
Ingenio callent, & duro robore pollent.
Sed quid opus multis? Subeunt opus omne: popinis
Inſervire, focos lignis cumulare, veruque
Artifici verſare manu, dare libera fumo
Spiramenta, boum ventres ad flumina ferre,
Verrere humum immundam ſcopis, doctiſſima gens eſt.
Quódq; magis miror, ſemper ſub pondere currunt:
Cotibus in duris oriuntur, & ardua vivunt
Per juga, cum capreis habitant ſpelæa ferarum.
Adde quòd in cœlum brevis eſt è montibus altis
Tranſitus; erectum caput uſq; ad nubila tollunt;
Nubila tranſcendunt aliqui; puto, ſydera tangunt.
Eſſe locum memorant, ubi ſurgit ab æquore Titan,
Qui (niſi dedidici) contingit vertice Lunam,
Et vixiſſe illic hominem, ſed poſtea abactum
Improbitate gulæ, quòd ſcilicet omnia poma
Manderet, & magno ſervaret nulla Tonanti.
Hinc divi, ſanctíque patres in montibus altis
Delegêre domos tacitas: Carthuſia teſtis,
Carmelus, Garganus, Athos, Laureta, Laverna,
Et Sina, & Soractis apex, umbroſáque vallis,
Et juga Nurſini fato ſenis inclyta, & altis
Abietibus turrita caput Camaldula ſanctum.
Cætera prætereo: nec enim ſermonibus iſtis

Omnia

Omnia complecti ſtatuo. Montana frequentant
Culmina cœlicolæ: ſed anas, & mergus, & anſer,
Ibis, onocrotalus, milvi, fulicæq́, paludes.

Vallibus ex illis].i. inter montes ſitis; aut loquitur de planitie, quæ eſt in montibus. Enumerat autem ſordida miniſteria, ad quæ ferè aptiores ſunt in montibus orti, ſicut ad omnem laborem. Unde Juven. Sat. 2. *Et illud Montanum poſitis audiret vulgus aratris.* Poſſet tamen videri loqui de natis in planitie, & in convallibus: ut illis det honeſta miniſteria, his ſordidiora. Sed de his, qui in montibus naſcuntur, totus eſt ſermo; quia dicit, *Cotibus in duris oriuntur*] Credam de illis loqui, qui in Franciam veniunt purgaturi cloacas & fumaria, ídq; quaſi Satyrico morſu, ut neſcias an laudet, an verius irrideat eos, niſi quia ruſtico dat partes laudandi, cui etiam vile miniſterium, dum ſtrenuè fit, laudabile videtur. Ex illis igitur vallibus, quæ ſunt ſub vertice montium, inter montes tamen, *Confluit huc*].i. ad hæc plana loca, ſubauditur, ex ſuperioribus, *robuſta juventus; ut curet opera navalia*].i. nauticum expleat munus. *Caſtrare*].i. emaſculare aut excolare; *ſeu ſcindere*].i. incidere, & amputare *fagos*] arbores glandiferas; à φάγειν, .i. comedendo dictas. Non autem intelligo ut toreumata faciant aut cœlaturas, ad quas fagus apta: unde eſt, *Tibi pocula ponam Fagina, cœlatum divini opus Alcimedontis.*

Cloacæ. Cloacæ ſunt cryptæ ſubterraneæ, per quas ſordes in fluvium demittuntur. *Sordibus coactis*].i. congregatis & compactis ut aquæductus claudantur. *In altos puteos*] eorum purgandi gratiâ. *Popinis*].i. culinis. *Dare libera fumo Spiramenta*] id eſt, purgare fumaria; vulgus caminos vocat. *Ventres ad flumina ferre*] aut ſordes alvorum, aut inteſtina pecorum mactatorum. *Semper ſub pondere currunt*] quod in vallibus ortis non congruit, & multò minùs quod ſequitur. *Cotibus in duris oriuntur*].i. inter cautes, & ſaxa aſpera. *Spelæas.* *Spelæa*] id eſt, ſpeluncas: ſed Græcum eſt. *Adde quòd in cœlum*] id ſcommate non caret, aut ruſticâ ſimplicitate; quaſi verò animæ ſpatio ferantur in cœlum. *Nubila tranſcendunt aliqui*] Athos enim eſt ultra mediâ regione aëris, uſq;

adeò

adeò ut in eo neq; nubes, neq; venti sint, sed cineres ex sacrificiis derelicti reperiantur, anno peracto, indispersi. *Esse locum memorant*] scilicet paradisum terrestrem, quem quidam sub lunari globo ponunt. *Quòd scilicet omnia poma*] id quoq; pastorali joco non caret. *Hinc divi sanctiq; patres*] Hoc videtur principaliter intendisse, ut tandem Carmelum laudet. *Carthusia*] non longè à Gratianopoli, in Delphinatu, prima domus Carthusianorum, virorum profectò cœlestium, quibus, ut solidis tibicinibus, Christiana fulcitur religio. *Carmelus*] antiquitate omnes excellens, & observatione candidæ religionis cæteris non inferior. *Garganus*] divo Michaëli mons insignis. *Athos*] mons Thraciæ in confinibus Macedoniæ, miræ altitudinis, in quo est Potidæa religione insignis, quia cineres in aris derelicti, illic disturbari negantur. *Laureta*] ubi diva Virgo habet ædem excellentissimam, & miraculis ac donariis clarissimam. *Laverna*] dea quæ à furibus colebatur, cui ædes erat juxta Lavernalem portam, quæ in Christianum conversa est usum. *Et Sina*] mons est (ut dicitur Gal. 4.) in Arabia; sepulcro divæ Catharinæ religiosus, & Præceptis Mosi datis olim jam illustris. *Apex Soractis*] Apollinis observatione olim præclarus. Virg. *Summe Deûm, sancti custos Soractis Apollo.* Nunc quoq;, quòd illic sub Constantino nondũ converso delituit Sylvester Romanorum Pontifex, insignis, & *vallis* dicitur *umbrosa*, in qua ille delituit. *Et juga Nursini fato senis inclyta*] à Nursia oppido in montibus posito. Æneid. 7. *Et te montosæ misêre in prælia Nursæ, Ufens, insignem famâ, & felicibus armis. Et Camaldula turrita caput sanctũ*] i. habens sanctũ caput *Turritum*] i. quasi turribus insignitum, *abietibus*] quæ arbores in montibus nascuntur, sũntq; quas *sapinos* vocant. Est autem non longè à Florentia. *Cœlicolæ*] ut Michaël, & cæteri angeli in Sina auditi. *Anas*] avis immunditiâ aquarum gaudens, *& mergus*] ad limum tendens, *& anser*] etiam illuvie aquarum pastus, & *Ibis*] ut Ciconia, cui similis est, serpentibus nutrita. *Onocrotalus*] etiam obscœnitatem amans, nam ab ὀνός, quod est inquino, deduci videtur. *Milvi*]

Carthusia. *Carmelus.* *Garganus.* *Athos.* *Laureta.* *Laverna.* *Sina.* *Soracte.* *Onocrotalus.* *Milvus.*

vi] aves rapaces & obscœnis viventes. *Fulicæ*] aves circa littora turpem victũ quæritantes. *Paludes*]sc. frequentant.

Alph. *Inter montanæ tantos regionis honores,*
Cur de messe nihil, nihil est de palmite dictum?
Hæc tamen humanæ duo sustentacula vitæ
Maxima. Monticolæ veniunt è rupibus ad nos
Hordea mercatum, torvi, fuligine tincti,
Setosi, macie affecti, laceri, ac situosi.
Indigenæ ostendunt, quæ sit natura locorum.
Sed quod montanis de relligionibus inquis,
Rettulit in mentem, quæ de Polluce feruntur.
Quæ dea, si nõsti, visa est? quæ, Candide, nympha?
Dic age; nam cœptum certamen inutile nobis;
Utilior sermo de relligione tenendus.

Cand. *Galbula, qui solitus pecudes in pascua tecum*
Ducere, te satis hoc potuit docuisse, quod optas.

Alph. *Plura quidem Polluce super narrata: sed ipsam*
Nec docuit nympham, nec me quæsisse recordor.
Nunc subiit mentem, cùm relligionis oborta est
Mentio, & illarum visa est mihi maxima laudum.

Cand. *Non erat illa Dryas, neque Libethris, nec Oreas:*
Venerat è cœlo superûm regina, Tonantis
Mater, anhelanti pacem latura juventæ.
Huic Tethys, huic alma Ceres famulantur, & ipse
Æolus, æquoreis ventos qui frænat in antris.
Hanc Deus, astrorum flammas super, atque volantes
Solis equos, supra fulgentem Cassiopeam
Extulit, & sacram bisseno sydere frontem
Cinxit, & adjecit subter vestigia Lunam.

Inter montanæ] Objicit Alphus nullam esse mentionem factam de frugibus, quas uberiores in æquore, seu planitie nasci contendit. *De messe*]id est, de frugibus: *de palmite*].i. vitibus. *Mercatum*]Supinum à *mercor*, id est, emptum. *Torvi*]quia immiti ferè sunt fronte, usquè adeò ut immites dicantur *in cotibus orti*. Unde Maro in Buc. *Nunc scio quid sit Amor; duris in cotibus illum Ismarus, aut Rhodope, aut extremi Garamantes, Nec nostri generis puerũ, nec sanguinis edun-*

edunt. Fuligine].i. pingui fumo. *Setosi*] .i. hirsuti. Juven. *Hispida membra quidem, & duræ per brachia setæ Promittunt atrocē animum. Situosi*] Valla docet, *siticulosi* esse in usu: licenter autem hîc usurpatur *situosi*; quia per regulam fieret *sitosi*. *Indigenæ*] indè geniti, hoc est, ut hîc accipitur, *incolæ*. *Sed quod*] Tendit ad principale, quod est, declarare divam Virginem esse visam Polluci, hoc est, poëtæ, ejúsq; laudes accumulare, & poëtæ in religione vitam paucis significare. *Galbula*] de quo in Polluce satis dictū est, videtur per diminutionem dici à *Galba*, de quo Juven. *Nec vilis Galba tulisset. Polluce super*] .i. de Polluce. Est enim *Anastrophe*. *Super* autem accipitur cum Ablativo pro *de*, ut Æneïdos 1. *Multa super Priamo rogitans, super Hectore multa. Nunc subiit mentem*] .i. venit in mentem. *Non erat illa Dryas*].i. Dea arborum, & præcipuè quercuum, ut diximus; *neque Libethris*] .i. una Musarum, quæ Libethrum incolunt; *nec Oreas* id est, dea montium. Nam ὄρος mons dicitur. *Tonantis*] id est, veri Jovis, cujus est tonare; hoc est, Jesu Christi filii Dei. *Mater*] scil. Maria. *Juventæ anhelanti*] .i. laboranti in periculo vitæ. *Pacem*] id est, tranquillitatem mentis. *Tethys*] id est, magna dea maris, uxor Oceani; facítq; Tethyos in Genitivo, & utramque producere potest, ut in Georgicis; *Téq; sibi generum Tethys emat omnibus undis. Ceres*] dea frugū dicta, regina Siciliæ. *Alma*] quia nos suo invento alit. *Et ipse Æolus*] rex ventorum dictus, quòd illorum usum mari fecit, abscisså sylvâ quæ impedimento erat. *In antris æquoreis*] id est, vicinis æquori: Æneïdos 1. *Æoliam venit loca fœta furentibus austris, &c. Frænat*] ibidem; *Illa se jactet in aula Æolus, & clauso ventorum carcere regnet. Deus extulit hanc*] sc. divam Virginem, super flammas astrorum. Unde canitur, *O gloriosa domina, excelsa super sydera, quia assumpta es Maria ad ætherium thalamum. Atque volantes*] .i. pernices: *equos solis*] quos quatuor Ovid. in principio 2. Metā. ponit, ut alibi diximus. *Supra fulgentem Cassiopeam*] quæ est in circulo arctico; effigies tamen corporis ad æstivum circulum pervenit, quem capite & dextrâ manu tangit, quam

Setosi. *Indigenæ.* *Galbula.* *Dryas.* *Libethrii.* *Oreas.* *Tethys.* *Ceres.* *Æolus.* *Cassiopea.*

quam propè mediam dividit circulus lacteus, non longè à Cephei circulo locatam, ubi occidit cum *Scorpione*, exoritur cum *Sagittario*. Hanc Euripides, & Sophocles, & alii multi scripserunt gloriatam olim fuisse, quòd Nereïdas corporis pulchritudine superaret, propter quod in siliquastro conspicitur sedens, & vertente se mundo resupinato capite ferri videtur. *Bisseno sydere*] ut Apocalyps. 12. *Mulier amicta sole; & luna sub pedibus ejus.*

Alph. *Candide, mira canis, nullis pastoribus unquam*
Cognita. Quid Tethys? quid fulgens Cassiopea?
Æolus æquoreis ventos quis frenat in antris?
Qui sunt solis equi? magna atque ignota recenses.

Cand. *Sydera sunt partim, partim sunt nomina prisca.*
Omnia quæ Pollux mihi cùm narrâsset, in ædem
Duxit, &, Ista sacer paries, ait, omnia monstrat.
Pictus erat paries signis, & imagine multâ.
Omnia non memini; mens est mihi debilis: ista
Vix tenui, dum sæpe animo volvo, atq; revolvo.
Sæpe recordari, medicamine fortius omni.
Ista potest nigro depellere nubila cælo;
Ista potest siccis fluvios dare frugibus imbres,
Cùm volet; ista novos duris emittere campis,
Cùm volet, emissos poterit restringere fontes.
Qui modò sunt steriles, & nudi gramine campi,
Si volet, in pingues poterit convertere glebas.
Frigida Saturni cùm sydera suscipit atro
Scorpius hospitio, non auferet hordea grando,
Nec domus ardebit; nam tunc hæc omnia cœlum
Dicitur iratis in terram effundere ab astris.
Si volet, hæc nobis custodiet omnia virgo.
Si favet hæc nobis, complebunt horrea messes,
Adjiciétq; gregi semper fœtura gemellos.
Si pecus infelix erit, & sine vellere, solo
Ipsa potest nutu dare lac, dare vellera, & agnos,
Et curare greges, omnémq; avertere morbum.
Nil opus est modò Pana sequi, neq; cætera ruris
Numina, quæ veteres frustra coluisse feruntur.

Vidi

Vidi ego circum aram nymphæ pendere capellas,
Plaustra, boves, & oves; hîc Jani vidimus hircum.
Et memini inscriptam versu hoc legisse tabellam,
VOTUM pro salvo Janus breve reddidit hirco.

Candide, mira canis] Nè contra decorum majora, quàm quæ pastoribus conveniant, ceciniſſe putetur, castigat poeta, dicens se à Polluce didicisse. *Sydera sunt partim*] ut Cassiopea. *Iste sacer paries*] sc. qui erat in æde sacra. *Sæpe recordari*] subaudi *est*, *fortius omni medicamine*. *Fluvios imbres*] i. effluentes & abundantes. *Novos fontes exittere*] quod usu venisse varia loca prædicant. *Frigida Saturni*] id enim prognosticon est futuræ *calamitatis*] .i. culmorum per grandinem dejectionis. Unde dicit Maro Georg. 1. *Hoc metuens cœli menses & sydera serva, Frigida Saturni sese quò stella receptet.* Quia, ut autor noster interpretatur, dum in *Scorpium* venit, grandinem generat Saturni sydus: sed divâ Virgine intercedente, *non auferet hordea grando, Nec domus ardebit*] id est, comburetur fulmine. *Fœtura*] id est, fœcunda productio fœtûs. Maro: *Si fœtura gregem suppleverit, aureus esto. Adjiciet*] scilicet, ad gregem. *Gemellos*] id est, geminos fœtus. *Si pecus infelix*] id est, morbidum & miserabile fuerit: bene autem convertit sermonem ad rem pastoralem. *Solo nutu*] solo indicio capitis. *Pana*] Deum pastorum. De quo Maro, *Pan curat oves, oviumque magistros. Cætera numina*] ut *Palem*, *Apollinem*, *Faunos*, *Sylvanos*, *Ægipanas*, *Satyros*, *Cererem*, *Bacchum*, *&c. Nymphæ*] id est, divæ Virginis, æterni patris sponsæ. *Capellas*] id est, Capras cereas. *Hircum Jani*] id est, quem Janus putârat amissum, cùm à puero in vepribus alligatus esset, ut priùs vidimus: Est autem artificiosè hoc dictum. Nam sic priùs dictam veram historiam asserit. Erat autem *hircus* cereus, aut depictus, ut patet ex carmine. Moris est autem Italorum, in tabellis votivis depingere casus suos, & miraculosas liberationes aut recuperationes. Unde & Amasius poëta,

Fœtura.

Pan.

Nunc Dea, nunc succurre mihi: Te posse mederi,
Picta docet templis multa tabella tuis.

Dúmq; ea perlegerem, Pollux hæc carmine supplex,
Ante aram genibus positis in marmore, dixit:
O Dea, quæ servas urbes, & rura, precamur
Nè Padus exundet, nè strix nocturna per umbras
Hauriat infantes, nec eant per compita larvæ.
Diva, fave agricolis: talpas occide, malignam
Aggeribus pestem, gelidis sata læta pruinis,
Quando bruma venit, conspergere diva, memento;
Nè tineæ rodant anno frumenta sequenti.
A Boreæ flatu pingues defende mariscas,
A gruis ore fabas, & ab ansere farra palustri,
A serpente boves, à vulpe & fure cohortem,
A brucho erucas, à bruma & grandine vites,
A vi & fraude lupi pecus, à rubigine fruges,
A rabie catulos, à flamma & fulmine villas,
A murum insidiis petasonem, à milite pernas,
A campe, & pigris, pigris (Heu! cætera nescit
Mens oblita sequi; numerus me in verba reduxit
Sæpius: in numerum rediens, oblivia forsan
Mente abigam; retro gradior, numerúmq; recurro)
A murum insidiis petasonem, à milite pernas,
A campe, & pigris virides limacibus hortos,
(Alphe viden' quæ vis numeri? jam cætera cerno)
A tonitru reboante cados, à frigore fœtas,
A gravibus vitulos œstris, à gutture porcos
Anginoso: operas pubes nè rustica perdat,
Adsis, ô Dea; nec lædant examina fuci,
Neu milium furentur aves, neu vellera sentes
Succida, nec lappas apprendat lana sequentes.
Diva gubernatrix hominum, custodia vatum,
Diva laborantum requies, medicina dolentum,
Et tutela gregum, nostris, precor, annue votis.
Talibus orabat Pollux. Ego postibus hærens,
In baculum pede porrecto recitata notabam
Altiús, ac memori condebam singula mente.

Dúmq; ea perlegerem] Ostendit Pollucē in religione mē-morem pastorum, atq; orare pro rerum rusticarum con-servatione:

ſervatione: Unde carmen ejus deprecatorium recenſet. *Perlegerem*] ſcilicet oculis, non ore. Nam (ut dixi) picturæ ſunt indoctorum libri. *Ea*] ſcilicet, quæ depicta dixit: *in marmore*] ſuper marmor pavimentitiũ. *Nè Padus exundet*] quia ſæpe, ut Maro dicit, *Fluviorum rex Eridanus, campóſq; per omnes Cum ſtabulis armenta trahit. Nè ſtrix nocturna*] id ex ruſticorum ſuperſtitione, qui putant ſtriges & lamias noctu volare, quæ infantes auferant edendos: *Lamiæ.* quod fictum eſt ad terrorem puerorum, nè noctu vagentur. Autor eſt Porphyrio, ad illud Horatii in arte Poëtica;

Nè, quodcunque velit, poſcat ſibi fabula credi,
Neu pranſæ lamiæ vivum puerum extrahat alvo.

Perottus autem dicit de ſtrigibus ſic. Striges non à ſtringendis infantium corporibus, ut quidam falſò exiſtimant, ſed à ſtridore nomen habent: fabuloſúmq; eſt, quòd eas tradunt ubera infantium labris immulgere. Aves ſunt nocturnæ: Lucan. *Quod trepidus bubo, quod ſtrix nocturna queruntur*. Conſtat tamen & in maledictis jam eſſe, & etiam apud vetuſtiſſimos fuiſſe, accipíq; pro maleficis mulieribus, quæ noctu gradientes, infantium corpora ſanguinem ſugendo exhauriunt. Hæc ille. *Hauriat igitur*] .i. exhauriat ſanguinem ſugendo: *nec larvæ*] .i. cacodæmones, *Larvæ.* ac lemures, hoc eſt, nequam ſpiritus, qui vagari putantur; & dum innocui ſunt, lares dici. *Talpas*] appoſitorié: malignam peſtem *aggeribus*] id eſt, cumulis terræ. *Nè tineæ*] ſcilicet nivales, aut alii vermiculi, ut limaces, bruchi, tineæ, blattæ. *Mariſcas*] .i. ficus. *Anſere paluſtri*] .i. indomito, *Mariſca.* in paludibus verſari ſolito. *à ſerpente boves*] .i. quia in alvum immitti ſolent: *Cohortem*] id eſt, gregem: *à brucho*] .i. vermiculo, caules, & erucas, quæ ſalaces ſunt herbæ, depaſcere ſolito: *à bruma*] id eſt, brumali frigore: *à rubi-* *Bruma.* *gine*] infeſtâ pluviâ, quæ rubiginem inducit, *catulos*] id eſt, catellos: *villas*] id eſt, domos in agro: *petaſonem*] id eſt, *Petaſ.* anteriora crura ſuum: *à milite*] id eſt, ſtipendiario. Franci arcitenentem Francum appellant: *à campe*] id eſt, vermiculo illo, hortenſes maximè herbas & arborum frondes ero- *Campe.* dere ſolito; Unde Columella, *Nec ſolũ teneras audent ero-*

dere frondes, *Implicitus conchæ limax, hirsutáque campe.* Fingit autem rusticum oblitum carminis, ut decorum servet. *Quæ vis*] .i. virtus, *numeri*] i. rythmi & metri, quia *metra iuvant animos*] id est, memoriam. Unde ille; *Numeros memini, si verba tenerem.* *A tonitru reboante cados*] id est, vasa vinaria, in quibus per vehemens tonitru vina obverti solent, & in yappam mutari. *Fœtas*] id est, gravidas oves: *œstris*] quos Latini asilos vocant. Maro Georg. 3. *Cui nomen asilo Romanum est: œstrum Graii vertêre vocantes:* vitulos ardente sole nimiùm excruciant, & in fugam quasi furentes vertunt. *A gutture anginoso*] Is enim suibus peculiaris est morbus: *operas*].i. labores diurnos. *Fuci*] vespæ sunt inutiles apes, aut muscæ non mellificantes, sed mella furantes. Unde dicit Maro de apibus, *Ignavũ fucos pecus à præsepibus arcent.* *Examina*] autem sunt apum seu apium fœturę: Juven. *Examęq; apium longâ confederat uvâ.* *Milium* legumen, ut quidam volunt, à *mille* dictum, quòd *millesimum* reddat: tamen primam corripit, ut Georg. 1. *& milio venit annua cura.* *Vellera succida*].i. cùm lana nondũ lota. Sentes]i. spinæ & vepres hirsuti. *Lappas*] .i. nodulos hirsutos in lappa herba crescentes. *Memori mente*] ut vero simile faciat.

Cadus. *Fœta.* *Œstrum.* *Ingina.* *Opera.* *Examen.* *Milium.* *Sentes.* *Lappa.*

Alph. *Candide, Polluci pro sollicitudine tanta,*
Pro precis officio, pro relligione putásne
Dandum aliquid? Nobis pietate peculia crescunt.
Can. *Quid ni aliquid dandũ est? Opus est persolvere crates.*
Alph. *Rusticus es, crates etenim pro gratibus inquis.*
Cand. *Crates & grates parvo discrimine distant:*
Dandum aliquid: neu bis detur, sine pascha reverti,
Quando sacerdotes commissa piacula solvunt.
Alph. *Quid dabimus? (vituli gravis est jactura) vel agnum,*
Vel leporem: pietas etiam laudabilis, anser.
Cand. *Dona docet tempus. Lepores brumalia dona;*
Quando nive hybernâ currendi erepta facultas.
Anser ad Autumni finem, nondúmq; Calendas
Pertinet: æstatis, coryli, nova poma, racemi
Munera: lactentes hœdi sunt veris, & agni.
Tunc si de cordis aliquem conspexeris ægrum,

Ai

Ac tenuem, qui nec vendi nec vivere possit,
(Munus erit solenne satis) donabimus agnum.
Ipse mihi, cùm jam regredi post prandia vellem,
Carmina de Nymphæ solennibus ereuta fastis
Tradidit, & dixit, Si quando gravabere curis,
Hæc cane pro mentis medicamine carmen habeto.

Candide, Polluci] Ostendit poëta hoc figmento pastorum animum ad gratitudinem, ut ad eam invitet, non immemor professionis suæ. *Pietate*] id est, eleemosynis piè exhibitis: *peculia*] id est, possessiones. *Opus est persolvere crates*] ut risum excitet, facit rusticum *crates* pro *grates* dicere. *Dandum aliquid*; sed *nè bis detur, sine*] id est, permitte pascha reverti. *Piacula*] id est, peccata expiatione digna: *solvunt*] i. absolvunt. *Factura*] id est, amissio. *Etiam anser* est *pietas*] id est, eleemosyna laudabilis. *Dona docet tempus*] id est, pro tempore danda sunt dona; quia habent & obsoniæ sua tempora: Unde *lepores* etiam debent dari in media hyeme, quando nix alta impedit aufugere. *Anser* ad autumnum, & Calendas Novembris pertinet. *Coryli*] id est, avellanæ, & *nova poma, & racemi* sunt munera *æstatis*. *Hædi & agni lactentes*] id est, adhuc lac sugentes, *sunt munera veris*] id est, verni temporis. *De cordis*] id est, fœno autumnali. *Qui nec vendi, &c.* Morem rusticorum satyricè describit, qui donant quod retinere non possunt. *Carmina*] scilicet sequentia, *de Nymphæ solennibus ereuta fastis*] id est, Fastorum libris.

Pietas. *Peculia.* *Piacula.* *Coryli.*

Quando Molorcheo Titan descendit ab astro,
Pronus, & Astrææ jam limina virginis intrat,
Virgine lætetur pubes, & cana senectus:
Transiit ad superos, & Olympica regna petivit.
Ogdoas ut toto jam tertia fluxerit orbe,
Festa dies iterum: natalia virginis aras
Ignibus illustrant, offert nova liba sacerdos.
Libra redit, noctes properans æquare diebus:
Exultat Picenus ager, vehit Adria puppes
Illyricas, & Chaonias; cum mercibus adsunt
Thusci, Umbri, Veneti, Siculi, Lauretica templa

Cum duvis turmatim adeunt; votísque solutis,
In sublime jugum læti ad commercia tendunt.
Et cùm Thessalicas cursu breviore sagittas
Sol subit, & frigent urentibus arva pruinis:
Clausa gynæcei sacris penetralibus, hausit
Corde Deum toto. proprios oblita parentes.
Et cùm semiferi fugiens Chironis ab arcu
Languet, ad hyberni glacialia limina capri:
Induat ornatas & mas & fœmina vestes,
Lætitiâque diem celebrent, quo semine sacro
Conjugis annosus gravidam pater imbuit alvum.
Illa dies etenim sanctæ primordia Nymphæ
Fecit, & in nostras vetuit descendere sordes.

Quando Molorcheo] Docet quibus temporibus agantur solennia festa divæ virginis: ut festum *Assumptionis* in medio *Augusti*, quando sol derelinquit *Leonem*, & ingreditur *Virginem*. Unde idem in Parthenice Mariana: *Terga feræ Titan Nemeææ extrema tenebat, Fulgentem cratera inter clarámq; coronam.* Sequitur autem in hac re opinionem Nigidii, qui hunc *Leonem* tradidit à Luna jussu Junonis in terra Arcadica, & regione Nemeæ educatum, & deinde in exitiũ Herculis demissum, quem Hercules jussu Eurysthei clavâ quam à Molorcho hospite acceperat, interfecit. Itaq; postea clavâ pro gladio, pelle pro scuto usũ Herculem fuisse. *Leonem* verò à Junone inter sydera relatum: qui ad occasum spectans, supra caput *Hydræ* constitutus est. *Quando igitur Titan*].i. sol, descendit pronus, *ab astro Molorcheo*].i. à *Leone* clavâ Molorchi interempto. Est autem longè petitũ epithetum. *Et intrat jam limina virginis Astrææ*..i. Justitiæ virginis, quæ *Astræa* dicta cœlum petiit; sed, ut dicit Ovid. *Ultima cœlestum terras Astræa reliquit.* Tunc scilicet *pubes*].i. juvenes pubescentes, *& senectus cana*].i. senes canescentes, *lætetur virgine*]sc. Mariâ: quia sc. tunc transiit ad superos, & petivit *regna Olymp.*]i. cœlestia.

Ogdoas. *Ogdoas*]describit festum Nat. D. Virg. dicens, *Ut*]i. postquã *tertia Ogdoas*].i. octava, aut tertius octonarius numerus. Est enim ὀγδοὰς ἀριθμος numerus oct. quo ter replicato post

Assum-

Assumptionem, habetur natalis Virginis, *fluxerit jam toto orbe, iterum* (scilicet *est*) *festa dies*] quia *natalia virginis illustrant aras virginis, ignibus*] scilicet luminibus. *Sacerdos offert nova liba*] id est, libamina. *Libra*] scil. signum redit, *properans*] id est, festinans, *æquare noctes diebus*] quia paulò pòst est æquinoctium autumnale. Unde Maro, *Libra die noctisq; pares ubi fecerit horas. Ager Piceus exultat*] sc. festo solenni. *Adria*] id est, mare Adriaticum, *vehit puppes Illyricas & Chaonias*] id est, Epiroticas, .i. vehentes Illyricos & Chaonas, seu Epirotas Lauretum visentes. *Thusci adsunt cum mercibus*] id est, rebus venalibus. *Umbri, &c.*] *In sublime jugum*] ubi ædes est divæ virginis. *Et cùm Thessalicas*] describit festum *Præsentationis* ejusdem Virginis, quod celebratur, cùm sol subit cursu breviori, quia tunc bruma est, *Sagittas Thessalicas*] id est, *Sagittarium* signũ, quod Chiron Thessalicus constituere dicitur: quia tunc *Clausa sacris penetralibus*] scil. templi: *Gynæcei*] id est, secreti virginum. Est enim γυναικεῖον (.i. *Gynæceum*) locus ubi mulieres versantur, ubi *clausa haufit deam toto corde, oblita proprios parentes*; quia soli contemplationi divinæ vacabat, *nil terrenum sapiens*. Hoc autem festum celebratur undecimo Calendas Decembris. *Gynæceum.* *Et cùm semiferi fugiens Chironis &c.*] Describit festum *Conceptionis* ejusdem divæ Virginis, sequens ordinem Calendarii, non rei gestæ, quia priùs concepta, quàm præsentata fuit. *Et cùm sol fugiens ab arcu Chironis*] scil. Sagittarii. *semiferi*] id est, Centauri. *Centauri* enim sunt populi Thessaliæ, qui primi equos illìc ascenderunt: unde procul visi, crediti sunt umbilico tenus equi. Unde fabula orta, ut infernè equi, supernè homines dicantur. *Centauri.* *Languet*] quia parum habet caloris: *ad limina glacialia*] id est, ad ingressum frigidi *capri*] id est, *Capricorni: hyberni*] id est, hyemalis signi, *tum* scilicet *& mas, & fœmina induat ornatas vestes*] id est, ornent se, & *celebrent lætitiâ*] scil. *cùm*. i. lætentur: *diem quo pater*] scilicet Joachim, ut potior est sententia, *annosus*] .i. vetulus, *imbuit semine sacro*] .i. prævento ab originali macula. *Alvum conjugis*] scil. *Annæ gravidæ. Etenim illa dies fecit*

pri-

primordia]id est, conceptum, *sanctæ Nymphæ*]id est, sponsæ altissimi patris, *& vetuit descendere in nostras sordes*]sc. originalis peccati, in quod omnes de viri semine nati descenderunt.

Cùm volat imbrifera lampas Phœbea sub urna,
Ad vernos reditura dies, jam proxima veri,
Ite nurus omnes, sacros altaribus ignes,
Thura focis, faculas manibus date, ducite pompam:
Attulit in templum nova dona puerpera virgo.
Quando gregis princeps, aurato vellere fulgens,
Incipiet Zephyris aperire tepentibus annum,
Et dare majores luci quàm noctibus horas,
Aliger occultam redeat paranymphus in ædem,
Et nova miranti referat mandata puellæ:
Festa dies Thuscis populos de collibus omnes
Cogit, & Arnicolas vocat ad Florentia templa.
Tum quoque, sed tenui virgo priùs intervallo
Nupsit, & hæc teneris lux est celebranda puellis,
Quando sub extrema Cancri testudine Phœbus
Volvitur, & revebit vicina Canicula morbos,
Thure piam celebrate diem; redit hospita mater
In proprios à matre lares: altaria circum
Primitias Cereris geminæ suspendite matri.
Ista dedit Pollux, vigilans quæ in montibus olim
Fecerat ad pecudum caulas, dum nocte serenâ
Militiam cœli, sparsósq; examinet ignes.
His quoque plura dedit: sed carmina plura referri
Non finit extremum deponens vespera solem.

Cùm volat]Docet quando celebrandum sit festum *Purificationis*, aut verius *Præsentationis* & *Apparitionis* Christi, quo præsentatus est à diva Virgine in templo. Ordo est, *Cùm lampas Phœbea*].i. sol, *volat sub urna imbrifera*] id est, sub Aquario adhuc existens. *Reditura ad dies vernos*, qui incipiunt in Martio. *Jam proxima veri*]sc.existens. *O nurus*].i.nuptæ *omnes ite, date sacris altaribus ignes, date focis thura, date manibus vestris faculas, ducite pompam*].i. lætas supplicationes, seu processiones: *quia virgo puerpera*]

.i.

.i.quæ virgo permanens puerum pepererat, *attulit in templum nova dona*] quia puerum, qui datus est nobis, hoc est, Deum incarnatum, & de Virgine natum: quæ duo maximè sunt nova, nec priùs visa, nec deinceps videnda. *Quando gregis princeps*] Describit festum *Annunciationis*, & *Incarnationis* dominicæ, quod in Martio celebratur, sole existente in principe gregis, id est, Ariete. *Paranymphus*] .i. pronubus Gabriel Archangelus: *aliger*] quia alati pinguntur angeli. *Miranti*] quia turbata est in sermone ejus, Luc. cap. 1. *Nova mandata*] quia, *Ecce, concipies in utero, & paries filium. Arnicolas*] id est, Arnum amnem colentes, cujus accolas quidem Fluentinos volunt appellandos: unde non semel pro Florentia Fluentia, & pro Florentinis Fluentini leguntur. Id autem festum Florentini præcipuè celebrant. Non est autem legendum *arvicolæ*, quasi arva colentes: quia illi ubiq; sunt; *Arnicolæ* in Thuscia tantùm. *Tum quoque*] Tangit festum nuptiarum; quia priùs nupserat. Nam cùm esset desponsata, missus est angelus, &c. *Tenui*].i. modico: *intervallo*]id est, spatio temporis. Est autem spondaicus versus: *& hæc lux*] scilicet nuptiarum: *puellis teneris*] nubere sperantibus. *Quando sub extrema Cancri*]Disertè docet festũ, quod visitationis nomine celebratur sexto nonas Julias, potiùs dicendum reversionis: quia statim, ut concepit, abiit cum festinatione in montana, & mansit illîc menses tres, usq; post nativitatẽ divi Joannis præcursoris Domini. *Quando igitur Phœbus*].i. sol, volvitur *sub extrema testudine Cancri*].i. extremâ parte, quæ testudinata videtur: *& Canicula*] scil. cœlestis. *Vicina*].i. mox oritura, revelvit morbos, *celebrate diem piam*] .i. pii officii thure: *quia mater*].i. prægnans virgo, quæ etiam ab Elisabetha mater vocata est, quia dixit, *Unde mihi hoc, ut mater Domini mei, &c.* quod de ea potiùs quàm de alia prægnante dicitur: quia per eum quem gestabat certa erat etiam partu futura mater. *Hospita*]sc. Maria, redit *à matre*]sc. Joannis: *in proprios lares*].i. suas ædes: *suspendite* ergò *circũ altaria geminæ matri*]sc. Mariæ & Elisabethæ: quia à quibusdam vocatur festum Elisabethæ.

Paranymphus.

Arnicolæ.

Pri-

Primitias Cereris].i.novas fruges,quæ nunc maturæ sunt. *Ista dedit Pollux,&c. dum examinat ignes*].i.dum virtutem scrutatur astrorum. *Vespera*].i.*vesperus*,aut *vesper*,aut *hesperus*,& *vespergo*, stella illa vespertina quæ manè *Lucifer* dicitur.

ECLOGA IX.

De moribus curiæ Romanæ post religionis ingressum edita, inscriptáque

FALCO.

JOANN. MURMELII argumentum.

Faustulus expertus Romani frigida tractûs
Pascua, pastorum mores exponit iniquos.

Faustulus & Candidus.

Candide, quo casu patriis procul actus ab oris
Hæc in rura venis? hic pascua nulla, nec amnes,
Nec liquidi fontes, nec ovilia tuta, nec umbræ:
Et tamen assiduos gregis hæc pascuntur in usus.

Cand. *Faustule, me noster Corydon, qui plurima quondam*
His armenta locis habuit, magnámque peculi
Congeriem fecit pecori, me credere adegit
Esse salutares istis in montibus herbas.
At postquam segnes agros, & inertia saxa
Vidimus, & siccis arentem fontibus undam,
Pœnituit longæq; viæ, patriæq; relictæ.

Faust. *Postquam te incolumem saltus intrare Latinos*
Contigit, antiqui potes hæc mea tecta subire
Jure sodalitii; sunt hîc mihi pauperis agri
Jugera pauca, meæ vix sufficientia vitæ.
Quicquid id est, commune puta. Tibi forsitan ulla
Prospera sors aderit: fortuna simillima vento est:
Cariceæ succede casæ, dum præterit æstus.
Dum grex in gelida procumbens ruminat umbra,
Pone pedum, discumbe parùm; recreabere potu:
Potu opus est; potu iste gravis compescitur æstus:

Pocula

Pocula prende; fluet melius post pocula sermo.
Cand. *Pocula quis tantâ demens æstate recuset?*
Fauſt. *Vina sitim minuunt, animique doloribus obstant;*
Vina ut amicitias, vires ità corporis augent.
Cand. *Hæc parit ora bonos (si patria vina) racemos.*
Fauſt. *Funde iterum: Potare semel, gustare. Secundus*
Colluit os potus. Calefacta refrigerat ora
Tertius. Arma siti bellúmque indicere quartus
Aggreditur. Quintus pugnat. Victoria sexti est.
Septimus (Oenophili senis hæc doctrina) triumphat.

Candide] Inſcribitur hæc ecloga *Falco*, quòd compoſita eſt in gratiam Falconis Simbaldi patritii Romani, Protonotarii Apoſtolicíq; fiſci cuſtodis: de quo in epigrammatis mentio frequens, éſtque de moribus curiæ Romanæ. Inducitur autem *Candidus* perſuaſus à Corydone cum pecore Romam proficiſci, relictis patriis paſcuis: cujus incœpti eum ſerò pœnitet. Occaſione cujus multa dicuntur in deteſtationem avaritiæ Romanæ curiæ. *Hæc in rura*] id eſt, Romana: Præteribo enim quæ nota ſunt. *Jure antiqui ſodalitii*] id eſt, ſodalitatis, & hoſpitalitatis. *Fortuna ſimillima vento eſt*].i. maximè incerta, & inconſtans. *Caricea caſa*] id eſt, tectæ carice, quæ eſt herba acuta: Maro; *Et carice paſtus acutâ.* *Pone*] id eſt, repone, aut depone, ut quieſcas. *Pedum*] id eſt, virgam paſtoralem, quâ pedes ovium capiunt, & dirigunt: Invitat autem ad potandum; nec abnuit *Candidus*: ut ſiqua petulantiùs in curiam Romanam dicta ſint, à potis dicta cenſeantur. *Animiq; doloribus obſtant*] Unde *Bacchus*, *Lyæus*, quòd curas ſolvat, & *Liber*, quòd ab eis liberet, dictus eſt. *Vina ut amicitias*] quia compotando trahitur magna familiaritas. Comicus: *Quia compotrix ejus eſt.* Solomon & Cicero comparant vina & amicitias in hoc, quòd utraq;, quò veteriora, eò meliora putentur. *Hæc ora*] .i. regio, parit bonos racemos, *ſi* hæc *vina* ſint *patria*].i. in hac patria nata. Unde *Fauſtulus*, potui magìs quàm verbis intentus, inquit, *Funde iterum*] quia *Potare ſemel*, eſt *guſtare*].i. pitiſſare duntaxat. *Secundus potus*] .i. hauſtus, *colluit*].i. irrigat penitus os. *Tertius*

refri-

refrigerat ora calefacta. Quartus aggreditur indicere siti adhuc prædominanti *bellum. Quintus pugnat. Victoria est sexti*][scil. *haustûs. Septimus triumphat*][sc. de siti. Hæc doctrina est senis *Oenophili*].i. amatoris vini; ut priùs docuimus.

Cand. *Res est consiliis secura fidelibus uti:*
Utile doctrinis præbere senilibus aures.
Victa sitis: mens ægra manet, curæq; supersunt.

Faust. *Ut sedata sitis, sic mens sedabitur ægra:*
Funde merum; bibe: Cardiaco medicina dolori hæc.
Utitur ad curas isto medicamine Roma.

Cand. *Omne opus, atque labor vult intervalla: quiescat*
Obba parùm; contra muscas impone tabellam.
Non madet imbre dies, nec habet nox humida rorem,
Crescere nec duris possunt in cotibus herbæ:
Importuna fames, labor improbus, aëris ardor
Confecêre gregem macie: vix debile corpus
Spiritus æger agit; vacuâ cute porrigit ossa
Clunis, & exilis cava contrahit ilia venter.
Hic aries, qui fronte lupos cornúque petebat,
Nunc ove debilior, pavidóque fugacior agno est.
Hæc mihi (sed nimiùm me ardentia vota ferebant)
Omnia divino prædixerat omine cornix:
Vix egressus eram limen, cùm tristia portans
Auguria, à dextra venit, tegetísque sinistræ
Culmine consedit, pressóque minaciter ore
Vociferans, iter auspicio prohibebat aperto.
Heu pecus infelix, quod lacte & prole solebas
Affluere, in nostris licuit dum pascere campis!
Gramina dum quæris, succi plus perdis eundo,
Quàm referas pastu. Simul hic tabescimus ambo:
Tu tenui victu, curis ego victus amaris.

Res est consiliis] Graphicè docet, quid curæ valeant. Quia *victa sitis*][sc. est, sed *mens ægra manet, curæq; supersunt.* Ad quod Faustulus, *Ut sedata sitis* est, *sic mens sedabitur ægra. Cardiaco medicina dolori hæc*] Hæc medicina, sc. frequens potus, est medicina dolori *cardiaco*] .i. cordis, quem qui patiuntur, nimiùm sitiunt. Unde Juven. *Cardiaco nunquam*

cardiacus dolor.

quam cyathum missurus amico. Dicitur autē ἀπὸ τῆς καρδίας, quod Græcè dicitur *cor.* *Quiescat obba*].i. Lagena lato fundo. Unde à Persio dicitur *fessilis obba. Impone tabellam contra muscas*] Tege, nè à muscis inquinetur. *Importuna fames*] quæ importuna est de via fessis. *Labor improbus*].i. assiduus,& ità improbandus. Maro: *Labor omnia vincit Improbus. Et aëris ardor Confecêre gregem macie*].i. emacerarunt: sed plus est *confici macie*, quàm *emacerari:* quia quod *conficitur*, deficit. *Venter exilis*] quia vacuus. *Divino omine*].à diis portento, aut divinandi vim habente. Maro: *Sæpe malum hoc nobis, si mens non læva fuisset, De cœlo tactas memini prædicere quercus: Sæpe sinistra cavâ prædixit ab ilice cornix. A dextra venit*] Cicero tamen lib. 1. de divin. scribit *corvum* à dextra, à sinistra *cornicem* facere ratum. Unde hîc potiùs videtur dicendum, *à læva:* verùm addit, *tegetisq; sinistræ Culmine consedit*] ubi sc. visa est. Et quia sola, infausti est augurii, ut Plin. docet. *Teges* dicitur tugurium. *Vociferans*] Est enim infelicis garrulitatis avis. *Auspicio aperto*].i. manifesto. *Prohibebat iter*].i. profectionem. *In nostris*] sc. Mantuanis. *Quàm referas pastu*].i. è pascendo; est enim *Nomen. Simul hîc tabescimus ambo: Tu*] scilicet infelix pecus, *tabescis*, scil. tenui victu, id est, penuriâ victûs, & inediâ: *Ego*] scilicet *tabesco*, victus curis amaris. *Obba.* *Teges.*

O nostræ regionis opes! ô florida prata!
O campi virides! ô pascua læta, ferâxque
Et nunquam sine fruge solum, currentia passim
Flumina per villas, rivi per rura, per hortos!
Hinc pecus, hinc agri pingues, sub sydere Cancri,
Cùm tritura sonat passim, cùm Julius ardet,
Arva virent, textæ lento de vimine sepes
Poma ferunt, redolent ipsis in vepribus herbæ.
O nemorum dulces umbræ, mollésque susurri,
Quos tecum memini gelidis carpsisse sub umbris,
Turturis ad gemitus, ad hirundinis ac Philomelæ
Carmina, cùm primis resonant arbusta cicadis!
Aura strepens foliis nemorum veniebat ab Eurо,

Et

Et baccata ſuper tendebat brachia cornus.
Ipſe ſolo recubans pecudes geſtire videbam,
Atque alacres teneris luctari cornibus agnos.
Poſt ſomnos, per gramen humi nunc ore ſupino,
Aut flatu implebam calamos, aut voce canebam:
Pectore nunc prono rutilantia fraga legebam.
Fauſt. *Vivere tum felix poteras, dicique beatus:*
Sed bona, quòd nondum fueras expertus acerbam,
Vilis erat tibi, téque ideo fortuna reliquit.
Quando iterum veniet, (veniet ſi forſitan unquam)
Sicut capreolis ſurſum nitentibus hærent
Stipitibus vites, ſtringúntque tenaciter ulmos;
Sic illam tu prende manu, neu deſere prenſam:
It, redit, effigiem mutat, nec imagine conſtat,
Par Lamiis, quas nocte ferunt errare per umbras.
Mobilis ut facies; ità mens deludere gaudens,
Quod dederat, tollit: penſi nihil; omnia caſu.
Qui nimiùm metuunt ſapiúntve, repellit, & odit.

O noſtræ] Continua ſunt verba *Candidi.* Nam Fauſtulus ſe Latinum ſignificavit, atque in ſua patria eſſe. Omnia autem uſq; adeò facilia ſunt, ut vel minima expoſitio videatur inanis: nihil tamen eſt abjectiùs dictum quàm huic ſtylo congruat. *Arva virent*] Virgilius; *Ut quantum longis carpent armenta diebus, Exiguus tantum gelidâ ros nocte reponat. Sepes poma ferunt*] Miram narrat fertilitatem, ſed non raram Italiæ, ubi in unis hortis, poma, vitem, fruges, & legumina non ſemel uno anno colligas. *Redolent ipſis in vepribus herbæ*] Id quoq; verum eſt; quia roſæ naſcuntur. *Molléſque ſuſurri*] ſcil. fontium, & apum. Maro: *Sæpe levi ſomnum ſuadebat inire ſuſurro.* Eſt autẽ *ſuſurrus*, rauſurrus. cum & lene murmur. *Gelidis ſub umbris*] Idem: *Hîc inter flumina nota, Et fontes ſacros frigus captabis opacum. Turturis ad gemitus*] quia ejus cantus eſt gemitus. Idẽ: *Nec gemere aëria ceſſabit turtur ab ulmo. Ad hirundinis ac Philomelæ carmina*: Hæ enim aviculæ dulciter canunt. Maro: *Hinc alta ſub rupe canit frondator ad auras*; quod de Philomela intelligi poſſe docet Servius. *Cùm primis*] Idẽ: *Sole ſub ardenti*

ardenti resonant arbusta cicadis. Ab Euro] id est, oriente. *Cornus baccata* aut *brachia baccata*] id est, baccis ornata, hoc est, cornis. Idem: *Victum infelicem baccas, lapidosáque corna Dant rami.* Et in eodem 3. Æneid: *Baccatámque jugis Naxon. Solo recubans*] Idem: *Recubans sub tegmine fagi. Gestire*] id est, gestu alacritatem prodere, aut voce. Idem: *Nec calamis solùm æquipares, sed voce magistrum. Rutilantia*] quia matura. *Fraga legebam*] Idem: *Qui legitis flores, & humi nascentia fraga. Vivere tum felix poteras, dicíque beatus:* sed *bona fortuna* erat tibi tamen vilis, quòd nondum fueras expertus *acerbam.* Id vero verius est: Unde dici solet, *Dulcia non meruit, qui non gustavit amara:* Et sic, *Dulcia non sapiunt, cui non gustantur amara.* Et ideo, quia despecta tibi fuit fortuna, *reliquit te*] Id quoque moraliter: quo suadet præsenti uti fortunâ; quia multis dilatio nocuit. Unde Lucan. *Tolle moras: nocuit semper differre paratis. Quando iterum venit*] scilicet fortuna. *Veniet si forsitan unquam*] Bona *Parenthesis:* quâ incertitudinem fortunæ significat. *Sicut vites hærent stipitibus*].i.palis, hoc est, ad palos. *capreolis*] .i. chordulis quibusdam ad hoc natis. *Nitentibus*] .i. tendentibus sursum. *Sic prende manu*] illam, scilicet fortunam: *neu*].i. né-ve *desere prensam*] .i.semel comprehensam. *Fortuna it & redit, & mutat effigiem, nec constat imagine*] .i. nec servat semper eandem imaginem; *Par*] id est, similis, *Lamiis*].i. mulieribus, quæ se transfigurare dicuntur: *Pensi*] id est, excogitati & deliberati *nihil*, scilicet, *habens. Omnia casu*] sc. faciens: *repellit, & odit, Qui nimium metuunt*] Unde dictum à Marone, *Audaces fortuna juvat:* aut, ut alii legunt, *Audentes: Ve*] pro *vel: qui nimium sapiunt*] quia, ut Philosophus docet, quanto plus est sapientiæ, tanto minus fortunæ: quia sapientes sunt prudentes, omnia prospicientes priusquam eveniant, & ità pauca eis à casu & fortuna obveniunt.

Baccatus.

Capreolus.

Cand. *Delicias patrii quoties remisiscimur agri,*
Ferre tot ærumnas animo non possumus æquo.
Sed quò mente feror? Casu afflictatus acerbo,

Unde

Unde magis crucier, felicia tempora volvo.
Maius adest; florent vites, humilêsque geniſtæ,
Jam ſpicata ſeges, malus jam punica multo
Flore rubet, redolent ſepes albente ſabuco
In patria, per rura Padi, per paſcua Minoï:
Hîc verò nec dum incipiunt pubeſcere montes.
Quòd ſi vere ſolum torpet: Quid frigora brumæ,
Solſtitiúmque ferat, gelidis cùm terra pruinis
Albicat, & rabido cùm cœlum incanduit æſtu?
Sunt tamen hîc armenta, quibus cutis uvida, cervix
Non ſignata jugis, gemino frons ardua cornu,
Luxuriánſque toris pectus: niſi pabula carpant,
Non erit hac tantâ humectum pinguedine corpus.

Fauſt. *Hæc armenta quibus caput à tellure levatur*
Altiùs, & cui ſunt longa internodia crurum,
Cuncta vorant, herbas primùm; mox ore ſupino
Arboreas frondes, ſummæq; cacumina ſylvæ.
Hoc imbelle pecus, quod humi naſcentia tantùm
Gramina decerpit, vacuis jejunat in arvis.

Cand. *Quid verbis opus eſt? Cunctis animantibus una eſt*
Conditio. Semper majora minoribus obſunt:
Agna lupo, mites aquilis ſunt præda columbæ;
Innocuos delphin venatur in æquore piſces.
Unde fit hoc? Certè res prodigioſa videtur.
Hæc loca ſi procul hinc videas è rupibus altis,
Pingue ſolum, & multo veſtitum gramine dicas:
Quò magis appropias, tantò magis omnia ſordent.

Fauſt. *Hoc eſt Roma viris, avibus quod noctua: trunco*
Inſidet, & tanquam volucrum regina, ſuperbis
Nutibus à longè plebem vocat: Inſcia fraudis
Turba coit, grandes oculos mirantur, & aures,
Turpe caput, roſtríque minacis acumen aduncum;
Dúmque ſuper virgulta agili levitate feruntur
Nunc huc, nunc illuc, aliis veſtigia filum
Illaqueat, retinent alias lita vimina viſco,
Prædáque ſunt omnes veribus torrenda ſalignis.

Delicias patrii] Permanet querulus *Candidus*, ut tandem per-

perveniat ad mores curiæ Romanæ notandos. *Unde magis crucier*] quia summum infelicitatis genus est, *Fuisse felicem. Maius*] scil. mensis floridus. *Jam spicata*] i. in spicas formata. *Malus punica*] i. quæ aurea mala fert. *Sabuco*] pro *sambuco albente*] scil. floribus, cùm acinos nigerrimos habeat. *Per pascua Miaçi*] pro *Mincii*, per *Apocopen*, aut *Synæresin. Pubescere*] i. frondescere. *Quòd si vere*] id est, verno tempore: de quo dictum est, *Nunc omnis parturit arbos. Torpet*] constrictum frigore jacet: *quid frigora brumæ*] scil. *ferent? Quid solstitium?* scil. æstivale *feret?* Bruma, inquâ, *gelidis cùm terra pruinis Albicat:* Solstitium autem, *rabido cùm cœlum incanduit æstu. Cutis uvida* id est, glabra & nitida: Horatius; *Me pinguem & nitidum & bene curatâ cute vises. Cervix non signata jugis*] i. quæ nondum portaverat jugum. *Luxuriánque toris pectus*] quod indicium bonum indicat Virgilius. Allegoricôs autem vult divites omnia ingurgitare, ut docet manifestè *Faustulus.* Unde addit *Candidus, Semper majora minoribus obsunt: Agna est lupo præda, mites columbæ sunt præda aquilis. Delphin*] quia *Balænas & Cete* alere dicitur, quia intrat eorum ora, & egreditur, cùm sequentes pisciculi in alvum Balænæ demittantur. Unde quidam latronem appellant: *venatur*] id est, insidiis capit, quia nihil est pernicius eo. Multa autē per *Allegoriam* dicuntur. *Hoc est Roma viris*] id est, captatrix. Ostentat enim se placidam & opulentam: & adventantes inediâ confici finit. *Quod noctua avibus*] quæ admirationi est eis: & ità circumvolantes capiuntur aut visco, aut reti. *Lita*] id est, illita, à lino: *Vimina*] id est, virgulæ aut perticæ parvæ. Sunt præda torrenda *veribus*] alii *verubus* legunt: Sed & Maro *veribus* dixit, *Pars in frusta secant, veribúsque trementia figunt. Salignis* autem] id est, ex salicibus: quia talibus utuntur rustici.

Cand. *O bellum hoc! Poterit dici nihil aptius unquam:*
Sed procul (en!) coluber tortos in pulvere gressus
Flectit, & exertis sitiens ferit æra linguis.

Faust. *Candide, quæ moneo memori sub pectore serva.*
Quando inter sylvas graderis, defende galero

Lumina: nunque rubi prætendunt ſpicula longis
Dentibus, & curvus diſcerpit pallia mucro.
Nec depone pedum, multâque armare memento
Cote ſinum, nè te ſubitò novus opprimat hoſtis;
Et perone pedem tegito: ſpineta colubris
Plena, hominum vitæ morſu inſidiantur amaro;
Et nunc longa dies æſtu facit acre venenum.
Mille lupi, totidem vulpes in vallibus iſtis
Luſtra tenent, &, quod dirum ac mirabile dictu eſt,
Ipſe homines (cujus tanta eſt violentia cœli)
Sæpe lupi effigiem moréſque aſſumere vidi,
Inq; ſuum ſævire gregem, multâque madere
Cæde ſui pecoris. Factum vicinia ridet,
Nec ſcelus exhorret, nec talibus obviat auſis.
Sæpe etiam miris apparent monſtra figuris,
Quæ tellus affecta malis influxibus edit.
Sæpe canes tantam in rabiem vertuntur, ut ipſos
Vincant cæde lupos: &, qui tutela fuerunt,
Hoſtiles ineunt animos, & ovilia mactant.

O bellum hoc!] Aſſentatorum more, ut Perſius indicat, laudat dictum *Fauſtuli*; quod tamen hîc amicè fieri poteſt: verùm oſtendit colubrum inſidiari cantantibus. *Exertis linguis*] ab *ex* & *ſero*. Maro; *& linguis micat ore triſulcis.* *Defende galero*] .i. largo pileo ruſtico. *Curvus mucro*] i. pugio ſpinarum. *Nec depone pedum*] .i. baculum paſtoralem. *Multâ cote*] id eſt, duris lapidibus. *Novus hoſtis*] .i. improviſus, & inexpectatus ſerpens. *Et perone*] .i. calceamento ruſtico, crudo corio crura ambire ſolito *Spineta.*] .i. loca ſpinis & vepribus conſita. Maro: *Nunc virides etiam occultant ſpineta lacertos. Sæpe lupi effigiem*] Maro in pharmaceutria: *His ego ſæpe lupum fieri & ſe condere ſylvis Mœrin, &c.* Id autem Arcadibus dictum eſt evenire ſolitum: ſed ſic intelligo lupos fieri, ut ſocii Ulyſſis facti ſunt, & urſi, & leones ac porci, quòd eorũ mores aſſumpſerunt: unde furaces, & rapaces ſignificat. Sed ad fabulã quoque reſpicit: nam effigiem dicit & mores. Auguſtinus docet in Italia viſum eſſe quibuſdam, quòd in aſinos eſſent verſi, & ità ſubirent

Galerus.
Pedum.
Pero.
Spinetum.

subirent onera à conjugibus imposita, more asinorum. *Malis influxibus*] malis influentiis. Acri profectò aceto conspergit Romanos, quasi verò cœlum id faciat. *Canes ovilia maciant.* Nota allegoria in prælatos, qui subditos spoliant.

Fama est, Ægyptum coluisse animalia quædam,
Et pro numinibus multas habuisse ferarum.
Ista superstitio minor est quàm nostra: ferarum
Hîc aras habet omne genus, contraria certè
Naturæ res atque Deo, qui dicitur olim
Præposuisse hominem cunctis animalibus unum.
Sæpe etiam morbosa æstas, & pestifer annus
Ingruit: & passim languens pecus omne per arva,
Sternitur; extinctæ dum balat ad ubera matris
Agnus obit; moritur duro sub pondere taurus.
Nec modus est morbo, non est medicina veneno:
Sed vicina domus vicino à limite mortem
Haurit, & assiduè sumunt contagia vires.
Ista feras rarò pestis rapit: utile semper
Fert pecus, extinctas caulas epulantur atroci
Dente lupi, nostrâque feræ jacturâ opulescunt.

Can. *Heu, heu! Quàm præceps miserum me insania traxit!*
Credere fallaci gravis est dementia famæ.
Romuleos colles, Tyberim, Romanáque tecta
Audieram: & studio mens est accensa videndi,
Ducendíque bonis in tot præstantibus ævum.
Accessi cum parte gregis: tentoria demens,
Totum penè larem cum pastoralibus armis
Trans juga summa tuli, mulctralia, cymbia, ahena,
Et cacabos, &, quo formatur caseus, orbem
Fagineum: impensam, atq; operas amisimus omnes.

Fama est, Ægyptum] Docet omne genus ferarum habere aras suas Romæ, i. omne genus vitiosorum esse in honore & pretio: quod Juv. Sat. 1. graphicè docet, asserens, non nisi flagitiosos exilio & carcere dignos sublimari, & ideo inquit, *Aude aliquid brevibus Gyaris aut carcere dignum, Si vis esse aliquid. Fama est, Ægyptum*] Idē docet Juven.

ven.Sat. 15. *Quis neſcit, Volusi Bithynice, qualia demens Ægyptus portenta colat? Crocodilon adorat Pars hæc: illa pavet ſaturam ſerpentibus Ibin, &c. Multas ferarum*]id eſt, multas feras. *Iſta*]ſc. Ægyptiorú ſuperſtitio: Superſtitioſorú & delirantium religio minor eſt, *quàm noſtra*].i. Romana. Quia *ferarum Hîc aras habet omne genus. Præpoſuiſſe*] ut in paradiſo, Gen. 1. *Dominamini piſcibus maris, & volatilibus cœli, & univerſis animantibus, quæ moventur ſuper terram. Sæpe etiam morboſa æſtas*] Hoc quoque verum: *pecus omne*]Id quia paſtor dicit: ſed & homines plurimi peſtilentiâ abſumi illîc quotannis ſolent. *Dum balat*] id proprium eſt ovis, ut boare bovis, & mugire tauri: *moritur duro ſub pondere taurus*]Hæc omnia nimis graphicè habentur Georg. 3. *Ecce autem duro fumans ſub vomere taurus Concidit, &c. Nec modus*].i. finis eſt morbo, *non eſt medicina veneno*].i. infectioni venenoſæ. Ib. *Quæſitæq; nocent artes: ceſſêre magiſtri Phillyrides Chiron, Amythaoniúſque Melampus. Iſta feras rarò peſtis rapit*]id quidem verum: & tamen non ità multiplicantur, ut pecudes. *Opuleſcunt*].i. opulentæ & divites fiunt; ut *ferè* ſcribitur, refertur ad lupos. *Credere fallaci gravis eſt dementia famæ*]Proverbiale: ſenſus autem eſt, ſe tractú famâ quæ erat, omnes qui Romam accederent, ditari, illùc cum pecore commigrâſſe, & cum armis paſtoralibus, quæ graphicè enumerat. *Mulctralia*]vaſa in quæ lac trahitur & mulgetur. *Cymbia*]vaſa in morem cymbarũ, in quæ transfunditur lac. *Ahena*].i. lebetes ex ære factos, *& cacabos*] aliud genus vaſis, quidam *caldaria* vocant. *Et, quo formatur caſeus, orbem*] .i. vas rotundum quo imprimitur. Unde à forma *formaginem* vocat Apuleius. Unde Gallicum vocabulum. Hunc ut charum oſtendat, *fagineum*].i. ex fago commemorat tornatum. *Impenſam*]ſcilicet pecuniam. *Atque operas amiſimus omnes*] quæ erat vox corvi aliquando Romæ venum expoſiti.

Quid faciam? quò me vertam? Sperata negantur
Pabula: tot caſus, tot ubique pericula: cogor
In veteres remeare caſas; & cœpta fateri
Conſilia egreſſa malis, iterúmque per æſtus,

Et

Et montana pati longos per ſaxa labores.
Heu pecus infelix! ô læve ſydere paſtor
Huc avecte! Fuit multò præſtantius iſtud
Ignorâſſe ſolum, patrióque in limine tutos
Conſumpſiſſe dies, gelidis ſenuiſſe ſub antris,
Atque Padi circum ripas, Athesíſve per agros,
Aut ubi per virides campos, & paſcua nota
Mincius it, vel quà vitreo natat Abdua curſu,
Conſediſſe, gregem paviſſe ſalubribus herbis.
Fauſt. *Te tua credulitas, & me meafallit in horas.*
Vidi ego ſupremæ qui proſperitatis habebant
Culmina, dum laudata petunt, cecidiſſe, nec unquam
Emerſiſſe malis. Facit experientia cautos.
Hi priùs explorant, & non laudata ſequuntur
Omnia; laude carent quæ ſunt meliora: fuerunt
(Non nego) quæ famam retinent, ac nomina ſervant.
cuncta ſuis pollent vicibus. Luna, Adria, Troja,
Salvia, quas nobis memorabat ſæpius Umber,
Nomine ſunt ſolo: delevit cætera tempus.
Si minor eſt patriæ (forſan modó) gloria noſtræ,
Res tamen eſt melior: laudatæ gloria Romæ
Quanta ſit, in toto non eſt qui neſciat orbe:
Fama quidem manet, utilitas antiqua receſſit.
Illi, priſca quibus maduerunt paſcua, fontes
Nunc humore carent, venis aqua defuit hauſtis.
Nulla pluit nubes, Tyberis non irrigat agros.
Tempus aquæductus veteres contrivit; & arcus,
Et caſtella ruunt: procul hinc, procul ite capellæ;
Hîc jejuna fames, & languida regnat egeſtas.

Quid faciam?] Deſperantis vox. *Et cæpta fateri Conſiliis egreſſa malis*] quod ſummè dolendum innuit Virgiliana Juno, Æn. 1. *Méne incœptis deſiſtere victam? O lævo*] i. ſiniſtro & inimico *ſydere, paſtor huc avecte*] potiùs quàm *advecte* dicit; quia à bonis paſcuis ad ſterilia migrâſſe dolet. *Lævus.*

Iſtud] ſcil. ſterile & ſceleratum. *Patrióque in limine tutos Conſumpſiſſe dies*] repete, Fuit multò tutius. *Athesíſve per agros*] qui fluit ex Tridentinis Alpibus. Tridentum alluit, *Athesis.*

Mincius. & Veronam dividit. *Mincius*] fluvius Mantuanus, non longè à Mantua, in Padum fluens, sæpe commemoratus.

Abdua. *Abdua*] qui à Strabone *Adua* dicitur, fluvius ex *Verbano* lacu ortus, in Padum quoque incidit. *Verbanus* autem, ut *Larius*, & *Benacus*, ex Alpibus ortum habet atque incrementum. *Consedisse*] à consido .i. locum habitationis cepisse: ut Æn. 1. *Vultis & his mecum pariter considere regnis? gregem paviſſe*] repete, ut dixi. Fuit multò salubrius. *Te tua credulitas*] docet non facilè credendum. *In horas*] & non *in oras*, legendum. Sed secundum Vallam, quia non ponitur nota incrementi, potiùs diceret *in horam. Vidi ego*] a certitudine argumentatur, quia *Plus valet oculatus testis unus, quàm auriti decem.* Ordo est: *Ego vidi eos qui habebant culmina*] id est, summitatem, *supremæ*]. i. summæ prosperitatis: Alludit ad rotam fortunæ: *Cecidisse, dum petunt laudata*] quia sæpe, quæ bona & læta, vertuntur in pejus. Unde dici solet, *Dii bene vortant. Nec unquam*] scil. postquam semel inciderant, *emersisse malis*]. i. caput extulisse è malis, quibus obruti erant. *Facit experientia cautos*] & ideo senes difficulter inducuntur ad credendum, quia multam experientiam fraudis habent. *Hi*] scilicet cauti. *Explorant*] i. exquirunt & examinant priùs: *& non sequuntur omnia laudata*] sed quæ compererint bona: quia sæpe *laude carent quæ sunt meliora*] sc. laudatis. *Non nego*] .i. fateor: *fuerunt*] sc. multa *quæ retinent famam, ac servant nomina*] cùm nihil habeant rei. Sed *Cuncta pollent suis vicibus*] vicissitudinibus: Unde Comicus; *Omnium rerum vicissitudo est. Luna, Adria, Troja, Salvia*] hæ urbes *quas Umber*] scil. doctus ille, cujus sæpe meminit, *memorabat nobis*] hoc semper, nè contra decorũ plus quã ut pastori competat sapere dicatur. *Sunt*] sc. nunc *solo nomine*] quia tempus delevit cætera; quia omnia senescunt, & labascunt in tempore. Unde *tempus edax rerum, &c. Luna*] civitas olim Hetruriæ, ad Macram

Luna. fluvium; de qua Lucanus, *Hoc propter placuit Thuscos de more vetusto Acciri vates, quorũ qui maximus ævo Arruns incoluit desertæ mœnia Lunæ.* Interiit enim nunc: sed regio

Adria. adhuc *Lunensis* nominatur. *Adria*] quoque urbs Italiæ fuit,

fuit, quæ mari, cui vicina est, nomen dedit: quod *Adrianum* seu *Adriaticum* dicitur, & interdū etiam *Adria* genere masculino, mare ipsum quod superum vocant, quia orientē versus, in qua ora Venetiæ sunt. *Troja*] notior est, quàm ut de ea quicquam dicendum sit. *Deleta est Salvia*] ut aliæ multæ: ut *Saguntus* in Hispania, *Carthago* in Africa, *Corinthus* in Peloponneso, &c. *Si minor est patriæ forsan modò gloria nostræ*] Ergò & *Faustulus* se Mantuanū indicat: quia ait, *Res tamen est melior. Illi prisca, &c.*] Per *fontes*, beneficos in poëtas intelligit; ut *Mecœnatem*, *Augustū*, *Messalam*, *Pollionem*, & similes. *Aquæductus veteres*] manifesta est *Allegoria*. *Hîc jejuna fames & languida regnat egestas*] Selecta & apta epitheta: Nam ideo fames, quia jejuna; & ideo languidus quis ferè, quia egenus. Egestas. n. languorem parit, sicut & inedia: ut patet in apologo, quem Livius recitat de membris, quæ in ventrem conjuraverunt

Hîc tamen (ut fama est, & nos quoque vidimus ipsi)
Pastor adest, quadam ducens ex alite nomen,
Lanigeri pecoris dives, ditissimus agri,
Carmine qui priscos vates atque Orphea vincat,
Orphea qui traxit sylvas & saxa canendo.
Hic alios omni tantum virtute Latinos
Exuperat, quantum Tyberim Padus, Abdua Macram,
Lenta salix juncum, tribulos rosa, populus algam.
Credimus huic illi similem, cui Tityrus olim
Bis senos fumare dies altaria fecit.
Hic ovium custos, ipso vigilantior Argo,
Daphnide nec solùm, sed eo, qui dicitur olim
Admeti pavisse greges per Thessala rura,
Doctior: omne pecus Solymi curare magistri
Dignus, & antiquo dignus succedere patri,
Qui fuit Assyrii pecoris post retia pastor.
Iste potest servare gregem, depellere morbos,
Humectare solum, dare pascua, solvere fontes,
Conciliare Jovem, fures arcere, lupósque.
Si favet iste, mane: quòd si negat iste favorem,
Candide, coge pecus, melioráque pascua quære.

Hic tamen, ut fama] Huc tendit principale institutum, ut videlicet Falconem Sinibaldum à largitate laudet, aut ad eam inviter, cujus gratiâ videtur tota ecloga composita. *Ut fama est*] quæ sæpe mendax. Unde Maro, *Tam ficti pravíq; tenax, quàm nuncia veri.* Ideo addit, *Et nos quoq; vidimus ipsi. Pastor adest*] aut quia etiam imperatores vocant pastores, ut sermo sit pastoralis; aut quia datarius, &, ut dicunt, eleemosynarius est, & ità multorum pastor. *Quadam ducens ex alite nomen*] Dicitur enim Falco, quod & avis notæ nomen. *Lanigeri pecoris dives.* Maro in Bucolic. *Quàm dives nivei pecoris, quàm lactis abundans! Ditissimus agri*] Idem Æn. primo: *Huic conjux Sichæus erat, ditissimus agri Phœnicum. Carmine qui priscos vates, atq; Orphea vincat.* More Maroniano principem ab exercitu separat, ut egregium significet. Nam *Orpheus* unus priscorũ est vatum: sicut Æneïdos primo; *Reliquias Danaûm, atq; immitis Achilli*] ubi Achilles non excluditur à Danais, sed excellere atque egregius esse significatur. *Orpheáq; in medio posuit, sylvásque sequentes. Et saxa*] quod Amphioni ascribit Horatius, dicens in arte poëtica, *Sylvestres homines sacer interpresque deorum Cædibus & victu fœdo deterruit Orpheus, Dictus ab hoc lenire tigres rabidósq; leones. Dictus & Amphion, Thebanæ conditor urbis, Saxa movere sono testudinis, & prece blandâ Ducere quò vellet, &c. Tyberim Padus*] est enim Padus longè maximus fluviorum Italiæ, quinque ostiis in mare Adriaticũ prorũpens. Unde Geor. 1. *Fluviorũ rex Eridanus, &c. Abdua*] fluvius latus, de quo jã dixi. *Macram*] fluvium exiguũ, cujus meminit Lucilius, dicens, *Nullásq; vado qui Macra moratus Alnos. Macri* autem campi sunt in medio Bononiæ, & Ravennę, & aliarũ civitatum, per quas itur Romam. *Leuta salix juncum*] scil. exuperat. *Populus*] arbor frequens ad Padum. *Algam*] herbam, quam projicit aqua, quæ ad populum sæpe jacitur. Maro: *projectâ vilior algâ. Credimus hunc illi*] scilicet Augusto Cæsari. *Cui Tityrus*] id est, Maro: *Bis senos*] ut in eclog. 1. *Hic illũ vidi juvenẽ, Melibœe, quotannis, Bis senos cui nostra dies altaria fumant. Ipso vigilantior Argo*] cui tamen

Falco.

Orpheus.

Padus.

Abdua.

Macra.

Alga.

Argus.

men centum erant oculi, quorum bini duntaxat somnum acceperunt. Verùm *Falco* quoq; pervigil est avis. Unde in epigrammatis alludit de eo ad summum Pontificem; *Ducere sopitis, pastor, potes otia curis: Falco tuas Argi more gubernat oves. Daphnide*] quem tamen Theocritus & Maro doctissimum, & divinandi peritũ inducunt. *Nec solùm*] scil. *Daphnide doctior*, sed eo, scil. *Apolline Nomio*, qui ob interfectos Cyclopas novem annis spoliatus divinitate, pavit armenta Admeti regis Thessaliæ juxta Amphrysum, ut alibi diximus. *Per rura* ergò *Thessala*] .i. per Amphrysum. *Omne pecus*] .i. totam ecclesiam catholicam: *magistri Solymi*] .i. Hierosolymitani, videlicet Petri: *& dignus succedere patri*] scil. Petro Papæ, qui pater dicitur, qui scilicet pater fuit. *Pastor pecoris Assyrii*] id est, Judaici, & totius Ecclesiæ, quæ prima fuit in Assyria. *Post retia*] id est, relictis retibus factus est piscator hominum. *Conciliare Jovem*] aut Deum, aut summum Pontificem. *Si favet iste, mane*] Omnem ergò spem in *Falcone* collocandam censet: quod ut significet, hoc argumentum excogitavit.

ECLOGA X.

De Fratrum Observantium, & Non-observantium controversia, post religionis ingressum, inscripta

BEMBUS.

JOANN. MURMELII argumentum.

Nunc veræ & falsæ discrimina religionis
Narrat, ovésq; pias Carmeli separat hœdis.

Candidus, Bembus, Batrachus, & Myrmix.

Maxima pastores agitat discordia, Bembe,
Qui Solymos colles Galilæáq; rura colebant.
Batrachus hinc, Myrmix illinc certare parati,
Judice te: paucis, si non audire recusas,
Et nisi te revocant majora negotia, dicent.
Tu pater es vatum, tu scis componere lites,

Jur-

Jurgiáque, & blandis convitia tollere verbis.
Te quoque Pierios fama est potâsse liquores,
Et vidisse deas, quibus est custodia sacri
Fontis; & Eurotæ campos, ac Phocidis arva,
Ipse ubi fronde suâ tibi tempora cinxit Apollo,
Dona dedit, citharam, nervos, & eburnea plectra.

Bemb. *Dicite, quandoquidem tepidos admovit ad ignes*
Nos hyberna dies, dum non sinit ire per agros
Bruma gregem, flatu Boreas dum sævit acuto,
Dum riget omne solum, tectis dum plurima pendet
Stiria, dum torpent sub aquis glacialibus amnes.
Otia damnantur, quæ nulla negotia tractant.

Maxima pastores] Hac ultimâ eclogâ, quam, ut superiorem, in religione composuit, agitur *Carmelitarum fratrum Observantium*, quorum partes *Batrachus* agit, & *Non-observantium*, quos *Myrmix* defendit, controversia, fictis non abs re contendentium vocabulis. Nã βάτραχος, rana dicitur, cui ferè similem habent *Carmelitæ De-observatione* interiorem tunicam, quia piceam, aut, ut dicunt, griseam. Μύρμηξ autem formica, quæ nigra est, ut *Non-observantium* tunica. Maro: *It nigrum campis agmen.* Præterea, ut in fabulis est, ranæ elegerunt regem, ut *Observantes* sub uno communiter vivunt patre. Formicę autem in una quidem domo multos habent magistratus, ut *Non-observantes* diversas habent culinas. Litem proponit *Candidus*, per quẽ ferè autorem intelligo. *Pastores*]. i. *Carmelicolas*, aut fratres de *Carmelo* profectos. *Solymos*]. i. *Hierosolymitanos*. *Tu pater es vatum*] Fortè *Generalem Ordinis* hoc nomine appellat, *qui pater est vatum*, quia *Carmelitarum*; qui filii olim erant prophetarum, & prophetæ, qui & vates dicuntur. *Tu scis componere*]. i. finire: ut, *Ante diem clauso componet vesper Olympo.* Et in Bucolicis: *Non nostrum inter vos tantas componere lites.* Unde qui pacto litem terminant, se composuisse, aut compositionem fecisse dicunt. *Pierios liquores*] id est, haustus musicos, quibus poëta evaserit. *Et vidisse Deas*] id est, Musas: quibus visis, & ab eis ad *Hippocrenen* ductus Hesiodus, poëta evasit. Unde

Ovidi-

Ovidius, *Ecce deas vidi, non quas præceptor arandi Viderat, Ascræas cùm sequeretur oves.* Neutro autem modo dicit se Persius evasisse poëtam, in principio sic: *Nec fonte labra prolui caballino, Nec me in bicipiti somniâsse Parnasso Memini, ut repente sic poëta prodirem. Et Eurotæ campos*] Eurotas fluvius est Laconiæ laurifer: Unde illic Phœbus fingitur docuisse lauros. In Bucolicis Maro: *Omnia, quæ Phœbo quondam meditante beatus Audiit Eurotas, jussitq; ediscere lauros, Ille canit. Ac Phocidis arva*] in quibus Parnassus est mons, totus Musis consecratus. Ovidius: *Separat Aonios Actæis Phocis ab arvis, Terra ferax.* Et paulò post: *Mons ubi verticibus petit arduus astra duobus, Nomine Parnassus: superátq; cacumine nubes. Fronde suâ*]. i. lauro: Maro in Buc. *Phœbo sua semper apud me Munera sunt lauri. Dona dedit*]scil. suam citharam, quam à se inventam Orpheo dedit. *Nervos*] id est, chordas; & *eburnea plectra*]. i. lyram heptachordam, quam invenit, cùm tetrachorda Mercurii dicatur. Horatius in arte: *Nè fortè pudori Sit tibi Musa lyræ solers, & cantor Apollo. Dicite*] Sic Palæmon Maronianus: *Dicite, quandoquidem in molli consedimus herba, Et nunc omnis ager, nunc omnis parturit arbos.* Quod hic ex industria mutat, quasi per legem *Amœbæi* carminis contrarium dicens. *Tepidos admovit*] Persius: *Admovit jam bruma foco te Basse, Sabino. Boreas*]ventus septentrionalis, dictus rex Thraciæ, quòd illinc ubi regnat ad nos veniat: flatûs est acuti. Unde Maro, *Et Boreæ penetrabile frigus adurit. Dũ riget*]sc. gelu. *Stiria*]gutta in longum congelata. *Torpent*]stagnantiũ more. *Otia damnantur, quæ nulla negotia tractant*] Unde Cicero principio tertii Offic. *Publium Scipionem dicere solitum scripsit Cato, nunquam se minùs otiosum esse, quàm cùm otiosus; nec minùs solum, quàm cùm solus esset. Magnifica verò vox, & magno viro ac sapiente digna; quæ declarat illum, & in otio de negotiis cogitare, & in solitudine secum loqui solitum.* Ubi scias velim *otiosum* dici, qui muneribus publicis vacuus operam dat rerum cognitioni: unde poëtica studia *otia* vocantur. Non ergò *otiosus* nihil agit, sicut cessator.

Myrm.

Myrm. *Pastores, genus infelix, æstate vagamur*
Pro grege solliciti: sed, cùm nos frigidus imber
Continet in stabulis, lites & jurgia surgunt.
Batr. *Qui veteres audent ritus mutare, suóque*
Arbitrio, & nullis ducunt sub legibus ævum,
Hi sunt, ô Myrmix, qui bella domestica gignunt.
Bemb. *De veteri ritu, de consuetudine patrum*
Rixa igitur vobis? Leges morésque parentum
Batrache dic; dic, Cur nostrum venistis in orbem
Ex Phœnice solo? Nos pascua vidimus illa:
Vidimus herbosos felici uligine campos.
Vertice Carmeli vitreis uberrimus undis
Fons cadit, & rauco densum nemus irrigat amne.
Vidimus & Jordanis aquas, ubi maximus olim
Pastor oves mergens, scabiem resecavit avitam.
Amnis hic à Libano veniens, Galilæa per arva
Transit, & ampla lacu consurgit in æquora magno.
Unda coit rursum; rursum mare fundit apertum.
Urbs ubi Romani de nomine dicta Tiberî.
Unde coit rursum: tandem Jerichunte relictâ
Intrat in infames Asphalti gurgitis undas.
Hinc satis est, nos oram omnem vidisse, probatum:
Dicite, & hinc tandem vestras demergite lites.
Myrm. *Batrachus audaci semper sese ingerit ore,*
Et mihi se præfert magno temerarius ausu.
Batr. *Non ego me ingessi: processi à judice jussus.*

Pastores, genus infelix] proponit *Myrmix* litem, detestans eò quòd qui *De-observatione* non sunt, quia molliorem ducunt vitam, vellent in suo statu sine controversia & molestia permanere: Contrà, *De-observatione* vellent omnes sui similes esse. *Æstate vagamur pro grege solliciti*] Allegoricôs, pro victu. *Sed cùm nos frigidus imber Continet in stabulis*] Maro Georg. 1. *Frigidus agricolæ si quando continet imber.* Non exire autem stabulis, tunc dicit ibidem sic: *cùm propiùs stabulis armenta tenerent. Lites & jurgia surgunt*] Arguté: quasi in odiũ jurgiorum, litem refugit. Unde *Batrachus, Qui veteres audent ritus mutare*, &c. *Hi sunt*,

& Myrmix, qui bella domeſtica gignunt] Quaſi dicat, Non nos ſumus in culpa, qui velimus in pace ſine injuria vivere; ſed qui ordini, & profeſſioni noſtræ injuriam inferunt per novos ritus: interloquitur autem *Bembus*, ſignificans ſe peritum locorum, & obſervationis veteris, ut idoneus comprobetur judex arbitrarius. *Leges moréſque parentum*] id eſt, patrum & majorum tuorum, ad quos revocare vis. *Dic, Cur noſtrum veniſtis in orbem?*] id eſt, in Europam. *Ex Phœnice ſolo*] .i. ex Galilæa, quam *Phœnices* ſecundum Strabonem habitant, & quæ eſt in *Phœnicia*. *Nos paſcua vidimus illa*] Ut paſtoralem agere rem videantur, & non impertinentem ad Bucolicum carmen, dicit *paſcua*, non *clauſtra*: *Felice uligine*] Uligo, inquit Servius, eſt naturalis terræ humor ab ea nunquã diſcedens: unde uliginoſus ager ſemper humidus eſt; humidus, aliquando ſiccatur. *Vertice Carmeli vitreis uberrimus undis Fons cadit*] .i. defluit. *Ubi maximus olim paſtor*. Non tam de *Heliſæo*, qui illic *Naaman Syrum* à lepra mundavit, quàm de divo *Joan. Baptiſtâ* loqui videtur, qui ſcabiem avitam, .i. originalem maculam reſecavit baptizando. *Amnis hic*] .i. *Jordanis*. *A Libano veniens*] per duos fontes qui dicuntur *Jor* & *Dan*, unde *Jordanis* nomen. *Rurſum mare fundit apertum*] ſcil. Tiberiadis, de quo Joan. 6. *Abiit Jeſus trans mare Galilææ, quod eſt Tiberiadis*. *De nomine dicta Tiberî*] pro *Tiberii*, ſc. *Tiberias*. *Tandem Jerichunte relictâ*] Declinatur, hęc *Jerichus*, hujus *Jerichuntis*; ſicut *Amathus*, *Amathuntis*, & multa alia. *Intrat in infames Aſphalti gurgitis undas*. Aſphaltus eſt, quod mare mortuum vocant, in quod urbes illæ quinq; infames abſorptæ ſunt igni & ſulphure propter abominabile crimen, quod ab illarum una *Sodomiticum* vocant. *Hinc*] .i. ex his quæ dixi, *ſatis probatum eſt, nos vidiſſe omnem oram*] .i. regionem illam. *Dicite* ergò *& demergite*] .i. obruite: *& ſopite*] hoc eſt, finite tandem: *hinc*] .i. de hac re veſtras lites. *Et mihi ſe præfert magno temerarius auſu*] Volunt enim *De-obſervatione*, ut ſunt, præſtantiores haberi. *Proceſſi à judice juſſus*] dixerat enim judex *Bembus*, *Batrache, dic, &c.*

Uligo.

Aſphaltus.

Bemb. *Pone pedum Myrmix, & tu quoq; Batrache: Non est*
Orandum armatis manibus, sed mentibus æquis.
Batrache, dic: Myrmix animi compesce furorem
Interea, ut venias magis ad responsa paratus.
Qui furit, insanit: qui verò insanit, amarò
Impatiens animo, nec corda, nec ora gubernat:
Quicquid ait, vanum est; quicquid molitur, ineptum.
Batr. *Bembe, genus nostrum, generisque exordia dicam.*
Venimus Assyriis, ut Candidus inquit, ab oris:
Est pater Helias nobis, qui sustulit armis
Pastorum genus omne malum, qui traxit Olympo
Flammigeros ignes, qui ascendit in æthera curru.
Bemb. *Nobile & antiquum genus hoc, & clara propago.*
Batr. *Pastores alii, quotquot per rura vagantur*
Omnia, sunt rivi nostris à fontibus orti.
Nos dedimus leges, pascendi ostendimus artem.
Quò magis hi peccant, qui, cùm sint ordine primi,
Primatum amittunt, studia inconsulta sequendo.
Nos radix, alii rami: sed nos quoq; rami,
A veteri radice patrum jam ætate caduci.
Tradidit Helias certam pastoribus artem,
Quâ curare greges, quâ noxia pabula fas est
Discere, & occultos imbres, ventósque latentes:
Quive salutaris foret, & qui pestifer annus,
Signa dedit; nihil obmisit quod ovilia tangat.
Sed fons ille fluens Carmeli è rupibus altis,
Tam nitidus quondam, tam dulci limpidus undâ,
Tramite mutato (patet id) modò currit in austrum:
Sed priùs (extat adhuc vetus alveus) ibat ad ortum.
Hi cursus fecêre novos: liquêre priores,
Quos dederat rivo veterum prudentia patrum.

Pone pedum Myrmix] Quia acris his est; nè ex verbis ad verbera prorumpant, monet tela deponi: pro quibus pastores pedum habent. *Et tu quoque Batrache*] Bonâ phantasiâ priorem compellat eum, qui *De observatione* non est, quasi ardentior sit ad arma. *Non est orandum*] i. causæ non sunt ab oratoribus dicendæ coram judice armatis manibus:

id

id enim vetant leges. *Sed mentibus æquis*] Quia disturbatis animis, facilè veritas læditur. *Batrache, dic*] Repetit & confirmat quod suprà dixit. *Ut venias magis ad responsa paratus*] Bona admonitio, quia ardentes irâ rarò se purgant ut decet, intenti ad ingerenda potiùs convitia: ut patet apud Virgilium in Palæmone. *Nec corda nec ora gubernat*] Unde Horat. *Ira furor brevis est: animum rege, qui, nisi paret, Imperat. Quicquid molitur*] .i. cum molimine & difficultate conatur attentare. *Bembe, genus nostrum*] ut gratiã & benevolentiam judicis captet, compellat eum proprio nomine, pollicetúrq; exequi ipsius jussa. *Venimus Assyriis, ut Candidus inquit, aboris.* Dixerat enim, *Qui Solymos colles, Galilæáque rura colebant.* Judæa enim in Assyria est, cujus caput olim Babylonia. *Est pater Helias nobis*] sc. Thesbites, de quo 3. & 4. Regum abundans mentio fit. *Qui sustulit armis*] Nescio an legendum sit, *arvis.* Quòd si legendum est *armis*, intelligam *de armis zeli*, aut *de ignibus cœli*, quibus armatus, duas quinquagenas sustulit. *Qui traxit Olympo Flammigeros ignes*] ut 4. Reg. 1. *Si homo Dei sum, descendat ignis de cœlo, & devoret te, & quinquaginta tuos.* Idem 3. Reg 18. *Invocavit iguem qui devoravit holocaustũ. Qui ascendit in æthera curru*] ut habetur 4. Reg. 2. *Nobile & antiquum genus hoc, & clara propago*] Quia monasticæ vitæ princeps est Helias, & sanctis literis perquam illustris. *Propago* autem quando *progeniem* significat, primam corripit; quando *vitem*, producit. *Pastores alii*] Id, ut dixi, divus Hieronymus quoq; sentit. *Nos dedimus leges*] quia primi fuerunt, qui religiosorum more simul viverent & monasticam vitam in Carmelo agerent. *Pascendi ostendimus artem*] .i. normam simul vivendi. *Quò magis hi*] qui nova instituta appetunt; & vetera, quæ digniora, & meliora sunt, immutare volunt. *Primatum amittunt*] quia dicunt se ultimos mendicantiũ approbatos, cùm primi sint, qui jussi sunt in solido statu permanere. *Sequendo studia inconsulta*] .i. inconsultorũ, quibus novitas placet. *Sed nos quoq; rami A veteri radice*] .i. pullulavimus à patribus nostris, sed alii quasi per imitationẽ collate raliter, nos per propa-

gati-

gationem ex vera radice: *caduci ætate* id est, antiquitate, à prima perfectione decidentes: quod dicit, propter *Non-observantes. Tradidit Helias certam pastoribus artem*] .i. formam rectè vivendi exemplo vitæ suæ reliquit. *Quâ curare greges*] ut rem pastoriam (ut dixi) agere censeatur, omnia ad pastores refert, ostendens officia pastoris ovium, cùm *Allegoricôs* intelligat animorum. Pastorum enim est, curare greges, vitare pabula noxia; quia certis diebus saltem abstinent à carnibus: *& occultos imbres*] .i. infectiones: *& ventos latentes*] murmura, ni fallor, intelligit. Maro autem in Georgicorum primo dat verorum ventorum prognostica: *nihil obmisit*] more suo *Positione* in *obmisit* primam producit, cùm Horatius, & ferè alii *omisit*, primâ brevi, scribant. *Sed fons ille fluens*] *Allegoricôs*, vita religiosa. *Tam limpidus*] .i. purus & clarus. *Tramite mutato (patet id) modò currit in Austrum*] .i. in meridiem, qui amantibus, in Italia præsertim, est pestifer: quia corrumpit etiam obsonia. Juven. *Tamen hîc properat velut urgeat Auster*. Horatius: *Præsentes Austri coquite horum obsonia &c. Allegoricôs*, vult bona instituta esse inversa atq; depravata. *Sed priùs ibat ad ortum*] scil. solis, id est, ad Orientem: quia Eurus & Boreas salubres sunt venti. *Allegoricôs* intelligit, ad cœlum. *Extat adhuc vetus alveus*] per quem scilicet fons ille fluere solebat .i. adhuc reperiuntur reliquiæ veteris religionis. *Extare* enim est, *superstitem esse* aut *superstare*, dum reliqua occiderint. *Hi*] scilicet novi qui *Non observant*.

Myrm. *Quid tibi, sive novo currat, seu tramite prisco,*
Dummodo fœcundis humectet pascua lymphis?
Et quid de cœli quereris regione? Per Austrum
Solis iter: melior vitis, quæ respicit Austrum,
Et melior legitur Libycis de collibus uva.

Batr. *Et melior taxus Boream quæ respicit: ergò*
In Boream melius poterat decurrere rivus.
Pastor es: Et curâ pecoris, male sane, relictâ,
Sermonem de vite facis, quasi legibus iisdem
Grex & vitis eant: nec quod discrimen in undis,

Gramineq;ue

Graminéque, & ventis nôſti, & quàm noxius Auſter
Sit pecori. Diſce à Roma: Si innoxius Auſter,
Cur Mutinenſis agri pecudes ſunt vellere fuſco?
Cur Cliturnus habet niveas? cur Mantua molli
Lanitio excellit; Veronáque proxima Manto?
Unde hæc multiplici rerum variantia formâ?
Non alìunde niſi à cœlis, à gramine, & unda. (*aufer*;
Bemb. *Candide, utrumq; pedum procul hinc* (*rogo*) *protinus*
Inter eos hodie video bellum acre futurum.
Clàm cape, & auferto: ſubter ſarmenta reconde.

Quid tibi] Ruſticè reſpondet *Myrmix*, ut doceat *Non-obſervantes* ferè indoctos eſſe, & non literis, ſed perditis ſtudiis vacare. *Quid tibi*] id eſt, ad te: ſicut in Evangelio; *Quid tibi & mihi, mulier? Dummodo fœcundis*]id quidem verum, ſi eam fœcunditatem pariat quam *Batrachus* deſiderat. *Per auſtrum ſolis iter*]quia ſemper eſt in *Zodiaco: melior vitis*][ſcil. *eſt*, quæ reſpicit Auſtrum: quia reſpicit ſolem incumbentem: Unde dictum eſt, *Deniq; apertos Bacchus amat colles. Et melior legitur Libycis de collibus*].i. *Libyam*, hoc eſt, meridiem reſpicientibus; aut revera de *Libycis* intelligit, ob eandem rem. *Et melior taxus*] Docet *Batrachus*, non eſſe reſponſum ad rem; quia licèt ad *Auſtrum* verſa vitis ſit melior, non tamen continuò melior eſt pecori *Auſter* quàm *Eurus*: ſicut licèt *taxus*, quæ frigora, ſecundum Maronem, amat, (dicit autem 2. Georgicor. *apertos Bacchus amat colles, Aquilonem, & frigora taxi*) præſtantior eſt ad *Boream*: non ſtatim tamen ad *Boream* eſt melius pecus. *Sermonem de vite facis*] Argutè taxat eos ebrioſitatis & vitioſitatis: quia *ex abundantia cordis os loquitur. Quaſi legibus iiſdem*][ſc. *paſcuis* iiſdem. *Grex & vitis eant*] quod eſſe negat; quia ſæpe ubi major vini copia, minor eſt pecorum: innuens per hoc, vini copiam officere caſtitati religioſorum. Nam *venter mero æſtuans facilè deſpumat in libidinem*, ut autor eſt Hieronymus. *Nec quod diſcrimen*] id eſt, quæ differentia, ſcilicet *ſit*; *& quàm noxius*] id eſt, noxius *Auſter* ſit pecori. *Diſce à Roma: Si innoxius Auſter*, &c. Id quidem manifeſtum, quia eo flante varii generan-

tur morbi. *Cur Mutinenſis agri pecudes ſunt vellere fuſco?*] .i. ſubnigro. *Cur Clitumnus habet niveas*] ſcil. pecudes, ſed & juvencos ac tauros, quibus in triumphis utebantur. Unde Maro *Geor.* ſecundo; *Hinc albi, Clitumne, greges, & maxima taurus Victima, ſæpe tuo perfuſi flumine ſacro, Romanos ad templa deûm duxêre triumphos.* Clitumnus autem fluvius eſt in Metania, quæ pars eſt Umbriæ partis Thuſciæ: de quo fluvio dicit Plinius in naturali hiſtoria, *quòd animalia quæ eum potaverint, albos fœtus procreant. Cur Mantua molli lanitio excellit?*] Eſt tamen in Euganeis mollior, ſed vicini ſunt: *Veronáq; proxima Manto*] .i. Mantuæ urbi. Uſurpativè dixit Manto, quia non utimur niſi in Nominativo, Accuſativo, & Vocativo in *o*, & Genitivo in *ûs*, à Græcis in *o* longum exeuntibus, ut Manto, Mantûs. *Candide, utrumq; pedum*] quia depoſuerunt pedum, .i. baculum paſtoralem, ſed non longè à ſe rejecerant: nè à verbis ad verbera pervenirent, monet ſedulus paſtor Bembus ſecretè Candidũ, ut utriuſq; pedum *ſubter ſarmenta recondat*] Sarmenta autem, quia non omnes Gallicum noſcunt, ſunt putamina & reſectamenta vitium.

Sarmenta.

Batr. *Bembe, mihi tecum ſermo eſt: dum vivimus unà,*
Dum commune pecus nobis fuit, heu! mihi quantum
Dedecus, (heu!) quot ſunt pecudes incommoda paſſæ!
Nec merſare gregem fluvio, nec vellera certis
Temporibus (ſicut mos eſt) tondere licebat:
Nudabant ſpineta pecus, nudata ſecabant
Terga rubi, ſcabie cutis aſpera, tabidus humor
Peſtis, & in totum ſerpebant ulcera corpus:
Multum igitur refert pecudes quæ pabula carpant,
Flumina quæ potent, & quâ regione morentur.
Dic mihi, dic Myrmix, Priſcum cur lana colorem
Perdidit? hæc gregibus quidnam nova vellera fecit?
Cur pecus eſt nigrum, quod erat melioribus annis
Clarum? Immutârunt mutati vellera mores.
Bembe, ad te redeo, paucis abſolvere nitar.
Sed quòd digna omni tua ſit ſententia laude,
Vera loquar: Tu jura tenes; ego facta docebo.

Fudi-

Judicium reddit verum enarratio vera.
His animadversis, ægrè tot damna ferentes
Venimus ad fontem, rivumque à vertice summo
Scrutari mihi cura fuit: Tu, provide Myrmix,
Interea nidos avium, vel dorcada parvam
Venabare, tuæ quæ dona darentur amatæ.
Myr. *Bembe, vides ut aperta in me convitia torquet?*
Auguror, ista manu lis est, non ore, agitanda:
Mos mihi non linguâ, maledicta refellere dextrâ.
Cand. *Batrache, nè verum taceam, linguosior æquo es.*
Jurgia bilem acuunt, convitia pectus acerbant.
Non tibi cum puero res est, nec homuncio Myrmix:
Res malè tuta, viros linguâ irritare protervâ.
Batr. *Da veniam Myrmix, amitam proferre volenti*
Nescio quis mihi misit in os malus error amatam.
Myrm. *Do veniam: cave nè rursum me voce lacessas.*

Bembe, mihi tecum sermo est] Quasi dicat, In hoc homine nihil video rationis. *Dum viximus una*] .i. priusquam per reformationem (ut aiunt) à *Non-Observantibus* sejuncti sumus. *Heu! mihi quantũ dedecus, (heu!) quot sunt pecudes incommoda passæ!*) quasi dicat, maxima & innumera. *Nec mersare gregem fluvio*] .i. debitam curam animis adhibere. *Nudabant spinueta pecus*] id est, mundanæ cogitationes & conversationes: nam litera, ut dicunt, aperta est. *Tabidus humor*] vitium carnis. *Multum igitur refert*] id est, distat & ad rem facit, *quæ pabula*] De spiritualibus intelligit. *Priscũ cur lana colorem perdidit?*] Quia priùs, ut ex aulæis comprobaverunt, *Observantes* usi sunt vestibus piceis, seu grisei, qualibus adhuc in nonnullis utuntur fratres illiterati, quos *conversos* vocant. *Nova vellera*] quia nunc nigra sunt intrinsecus indumenta, quod factum dicunt, ut unius videantur gregis. Quia enim piceus color (ut in fratribus *D. Francisci* videmus) tam varius est, concluserunt in nigrum immutare, quem *De-Observatione Italica* respuunt, putantes natalem & sine fuco factum magis congruum religioni: quod & Maro censuit, dicens, *Nec varios discet*

mentiri lana colores. Veritas enim præstat mendacio. *Quod erat melioribus annis clarum*] Si de exteriore loquitur, non videtur procedere: quia omnes adhuc candidam servant chlamydem. Dicamus ergò *clarum*, id est, subnigrum, qui respectu planè nigri clarus est. *Vellera*] vulgò gemino *ll* scribitur: quia tamen à *velando* venit, potest simplici scribi. *Vera loquar*] Oratoriè juxta Rhetorum præcepta præ se fert fiduciam. *His animadversis*] scilicet malis, quæ pecori obvenerant. *Venimus ad fontem*] scil. religionis. *Vel dorcada*] *Dorcas*, Græcum est: Latinè *caprea* dicitur, i. capra sylvestris. *Tu, provide*] Ironicôs id refert: *tuæ quæ dona darentur amatæ*] Id amarè; sed utinam non verè. Unde Myrmix, *Bembe, vides, &c. Mos mihi non linguâ, maledicta refellere dextrâ*] id autem acerbiùs contra se fatetur Myrmix, i. non observans, ut se longè à Dominico consilio abhorrere significet, qui auferenti pallium docet potiùs tunicam addere, quàm in pugnam procedere, aut litem inutilem fovere. Verùm, quia neutrum decent convitia, accedit *Candidus* livoris expers: *linguosior*] id est, verbosior, *æquo*] i. quàm æquum & honestum est. *Jurgia bilem*] id est, cholera, quæ stomachum movet. Quia sermo durus suscitat furorem. *Nec homuncio Myrmix*] id jucundè: quia *Myrmix*, ut dixi, formica interpretatur, cui robur pro modulo corporis maximum inest, quia grana majora se infert interdum, & ova sua se quoque majora transfert. *Viros*] quasi dicat animosos, & mares animos. *Amitam proferre volenti*] *Amita* patris est soror, ut *matertera* matris; cui honestiùs quàm amatæ mittantur munera. Cætera nota, ut hæc ferè nota putem.

Myrmix.

Amita.
Matertera.

Batr. *Alveus excelsa saliens de rupe, lacunam*
Foderat, & clausis ripas æquaverat undis.
Gurges erat textu sylvarum umbrosus opaco:
Densâque sepierant tristem spineta lacunam.
Mille venenorum species in gurgite vidi,
Mille secus ripas in opaco margine, mille
Per nemus ad lymphas sinuoso serpere gressu.

Ob-

Obſtupui, & rapido rediens ad ovilia curſu,
Incipio paleas furcâ verſare tricorni:
Ecce! caput tollit coluber, linguâque triſulcâ
Sibilat, inflantur fauces; nepa livida tendit
Brachia; ventroſus profert veſtigia buſo;
Vipera per ſtipulam ingrediens ſtrepit. O loca, dixi,
Non pecori tantùm, verùm & paſtoribus ipſis
Noxia! mox grege diviſo, de ſedibus illis
Paſcua quæſitum triſtis meliora receſſi,
Perque iter antiquum fontis nova flumina duxi
In campos, ubi prima ſuos aurora colores
Explicat, & croceos Phœbi redeuntis ad ortus.
Hîc mihi fœcundæ pecudes, hîc paſcua læta,
Et ſine labe liquor, dulces ſine crimine lymphæ:
Hæc loca primævi ſunt quæ coluêre parentes.
Signa caſæ ſuperant, puteus, carioſáque ligna
Fixa ſolo, ſejuncta pedum diſcrimine ſeptem,
Et focus, & lacerâ quæ cingitur area ſepe.

Alveus excelſa] Docet *Batrachus*, quid in fonte viderit, dicens, *Alveus*] id eſt, rivus ſaliens de excelſa rupe, *foderat*] ſcil. præcipiti caſu, *lacunam*] .i. receptaculum aquarum & ſordium. *Gurges*].i. vortex aquarum. *Spineta*].i. ſpinæ denſæ. *Sepierant*].i. ſepimento quodam clauſerant. *Ego vidi mille ſpecies venenorum*] id eſt, pravarum traditionum, & malorum morum. *Ad*] id eſt, juxta, *lymphas*] id eſt, aquas: id eſt, vidi fontem primæ religionis penitus infectum. *Obſtupui, &c. Furcâ tricorni*] id eſt, tria cornua habenti. *Nepa livida*] .i. ſcorpius habens venenum lividum ſub cauda. Sed hîc dicit *livida brachia*].i. chelas lividentes. *Ventroſus*] id eſt, habens magnum ventrem. *Bufo*].i. rana venenoſa. *Vipera*].i. aſpidum peſſima, ſic dicta, quòd *vi pariat*, quia non poteſt edere fœtus ſuos, quos ore concipit, & patrem concipiendo necat; ſed ipſi vicini partui, aut jam maturi ad partum, dentibus ſecant ventrem maternum; atq; ità vipera, neq; patrem neq; matrem vidit unquam incolumem: quod benignitate naturæ in nos efficitur, nè tam noxia peſtis multiplicetur. *Paſcua quæſitum triſtis meliora*

receſſi] *Quæſitũ*, ſupinum. i. ut quæram, aut quęſiturus meliora paſcua. Unde docet *Obſervantes* diſceſſiſſe propter pravos *Non-Obſervantium* mores. *Pérq; iter antiquũ*] juxta traditionem primorum patrum. *In campos, ubi prima ſuos*]. i. orientẽ verſus, ſicut priùs dictum eſt, ad ortum. *Croceos ortus Phœbi*] ſc. ſolis. *Hæc loca primævi ſunt quæ coluêre parentes*] Manifeſta eſt ergò *Allegoria*. Nam per orientem, eorum puram & ſalubrem ſignificat vitam: per meridionalem plagam & auſtrum, vapidam, & mollem; ut ventus ille plumbeus & tepidus eſt. *Signa caſæ*] ſc. paſtoralis *carioſáq; ligna Fixa ſolo, ſejuncta pedũ diſcrimine ſeptem*] Tantum enim ſpatii cellis ſingulis congruit: *& focus*] ſc. communis, quo ignis fovetur: *& area*] .i. locus ſpatioſus in medio clauſtri; circum quem, porticum & deambulacra faciunt. *Cingitur ſæpe lacerâ*] *Allegoricè*; ſignificat clauſtrorũ muros dirutos, & pervios à *Non-Obſervantibus* factos.

Myrm. *Cura viris levibus rerum ſolet eſſe novarum:*
Propterea certè nova paſcua quæris, & amnes
Fingis inauditos, & vis novus autor haberi.

Batr. *Cura viris gravibus rerum ſolet eſſe ſuarum;*
Propterea Myrmix nimis à gravitate recedit:
Hæc novitas non eſt novitas, ſed vera vetuſtas:
Relligio, & pietas patrum inſtaurata reſurgit,
Quam tua corrupit levitas, & vota tuorum
Segnities. Igitur, ſi quis labentia tecta
Erigat, & ſterilem qui manſuefecerit agrum,
Judice te, damnandus erit. Non ponitur arbor
Altera, ſed veteri inſeritur bona virgula trunco:
Segne prius lignum, noſtro fit fertile cultu.

Myr. *Quamvis pingue tuo pecori ſit gramen, & unda*
Defæcata; tamen multæ cum matribus agnæ
Interière: lupi & paſtæ meminêre volucres.

Batr. *Hæ, fateor, quæ dira tuæ contagia peſtis*
Accepêre, etiam procul aſpicientibus obſunt:
Tantum virus ineſt, veſtri vis tanta veneni.
Propterea magìs atque magìs diſcedere, ſemper
Eſt animus: patitur pecus hæc incommoda noſtrum

Sola,

Sola, quòd in vastam nondum discessit eremum,
Nec satis à vobis procul in deserta recessit.
Myr. *Batrache, de gregibus mentiris plurima nostris:*
Certè alienarum tibi cura superflua rerum,
Et temere assumis partes censoris iniqui.
Cur mihi, qui pasco cujum pecus, ista tueri
Non licuit? Solisne domus mea cognita vobis?

Cura viris levibus] Quanquam id strenuè cavet *Batrachus*, nè res novas dicatur molitus: tamen cùm aliud non posset, id falsò objicit *Myrmix*. *Et vis novus autor haberi.*] Hoc eis objicitur, qui ad reformationem alios vocant, aut compellunt. *Cura viris gravibus*] Subtilis responsio, diverbium diverbio retundens. *Hæc novitas non est novitas*] .i. quam dicis esse novitatem, non est novitas, sed vera vetustas. Unde manifestè dicit, *Religio, & pietas patrum instaurata*] i. in statum & formam priorem reducta (unde verius dicitur *instauro*, quâ *restauro*) *resurgit. Et nota tuorũ*] sc. confratrũ. *Qui mansuefecerit agrum*] Redit ad translationem propter sæpe dictam causam, nè videlicet non pastoralis agatur res. *Segne*]. i. tardum & infœcundũ, quamvis pingue. Docet etiã inter eos, qui se *Observantes* dicunt, adhuc esse morbidos, & multos interiisse: ad quod *Batrachus*; *Hæ, fateor*] .i. fateor, quòd hę oves interiêre, *quæ dira tuæ contagia pestis Accepêre*] .i. quæ infectæ ad nos venerunt, nec se purgari permiserunt. *Tantum virus*] .i. venenũ. *Quòd in vastam nondum discessit eremum*] .i. quòd nondũ penitus à communione vestra discessit. Dicitur autem *eremus* sine aspiratione, genere fœminino, & mediâ longâ; quæ tria inverti solent. *De gregibus mentiris plurima nostris*] cũ aliter se purgare nequeat, ad convitia resurgit. *Cur mihi, qui pasco cujum*] Dictum id puto pro *Cujumcujum*, .i. cujuscunq; pecus. *Ista tueri*] .i. prospicere quæ tu mihi objicis. *Solisne domus mea cognita vobis?*] .i. videtis vósne soli infectionem (ut dicitis) domûs meæ, quã nos ignoramus?

Batr. *Æthiopes nuâ quoniam nigredine sordent,*
Ille color nulli vitio datur: omnibus idem
Vultus, & alterius si quis reprênderet ora,

Et sua damnaret. Pecori, pecorísque magistris
Fæx eadem, scabies eadem, cutis & color idem.
Bem. *Parcite, jam satìs est lis intellecta, diésque*
Inclinata cadit, jam post juga summa ruit sol.
Audite ô magni generis longæva propago,
Lite super vestra quæ sit sententia nostra.
Myr. *Batrache, me audaci toties sermone lacessis.*
Batr. *Non ego, sed non æqua magìs te causa lacessit.*
Judiciúmque timet sibi mens malè conscia justum.
Can. *Quando inimicitias tempus deponere rursum*
Vestra novas lites vecordia suscitat: ergò
Perpetuis hæc rixa odiis æterna manebit.
Quæ vos debilitas capitis, quæ insania vexat?
Non pudet his utitanto sub judice nugis?
Ergò animis audite æquis, odiísque sepultis,
Ultima doctiloqui quæ sit sententia Bembi.
Bem. *Ferte per antiquos patrum vestigia gressus,*
Et veteres servate vias: revocate vagantes
Per valles & saxa greges, per lustra ferarum.
Figite in antiquis iterum magalia campis.

Æthiopes unâ] Graphicè docet quare illi non videant suam deformitatem suáque vitia: quia omnes tales sunt. *Ille color*].i. niger. *Fæx eadem*].i. infectio. Quia verò ad manifesta usque convitia processum est, nè ultrà progressio fiat, dicit Bembus, *Parcite*].i. abstinete à convitiis; quia lis est jam satìs intellecta, diésque inclinata cadit. *Audite ô magni generis longæva propago*] quia eos ab antiquitate laudat, timet jamdudum Myrmix causæ suæ, unde non attendit ad judicem, sed ad convitia dicta, dicens, *Batrache, me audaci toties sermone lacessis*].i. provocas ad iram. *Non ego*] scilicet, te lacesso. *Sed magìs*] id est, potiùs, *lacessit te causa*] scil. tua *non æqua*] id est, iniqua: *Judiciúmque timet sibi mens malè conscia justum*] Multæ & egregiæ ubique sunt sententiæ, quas memoriæ commendâsse profuerit. Interloquitur *Candidus* qui director videtur utrorumq; litigantiũ; quia pro eis judicem delegit. *Quando*] Ordo est, *quando tẽpus*] scil. est, *deponere inimicitias*, tunc scil. *vestra vecordia*]

id

id est, perversitas cordis, *suscitat rursum novas lites. Ergó*] indignanter id dicit. *Non pudet his uti tanto sub judice nugis?*] Magni facit autoritatem judicis, ut sententiæ ab eo datæ majus sit pondus. *Ergó*] Quia id decentius, & honestius est, quàm odiis progredi. *Animis audite æquis, odiisque sepultis*] id est, sopitis, & oppressis. *Ultima*] id est, ut dicunt, *definitiva sententia*. Est autem hæc, *Ferte per antiquos, &c.*]. i. Incedite more majorum vestrorum. *Revocate vagantes per valles*] .i. qui aberrant à Carmelo, qui mons est; .i. à vera religione in Carmelo institutâ. Intelligere autem potes molliter viventes. *Et per saxa*] .i. dura & aspera mundanarum curarum, *& per lustra ferarum*] id est, lupanaria: quia meretrices *lupæ*, quæ feræ sunt, dicuntur; & *lustra* ob id etiam *lupanaria*. Seclusâ autem Allegoriâ remotiore, manifestè vult errantes in pernicioſis institutis & moribus ad rectam reduci religionem, quæ antiqua est. Unde concludit, *Figite in antiquis iterũ magalia campis*] *Magalia* (ut dixi) & *mapalia* Pœnorum linguâ sunt *tuguria*, & quasi pastorales casæ. Vult ergó,

Præstare, in antiqua vivere paupertate,
dummodo sancta majorum suorum
servent vestigia.

* *
*

FINIS.

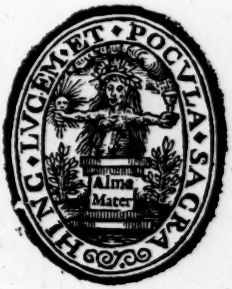

¶ Index digestus juxta seriem Alphabeti continens vocabula difficiliora, quæ in *Badianis*

Commentariis sparsim exponuntur.

A pag.

ABdua 144. 146
Acernus 23
Adulta seges 2
Ænobarbus 75
Æolus 121
Ærarium 73
Æsopi patina 75
Æstimo 32
Alauda 102
Alchimia 92
Alcides 58
Alea 110
Alga 146
Alius 61
Alma 20
Alter 61
Amaror 8
Ambages 7
Amens 13
Amynticus 17
Angina 126
Anteire 28
Antenne 116
Antiquus 2
Aonius 73
Apella 32
Appendix 20
Araris 43
Argus 146
Arma 77
Arnicolæ 131
Artocreas 117
Athos 119
Asphaltus 151
Assurgere 86
Astus 57. 93
Athesis 143
Atrides 59
Aucupium 96
Augustus 78
Avarus 56. 94
Aversor 41
Averto ibid.
Avertor 42
Auster 7

B

BAccatus 137
Bacillum 73
Baldus 31
Barathrum 111
Bardi 102
Bardocucullatus ibid.
Bardus ibid.
Belides 58
Biblis ibid.
Bifidus 65
Bimestris 52
Bombyces 74
Bombycinus ibid.
Boreas 85
Bustum 40
Bruma 70. 125
Bysseis 59

C

CAdus 126
Campe 125
Calces 23
Calices 4
Canis sirius 55
Capreolus 137
Carbo 29
Cardiacus dolor 134
Cardo 8. 34
Carmelus 119
Carthusia ibid.
Casa 31
Casses 51
Cassiopea 121
Catones 28
Catus 9
Caula 106
Causari 15
Centauri 130
Ceraunia 54
Ceres 15. 121
Chryseis 59
Cicones 58

Cimex 116
Circus 77
Cithara 72
Cloaca 118
Codrus 76
Cœnacula 65
Coitus 21
Condere 70
Concinnius 68
Conciliare 89
Coryli 127
Crocodilus 62
Crudus 78
Cruentus 56
Crumena 73
Cura 3
Curare 44
Cymbia 68

D

Deïanira 59
Demens quis 86
Demoliri 31
Dentale 15
Dibaphus 74
Discrimen 32
Dissimulare 51
Domina 40
Dryades 39
Dryas 121

E

Ebusus 97
Enucleare 4
Epicedium 40
Epitaphium ibid.
Erebus 111
Erinnys 45
Eurydice 60
Examen 126
Excubare 38
Exhaustus 49
Extimo 32
Extemplo 113

F

Facul 55
Facula 96
Falco 146
Farrago 73
Fasces 90
Fascinare 8
Fastidium 64
Fatum 24
Faxo 72
Feralis 51
Fides 83
Fistulicen 102
Fœniseca 90
Fœta 126
Fœtare 20
Fœtura 123
Fulica 61
Fulminare 59

G

Galatea 51
Galbula 121
Galerus 140
Ganea 56. 80
Garganus 119
Gener 15
Graiæ 66
Gynæceum 129

H

Hamadryades 39. 112
Harculus 31
Harpyæ 65
Hebrus 46
Hedera 45
Hernicus 55
Hilarare 20
Hippodamia 59
Hippolytus 58
Hispidus 117
Hyæna 62
Hyems 85
Hymen 6
Hymenæus ibid.

I, J

Ignis pro amore 3
Iliacus 105
Illatabilis 20
Immaturus 45
Impendere 34
Imperiosus 56
Improbus ibid.
Incestare 65
Inconsultus 35
Indigena 121
Indignabundus 56
Indigus 79
Iners 4
Ingemere 3
Insomnia 46
Insomnis 44
Ira aëris 31
Jurgia 33

L

Lævus 143
Lætamen 87
Lamiæ 125
Lampyris 15
Lappa 126
Larvæ 125
Laureta 119
Laverna ibid.
Lavinia 59
Lena 56
Levis 36
Levitas 51
Libethrides 54
Libethris 121
Ligo 90
Linter 20
Liquor Veris 18
Lucullus 73
Ludere 20
Lumina 44. 52
Luna 144
Lupa 79
Lupanar ibid.
Luscus 8
Lustra 116
Lyæus 16
Lymphaticus 13

M

Macra 146
Maga 56
Magalia 50
Malis avibus 83
Mantis 116
Manubrium 79
Mariſca 125
Maſculus 81
Meditari 52
Meduſa 62
Melampodion 116
Melampus ibid.
Melotæ 85
Miles 22. 32
Milium 126
Milvus 119
Mimus 81
Mincius 144
Minus 85
Modus 55
Moſes 105
Mulctralia 68
Mugire 85
Myrrha 58

N

Næniæ 40
Naiades 39. 66
Napææ 39. 112
Narciſſus 24
Nauci pendere 116
Neæra 85
Nodus Herculis 72
Nomius 105
Noſter 18
Nugæ 78
Nugari 50

O

Obba 20. 135
Obductus 50
Oenophilus 16
Oenophorum ibid.
Oeſtrum 126
Ogdoas 128
Olympicus 83
Olympus 66
Omina 18
Onocrotalus 119
Operæ 18. 126
Orare quid differat ab Adorare 87
Orcus 42
Oreades 39. 112
Oreas 121
Orexis 4
Orgia 23
Orpheus 146
Oſſa 53

P

Padus 18. 53
Pan 123
Pannoſus 29
Papyrus 116
Paranymphus 131
Parnaſſis 45
Parnaſſus ibid.
Paſiphaë 58
Paſtillus 117
Paſtinum 90
Paſtus 5
Patulus 16
Pauperies 10
Peculia 127
Pedica 7
Pedum 140
Penula 68
Perna 9
Pero 140
Petaſo 9. 125
Philtrum 45

Phlegethon 39
Piaculum 127
Pietas ibid.
Pilcolus 72
Pilum 90
Polenta 85
Polybymnia 54
Polymuia ibid.
Pondo 37
Popinæ 118
Populari 52
Posthabere 33
Præcordia 8. 65
Præcox 45
Prospicere 22
Proximare 16
Pruina 80
Pyramis 87
Pyrrhus 75
Pythagoras 76

Q

Quàm 24
Quando 3. 83
Quò 36

R

Abula 96
Rebecca 58
Referre 50
Rhodope 53
Rostrum 6
Rulla 15

S

Alax 56
Salignus 50
Scylla 57
Securis 90
Securus 32
Semiramis 58
Sentes 126
Septiforis 54
Seres 74
Sericus ibid.
Serræ inventio 80
Servitium 49
Serus 17
Setosus 121
Simulare 51
Sina 119
Sirenes 24
Solifossores 90
Solivagus 42
Sopitus 50
Sopor 2
Soracte 119
Sortiri digitis 5
Spelæa 118
Spicatus 15
Spinetum 140
Spiritus 38
Squarrosus 73
Stimulus 90
Stiria 85
Stiva 15
Stratus 4
Striges 125
Stygius 111
Super 6
Supra ibid.
Surculus 38
Suspicere 111
Susurrus 136
Sylvanus 39
Syrtes 7

T

Abescere 49
Tantalus 13
Teges 135
Telum 48
Tempe 54
Tentans 50
Tethys 121
Tetricus 28
Tibicen 102
Tityrus 18
Tonius 16
Trivia 8
Turgidus 7
Tyberis 53
Tyndaris 57

V, U

Ecors 92
Venus 33
Ventriculus 16
Verna 20
Vertex 31
Vimen 5
Vindemia 96
Vinetum 16. 80
Virus 65
Vites 90
Vitta 111
Uligo 151
Ulva 116
Umber 52
Urna 40

FINIS.